

Hanna Bota

Ultimul canibal

Jurnal de antropolog

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Hanna Bota

Ultimul canibal

Jurnal de antropolog

Cartea Românească
2011

© 2011 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN print 978-973-23-2940-5

ISBN ePub 978-973-46-2778-3

ISBN PDF 978-973-46-2779-0

Redactor: Mădălina Ghiu

Coperta: Radu Răileanu

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul
Versiune digitală realizată de elefant.ro

1. Om alb în colibă

Deschizătura colibei, care reprezenta ușa, s-a întunecat, dându-mi de veste că acolo se află cineva. Oprindu-mă din povestit, am întors capul și am văzut un bărbat alb, îmbrăcat în haine sport, moderne și curate. M-am mirat văzându-l, dar și mai tare s-a mirat el când m-a zărit: o femeie albă așezată în colibă pe jos, în fum, în mizerie, mâncând dintr-o farfurie din tablă, mâncare gătită de ei. Mă vedea înconjurată de o droaie de copii negri, plus gazdele colibei, prinși în discuții familiare. Străinul vorbea engleza foarte stâlcit, de fapt, o vorbea fonetic, exact cum se scrie, mi-am dat seama imediat că e un latin, era italian, îl chema Giorgio. S-a bucurat când am trecut la italiană, mi-a prins bine și mie să schimbăm câteva impresii despre localnici, insule, călătorii.

Am ieșit din colibă. În timp ce ne îndreptăm spre golf, ca să-mi arate de pe faleză iahtul cu care navighează de pe o mare pe alta, de doi ani deja, îmi spune un banc despre Vanuatu: ajung niște turiști în arhipelag și îi întreabă pe băștinași dacă mai există canibali printre ei; unul, care părea șeful de trib, răspunde nuuuuu!, avuseseră unul, dar să fie liniștiți, nu mai trăiește, l-au mâncat cu toții aseară. Mi-a plăcut poanta și râdem, râdem, dar nu pot să traduc gluma și celor care ne însoțeau, mă gândesc că i-ar deranja o astfel de anecdotă, căci e vorba despre viața lor. Mă eschivez și îi părăsesc, după ce Giorgio îmi arată cu degetul iahtul lui, care, precizează el modest, e mai mic decât cele ancorate în golf; îi las să se bucure de programul stabilit împreună și mă întorc la micuțul meu bungalou, care, așezat fiind chiar pe peretele înalt al falezei, îmi permite să cuprind dintr-o singură privire întregul golf.

Priveliștea este perfectă pentru reclamele la călătorii exotice: verdele crud al pădurii tropicale ai cărei copaci își coboară crengile bătrâne până în apa Pacificului; sub umbrele lor, șerpuiește nisipul plajei, pe alocuri plaja se lățește, odihnind pirogile minuscule ale pescarilor din zonă, rudimentare dar foarte practice. Mai încolo, albastrul transparent al oceanului lasă să se vadă recifuri de corali sau udă pietrele stâncilor, pe când, pe faleză, se văd pitite, sub arborii cu trunchiul șerpuitor ai palmierilor de cocos, micile bungalouri cu pereți din bambus și acoperișuri din frunze uscate. Prin toată vegetația, se dezlănțuie multicolore, parfumate și fără niciun pic de pudoare, avalanșe de flori, orhidee, anemone sau crini de pădure. Nici mașini, nici praf, niciun zgomot care să-i amintească omului că poate exista și civilizație, se aude doar cântul păsărilor, strigătul zglobiu al băștinașilor în veșnicul lor povestit, câte un cântec într-o limbă gălgâită, unduitoare la refrenul repetat obstinat pe o voce stridentă, dar se aude de undeva de departe, dincolo de faleză, întrerupt de valurile, mai zgomotoase ale Pacificului.

Am pornit în călătoria asta ca să caut canibali¹? Nu, nu pe ei îi caut, având în vedere că ultimul act antropofag atestat oficial s-a consumat în anii '70 ai secolului trecut, ce șanse aș mai avea să stau față în față cu unul care să recunoască c-ar fi înghițit carne de om, să-mi descrie ce gust are, să-mi spună ce îl determină pentru a împlini un astfel de act? Poate că în triburile izolate, abia accesibile omului alb, să se fi continuat aceste practici, neștiut, însă e doar o supoziție, deși nesiguranța celor care neagă dă de gândit. În cartea sa Istoria canibalismului², Manuel Moros Peña scrie și despre antropofagia din zilele noastre, împlinită în lumea civilizată, acte ale unor psihopați sau ale unor grupuri având credințe religioase aberante, dar în Vanuatu ca și în celelalte insule ale

Pacificului de Sud, obiceiurile s-au schimbat definitiv.

Căutam altceva: voiam să întâlnesc oamenii de pe glob care se află la cea mai mare distanță față de civilizația cunoscută de noi, poate ar fi fost mai simplu să spun că porneam în căutarea celor mai primitivi oameni de pe planetă, dar acest termen de primitivism, pe care, vrând-nevrând, voi fi nevoită să-l mai utilizez pe parcursul cărții, mi se arată ca fiind un termen cu semnificație negativă. Din start, aş arunca aceste populații pe o axă având în față semnul minus, ar însemna deja să-i judec în favoarea civilizației noastre care are semnul plus, or, eu voiam nu doar să fiu obiectivă... De fapt, nici nu voiam să fiu foarte obiectivă, obiectivismul înseamnă răceală, indiferență și dezinteres față de trăire; mă interesau oamenii în general, îi iubeam pe oamenii aceștia înainte să fi ajuns acolo, ei erau scopul călătoriei mele pentru care am investit, dincolo de bani, mult timp, studiu și pasiune. Nu voiam să fiu echidistantă în descinderea mea acolo, voiam să mă apropii de ei, să devin empatică până la o cât mai bună identificare a mea, ca om, cu ei și cu nevoile lor, cu trăirile și scopurile lor de viață, chiar dacă riscam ca studiul meu de antropologie să fie considerat inoportun, știți, am învățat și mi s-a spus atât de des că trebuie să fiu doar un observator rece, ca un jurnalist care notează datele precum o mașină de scris – informații. Un aparat tehnic poate înregistra ridicarea de sprânceană a individului din fața mea, însă eu pot face mult mai mult, eu însă pot citi dacă gestul semnifică mirare, sau teamă, ori bucurie, ori scepticism, așa încât empatia cu care sunt înzestrată, să-mi fie de folos în a-i cunoaște pe oameni. De aceea, aş vrea, de la bun început, să evit să-i numesc primitivi. Așadar: mergeam în călătorie ca să găsesc populațiile care au parcurs cel mai scurt drum în procesul civilizării lor, era ca și cum aş fi pășit în copilăria omenirii, îi intuiau

unde va foarte aproape, ca mentalități, ca gândire și percepție a vieții, foarte aproape de zorii umanității pe pământ, puteam să privesc creșterea lor ca să înțeleg creșterea noastră, să descifrez apoi uriașii pași făcuți de noi în sens pozitiv. La fel, să recunosc marile greșeli făcute de omenire, degradarea morală în care ne zbatem acum, începând cu deciziile președinților, liderilor politici, economici și religioși, care aruncă țări în războaie, crize și genocid, până la matrapazlăcurile micilor găinari cotidieni.

Ce e bine și ce e rău în devenirea noastră? Unde am făcut pași greșiți în istoria civilizației noastre? Iată ce mari întrebări își căutau răspunsul.

¹ Îmi amintesc că acest cuvânt s-a fixat în uzul nostru datorită unei deformări de audiență a lui Cristofor Columb, povestește Tzvetan Todorov. Acesta se angaja în dialoguri hilare și imaginare; până la urmă, a fost omul, care, deși a descoperit America, a fost cel mai inflexibil la culturile celor pe care-i descoperea. Filtrul lui de a accesa informații lingvistice sau antropologice era unul atât de rigid, încât nu permitea alte explicații, nici dacă datele erau evidente. Și în acest caz, când indienii cu care era în dialog, neînțelegând o iotă din ce spuneau, pronunțară cuvântul cariba referindu-se la locuitorii, de altfel antropofagi, ai Caraibelor, el înțelege caniba, adică oamenii hanului, dar mai înțelege că, după spusele indienilor, acești oameni au capete de câini (din spaniolul can, câine) și mănâncă indieni. Astfel se fixează cuvântul canibal, locuitor antropofag al Caraibelor. (Vezi Tzvetan Todorov, Cucerirea Americii. Problema celuilalt, Institutul European, Iași, 1994, p. 31)

² Vezi Manuel Moros Peña, Istoria canibalismului, Ed. Corint, București, 2009, p. 281 și urm.

2. Panica din noaptea Singaporului

Călătoresc deja de peste 45 de ore, am schimbat avioane, aeroporturi și țări, într-un vertij de oboseală, și încă nu am ajuns la destinație. Pe geamul uriașei ferestre de la etajul aeroportului din Sydney, zăresc avioanele aterizând și decolând tot unul la trei minute, o circulație amețitoare, dincolo de pistele de aterizare se văd zgârie-norii orașului. Știu că, pitită printre ei, se află scoica arhitecturală a Casei Operei, am s-o văd la întoarcere. Nu pot să ies din aeroport. E înnorat și norii se fugăresc unul pe altul cu viteză cenușie, plini de picuri de ploaie gata să se năpustească peste oraș și peste mare.

Sunt pregătită pentru călătoria aceasta de ani de zile, pot spune că am crescut în ea până și-a arătat cărările în toate ascunzișurile, deși numai în noaptea de Anul Nou, trecând pragul spre 2009, am hotărât că voi merge în Vanuatu. De fapt, e impropriu să spun că eu am ales, călătoria m-a ales pe mine, cine știe de când mă căuta, iar eu nu puteam să nu urc în ceea ce mi s-a pus în față ca o cățărare în echilibristică. Sunt lucruri pe care nu le alegi în viață, ci atunci când vin, le iei în brațe de parcă ați fi crescut din aceeași placentă, gemeni univitellini – așa de bine mi se potrivea. Dacă nu am avut și momente de dubiu? Ba da – tocmai acele momente scurte, în care îmi dădeam seama de nebunia pasului, mă întăreau în convingerea că sunt normală și că e exact ceea ce trebuie să fac. Dacă nu aș fi avut dubii, aș fi pus la îndoială tot demersul. Chiar azi-noapte am trecut printr-un moment de panică, cumplit de insidios; mai avusesem astfel de trăiri și înainte, dar le rezolvam fără mari eforturi. De câte ori veniseră, mă afluam încă acasă, în siguranță; dacă se arăta periculos

dincolo de control, nu trebuia decât să renunț, motive se puteau găsi destule, nu doar pentru cei din jur, ci chiar și pentru a mă liniști, dar în ce măsură aş fi acceptat un motiv căutat?

Știam că trebuie să mi se facă și frică, dar de fiecare dată când apărea teama, trebuia să iau fiara în brațe, s-o privesc în ochi și să-i descos toate acuzele, ca să i le demolez. Nu că nu s-ar mai fi întors, chiar acum știu că se va reîntoarce, deși azi-noapte ne-am luptat cu disperare și lacrimi. Din partea mea. Panica venise pe neașteptate, după ce avionul uriaș al Companiei Qantas, cu un cangur roșu desenat pe coadă, se ridică falnic în noaptea Singaporului; tocmai părăsisem aeroportul orhideelor alb-violacee, erau fragile și exotice, atunci nu știam că după doar câteva minute voi umple de lacrimi perna din avion. Nu numai perna mea, ci și pe cea a călătorului din dreapta, care renunță la ea, având una personală pentru somnul nocturn spre continentul în deșertul căruia domneau cangurii. M-am simțit foarte singură în jocul acesta cu țări necunoscute și insule adăpostind primitivi nemaivăzuți, m-am simțit singură și foarte speriată. Frica venise visceral, nu trecuse prin creier, ca s-o pot controla. Am simțit doar că mi se zvârcolește stomacul, că se răzvrătește și e gata să nu mă asculte, lacrimile au izburat ca și cum izvorau din stomacul hotărât să elimine ceva din organism; măcar lacrimi, deoarece mâncare nu mai era acolo de mult timp. Era întuneric, cei peste cinci sute de pasageri dormitau, și erau, oricum, foarte civilizați în manifestări, aproape robotizați, de-aceea m-am simțit și mai singură. Erau mulți și nu era nimeni. Nu era nimeni cu mine, niciun om care să simtă ca mine, căutam în minte pe cineva care știe ce vreau și de ce vreau, dar nu era de găsit. Sigur, toți cei care fac parte din viața mea, au acceptat ideea că voi pleca în călătorie, știau că aceasta îmi trebuie pentru studiu, pentru acțiunile pe care le voi

întreprinde acolo, că e necesară pentru mine și pentru cei de acolo. Deși au acceptat această ciudățenie a mea (de care, fie vorba între noi, spun tot mai mulți, puteam să mă lipsesc, însă am și eu hachițe ca orice om, hachițe ceva mai costisitoare și mai exotice decât alții, aproape nebunești... dar cum să înțelegi resorturile minții unora?), așa că, repet, deși mi s-a acceptat ieșirea, nu vibra nimeni cu mine. Nici atunci și nici acum. Și poate niciodată. Fiecare cu vibrațiile lui!, îmi spun și hotărâsc validitatea drumului: da, așa este, drumul m-a ales pe mine, așa că am rămas în el doar eu cu Dumnezeu. Dar eu plângeam speriată în noapte, departe de pământul meu, departe de orice pământ, zburând deasupra oceanului la peste 12.000 de metri altitudine și la un frig de peste minus 60 de grade Celsius, arătat pe monitoare. „Bestia” nu voia să plece și a trebuit să-i disec din nou acuzele: sunt singură; și ce dacă sunt singură? Nu e o noutate, nu e o informație neașteptată, știam dinainte că voi călători singură, ceea ce nu știam, la începutul pregătirilor, era că și pe insule voi fi tot singură, nici măcar nu bănuiam că ar putea fi probleme cu prelungirea vizei celor doi. Că vor fi evacuați forțat cu doar zece zile înainte de sosirea mea, aproape cu cătușe, sub amenințări, iar proiectul făcut împreună a căzut și a trebuit refăcut altfel, în mare grabă, pentru a nu pierde drumul. Și nu vorbesc despre pierderile materiale ale biletelor cumpărate deja, ci mă refer la pierderea trăirii așteptate, deoarece spuneam că ea mă căuta.

Două vorbe despre cei doi: soții Mick și Gabriella, după ce și-au făcut un rost în viață, în Canada, după ce aveau locuri de muncă, aveau investiții serioase și s-ar fi putut aștepta la o perioadă de calm și relaxare, au descoperit că viața e searbădă în ofertele ei. Ele par tentante cât timp te lupți ca să le obții, apoi devin plate și trecătoare, așa că au renunțat la tot și s-au hotărât că pot trăi fără să depindă de lucruri fixe. Au pornit să caute

un nou rost pe lume în a-i ajuta pe cei cărora le lipsesc mult mai multe. Au vrut și ei să ajungă în Africa, cum voisem eu inițial, dar apoi, prin Societatea Pilgrim³, au ajuns în Vanuatu. Acolo, au muncit ca voluntari patru luni, atât cât permite viza de turist, cu promisiunea că li se vor prelungi vizele, deoarece ei pompau bani dinspre Occident și multe bunuri, însă, se pare că unele personalități ale sistemului administrativ vanuatez nu au fost suficient de mulțumite, poate nu le-a convenit că ajutoarele merg spre sate și triburi care nu au putere în a-i menține în postul lor politic, așa că s-au răzbunat eliminându-i pe protagoniști. Neașteptat gest. Pentru mine, șocant.

Nu am dat înapoi niciun pas, chiar dacă am aflat că voi rămâne total singură printre băștinași, că inclusiv ghidul va fi unul dintre băștinași; nu am dat înapoi, mă încurajam cu refacerea itinerarului, care, iată, prin plecarea celor doi, s-a îmbogățit cu alte sate de primitivi ce urmau să fie explorate. Știam, deci, că voi fi singură, știam că nu vibrează nimeni în aceeași experiență cu mine, că până la urmă fiecare dintre noi e singur în drumul său și nicio cale nu poate fi străbătută la fel de doi călători, pentru că nicio viață nu poate fi trăită identic de doi oameni. Aceasta e a mea și o voiam exact așa cum mi se arăta. Atunci m-am trezit liniștită din tot zbuciumul, chiar ușoară, în mijlocul poverii care se desprindea. Nu-mi fac iluzii, frica va reveni, poate mă va găsi noaptea dormind în întunericul bungaloului, poate printre oamenii care vorbesc limbi ciudate, se comportă altfel, eu neînțelegându-i în comportamentul lor, ei neînțelegându-mă pe mine. Poate oboseala va fi atât de acută, încât teama va veni fără niciun motiv, neaducând cu sine niciun gând, mușcând pur și simplu dintr-un trup sleit care nu se poate apăra din cauza epuizării. Mă aștept să fie nemiloasă, să mă scuture și să dea cu mine de pământ, dar tocmai faptul că mă aștept să vină,

este arma cu care o voi răpune. Nu voi fi surprinsă, ci îi voi spune că era așteptată, acceptată ca făcând parte din drum, asemenea pietrelor din cale, de care te împiedici și-ți julești degetele de la picioare, genunchii, dar ai în bagaj apă oxigenată și pansament.

Există numeroase căi de a cunoaște lumea înconjurătoare și realitatea vieții, căi de a căuta sensul lumii și propriul sens, de a forța pentru adâncirea cunoașterii sau de a te strădui pentru dobândirea înțelepciunii în urma cunoașterii. Cât de savant mi-am ordonat viața? Nici vorbă, nu e în discuție savantlâcul ordonării, ci – pur și simplu – trăirea de fiecare zi, trăire cu care se luptă fiecare ființă, fie că e conștientă de lupta aceasta, fie că nu. Dacă alegi să mănânci plăcintă cu mere sau cu piersici, aceasta nu e decât un drum pentru o nouă experiență, la fel dacă alegi să te faci profesor sau apicultor, să ai copii și să-i crești sau să nu îi ai; așa căutam și eu, printre lucrurile de fiecare zi, trăirea de care să nu-mi pară rău că trece și să nu mi se pară că trece degeaba, adică să construiesc în așa fel, încât să știu sigur că nu trece zadarnic. Dar cine îți garantează faptul că ceea ce crezi tu că e o construcție solidă, nu e, de fapt, decât o fragilă pânză de păianjen? Că tot ce-ai încercat să încheși o viață întreagă nu se pierde imediat printr-un simplu gest, o întâmplare sau, pur și simplu, prin moarte? Ce rămâne, ca să nu fie numit degeaba? De când e lumea, se caută răspunsul și fiecare se mulțumește cu un răspuns sau altul, fie că e formulat, fie că e atitudinal, dar dacă nu dai un răspuns, nemulțumirea și neliniștea îți rămân în inimă. Ca urmare, caut și eu, printre căi, Calea care îmi așază viața în vadul care duce la estuar.

[3](#) Pilgrim Relief Society pentru Educație și Combaterea Sărăciei, a fost înființată în anul 2001 și este o organizație nonprofit, caritabilă, ce are ca obiectiv îmbunătățirea calității vieții populațiilor indigene din cele mai îndepărtate colțuri ale planetei. (Pentru descrierea societății, vezi www.pilgrimsociety.com)

3. Un bun venit cutremurat

Vanuatu e la capătul lumii, doar câțiva metri și îți atârână picioarele în gol, așa ar spune mitologia antică, dar iată că, pământul fiind rotund, pot să văd doar faptul că cei de aici ne consideră pe noi trăitori la capătul lumii, iar pentru ei, aici e însuși centrul pământului! Astfel, observ, ori de câte ori călătoresc, că propria existență a individului îl îndreptățește să se considere ca trăind în centrul universului.

Am sosit aseară în Vanuatu, într-un spațiu cutremurat, deoarece în aeroportul din Sydney, chiar când s-a deschis poarta E 37 pentru îmbarcare, televizoarele au întrerupt programul și au arătat știrile în direct, despre cutremurul din Vanuatu, un cutremur estimat la 7,8 grade pe scara Richter, cu mare probabilitate de tsunami. Majoritatea călătorilor erau australieni pregătiți pentru vacanță, s-au grupat speriați în jurul televizoarelor, îmbarcarea s-a amânat puțin, capitala Port Vila, unde urma să aterizăm, nu era în mare pericol, epicentrul a fost depistat ca fiind în nordul arhipelagului, alte insule vor fi fost mai puternic atinse, probabil – Santo, Pentecost, dar Tanna și Efate, fiind în sud, nu erau atât de expuse.

Până la urmă, nu a fost tsunami, însă azi toate ziarele scriu despre cutremurul de ieri; s-au avariat puține clădiri pentru că se construiește mai mult din lemn, astfel că au fost puține daune chiar și în insulele unde zdruncinătura pământului s-a simțit puternic. Cutremurele sunt obișnuite în zonă, tot arhipelagul este unul vulcanic, însă e pericol doar în orașele mai mari, unde sunt și clădiri din cărămidă și piatră – locuite de albi. O mică parte a populației vanuateze locuiește în case din lemn, fără etaj – cei care au posibilitatea, pe când majoritatea locuiește în colibe din bambus, fără

niciun pericol în caz de cutremur. Populația intră în panică doar când e vorba de posibilitatea apariției vreunui tsunami. Așa a fost ieri dimineață. S-a dat alarma, oamenii au anunțat cu rapiditate până în zonele cele mai îndepărtate ale plajelor, au fugit cu toții spre dealuri, magazinele s-au închis, în oraș, minibuzele purtau oamenii pe coama dealului; acolo, au stat în așteptare o vreme, apoi au văzut că pot să-și continue activitățile fără vreun pericol, așa că au coborât pe coastă.

Am ajuns cu aproape două ore întârziere, pe parcurs aveam să aflu că în Vanuatu nu există timp fix, nici măcar la decolare, darmite la aterizarea avioanelor, că nu e vorba de dezorganizare, e ceva dincolo de asta, pare că e imposibilitatea unui popor de a trăi în cadrul limitelor temporale. Țara aceasta, care are partea mai mare a locuitorilor trăitoare în sate mici, ascunse printre păduri tropicale și plaje albe, pe insule minuscule pierdute în ocean, trăiește fără să urmărească trecerea anilor. Oamenii nu-și cunosc propria zi de naștere, nu-și cunosc vârsta, ce importanță are că un anume avion trebuie să pornească, iar ei trebuie să fie la timp la aeroport? Ulterior, într-o călătorie făcută între insule – zbor care are loc în avioane mici, ca niște microbuze lunguiețe, cu aripi – s-a întârziat mai mult, pentru că la numărătoare nu ieșea numărul de 16 pasageri. A fost așteptat clientul lipsă, care însă nu mai apărea, s-a tot așteptat, apoi s-a făcut iar numărătorea care dădea de furcă angajaților companiei AirVanuatu, deși mie îmi ieșea la fix. Până la urmă am pornit, trecuseră vreo două ore, fuseserăm toți acolo tot timpul, greșiseră ei numărătorea. Dar felul în care întârziau avioanele la decolare și aterizare, aveam să-l aflu pe parcurs: în călătoria aceasta am schimbat avionul de 13 ori.

Când am pășit de prima dată pe platforma de coborâre din avion, m-a izbit cu înverșunare o pală de vânt purtând stropi de ploaie caldă. Brusc, nu

am mai avut aer, era umed și fierbinte. În avion fusese aer condiționat, deși la urcarea în Sydney am simțit mirosul specific al Asiei, avionul era impregnat cu mirosuri amestecate, de mizerie și mirodenii, ca în India. Stewardesele erau negricioase și cu figura specific polineziană. Toate grăsuțe, că abia se strecurau pe culoarul strâmt al avionului, și cu orhidee prinse la ureche sau în păr. Da, mă îndreptam spre Vanuatu. Aerul condiționat, însă, s-a sfârșit la părăsirea avionului; pășeam pe scările umede, se înnoptase de ceva vreme, în clădirea aeroportului ne așteptau cu muzică: un grup de bărbați și femei cântau acompaniați la chitară, muzică vanuateză, o muzică foarte ritmată, veselă, cântată de voci stridente, strangulate. Eram atât de obosită după cele trei zile și două nopți de călătorie, încât părea că-i aud în somn. Mai târziu, mi-am reamintit figurile lor zâmbitoare, cântau aproape râzând, privindu-ne curioși și binevoitori. Femeile aveau rochii înflorate, foarte largi, care încercau să ascundă, fără succes, sâni și burți mari, fețele durdulii și transpirate luceau sub becul cu lumină slabă, obosită, a unui aeroport provincial. Noi stăteam civilizați la coadă, aveam completate încă din avion acte prin care declaram că nu introducem nimic în țara lor pură: niciun fel de mâncare (a trebuit să arunc dulciurile și biscuiții pe care i-am primit în avion sau pe care i-am avut de prin aeroporturi; ce rău urma să-mi pară mai târziu!), nici băutură, nici semințe, resturi de sol, nici pe talpa încălțărilor sport. Nu ne era permis să deținem obiecte din lemn sau orice produs animal, blană, pene și altele. Nu, nu aveam nimic de declarat, mi-au pus puține întrebări și nu m-au controlat deloc, am scăpat ușor, dar pășeam ca pe altă lume, de oboseală, și de necunoaștere, și de singurătate.

Așteptam să mă interpeleze omul de legătură, cu un carton pe care să scrie numele meu; am ieșit în sala de așteptare, niciun carton cu numele meu, am

așteptat îndelung, puținii turiști australieni erau plasați în mașini, autobuze, transferați în hoteluri, fiecare după aranjamentele făcute, aeroportul se golea și omul meu nu apărea. Să intru în panică? Încercam să văd ce date dețin. Îl chema Timothy, urma să locuiesc două zile în casa lui, am văzut-o în poze, era așezată în apropierea Universității, dar nu aveam adresă, aici casele nu au adrese, poșta se face prin căsuțe poștale, dar nu sunt străzi și numere ca să poți spune unde mergi. Aveam date despre locul lui de muncă, era dealer de mașini la firma Mazda, dar nu-i știam numele de familie, știam numărul de telefon de la serviciu – nu-mi slujea la nimic, era prea târziu ca să mai fie cineva la lucru. Însă mai aveam ceva valoros: numărul de mobil. Iar eu dețineam un telefon cu cartelă de Vanuatu, dăruit de Mick și Gabriella, l-am scos repede din bagaj și l-am pus în funcțiune ca să-l sun pe om și să-i spun că-l aștept la aeroport. Stupoare: telefonul mobil e închis, îmi răspunde în limba locului, bislama, o voce feminină (voce pe care o s-o aud de multe ori în timpul acestei luni), exprimându-și regretul că abonatul nu poate răspunde. Așa. Ce pot să fac?

Se apropie de mine un bărbat negru între două vârste, mă salută, respir ușurată, era vremea, a trecut o jumătate de ceas, aproape să intru în panică, întind mâna și îl întreb, ești Timothy? Omul dă aprobator din cap, zâmbește, mă întreabă unde vreau să mă duc, dacă vreau să mă transporte cu taxiul. Nu, nu vreau taxi, mă prind eu că nu e omul meu, aștept pe cineva, îi răspund. Pe cine aștept, nu mă poate ajuta el? Știind că e un oraș relativ mic, că toată lumea cunoaște pe toată lumea, îi dau detalii, nume, loc de muncă, locuiește lângă Universitate, nu, omul nu știe cine este. Dar va găsi o soluție să mă ajute, să mă ducă la hotel, nu, nu pot la hotel, nu am altă legătură pentru tot drumul decât prin Timothy, cu care am stat de vorbă încă din țară. Vin și alții în jurul meu,

întreabă unul pe altul de Timothy, nu știe nimeni. Plouă torențial, mașinile se împrăștiează, nu mai e nici picior de turist în zonă, nicio față de culoare albă, e noapte și eu sunt foarte departe de orice om care să mă poată ajuta, nu-mi mai e frică, îmi vine să râd – poate de oboseală reacționez invers!

Într-un târziu, văd doi bărbați apropiindu-se, fuseseră de mai de mult acolo, îi zărisem în umbra streșinii, cel mai în vârstă îmi spune pe nume și întinde mâna, el e Timothy. Pentru Dumnezeu, unde ai fost până acum de mă lași să intru în panică? Eram aici, te așteptăm amândoi de multă vreme, știi bine că avionul a întârziat, deci îți dai seama că am avut ceva de așteptat, dar nu știam cum arăți și am stat să plece toți ca să rămâi numai tu. Și unde e placa cu numele meu? Am uitat s-o scriu, ridică din umeri râzând. Dar turiștii au plecat de atâta vreme, n-ai văzut că eram singură? Erau tot felul de oameni în jurul tău, spuse el, credeam că-i cunoști; erau ca să mă ajute să te găsesc, explic eu... Mi-l prezintă pe vărul lui, un tânăr din Noua Caledonie vorbind o franceză frumoasă... nu trebuia să te sperii, eram aici, nu puteam să nu te așteptăm: Timothy se ține întotdeauna, întotdeauna de cuvânt!, mă liniștește, da, dar eu de unde să știu că el întotdeauna, întotdeauna se ține de cuvânt, sunt singură într-o țară la capătul lumii – îmi spun eu, dar văd că ei sunt calmi și nu percep tulburarea care m-ar fi putut cuprinde. Nu insist. Îmi arată mașina și pornește spre ea cu mine în urma lui, nu face nici un gest de a-mi ajuta la bagaje, rucsacul îmi rupe umerii, abia la mașină îl rog să mă ajute, o face cu plăcere. Mi-a explicat că aici poverile sunt cărate în general de femei și de aceea n-a fost atent, să-l scuz. Eu i-am spus că în civilizația noastră, dacă e văzut un bărbat mergând alături de o femeie care cară o povară fără ajutorul lui, e o rușine pentru bărbat, arată nu doar impolitețea sa, dar poate dovedi și slăbiciunea lui fizică. Timothy a râs, nu părea de acord cu mine că ar fi o rușine

pentru un bărbat să nu care greutate, dimpotrivă, dar se strădui să fie mai atent cu poverile mele, deși niciodată nu a reușit să fie harnic la cărat. Însă m-am obișnuit eu și, fără jenă, îi amintesc de fiecare dată să-mi ducă el cutare sau cutare lucru, chiar și pe ultimul drum la aeroport, când să mă întorc, nu era prea îmboldit de nevoia de a mă ajuta; l-am rugat să-mi scoată el bagajele din mașină și să le pună măcar în fața aeroportului, să nu mă lase singură să trag de ele neputincioasă; abia atunci a sărit iute din mașină, parcă dându-și seama că ar fi trebuit s-o facă de la sine, dar a fost pentru ultima dată când a făcut un asemenea gest, căci mi le-a deșertat acolo în fața ușii aeroportului, nu m-a ajutat nici până înăuntru, le-am cărat eu pe rând, că nu existau cărucioare. Greu schimbi obiceiuri, mai ales dacă ele ascund în spate mentalități cimentate de generații întregi.

Înainte de-a ajunge la casa lui Timothy, trecem pe la piață, vrea să cumpere niște legume, ploua mai tare ca la urcare, parchează și spune să aștept în mașină, dar eu aud pe cineva cântând, da, se cântă în piață, vreau și eu să ies, fac săltând iute în ploaie cei câțiva pași, ca să mă adăpostesc sub acoperișul pieții. Minutele serii aceleia mi le amintesc într-un fel halucinant: căldura, ploaia, oboseala, diferența de fus orar, lumea nouă, mirosurile, apoi piața dansând asemenea unor valuri de culoare ce se ridică și coboară, părea că și mesele și fructele învăluite în culori tropicale se legănau bătând din palme, asta era realitatea, piața dansa: un grup mixt de muzicanți, având aparatură de amplificare, un sintetizator și o chitară, cântau în piață cântece religioase în ritm și stil mai mult vanuatez decât protestant, deși am aflat că erau prezbiterieni. Era un lucru obișnuit ca în piață să cânte grupuri, pentru mine era nou, cu toate că mai văzusem grupuri cântând în diferite părți ale lumii, am umblat destul de mult, dar lumea în general ascultă și-și vede de treabă, aici nici vorbă: în

spatele meselor cu produse de vânzare, toți cei din piață, în picioare, dansau bătând din palme și cântând împreună cu cântăreții. Era ca un ring de dans printre papaia, cocos, flori exotice, rădăcini de kava, semințe de tot felul și alte minuni fără nume pentru mine. Piața întreagă dansa și se bucura vibrând de viață, nimeni nu vindea nimic, se zguduia spațiul sub puterea amplificatoarelor și a vocilor stridente, nazale ale femeilor cântând la microfon. M-am trezit că bat din palme și râd bucuroasă de priveliște. Râdea și Timothy, râdea de mine, cred. Așteptă să mă hotărâsc să plecăm, apucase să cumpere niște roșii, eu nu mă dădeam dusă, pe acoperișul pieței se auzea cum ploaia se intensifică. Cât de tare poate să plouă, părea că apa curge compactă și caldă. Am plecat târziu, când mi s-a părut că nu o mai pot lungi. Acasă, ne așteaptă o masă caldă, nu ți-e foame? întrebă el ca să mă ademenească, cred că îi era și lui foame.

Am mâncat kumala (cartofi dulci) cu o tochitură de ciuperci și pui, apoi papaia culeasă din grădina lor, parcă mâncam parfum, atât era de aromată. Eram prea obosită să mănânc serios, abia am ciugulit, dar „meniul” mi s-a părut foarte bun, mâncam pe terasa acoperită, cădea aceeași ploaie torențială, părea că în curând ne vom ridica plutind pe ape precum corabia lui Noe într-un diluviu postmodern; de la atâta zburat cu avionul, parcă mă tot legănam, încât nu ar fi fost de mirare să-mi văd scaunul ridicat pe valuri: eram cu adevărat la tropice. Kumala avea gust de castane coapte, iar papaia nu mai mâncasem de când fusesem în India.

Locuiesc pentru două zile în casa lui Timothy, un bungalow din lemn, cu terase largi și camere joase; e o locuință care oferă condiții relativ civilizate, are gresie în camere, e răcoros și ușor de întreținut, faianță înnegrită de igrasie în baie, iar la robinetul ruginit este numai apă rece, ca în tot orașul de fapt, deși e capitală; mă bucur, însă, că

au apă în casă și toaletă englezească, locuiesc, cum am spus, într-un cartier rezidențial, lângă Universitate (filială a Universității Pacificului de Sud, cu centrul în Fiji). Fiica gazdei, pe care o cheamă Torika, e studentă, urmând cursuri de limbă engleză și studii politice; îmi dau seama că e un pas mare pentru familiile de aici să-și țină fetele la facultate, căci potrivit culturii orientale, femeia e încă privită, ca fiind mult mai nimerit să rămână la treburile casei.

E foarte cald, mi-s hainele umede pe trup, tot timpul îmi vine să fac duș ca să mă răcoresc și să-mi usuc pielea, dar nu durează; deși nu s-a inventat apa caldă, aici nu s-a inventat nici cea rece. Toată apa e dezmorțită, poți face duș fără probleme, mai neplăcut e când trebuie băută. Nu au frigider, îmi dau seama că tot ce mănânc e proaspăt gătit, nu se poate păstra mâncarea de pe o zi pe alta, dar sunt foarte multe fructe, legume și verdețuri. În fața casei e un arbore de papaia, de-acolo culege gazda fructe de câte ori ne așezăm la masă.

A doua zi, familia se pregătește pentru o ieșire pe insula Moso, unde vom dormi două nopți, pentru asta am fost la piață să cumpărăm cartofi dulci, banane, taro, nuci de cocos, manioc, ananas și alte bunătăți ale căror denumiri și gusturi nu le cunosc, urmează să le gătim acolo. Sunt pregătite niște rogojini, bănuiesc că vom dormi pe ele, vom participa la o reuniune religioasă pentru fondarea sau inaugurarea unei biserici în zonă – nu am înțeles bine, engleza lor este destul de diferită de cea literară, căci limba vorbită în familie este bislama. Engleza o vorbesc doar cei care au făcut școală, iar Torika e acum la facultate, nu pot să mă înțeleg prea bine cu mama și mătușa, dar voi vedea la fața locului. Familia e mulțumită că vreau și eu să particip la ieșirea pe insulă, le plac mult excursiile, au o viață socială bogată, sunt deseori împreună cu prietenii, casa le e deschisă larg pentru oaspeți, cunosc, parcă, întregul oraș. Deși

locuiește în capitală, populația de aici nu s-a rupt de viața de tip clan, cu vecini, prieteni, cunoștințe de tot felul, locuitorii nu sunt individualiști și izolați precum cei din lumea civilizată. Stau foarte mult de vorbă, pare că pierd ore întregi la taclale, au vreme să tăifăsuiască. Am venit doar de ieri și parcă toată ziua se stă de vorbă, am adormit cu vocile lor în urechi. Camerele nu sunt izolate, ferestrele nu se închid, n-au geam, doar plasă, iar unde se află geamuri, ferestrele sunt larg deschise ca să bată briza, altfel e sufocant de cald, așa că se aude ce se vorbește de peste tot. Am adormit cu ei vorbind, la cinci dimineața m-am trezit cu vocile lor, plus cântecul a o mie de păsări. Aceasta era senzația, că e concert la fereastra mea și că aș putea număra o mie de voci diferite.

Copiii din vecini au ieșit la șase dimineața la joacă, râdeau cu o poftă și o bucurie de mi-a pierit imediat somnul, deși nu dormisem trei nopți la rând, fuseseră primele ore de somn furate în mijlocul vacarmului. Nu știu câți oameni locuiesc în casa din vecini unde râd tot alte voci de copii; când am revenit peste două săptămâni în casa lui Timothy, stând pe terasă, am văzut familia pregătită să meargă la biserică, era duminică dimineața. Aici toată lumea merge la biserică, la sate nu sunt toți creștini, dar în oraș e o lume ca la începutul anilor din America puritanilor. Îmi vine în minte pățania unei australience, venită să se distreze în Vanuatu: domnule, am venit să-mi fac de cap, am vrut să mă distrez, dar nu am unde, nu am cu cine, barurile se închid, bărbați cu care să-mi cheltui timpul nu am găsit, aici toată lumea merge la biserică și nimeni nu știe cum ar fi o distracție pe cinste, am mers de pe o insulă pe alta, nu am putut să mă distrez după pofta inimii. Fata era dezamăgită; într-adevăr, în Vanuatu turiștii caută exotism, experiențe primitive la firul ierbii, eventual consum de kava, dar distracții de tip occidental nu sunt de găsit. Așa că toți membrii

familiei din vecini, îmbrăcați de duminică, cu Biblie în mână de la cel mai mic copil (chiar dacă e evident că nu știu să citească) până la adulți, au pornit doi câte doi: șase persoane, număr nouă persoane, apoi treisprezece... vai!, mai ies doi din casă, apoi aud cum ultimii mai strigă pe cineva și din casă răspunde o voce de femeie, apoi iese un alt bărbat, nu-mi vine să cred, casa e doar un bungalow de lemn ca cea a lui Timothy, câți or fi locuind acolo? Am numărat deja 17 și toți vorbesc mult, mult. Va trebui să mă obișnuiesc și să nu le mai percep vocile, că altfel nu mai dorm.

Se pare, însă, că acesta e stilul de viață, legăturile de rudenie și cele sociale sunt foarte puternice, viața oamenilor se construiește pe relații, nu pe profesie, pe avere sau informație. Cel puțin acum..., apoi în ce măsură îi va schimba occidentalizarea și îi va face individualiști și egoiști, ghidați doar de interesele personale până la sacrificarea relațiilor, nu se știe. Voi încerca să urmăresc acest aspect în celelalte grupuri în care voi intra treptat.

Împreună cu vărul lui Timothy, băiatul din Noua Caledonie, vizitez orașul. Mergem pe jos spre centru, străzile principale sunt asfaltate, acestea însemnând două artere care străbat orașul, celelalte sunt doar niște drumuri prăfuite, noroioase când plouă. În centru există clădiri moderne, un hotel mare care își oglindește etajele în apa golfului, față în față cu minuscule insule Iririki și șirul de bungalouri turistice la care ajungi doar cu barca. Cumpăr de la poștă DVD-ul cu dansurile ceremoniale vanuateze, schimb la bancă niște bani, un euro se schimbă cu 130 de vatu, un dolar american cu aproximativ 100; o pâinică este 200 de vatu, o nucă de cocos verde o cumpăr de la piață cu 30-50 de vatu, o legătură de roșii – cu 400, o papaia – cu 300. Produsele din grădini nu sunt ieftine, dar cele care presupun o anume tehnică de prelucrare sunt cu adevărat scumpe:

DVD-ul a costat 4.000 de vatu, aproape 40 de dolari, iar o carte, 3.600 de vatu. Mult! Accesibil doar turiștilor, nu și băștinașilor. Îmi încarc telefonul cu cenți care să-mi ajungă pentru toată luna, dacă se poate, voi avea nevoie să sun din când în când în țară, cine știe cât de des voi găsi internet, laptopul o să-l folosesc pentru înmagazinat informații, prea puțin pentru comunicare.

Într-o clădire minusculă din centru, cu iz aristocrat-arhaic, fac cunoștință cu pictorul Nikolai Michoutouchkine, îi recunosc tablourile și stilul din imaginile văzute în timpul zborului dinspre Australia. Ecranele prezentau atracțiile vanuateze, și printre exotisme era enumerat și pictorul de origine rusă stabilit de peste 20 de ani în Vanuatu, cu expoziții în toată lumea. Îl privesc ca pe un Gauguin contemporan, faimos deja și extrem de simplu; iată, stăm față în față, se miră că am venit din România, mă salută cu bună ziua, acum mă mir eu de cuvintele lui, mă întreabă iar și iar... chiar am făcut călătoria aceasta lungă din Europa doar pentru a observa un stil de viață? Curajos, admirabil. Frumoasă România, îmi spune, a vizitat Maramureșul, zona e deosebit de frumoasă, am fost acolo? Sigur că da, merg adesea, nu e departe, sunt din Cluj, știe imediat unde e Clujul. Cum de a ajuns în Maramureș?, îl întreb. Trebuia să văd!, doar sunt pictor, îmi spune cu naturalețe, acolo sunt de văzut lucruri deosebite; băiatul îi spune, în timp ce eu admir și fotografiez tablouri, că sunt scriitoare și voi scrie despre Vanuatu, atunci mă strigă să-mi spună o noutate: acolo, în micuța locație din capătul lumii, în Vanuatu, aflu că Herta Müller a luat premiul Nobel pentru literatură pe 2009 și că este născută și formată în România. Stăm de vorbă despre ea, nu am citit nimic de Herta Müller, va trebui s-o fac după ce ajung acasă. Pictorul de origine rusă, cu păr rar și alb, cu burta mare peste care așază mâinile împreunate

într-o odihnă ca a țăranului după întoarcerea de la câmp, e plin de voie bună. Îmi dă o invitație la o expoziție cu artefacte din toate insulele Pacificului, care a venit din Fiji și se află la Centrul Cultural, sigur îmi va folosi la studiu, specifică el, îmi pare rău, nu pot să merg, avem oră exactă când trecem pe Pacific spre Insula Moso. Zâmbind condescendent, îmi spune că pot să amân un pic, aici nu contează ora exactă, râde când afirm că mi s-a pus în vedere să nu întârziem; mai târziu, aflu și eu că nu ar fi fost vreo problemă dacă mai trecea un pic de vreme, însă îi promit să văd expoziția când revin în Port Vila, nu, azi e ultima zi spune pictorul Nikolai Michoutouchkine cu părere de rău; tânărul mă avertizează că trebuie să ne grăbim, da, nu pot strica programul familiei la care sunt doar musafir.

...Ajungem pe insula Moso, cu toate produsele deșertate în burta bărcii cu motor, nici vorbă de oră exactă, barcagiul ne-ar fi trecut oricând i-am fi cerut-o noi. E o călătorie exotică pe Oceanul Pacific, înghesuită printre copilașii negri, papaia, kumala, manioc, ciorchini de banane, pungi cu orez și altele. Plaja micii insule e albă și plină cu cochilii uriașe de melci, am găsit chiar pe cărarea dintre palmieri o scoică mare cât platoul uriaș de prăjituri al buniciei. Nu-mi vine să cred, e grea și smălțuită, cu marginile vălurite, aș lua scoicile cu mine, dar nu mă vor lăsa să le trec, australienii le vor confisca la vamă și voi avea și probleme. Sunt entuziasmată, în timp ce băștinașii râd de bucuria mea, râd fără încetare, e un amestec de sentimente paradoxale, sunt pentru ei ca o mascotă care le aduce onoare, așa se raportează, dar și cu multă iubire. Vor să-mi arate tot ce e nou, îmi dau tot timpul să mănânc noutăți, iar când eu spun că e pentru prima dată să gust tot felul de mâncăruri și fructe, se minunează de parcă aș fi de pe lună. Pentru ei, eu sunt o exotică, la fel cum sunt ei pentru mine!

Mă simt șocată când văd biserica. E o baracă deschisă, construită din lemn și plăci de tinichea, dar ei sunt tare mândri de ea, e donația familiei pentru Insula Moso, e o biserică neoprotestantă, majoritatea localnicilor sunt protestanți și neoprotestanți. Îmi dau seama tot mai mult ce importanță mare a avut pentru ei misionarismul țărilor civilizate, i-a scos din izolarea care îi păstrase ca în epoca de piatră, mai bine de un mileniu de la popularea insulelor. Mai există zone neatinse, oameni fără haine, fără unelte și fără scriere, îmi spun ei, eu știu că mai sunt, doar pentru ei am venit, dar voi intra treptat în lumea necivilizată, chiar și Moso mi se pare rămas în urmă cu sătucul cu colibe din bambus acoperite cu frunze, cu frica băștinașilor de spiritele rele, cu felul de mâncare numit *laplap* gătit între pietrele înroșite ale unui foc făcut afară, căci nu au cuptoare în colibe; cu dormitul pe jos, pe rogojini din bambus. Toate lipsurile, însă, sunt luate ca atare și compensate cu un deosebit tonus de bucurie pentru viață, de libertate a ființei. Sunt calzi, spontani, fremătători și vii, fără pic de pasivitate sau răutate.

Acum e destul pentru două zile, deși par să fi trecut două săptămâni, datorită cumulului de informații și trăiri.

4. Pe insula Moso

Mama cea bătrână, împreună cu sora ei mai în vârstă, lucrau la gătitul laplap-ului. Au ras o mulțime de banane verzi și manioc, pasta obținută au întins-o într-un strat gros cam de trei degete, peste niște frunze uriașe, apoi au stors lapte de cocos, au așezat frunzele de salată deasupra și toată plăcinta asta mare cât roata carului, au învelit-o în frunze, rânduri-rânduri de frunze mari cât o covată, au legat-o cu fâșii de crengi de bandanas și ridicând-o toate deodată, am cărat-o peste pietrele înfierbântate în foc, apoi am ajutat și eu să acoperim laplap-ul cu alte pietre fierbinți, le luam cu ajutorul unor bețe despicate la capăt, făcând un fel de clește, până s-a făcut o grămăjoară apreciabilă, apoi s-a acoperit totul cu pământ, urma ca laplap-ul să se coacă astfel timp de vreo două ore.

Se făceau și alte pregătiri pentru mâine, se curăța curtea, micuța plajă albă și cărările cu ajutorul greblelor, frunzele uscate erau aruncate într-un foc al cărui fum se pierdea printre crengile pădurii, se pregătea multă mâncare, urma să mai sosească musafiri în seara aceasta, dar și mâine, pe parcursul zilei. Nu prea aveam cu ce să-i ajut, mai ales că ei voiau să mă menajeze, nu le cunoșteam felul de a găti, totul se întâmpla pe jos, femeile stăteau așezate pe rogojini, așa că m-am hotărât să merg să văd satul Tasiriki, compus din vreo 30 de căsuțe, care se afla la zece minute distanță de mers pe jos, mi-a spus vărul mai îndepărtat al bunicii, un bărbat tânăr care contribuise la adunatul frunzelor. S-a oferit să-mi arate drumul, oricum nu mai avea treabă. Am anunțat familia, dar l-am luat cu mine și pe William, nepotul gazdei, în vârstă de nouă ani, care mergea la școală în Port Vila, și o rupea pe engleză.

Nu vorbi nimic, îmi strigă bărbatul cel tânăr pe nume Ssailas, să ții gura închisă acum, îmi spuse el strângând buzele ca să înțeleg, dacă cumva nu am priceput cuvintele lui amestecate cu bislama, franceza și dialecte locale. De ce să tac? întreb uimită privind în jur când îmi arată locul, da, trecem pe lângă un cimitir, eu voiam să mă opresc la un arbust înflorit în mii de flori roșii, mi-a venit în gând să aranjez o ikebana în scoica mare și grea, s-o așez pentru mâine în biserică, nu, nu-i voie să rupi flori, îmi spune speriat, e cimitir! Trecem tăcuți, nu fac nici poze, trecem pur și simplu până nu se mai văd mormintele și florile, ajungem iar în pădure, la câțiva metri, sub rădăcinile copacilor, bate valul Pacificului. Acum pot să-l întreb pe Ssailas: de ce trebuia să țin gura închisă? E plin de spirite rele în cimitir, cum, nu știi? mă privește contrariat, spiritele rele pot intra în gura ta și apoi pot să te posede împotriva voinței tale, pot să-ți dicteze tot felul de lucruri rele pe care să le faci, iar tu, chiar dacă dorești să faci apoi binele, faci întotdeauna răul. Uneori te lasă în pace să faci cum vrei, dar când ele au dorința de a te conduce, atunci nu li te poți opune, orice ai face. Nu doar că intră în tine, dar poți să le duci cu tine în sat sau acasă și acolo să îi ia în stăpânire și pe alții, încearcă să mă convingă el de gravitatea problemei. Dacă rupi flori, râzi, vorbești sau faci orice lucru nepotrivit în cimitir, poți să deranjezi spiritele și ele să-ți facă rău. Chiar după ce ai trecut de cimitir, mai pot să te găsească și să intre în tine.

Ssailas se simte bine că îl ascult și îi pun tot mai multe întrebări despre aceste credințe, e de-a dreptul protector, încercând să mă apere de relele de pe insulă. E înalt, foarte slab, zdrențaros și murdar, fața neagră lasă să se vadă, când explicațiile se înmulțesc, o gură știrbă cu buzele negre îngălbenite de la tutun – cred eu – dinți galbeni, deși aici marea majoritate au dinții foarte

albi și sănătoși, chiar și cei mai în vârstă. Înaintăm prin satul Tasiriki, pe drumul dintre colibe, oamenii ne privesc mirați. Ar trebui să mergem la șeful satului să te prezint, îmi spune Ssailas, dacă ai fi venit singură, așa trebuia să faci, dar dacă eu te însoțesc, ești ca și musafirul meu, eu sunt garanția ta. Îmi arată coliba șefului de sat, care e mai răsărită decât celelalte, dar se pare că acela nu e acasă, nu se vede nicio mișcare în jur, or fi duși la grădină. În schimb, alți oameni, și mai ales copiii, ne ies în cale. Dau mâna cu mine, le spun numele, ei spun ceva care pare să nu fie numele lor pentru că toți spun la fel, apoi aflu că e bun venit, îl asaltează pe Ssailas cu întrebări. Bărbatul nu pare dornic să le dea multe informații, parcă ar vrea să fiu secretul lui, în schimb William vorbește mult și dă tot felul de explicații.

Mergând pe cărăruia din sat, prin vegetația extrem de abundentă, de un verde crud, prin care trec razele soarelui în apropiere de orizont, descopăr o tejghea înconjurată de un garduleț delimitând un spațiu de vreo patru metri pătrați, acoperită de stuf. Acolo scrie cu litere mari Kava-bar, privesc întrebătoare spre Ssailas. Da, dă el din cap, aici vin bărbatii să bea kava, nu e un Nakamal, nu e spațiu sfânt, aici pot să bea și femeile, turistele, căci cele din sat nu beau. Pe insulă se întâmplă să avem turiști, e aproape de capitală și e o insuliță frumoasă, așa este, dar e primul Kava-bar întâlnit. Citisem legenda kavei, l-am întrebat pe Ssailas dacă știe vreo poveste despre kava, da, știe multe povești despre tot felul de obiecte și evenimente ale celor cu pielea neagră – băștinașii de pe insule, dar nu părea dispus să-mi spună vreuna în această după-amiază, dimpotrivă, readucea din timp în timp discuția la spiritele care ne posedă împotriva voinței noastre. În momentul acela, îmi spuse ceva despre posedare sexuală, nu am înțeles clar ce, dar nu am vrut să-l rog să repete

pentru că William, copilul, părea foarte atent la discuția noastră.

Ssailas îmi captează atenția amintindu-mi să am grijă cât voi fi în Vanuatu, să nu mă ating de obiecte-tabu. Devin curioasă și îl las să-mi povestească tot ce știe despre astfel de obiecte. Obiectele devin sfinte și de neatins în momentul când un om-tabu le folosește pentru a-și transmite puterile, de obicei – preoți sau vraci. Îmi vorbește pe o voce joasă, aproape șoptită, încât trebuie să stau foarte aproape de el și să-i repet de câteva ori propozițiile ca să mă asigur că am înțeles bine. Noi, aici, în Vanuatu, avem oameni care vor să fie foarte puternici, oameni care nu sunt preoți sau vraci, dar care vor să aibă mai multă putere, cu ajutorul spiritelor. Atunci, ei se retrag în pădure, într-un loc anume, trăiesc luni de zile acolo, fără îmbrăcăminte, fără mâncare cultivată, preparată prin fierbere, ci hrănindu-se doar cu ce găsesc în pădure; fac foc acolo și își coc fructe și rădăcini, numai vegetale, nu, nu vânează, nu se spală, rămân în prezența spiritelor până ce acestea îi iau în stăpânire, e un fel de a se vinde spiritelor controlându-le puterea. Un astfel de loc unde s-a retras un om negru, devine apoi loc-tabu, alții știu și nu trec pe acolo, e un sălaș al spiritelor și trecerea unuia impur le-ar deranja; pietrele pe care le-a folosit pentru foc sau gătit devin sfinte, copacul, în scorbura căruia a dormit, are lemnul sfânt și, la fel, orice obiect de care s-a folosit. În acest timp, nu are voie să fie văzut de nimeni și nici să vorbească cu cineva, iar după ce se întoarce între oameni, nimeni nu știe că el are puteri foarte mari. Un astfel de om-tabu nu poate să fie supărat de alții, pentru că spiritele îl vor răzbuna. El poate să întoarcă evenimentele în favoarea sa, poate să posedă pe alții pentru ca ei să-l slujească, chiar și în probleme sexuale, iar dacă joacă jocuri de noroc, câștigă mulți bani; dacă merge la piață, încurcă mintea vânzătorilor care îi înapoiază un

rest mult mai mare față de banii pe care i-a avut la început și nimeni nu-și dă seama că e păcălit. Ei fac și magie neagră. Și preoții pot face magie neagră sau vrăjitorii, pentru că și ei sunt oameni-tabu, dar cei care se retrag de bună voie și caută putere, pot face la fel. Fac rău de la distanță, pot îmbolnăvi pe alții într-atât, că și medicii devin neputincioși, iar ca să nu poată fi acuzați, declanșează tardiv boala, doar peste luni de zile după întâlnire și conflict.

Ssailas era atât de mulțumit că mă interesează ceea ce-mi spune, încât, de emoție, se tot împiedica sau poate că în gândul lui, lucrurile chiar îl speriau.

Unii dintre ei poartă obiecte-tabu ascunse în piele – continuă el – ca să nu-i părăsească niciodată puterea spiritelor. Eu nu înțeleg cum pot fi purtate obiectele sub piele, el se oprește din mers, ia o crenguță și o rupe făcând o mică așchie: uite așa – spune el, arătând că se înțeapă cu așchia în piele – dacă e lemn-tabu dintr-un copac tabu și îl port cu mine, îmi dă putere. Chiar și ție, care nu ai stat izolat în pădure? Da, chiar și mie, dar nu atât de mare ca celor consacrați, lucrurile sunt cu două tăișuri: dacă nu ai putere destulă să controlezi spiritul, spiritul îți poate face rău chiar și ție. Dar nu se infectează rana dacă ții o așchie sub piele? devin eu curioasă în chestiuni practice; omul se uită la mine ca la una picată din lună, ce de lucruri mă interesează, acolo, niște puroi, când e vorba să domini lumea, să faci bani, să fii imbatabil, să posezi oameni...

Suntem aproape de zona casei noastre, numită Molotau; știi, îmi spune șoptind, ca și cum mi-ar destăinui un secret – astfel de oameni-tabu pot să dorească o femeie, oricare femeie, căsătorită sau necăsătorită, și, prin puterea spiritelor, când îi vor propune să facă sex, ea nu va putea să refuze; ea, oricât de mult ar dori să refuze, va spune întotdeauna da, va merge cu bărbatul acela ori de

câte ori va dori el. Și multe alte rele pe care omul le poate face, le duce la bun sfârșit sub puterea spiritelor care îl controlează. Vrei să spui că omul devine mai puțin responsabil pentru faptele lui pentru că actul e dictat de spirite? îl întreb, nemulțumită de explicații. Da, sigur, nu omul a gândit și dorit. E o capcană, îl asigur, e o capcană a culturii voastre prin care, astfel, oameni vinovați pot fi absolviți de vina faptelor lor acuzându-se prezența spiritului, nu crezi? Pare că nu înțelege ce îi spun, atunci, ca să explic îi spun că femeia are putere să spună nu când i se cere să facă ceva împotriva voinței ei, nu, nu poate să refuze, repetă el vehement, și nici bărbatul nu poate, dacă spiritul îl îndeamnă.

William se duse în grupul de femei care se vedea printre copaci lucrând în jurul colibei-bucătăriei. Ești însurat, Ssailas? îl întreb, recapitulând în minte momentele când făcea ce făcea, dar veșnic ajungea la discuții legate de sex, discuții care aici știam că sunt tabu. Negă cu un gest al capului, în timp ce dinspre casă se apropia unul dintre nepoții mai mari ai gazdei, un adolescent cu care n-am schimbat nicio vorbă până acum, fratele mai mare al lui William, îl vedeam doar cum mă privea pe furiș, dar nu apucam să-i prind niciodată privirea, întorcea iute capul rușinat.

Aud cum mă strigă mama bătrână să vin la masă, îi mulțumesc iute lui Ssailas pentru însoțire și informații. Nu veniți la cină? îi întreb când văd că amândoi dau să se întoarcă spre sat, nu, mergem înapoi în sat, îmi spune adolescentul, luându-l pe Ssailas de lângă mine și dispărând pe cărare.

Mama cea bătrână îmi pune în mână o farfurie din tablă, plină cu mâncare, primesc și o lingură. Mâncăm pe jos în bucătărie, așezați pe rogojini, s-a întunecat deja, aici, când soarele a căzut după orizont, în nici un sfert de ceas, e întuneric. Cercetez cu lanterna hrana din farfuria mea, nu e laplap spune bătrâna râzând, mâine mâncăm

laplap, când sosesc musafirii; am în farfurie orez lângă care sunt bucăți mari, portocalii, de dovleac fiert în lapte de cocos, dovleacul e foarte bun, iar orezul e fiert cu niște semințe iuți care îmi pișcă limba, combinația cu dulcele dovleacului e foarte potrivită. Observ că bărbații nu stau pe jos cu noi, femeile și copiii, ci pe un buștean întins pe lângă peretele colibei, mă invită și pe mine pe buștean, dar îmi place jos, le mulțumesc, observ că femeile aprobă gestul meu și sunt mulțumite că stau cu ele. Mai târziu, voi observa diferența ce există între sexe, precum și statutul meu de om alb, chiar dacă sunt femeie, nu sunt pusă în rând cu femeile lor, uneori surclasez și un anume grup de bărbați. Culoarea pielii mă onorează.

5. Kava și prima noapte dormită pe jos

În Hebride nu există amurg, înserare, există doar lumină și apoi, în câteva minute, întuneric negru de tot, aproape toți avem lanterne; nu există curent pe insulă, se vede de la distanță cum clipocesc luminile pe cărările dintre bucătărie și casă, spre mare, în bungaloul unde vom dormi sau pe potecile pădurii, respectiv – pe cărările satului.

După cină, stau toți la taclale, familia mare se bucură să fie împreună, eu nu înțeleg limba, uneori mi se mai traduce, li se pare nepolitic să mă lase în neînțelegere, eu încerc să-i asigur că această situație nu-mi provoacă disconfort, că e normal să stea de vorbă în limba lor, sunt hotărâtă să mă retrag în camera de dormit, deși nu e nici ora șapte, dar ritmul meu biologic e foarte dat peste cap, mi-e groaznic de somn. Mama mare vine cu mine să-mi arate cum să-mi torn cu cana apă dintr-o găleată ca să-mi fac dușul de seară, un loc îngrădit cu o ușă de scânduri strâmbe servește ca baie, agăț lanterna de o ieșitură a unei crengi și mă spăl, sunt prea înaltă pentru baia lor, pereții improvizați îmi ajung până la șani, trebuie să stau aplecată ca să nu fiu observată, apa curge afară pe sub ușă ca un pârlăuș săpunit, mă simt bine curată, realizez cu mulțumire că încă rezist condițiilor. Casa are trei camere: una la intrare, mare, având doar o masă în mijloc și rogojini pe jos, acolo deja dorm unele dintre femeile care au lucrat la bucătărie, apoi o cameră la dreapta în care dormim cu fetele și mama mare, una în stânga unde se odihnesc băieții și bărbații, cu toții pe jos, pe rogojini; se aflau acolo și niște pânze mai groase care serveau de pături. În camera fetelor se găsea o saltea subțire de burete, era pentru mine, mi-am dat seama că sunt privilegiată, tu nu poți dormi pe jos, e prea tare pentru tine, îmi

spuse mama mare, noi suntem obișnuiți. Aveam și pernă, e adevărat – una tare micuță, dar pusesem sub ea niște haine din rucsac, aveam și o pătură moale și pufoasă, subțire, ca să nu-mi fie prea cald, oh, doar privind la culcușul meu, mi se închideau ochii de somn.

Nu apucasem să ațipesc, când se auzi motorul bărcii apropiindu-se de insulă, veneau alți musafiri, familia se lărgea. Întunericul se amesteca razant cu vocile, dungile de lumină ale lanternelor, râsete, bagaje noi, farfurii de mâncare pentru noii sosiți, câte un plâns de copil, nu mai reușeam să cuprind și să fac distincție între fețe, nume, voci, veșminte, vârste, grade de rudenie, era o mare învălmășeală în jur și în mintea mea.

Băieții au plecat în sat, am auzit-o pe mama Shelly explicând unei femei mai tinere care părea mai școlită decât toți – vorbise cu mine o engleză foarte corectă, mai târziu urma să aflu că lucrează la ziarul național al Vanuatuului; băieții au mers să bea kava, deși negaseră, dar faptul că încă nu s-au întors... nu am mai auzit ce vorbeau, au ieșit din cameră ca să mă lase să dorm, îmi reluasem poziția ghemuită pe saltea, acoperită cu pătura până peste urechi.

Kava, da, văzusem și eu dughenuța cea haioasă care se numea kava-bar, am și fotografiat-o, dar părea că femeile erau îngrijorate. În lumea noastră occidentală, kava și efectele ei sunt necunoscute, dar în Vanuatu, aceasta e băutura națională. Cunoșteam și mitul acestei licori numite băutura zeilor: pe Insula Pentecost trăiau doi frați gemeni, un băiat și o fată care se iubeau și se ajutau reciproc. Într-o noapte, veni un bărbat să o fure pe fată pentru a se căsători cu ea, dar fata nu voia să fugă cu el, nu-l voia de soț, atunci fratele ei se luă la luptă cu străinul, ca să-și apere sora. În timpul luptei bărbatul slobozi o săgeată care o nimeri din greșeală pe fată și o ucise. Băiatul o plânse cu mare durere și o îngropă în pădure, dar pentru că

nu se putea despărți de ea, mergea zilnic la mormânt ca s-o jalească. Într-una din zile, observă cum din mormânt, din trupul fetei, crescuse o plantă minunată, nemaivăzută. N-o smulse, o lăasă să crească în voie, după un an, ea deveni un arbust cu crengi prelungi, răzlețe și firave, cu frunze cât palma de copil. Tânărul nu știa ce ar putea să însemne aceasta, dar într-o zi, când reveni la mormânt, văzu un iepure care, după cum își dădu seama, mănecase din rădăcina plantei, și zăcea mort pe grămada de pământ; se hotărî imediat să mănânce și el din rădăcinile plantei ucigașe și să moară, nu mai avea rost să trăiască în singurătate și suferință. Smulse câteva rădăcini și le mestecă îndelung, dar în loc să moară se simți nespus de fericit, uită durerea și dorul după sora lui, inima i se umplu de bucurie, pentru prima dată după un an adormi fără gânduri, relaxat și voios. Când se trezi, realizează că planta este darul surorii lui pentru a-și uita suferința. Venea zilnic la mormânt și mesteca rădăcinile plantei, devenind un om fericit. Dădu și celorlalți săteni din ele, acum tot satul era fericit.

În satele tradiționale, băutura este interzisă pentru femei, deoarece kava provine din femeie, așa îmi vor explica mai târziu bărbații din sat, dar acum nu știam decât că femeile gazdei nu erau mulțumite de faptul că băieții beau kava în sat. Băutura preparată din rădăcina plantei cu același nume, e un fel de drog; deși nu creează dependență chimică și nici toleranță, astfel că utilizatorul de kava nu trebuie să-și mărească doza pentru a obține același efect, kava creează însă dependență de senzație. Cel care începe să bea kava, nu va renunța decât cu mari eforturi. Nu era o băutură scumpă, dar consumată zilnic și în cantități mari, devenea o pacoste, nu doar pentru banii plătiți, cât mai ales pentru orele pierdute în inactivitate și relaxare totală. Obiceiul din Vanuatu e mai mult decât o obișnuință, mai mult decât un stil de viață, e o cerință de ritual. Toate hotărârile majore din

viața satului nu pot fi luate decât sub influența kavei, musafirul care trece pragul colibei trebuie invitat în nakamal – locul specific de consum al licorii zeilor – și servit cu kava. Știam că atât consumarea kavei, cât și instituția nakamalului – casa-tabu –, sunt specifice Insulelor Pacificului de Sud, trebuia doar să urmăresc în ce măsură viața acestor oameni se împletește cu activitatea celor două instituții.

...Adormisem. Vacarmul nu încetase, dar eu eram foarte obosită, încă nu mă adaptasem fusului orar, iar faptul că se întuneca atât de devreme (așa era tot timpul anului, fix la șase apunea soarele, iar la șase și un sfert nu mai vedeai la o lungime de braț) și nu exista curent electric, toate activitățile păreau paralizate pentru mine; nu și pentru ei. Ei își continuau viața pe întuneric de parcă nimic nu s-a schimbat: discuții, gătit, sporovăială, ațâțatul focului, iar povești, mâncare, iar vorbit, cam astea erau activitățile lor, fie pe lumină, fie pe întuneric.

Era un vuiet surd de furtună, copacii trosneau; ca bătute de o mare vijelie, valurile Pacificului se auzeau înfuriate și atât de aproape, de părea că se sparg sec chiar de peretele din placaj al bungaloului. Întunericul era perfect, nu reușeam să disting nici în care parte se află fereastra. Știind că dorm lângă perete, l-am pipăit purtându-mi buricele degetelor pe suprafața netedă, apoi m-am întors în direcție opusă ca să descopăr deschizătura geamului. Nu-mi dădeam seama cât să fi fost ceasul, toată lumea dormea, m-am trezit doar pentru că una dintre fete dormea foarte aproape de mine și își așezase brațul peste mine. Seara, când s-au făcut paturile, am văzut unde dormea fiecare dintre fete – Torika studenta și verișoara ei, mama mare, mama Shelly, dar acum nu știu cine era lângă mine pentru că venise lume multă și eu nu apucasem să le cunosc fețele. Nu duc gândul până la capăt, adorm buimăcită de somn și de vuietul furtunii, probabil plouă foarte tare, pentru că

acoperișul sună asurzitor. După o vreme, mă trezesc din nou că fata se strânge puțin mai aproape și mă ia în brațe de-a binelea, nu mai plouă, văd că nu are pătură, pentru că o rază de lună îi luminează pieziș pielea neagră pe gambe, iau încet mâna fetei de pe mine ca să n-o trezesc, deoarece nu voi putea dormi dacă mă îmbrățișează astfel, o să știu că e o străină, or fi ele calde în manifestare, dar eu vreau să dorm. Are o mână îngustă, subțire, ușoară, când i-o ridic, și-o trage ascultătoare și se retrage puțin, foarte bine, o să pot să adorm iarăși. Nu știu cât am dormit, dar m-am trezit că eram ținută de mână și din când în când mâna mă strângea cu delicatețe, nu-mi dădeam seama dacă în somn sau nu. Mi-am tras încet mâna de sub mâna ei; atunci ea își puse palma pe umărul meu, m-am mișcat ca să îi dau de înțeles că nu vreau, și-o retrase, dar numai ca să mi-o pună peste talie, atunci mâna începu să se plimbe pe talie în jos spre abdomen, spre pubis, mângâindu-mă îi simțeam în atingere tresăriri senzuale, o presiune în căutarea cărnii ca o frământare. Doamne ferește, m-am gândit, fata asta o fi lesbiană, ce-i cu mângâiatul acesta erotic? Îi iau hotărâtă mâna și o așez departe de mine, ea insistă, mă întorc spre ea și-i spun că doresc să nu mă atingă. Tace. Dar nu renunță. Mă ia din nou de mână și îmi mângâie podul palmei. Îi șoptesc că nu vreau să mă mai atingă, mă întreabă tot șoptit: de ce? Ce întrebare stupidă, mă gândesc: pentru că vreau să dorm, îi spun, ce răspuns stupid, mă gândesc, dar sunt încă buimăcită, nu se pare că aș fi convins-o, mă mângâie acum pe braț, îmi acopăr mâinile cu pătura, dar e foarte cald, mă atinge pe față. O întreb: cine ești, nu răspunde, dar e tot mai hotărâtă să mă mângâie. Îi iau mâna și i-o împing cu puțină duritate, nu pot să-mi dau seama care dintre fete e, în cameră lumea doarme, Torika sforăie ușor, aș aprinde lanterna să-i văd fața, dar lanterna mea, cadou primit din Australia, special

pentru călătoria mea, deși e mică de tot, doar cât un deget, e foarte puternică, ar lumina prin fereastră până pe plaja Pacificului, aş trezi pe toată lumea. O întreb din nou: cum te cheamă, nu răspunde, atunci dau să-i ating părul, mi-am amintit că fetele au pieptănături diferite cu părul împletit, poate așa o recunosc. Are părul scurt de tot și descopăr o codiță împletită la spate, ca și coada unei șopârle, freză specific masculină. Îmi trece un fior prin corp, nu e fată, dar cum a ajuns aici în camera fetelor un bărbat? Sar de la locul meu și mă ridic în șezut, îmi vede gestul brusc, își retrage mâinile. Cine ești, cum te cheamă? îl întreb, hotărâtă să aflu, chiar de va fi să aprind lanterna. Îmi simte vocea iritată și îmi spune șoptit: Ssailas. Nu-mi vine să cred. Ce faci aici? îl întreb contrariată și supărată. Am venit pentru tine, îmi spune. Pleacă imediat, eu nu pot să dorm cu tine lângă mine. Să nu mă mai atingi, că trezesc pe toată lumea; nu te mai ating, șoptește și se retrage spre pătura mamei Shelly, cu spatele la mine. Gata somnul, nu mai pot să dorm. Mi-e ciudă pe Ssailas de-mi vine să-l bat, adică de-aia îmi tot turna povești despre spiritele care controlează voința și te expun plăcerilor sexuale ale celui puternic, ca apoi să vină noaptea lângă mine? Stau rezemată de perete privind în întuneric în gol. De dincolo de peretele subțire, plânge un copil, iar mama Mary îl liniștește, se face iar tăcere, doar respirațiile fetelor se aud în cameră, iar din camera bărbaților răzbate sforăitul întrerupt de vuietul vântului și valurile oceanului. Încerc să-mi reamintesc fața lui Ssailas din timpul plimbării spre sat și înapoi, dar figura lui mi-e atât de ștearsă, avea barbă, da avea barbă, acum nu i-am simțit-o, dar nici nu l-am atins pe față, însă nu-mi amintesc să-i fi văzut codița de șopârlă împletită la spate. Nici nu l-am privit prea atent, era tot timpul cu o jumătate de pas în urma mea și nu mă privea direct, doar pe furiș, părea că îi e rușine, ca tuturor celor de aici. Oare chiar

credea în poveștile pe care mi le spusese, ieri părea nu doar convingător, ci chiar supărat că sunt sceptică la ceea ce îmi spunea. Îmi pierise somnul definitiv, sigur, și fusul orar era de vină, dar mă durea spatele cum stăteam rezemată de perete, m-am întins din nou pe saltea, atentă la fiecare posibilă mișcare a bărbatului de lângă mine, care părea că doarme fără alt gând.

Apoi am auzit primul cântat de păsări. A fost ca o salvare, da, vine dimineața, nu se zărea nicio geană de lumină, dar păsările știau asta înainte ca ochii mei să vadă. Primul cântec strident fusese ca un semn, pentru că în câteva minute pădurea era inundată de melodii, începuse concertul de dimineață. Puteam distinge deja corpurile întinse pe jos ale celor din cameră când bărbatul se ridică; nu-mi aruncă nicio privire, călcă cu grijă printre trupuri și când ajunsese în dreptul ferestrei, am văzut că nu era Ssailas, mă mințise, dar cine era? Nu-i distingeam chipul, dar nu avea barbă și era mult mai scund decât cine se pretindea a fi. Înainte să iasă, călcă din greșeală pe brațul mamei Shelly, trezind-o. Femeia se răsti la el, băiatul răspunse în surdină, avu loc o discuție în dialect, femeia părea că-l ceartă, dar el răspunse calm, ceea ce o liniști pe bătrână, da, mâine voi avea confirmarea și din partea femeii, nu sunt singura care știa de descinderea lui în camera noastră, voi afla cine a fost. Am adormit liniștită, de-acum mă păzea lumina.

6. Biserica din baracă

Paltie era bătrânul familiei; în felul meu de a înțelege relațiile dintre ei, ar fi trebuit să fie numit șef de clan, hotărârile lui păreau cele decisive, avea o demnitate a poziției care îl făcea să fie ascultat, dar era blajin și bun, îmi amintea de bătrânul negru Tom din *Coliba unchiului Tom*. Cu câteva luni în urmă, i se tăiasse mâna stângă, avea diabet și și-a pierdut astfel brațul, dar nu era deloc pesimist, se manifesta jovial și drăguț cu toată lumea, nepoții se aplecau să-i lege șireturile, în rest reușea să se descurce singur. Lucrase ca învățător, apoi adăugă, cu bucurie, că fusese și misionar itinerant, benevol, atinsese cu mesajul evangheliei zone primitive; îmi explică importanța pătrunderii învățăturilor biblice în cultura lor, relațiile pe care astfel și le-au creat cu lumea civilizată, cât de mult îi ajutase acest lucru să gândească, să se descotorosească de o serie de obiceiuri păguboase, de tradiții care îi țineau captivi în necunoaștere, știi, îmi șopti, poate n-ai aflat, dar strămoșii noștri au fost canibali, abia Biblia ne-a învățat că trebuie să ne respectăm semenii, că suntem frați cu toți oamenii de pe pământ, creați de același Dumnezeu, vai, am scăpat de oribila teamă a spiritelor care tot timpul ne înfricoșau cu agresivitatea lor. Oare au scăpat toți de teama spiritelor? – îl întreb, amintindu-mi cum numai ieri Ssailas îmi povestise despre constrângerile pe care le trăiește un om ca să se ferească de a fi controlat de spiritele rele. Căci spiritele sunt întotdeauna rele, ele niciodată nu fac bine, doar te păcălesc cu binele, pot să facă bine celui care s-a vândut lor, dar acest lucru e periculos, că, dacă pierzi puterea asupra lor și devin ele mai tari, te vor munci cum doresc ele, explică Paltie. Nu, hotărât, nu au scăpat toți de teama spiritelor, nici chiar creștinii, iar în

teritoriile unde n-a pătruns creștinismul, e încă foarte puternică activitatea spiritelor.

Paltie știe foarte multe despre ceremoniile și miturile de pe insule, aș fi vrut să stau cât mai mult cu el, dar fiind gazdă trebuia să se ocupe și de alți musafiri, nu putea sta tot timpul la dispoziția mea. Totuși, am observat că-i plăcea să mă învețe, să mă vadă cu caietul în mână, notând informațiile primite. Chiar dacă aflu lucruri deja cunoscute, îl lăsam să-mi vorbească despre ceea ce dorea el și în ritmul lui. Aici toți știu poveștile, spuse el, nu doar bătrânii, nu doar cleverii. Nu știi cine sunt cleverii? Dacă mergi pe Insula Tanna, cum ai spus, acolo o să afli mai multe despre ei, sunt înțelepții satului, magicienii, ei au cea mai multă informație, dar poveștile devenirii noastre le știu și copiii, nu sunt secrete, noi le spunem copiilor de cum reușesc să priceapă, ei cresc cu poveștile acestea pentru că ele sunt istoria noastră, ea se transmite oral și trebuie s-o afle cât mai multă lume, s-o afle toți, dacă se poate. Sunt foarte mulțumit că ești și tu interesată de miturile și istoria noastră tradițională, de obiceiuri și ritualuri, acum îmi pare rău că stai atât de puțin timp la noi, că mâine devreme trebuie să te duci ca să prinzi avionul spre Tanna, dacă rămâneai mai mult, ai fi putut să afli foarte multe, dar ești deschisă și plăcută, oamenii îți vor răspunde la întrebări oriunde vei fi, trebuie doar să întrebi.

Acum, aș vrea să știi că aceste povești sunt doar niște legende, și nu cumva să crezi că ele sunt adevărate, chiar dacă unii îți vor spune că sunt sută la sută reale, deoarece mulți oameni le cred încă, dar, ca orice legendă, ele trebuie să fi avut la origine ceva adevărat. Deși continuă să circule, în ceea ce privește originea lumii și a omului, acum le credem mai mult pe cele din Biblie, povestirile tradițiilor noastre circulă în paralel, cele autohtone se regăsesc mai mult în satele tradiționale care nu au acceptat creștinismul; în cele creștine, ele sunt

relatate doar ca legende, fără să mai creadă cineva în conținutul lor. Totuși, chiar și în satele creștine, tabuurile transmise de sute de ani sunt încă foarte puternice, oamenii sunt creduli și se feresc de lucrurile interzise prin tradiții, le este teamă.

Cuvântul tabu a intrat în limbajul uzual; în timp ce vorbesc cu bătrânul cu părul cârlionțat, decolorat spre alb, gesticulând din singura mână rămasă, nepoțelul lui se tot învârte în jurul nostru, un băiețel de vreo 3-4 ani cu părul prins într-o codiță ca o micuță fântână arteziană în vârful capului, încât tot timpul am crezut că e fetiță; nu reușesc nicicum să deosebesc fetele de băieți, dacă nu pot vedea diferențierea prin îmbrăcăminte, nutrișoarele fetelor sunt atât de dure, încât mi-au trebuit cam două săptămâni până să le pot diferenția fizionomiile. Nepoțelul se tot învârte în jurul nostru și trage de șireturile bunicului, i le desface ca să-și facă de lucru reînnodându-i-le, dar nu reușește, acum trebuie să mă aplec eu să i le leg. Bătrânul nici nu vrea să audă să-i leg eu șireturile, îi este jenă, renunț, cheamă un nepot mai mare, dar când cel mic vrea din nou să tragă de ele, îi interzice vehement: tapu, tapu, strigă spre copil, apoi îmi amintesc că în bislama nu există diferențiere între litera „b” și „p”, astfel cuvântul pentru nu-i voie este tabu.

Vanuatu a fost colonie engleză și franceză. Bislama este limba care unește triburile noastre, spune Paltie, deoarece pe cele 83 de insule care compun țara noastră, se vorbesc mai mult de 120 de dialecte, nu ne-am putea înțelege între noi fără o limbă comună, dar nu toți oamenii știu bislama. Nu este o limbă grea, fiind un amestec între engleză și dialectele mai importante, dar cu o gramatică mult simplificată. Am fost curioasă să aflu mai multe despre bislama și nu m-am liniștit până nu am găsit o carte care să-mi dea informații, precum și un minidicționar, îmi dau seama că în câteva luni aș fi învățat limba; dacă se vorbea în

bislama, aş fi reuşit deja să-mi dau seama care era tema în discuţie.

Înainte de a ne câştiga libertatea, ţara noastră s-a numit Noile Hebride, dar am trecut la numele nou pentru că în dialect pentecost, Vanuatu înseamnă Pământul Nostru, cât despre denumirile insulelor, ele s-au păstrat cele date de către Căpitanul Cook, când le-a descoperit în 1774⁴.

Ştiam că în a doua sa călătorie pentru explorarea Pacificului de Sud, Căpitanul James Cook a descoperit şi a dat nume Noilor Hebride. A navigat de pe o insulă pe alta şi le-a dat denumiri care au rămas până azi: Espiritu Santo, Pentecost, Efate, Tanna, Insulele Torres, Insulele Shepherd, şi sate ca Port Resolution cu minunatul golf numit după numele vasului pe care căpitanul străbătea mările. A lăsat şi animale – porci, oi, capre, a lăsat găini; nu ştiu pe care dintre insule le-a lăsat, dar ele s-au înmulţit şi acum sunt de găsit peste tot. Au fost aduse şi vaci, iar în al Doilea Război Mondial, au fost transportaţi aici cai; acum, câţi au mai rămas, se află în hipodromuri speciale pentru turişti. Ceea ce mi s-a părut neobişnuit, a fost să descopăr că în întreg Vanuatu nu se consumă laptele de animale; vacile, caprele şi oile nu se mulg, laptele este consumat doar de viţei, iezi, respectiv de miei, dar când puii cresc, laptele se pierde, animalele domestice sunt înmulţite şi crescute doar pentru carne. Mi-am dat seama că e o mare pierdere pentru ei, nu au lapte şi nici produse lactate, iar în zonele montane unde sunt puţine fructe sau nu sunt deloc, şi hrana este compusă, în cea mai mare parte, din rădăcini de taro, laptele şi derivatele lui ar fi însemnat o hrană bogată, de-a lungul sutelor de ani. O altă pierdere este că nu se folosesc animale pentru tracţiune, tot ce au de cărat, cară în spate, unii nu-şi permit să plătească transportul cu camionete; în unele zone, acestea nici nu au acces, din cauza potecilor montane, accidentate, lipsa

podurilor; animalele de povară le-ar ușura mult viața⁵.

Paltie îmi vorbea despre poveștile insulei lui, despre mixtura dintre poveștile tradiționale și cele biblice; știind că în Vanuatu circulă o variantă a legendei potopului, îl întreb amănunte. Nu, el nu a văzut corabia pietrificată a lui Noe, stâncă despre care știu că există pe Santo – am să caut în mod special să ajung la piatra aceea –, apoi mai târziu am aflat că și pe Insula Tanna există o variantă a mitului, legată de o altă piatră. Legendele originilor, obiceiurilor și tradițiilor lor diferă de la o insulă la alta, dar sunt elemente care se regăsesc, se completează, se exclud, apar și distorsiuni; în orice caz, e fascinant de urmărit cum o poveste se modifică de la o insulă la alta.

Oamenii vin pe rând, bisericuța-baracă începe să freamăte pentru prima dată de ființe umane care dau sens existenței ei. Aceștia se apropie, dau mâna cu bătrânul Paltie, dau mâna cu mine, el explică cine sunt, Societatea P., prin care am venit și eu, a ajuns să fie destul de cunoscută; pentru că are o filială și în România, numele de român e foarte bine văzut pe aici. Dincolo de faptul că am pielea albă, că sunt din Europa, faptul că se spune imediat că sunt româncă, atrage un zâmbet larg pe fețele negre, în toate „cercurile” frecventate de mine în Vanuatu. Chiar și în triburile izolate, care avuseseră și ele parte de câteva descinderi ale românilor harnici și foarte întreprinzători, practici și binevoitori, fără fițe de adaptare, am avut de câștigat, am fost foarte bine primită, mi se aminteau nume care trecuseră pe acolo ca și cum ar fi trebuit să-i cunosc pe toți românii din țară, indiferent din ce regiune ar fi venit, iar fiindcă marea majoritate a grupurilor au fost compuse din români stabiliți în străinătate, în special pe continentul american și australian – ei veneau de acolo cu putere financiară – mi-am dat seama că nu am cum să-i cunosc. Nu-i cunoșteam pe toți, le

răspundeam, Europa și America nu sunt insule de mărimea Noilor Hebride, unde nu ar fi de mirare ca toți să se cunoască între ei, sunt mari teritorii pe globul pământesc.

Lumea se adună și încep să cânte, unii au chitare, cântecele sunt asemănătoare cu cele auzite aseară, când, la ora 6 fix, un greiere verde își începuse concertul, strident și asurzitor, de parcă ne aflam într-un borcan de muzică având capacul înșurubat; acum, vocile lor reluaseră aceeași notă stridentă, uluitoare: ieșeau din gâttejuri ca niște fulgere care ricoșau, lovindu-se unul de altul sau de bârnele și tabla verde a colibei, nu cred să fi avut cunoștințe muzicale, dar cântau cu multă dezinvoltură și siguranță, cântau pe mai multe voci, modulând între tenor, spre bas, fetele și copiii – spre sopran. Nu era un cântec cu aranjament după note muzicale, ci după simțul muzical al fiecăruia, fără pretenții de performanțe, cântau pur și simplu pentru plăcerea cântatului; se intimidau când vedeau că-i privesc, de aceea plecau ochii în pământ de câte ori mă surprindeau fixându-i, unii dintre adolescenți se ascundeau în spatele celor mai în vârstă. Vocile se ridicau metalic din toate părțile, exact ca-n borcanul de muzică, exista o sincronizare a stilului naturii cu cel al oamenilor, minunat realizată, era normal să fie așa, îmi ziceam, ascultându-i fascinată.

Ceremonialul a fost simplu, mi s-a cerut și mie să vorbesc despre țara mea, despre ceea ce doresc să fac în Vanuatu, le-am spus despre scopul ultim al călătoriei, dorința de a ajunge în triburile izolate ale *kiailor* de pe Insula Santo. Când vorbeam despre asta, toți se mirau cu voce tare, era un mare curaj, nici ei nu merg acolo, aceia erau numiți *bushmani*, oameni ai pădurii, ceea ce exprima primitivismul și izolarea lor.

Mă admirau pentru ceea ce doream să fac, nu, ei nu merg acolo, aceia au alte obiceiuri, altă limbă, alte credințe, nu există nicio legătură între viața lor

și cea a oamenilor pădurii. Limba și cultura mea sunt și ele deosebite de ale lor – le explic – mai diferite decât sunt ale voastre față de ei, dar cum să se schimbe viața și credințele acelora, dacă voi refuzați să-i ajutați? îi întreb. Nu le pasă, ridică din umeri, le ajunge viața lor proprie; da, dar vouă v-a convenit că au venit alții să vă ajute să înființați școli, spitale, v-au învățat scrierea și v-au adus de la unelte până la telefoane mobile – un întreg sistem care v-a schimbat stilul de viață, ușurând și îmbunătățindu-vă existența? Speranța voastră de viață s-a lungit mult, acum aveți bătrâni care trăiesc 80 de ani, pe când ei mor devreme, măcinați de boli și lipsiți de informație. Așa este, dau ei din cap, cei maturi înțeleg ce spun, cei tineri sunt doar mirați că am venit din Europa ca să urc pe munte pentru a întâlni niște triburi sălbatice, pe când alții vin ca să se distreze, plajele sunt superbe, transparența apei lasă să se vadă bancurile de pești colorați și recifurile de corali, mâncarea este hrănitoare, pescuiești aproape cu mâna goală, fructele tocmai încep să se coacă, în curând va fi o explozie de mango, ananasul va sta pe marginea drumului în grămezi uriașe, papaia și bananele sunt totdeauna în sezon, se coceau fructele galbene de nakatambol, rodiile, semințele de navele și nangai, apăreau alunele și multe alte fructe și semințe necunoscute mie, aș fi vrut să gust tot, să văd tot, să mă bucur de tot, dar nu puteam să-mi uit misiunea.

În timpul discuțiilor, am observat de câteva ori ochii lui Ssailas urmărindu-mă cu bucurie. Erau curați, nu aveau niciun ascunziș, doar o undă de timiditate care îl făcea să și-i plece dacă ni se întâlneau privirile. Acum știam deja că nu el fusese intrusul din noaptea trecută – dimineața, misterul se dezlegase de la sine.

4 Tzvetan Todorov notează cum primul gest în cazul unei noi descoperiri, era de a da nume teritoriilor, exploratorii nu acceptau numele pe care acestea le aveau. La fel, Cristofor Columb căuta să dea nume noi, nume *juste*, ca și cum cele existente nu justificau realitatea. De fapt, denumirea însemna *luare în stăpânire*. Se întocmea un act prin care se declara că aceste pământuri fac parte din Regatul Spaniei. (Vezi Todorov, *op. cit.*, p. 28-29). În cazul Noilor Hebride, colonizarea va avea loc mai târziu, dar numele dat de Cook va rămâne în atlase, schimbându-se, în momentul eliberării de sub coloniști, doar numele țării.

5 Todorov citează, în cartea sa, argumentele ridicole ale unor spanioli care încearcă să justifice faptele conchistadorilor aducând dovezi despre sălbăticia celor cucerțiți: „Sunt întru totul lipsiți de cunoașterea literelor, ignoră utilizarea banilor, umblă mai totdeauna despuiați și cară pe umeri sau în spate greutăți, ca animalele, pe distanțe mari. Și iată dovada vieții lor sălbatice, asemenea celei a animalelor: execrabilele și nemaipomenitele jertfe umane aduse demonilor; faptul de a se hrăni cu carne omenească...” (Todorov, *op. cit.*, p. 146).

7. Discuțiile despre sex sunt tabu

În acea dimineață, m-am trezit în tensiunea unei discuții dintre mama Shelly și Mary, purtată în șoaptă, ca să nu-mi tulbure somnul; nu știu cât să fi dormit după ce se luminase, mi se părea că destul de mult, dar apoi am văzut că nu e nici ora șase. Fetele ieșiseră din cameră, doar femeile discutau în bislama despre băiatul care trecuse dimineața prin cameră. Își controlau poșetele, se întrebau dacă nu cumva venise să fure. Da, este posibil, dacă băiatul bea kava, trebuie să-și procure și bani, că părinții nu-i dau. Nu cred că voiau să aflu și eu despre ce discutau, dar mi-am dat seama imediat și am intrat în vorbă, spunându-le pe șleau că știu despre intrusul din cameră, apoi am descris în câteva propoziții cele întâmplute. Au fost șocate, își cereau scuze în fel și chip, realizând ce gravă jignire adusesese familia lor la adresa mea și a celor care mi-i recomandasera și îmi garantaseră siguranța, le era teamă și rușine, teamă că aș putea să fac declarații publice, iar cei care avuseseră încredere în ei, să se îndoiască de acum încolo; am înțeles cât de rușine le era, dar erau șocate și pentru faptul că discutam subiectul foarte deschis. Trebuia spus băiatului, dar cine s-o facă?, în familie nu se vorbea despre astfel de lucruri. Poate tatăl lui, dar dacă află, îl snopește în bătaie. Bătaia nu este o soluție, am să vorbesc eu cu el, le-am spus. Foarte bine, au aprobat femeile. Mai târziu, aveam să aflu mai multe despre gradul de tabuizare a acestui subiect: fie femei, fie bărbați, maturi sau tineri, nimeni nu suflă o vorbă, ca și cum nimeni nu ar avea trăiri sexuale, deși în fiecare familie sunt mulți copii. Din discuțiile femeilor, am aflat cine fusese în cameră, adolescentul care plecase ieri în sat să bea kava, probabil kava îi dăduse aripă, visa și nu făcea

diferența între vis și realitate, încercau femeile să găsească o explicație. Nu, nu voi vorbi cu părinții lui, era suficient de mare ca să pot discuta personal cu el.

Mă ocolise ziua întreagă, îl urmăream pe furiș ca să-l pot prinde la o confruntare între patru ochi. Îmi fusese ciudă pe Ssailas, dar el nu avea nicio vină, cine știe, doar dacă nu discutaseră despre mine în timp ce s-au întors în sat, altfel de ce i-ar fi venit băiatului ideea să dea vina pe el? Nu voi ști asta niciodată. Se încheiase serviciul religios de la biserica-baracă, se apropia amiaza, femeile întindeau rogojinile sub copacul cel mare ca să pună masa, au dezvelit laplap-ul dintre pietre și pământ, au dat la o parte frunzele, eu încă îl urmăream pe băiat. Nu prea era de văzut, dar când apărea, era înconjurat de prieteni, cânta la chitară, dar foarte discret, se credea astfel protejat. N-am mai așteptat, i-am făcut semn față de băieți că vreau să vorbesc cu el. Cu mine? – întrebă nedumerit. Da, cu tine, acum deveni neliniștit, ridică din umeri spre ceilalți băieți, dar nu putu să refuze.

Ai fost azi-noapte la noi în cameră, aș vrea să știu dacă înțelegi gravitatea gestului tău, i-am spus direct. A rămas stupefiat de franchețea frazei, s-a fâstâcit speriat, dar a negat, nu știa despre ce vorbesc: nu a fost în cameră la noi. Ba da, ai dormit lângă mine și m-ai atins, încercând să-mi faci avansuri sexuale; acum era și mai șocat de discuție, dar continua să nege. Câți ani ai? l-am întrebat. Nouăsprezece, răspunse. Acum eram eu mirată, nu părea mai mare de 14 ani, eu încă nu avusesem suficiente legături cu ei ca să-mi dau seama că aici adolescenții se maturizează târziu. Era mult mai scund decât mine, rușinos și neinteresat de ceea ce se întâmpla în jur, distrat, neimplicat în activitățile adulților. Faci un gest la vârsta ta și nu ai curajul bărbătesc de a-l recunoaște, de a-ți revendica propriile fapte? E

rușinos ce ai făcut, sunt musafirul familiei voastre, trebuia să fii în siguranță, nu expusă avansurilor tale nocturne, dar este inadmisibil să minți cu nerușinare. Continuă să nege cu vehemență, nerecunoscându-și nicio vină, deși părea gata-gata să plângă. Bine, nu mai spune nimic, ascultă-mă și vei vorbi după aceea. I-am descris, în linii mari, comportamentul lui de azi-noapte, mă urmărea atent și reacționa tresărind când îi spuneam exact cum s-a comportat: apoi am atins părul tău și am simțit codița de șopârlă, asta te-a trădat, știam că am mai văzut-o peste zi, o am în fotografii, dar când ai ieșit spre dimineață, ai călcat-o pe mama Shelly trezind-o și ai avut o discuție cu ea. Azi-dimineață, ea mi-a confirmat că ai fost tu, acum femeile știu de ce ai fost. Aici a cedat, îi dăduseră lacrimile: îmi pare rău, spuse în șoaptă, deoarece nu putea vorbi cu voce tare, ar fi plâns; a fost o greșeală, a fost o greșeală; da, a fost o greșeală, îl aprob; îmi pare rău, repeta întruna. De ce ai dat vina pe Ssailas? – îl întreb; ca să nu știi că am fost eu, ca să nu afle nimeni. Nu te gândeai că o să aflu, că voi merge la Ssailas și o să-mi dau seama că nu a fost el? Nu, nici nu s-a gândit că voi vorbi despre asta, îl înțeleg, adică dacă nimeni nu vorbește niciodată despre așa ceva, atunci o experiență de acest gen este o taină, cine s-o deconspire? Nu luase în calcul că s-ar putea ca noi, cei albi, să avem alte reguli de discuție și de abordare a acestor probleme.

Din acel moment, nu l-am mai văzut, nu a venit nici la masă, oricum, eram atât de mulți, încât nu i s-a simțit lipsa, m-a ocolit toată ziua, nu i-am auzit nici măcar vocea, nici seara la culcare, nici a doua zi dimineața când am plecat către aeroport pentru zborul spre insula Tanna.

Mi-am adus aminte de atingerea băiatului mai târziu cu câteva zile, când, întorcându-mă dintr-o călătorie în care vizitasem satul Manuapen pentru a vedea colibele construite în copaci, mă luă de

mână Joana, una dintre elevele de la școala din Port Resolution. Fetele veniseră cu mine ca să mă însoțească, să-mi arate drumul, cerusem profesorului să-mi dea două fete pentru călătoria aceea, dar m-am trezit că au venit șase; dacă nu le-ar fi interzis profesorul, cred că ar fi venit toată școala cu mine, întotdeauna aveam o droaie de copii după mine, acum, întorcându-mă pe drumul lung prin pădure, apoi pe plaja nisipoasă, pe când voiam să ajungem înapoi în sat, povârnișul era abrupt, eram obosită, Joana simți oboseala mea, îmi cărase și rucsacul, acum mă luă de mână ca și cum ai lua un copil. Un gest ocrotitor, l-am simțit un gest de iubire, mă trăgea după ea pe povârniș, fără vorbă, cu delicatețe. Când am ajuns din nou pe loc drept, nu-mi mai dădu drumul la mână, continua să mă poarte ca pe un copil, deși eram mult mai înaltă decât ea, aveam mâna mai mare, palma ei era îngustă, subțire, uscată și ușoară, exact ca palma băiatului în prima noapte dormită pe jos; la fel și Joana – avea o mână ușoară și fierbinte, o atingere vie, mă strângea din când în când involuntar, ca și cum mâna singură ar fi palpitat. Am lăsat-o să mă ducă de mână. Din momentul acela, atitudinea față de mine i se schimbă, devenisem obiectul grijii ei. Stabilea care dintre fete să mă însoțească dacă era de mers undeva, dar ea era nelipsită, căuta să-mi stea cât mai mult în preajmă: cum apăream în curtea școlii, apărea și ea ca din pământ, dacă mergeam undeva, îmi căra bagajele, mă ducea de mână. Aceeași mână fierbinte și vie. Am încercat să prind și alte fete de mână, să văd dacă li-e atingerea asemănătoare, unele erau prea rușinoase ca să reacționeze, dar în strângerea altora am simțit asemănarea. Nu-mi explic, dar știu că atingerea lor e mai fierbinte, mai fremătătoare.

8. Ritualul de rămas bun

Prinseseră un papagal mare și colorat, nu aveau colivie, îi confecționaseră o cutie din bețe, Paltie prinsese pasărea, se fălea cu ea, apoi îmi arătă uriașul banian din spatele casei, bătrânul părea stăpân și pe banian, la fel ca pe pasărea din colivia rudimentară. Banianul își întindea rădăcinile pe zeci de metri pătrați, ca niște crengi care, ajungând la sol, se înfigeau în pământ, susținând întinderea copacului. Banianul e sfânt, așa este considerat în cultura noastră, se numește nabanga, e simbolul unității, unitate în răspândire, prin numărul mare de crengi-rădăcini care se tot întind ca să cuprindă pământul. Nakamalul se va construi întotdeauna sub un nabanga. Paltie luă o piatră de pe jos: se numește vatu, dar watu este și moneda voastră națională, spun eu, da, așa e, răsă el, vezi, la început noi am folosit pietrele pentru a face schimb între noi, triburile aveau niște pietre rotunde, mari (le-am văzut mai târziu în Centrul Cultural) ca niște inele cu diametrul de jumătate de metru, cu ele se plăteau serviciile de război, răscumpărările, prețul pentru soție, doar șefii dispuneau de ele; acestea reprezentau valoarea, când au intrat banii, s-a păstrat aceeași denumire pentru valoare, vatu. Iar Insula Efate, în dialect, înseamnă stâncă, rocă, e aceeași rădăcină a cuvântului: e-fate, vate, vatu – deoarece, în bislama, ca și în celelalte mari dialecte ale insulelor, nu se face deosebire între fricativele v și f, ele se confundă.

Se pare că de-a lungul timpului, pietrele au avut o mare putere de reprezentare pentru vanuatezi, din moment ce și în ziua de azi, triburi întregi se închină spiritelor sălășluite în pietre, crezând în prezența supranaturală a divinului, manifestată în piatră.

Cea de-a doua noapte pe insula Moso, o suport mai greu. Seara am făcut un nou duș în minusculele încăperi, turnându-mi apă pe corp cu un recipient de plastic. Nu mă simt bine, am frisoane, dar e mai bine înfrigurată decât murdară. În găleată, apa e tulbure și mizerabilă, mă spăl cu ea așa cum e, deși simt că mă răcorește fără să mă curețe, termin repede, simt că am un pic de febră. Îmi curge și nasul, oare diferența climatică să fi provocat o răceală? Nu am medicamente la mine, le-am lăsat în rucsacul cel mare, acasă la Timothy, am venit cu strictul necesar; mă doare capul și abdomenul, nu mă simt în apele mele, ce bine mi-ar prinde o tabletă de Algocalmin. Mă retrag imediat ce greierii verzi își încep concertul de seară, după ce am mâncat la cină un sandviș cu unt de arahide, mi-era dor de pâine, ceilalți au mâncat laplap și dovleac în lapte de cocos, mie mi-era dor de mâncare care să fie cât mai apropiată de a noastră, știu că au cumpărat pâine și au adus-o pe insulă doar pentru mine.

Era o forfotă enervantă în jur, Torika și verișoara ei citeau Jurnalul Annei Frank, la lumina lanternei mele. Se opreau după fiecare frază și râdeau de se prăpădeau. Nu înțelegeam de ce se putea râde citind cartea aceea. Le-am povestit în câteva cuvinte despre Auschwitz, cum am călătorit și eu acolo, ce s-a întâmplat în acel război, însă față de Vanuatu și colibele în care dormeam, istoria Europei părea atât de îndepărtată în timp și spațiu și, mai ales, atât de fără legătură cu prezentul, încât am renunțat la dialog, ele continuau să citească și să râdă. Voiam să dorm, mi-era rău, iar ele continuau să se distreze, cred că nu distracția mă deranja în primul rând, ci motivul pentru care râdeau, vizavi de jurnalul Annei Frank. După vreo oră și jumătate, m-am gândit că nu pot să le mai las lanterna, pentru că voi avea nevoie imperioasă de ea pe Insula Santo, acolo nu voi avea curent deloc și ore în șir voi depinde de

lanternă, serile în colibă, sau când voi avea de scris, cine știe... Cum să le spun să nu mi-o mai folosească? Eu stau aici în casa și la masa lor, dar nu le dau lanterna? Până la urmă, le-am explicat direct: nu pot să rămân în sălbăticie fără baterii, sunt baterii speciale, nu am de unde să cumpăr altele aici, au înțeles. Au luat o altă lanternă, dar era prea slabă pe lângă a mea, distracția și-a rupt vraja, peste câteva minute au renunțat. Apoi nu știu ce-au mai făcut, pentru că am adormit; întrucât tremuram, pusesem pe mine toate hainele din rucsac.

A fost o noapte cu „sogn-fără sogn”, o noapte ciudată în care febra mea și rândurile de transpirație, de schimbat hainele ude cu cele de deasupra – uscate, alternau cu rundele lor de discuții. Dacă prima noapte fusese liniște și toți dormeau, paralizați probabil de furtună, a doua noapte a fost o continuă discuție, râsete, plimbări, culcat, trezit, ieșit afară, discuții din nou în jurul focului, la lumina lanternelor, nu reușeam să înțeleg ce se întâmplă. Nu mi-a spus nimeni nimic, poate nici nu era nimic de spus, dar noaptea a fost una albă, o serie de activități se derulau fie în bungalou, fie sub geam, fie în coliba-bucătărie, pe malul mării, pe plajă, venise și barca cu motor, trezise întreaga insulă cu duduțul motorului sfârtecând apa, se gătea, părea că se coace ceva în foc, se dezbăteau îndelung niște probleme neînțelese de mine, îmi auzeam numele rostit, apoi vedeam cum unii se culcau în timp ce alții se trezeau și ieșeau să continue activitățile sau discuțiile, relaxați și fericiți, vorbind uneori în surdină, alteori strigând, de parcă nimeni nu trebuia să doarmă pe-alături pentru o sută de ani; era un freamăt de trupuri, o transpirație care umplea aburind atmosfera, sogn și nesogn în reprize, nu-mi pot aminti decât vânzoleala mea între voci și mișcare în întunericul nopții. Mai târziu, voi ști: acesta e un stil de viață.

La ora cinci, m-au trezit spunându-mi că vine barca să mă ia pentru a traversa oceanul spre Port Vila. Totul se liniștise; în lumină, părea că toți erau odihniți și calmi, mama Shelly mă privea intens, apoi începu să plângă. Nu înțelegeam, era o problemă? Nu, dar pleci și poate n-o să ne mai vedem niciodată, îmi spuse ea plângând zgomotos. Mamă Shelly, nu plânge pentru asta, încercam s-o consolez, nu înțelegeam ce era de plâns în faptul că plecam, la urma urmei era doar a treia zi de când ne cunoscuserăm, nu avea de ce să sufere nimeni din cauza plecării mele, dar mă înșelam. Am privit afară, erau prezenți cu mic cu mare pe plaja insuliței, se treziseră cu toții și mă așteptau pentru a-și lua rămas bun. Erau triști. Eu eram nepregătită, somnul nu mi se dezlipise de ochi, febra nu-mi trecuse, eram confuză, simțeam că-mi arde pielea și sunt fără vlagă, am cerut să mi se toarne apă cu cana, să mă spăl, m-am înviorat un pic, veni în cameră Ssailas și-mi ceru 100 de vatu, care ar fi însemnat 1 dolar, aș fi vrut să-i dau, dar nu aveam bani mărunți, mama Shelly mi-a spus că băieții procură bani de unde pot, uneori fură, pentru ca să bea kava, acum nu știam dacă să-i dau sau nu, aveam bani mai mari, i-aș fi dat, mi-era milă de el, dar dacă erau pentru kava..., eram tristă, mă privea și el trist, știrb, cu fața oblongă, alungită și mai mult de o barbă ascuțită, cu trupul slab, prelung, n-am apucat să-i dau banii că tocmai intră mama Shelly să mă zorească, el ieși repede afară ca să nu fie surprins cerșind.

Auzeam din depărtare același pârâit de motor, da, venea barca, am fugit pe plaja albă; în timp ce dam mâna cu toți, bătrânul Paltie începu să cânte un cântec de jale, era un cântec de despărțire, am înțeles câteva cuvinte care spuneau: niciodată, niciodată nu vei reveni, niciodată, niciodată nu te vom mai vedea, l-am îmbrățișat mulțumindu-i pentru cântec, mă îmbrățișă cu unica mână, delicat, avea lacrimi în ochi; atunci mi-au țâșnit și mie

lacrimile, poate pentru că le văzusem în ochii lui de unchiul Tom, negru și bătrân, poate ca o reacție de sincronizare a sentimentelor, dincolo de rațiune, poate pentru că m-am simțit frântă după o noapte agitată, acolo, la capăt de lume, singură printre niște oameni care s-au trezit dimineața ca să-mi cânte cântecul de despărțire, ca să-mi pregătească ceremonialul plecării. Câtă intensitate de trăire împrumutau momentului plecării, aveam să află mai târziu, aici fusese doar primul episod de rămas bun.

Am urcat în barcă, ei veniseră cu batiste în mână ca să-mi fluture despărțirea, mama Shelly și mama bătrână aveau niște farfurii din tablă pe care le legănau ca să le văd chiar și atunci când siluetele lor deveniseră cețoase în aburii dimineții pe Pacific. Mi-am înghițit lacrimile, în timp ce le răspundeam cu eșarfa recuperată la repezeală din rucsac. Au rămas pe plajă scuturând batista până nu am mai reușit să disting decât dunga albă a nisipului la umbra pomilor negricioși ai insulei; de partea cealaltă a apei, se vedea deja conturul mașinii albe a lui Timothy, mă aștepta să mă ducă la aeroport. Nu era nici șase dimineața, iar eu aveam avion abia la 9. Plecam de pe Moso.

9. Tanna, insula vulcanului Yasur

Am zburat cu o avionetă cât un microbuz, care avea doar 15 pasageri; nici vorbă de stewardese, de servicii oferite în avion, așa cum scria pe bilet, nici vorbă de prelucrarea vreunui material privind siguranța în timpul zborului, doar pilotul secondat de copilot, din cabina fără ușă, comunicau cu pasagerii colocvial, făceau glume, ne anunțau manevrele. Am urcat în avion pe două trepte de lemn așezate acolo de un boy angajat al aeroportului, aplecându-ne serios ca să nu ne lovim cu capul de ușa prea scundă; îmi venea să râd, de fapt, eram foarte veselă, ne manifestam cu toții ca niște turiști în căutare de aventuri pe Insula Tanna. Altitudinea de zbor era foarte joasă, vedeam bine marea, zăream vapoare, bărci, insule, satele de pe insule, toată lumea se străduia să prindă poziții cât mai bune pentru fotografiat, eu făceam eforturi să-mi stăpânesc răul de zbor, din cauza tangajului foarte pronunțat. Mica pasăre de fier se legăna precum pleava când se treieră grâul, se zbenguia ca un fluture, nici vorbă de toaletă dacă aș fi avut nevoie să vomez. Am rezistat eroic, îmi dau seama că după atâtea zboruri efectuate de-a lungul vieții, răul de zbor mi s-a diminuat mult; dacă am reușit să rezist la această scuturare de organe interne și încercare la extrem a echilibrului, am făcut un mare pas, însă nu la fel va fi la întoarcere.

Am aterizat pe un aeroport aflat chiar lângă mare, încât strângeam cu putere scaunul din față, de groază că amerizăm; atunci apăru pământul sub roțile avionului, era normal să fie așa, dar senzația a fost de mare efect, căci turiștii rămăseseră cu toții consternați, pe fața pilotului se vedea un zâmbet pișicher, ca și cum ne-ar fi spus: v-o fac eu, dacă vreți aventuri, iaca, încă una!

Mă aștepta un șofer al unei camionete Toyota cu care trebuia să străbat insula transversal, să trecem prin pădurile tropicale, să străbatem drumul de-a curmezișul vulcanului Yasur ca să ajung în golful Port Resolution, unde urma să locuiesc săptămâna viitoare. La aproximativ cinci kilometri de aeroport, trecurăm prin Lenakel, singurul oraș de pe insulă, de fapt – un drum pietruit care avea la dreapta și la stânga câteva clădiri ce serveau ca magazine universale, o poștă cu punct bancar cu tot, o benzinărie și câteva barăci de lemn pe lângă piața cu tejghelele goale. Totul părea pustiu, închis, era duminică înainte de masă, oamenii se aflau la biserică, ca în toate orașele și satele din Vanuatu de pe coastă creștinate de mult timp. Nu m-am așteptat să nu găsesc pe nicaieri, dar absolut pe nicaieri, deschis. Dimineața, am plecat din Moso fără să mănânc, fără să am vreun pachetel de mâncare cu mine, nici în capitală nu am apucat să cumpăr nimic, era prea devreme, dar oricum, duminica nu aș fi găsit nimic, ceea ce nu-mi prevăzusem în plan. Erau deja 6-7 ore de când mă trezisem, îmi era foame, urma să străbatem jungla alte două ore; mai important era că plănuisem să fac provizii de mâncare pentru zilele izolate cât urma să rămân în Port Resolution. Speram să găsesc ceva de mâncare în satul de vacanță unde urma să dorm; dacă nu, în satul băștinașilor, tot aș fi găsit câte ceva, o să învăț să mă descurc cu ceea ce mănâncă ei.

Drumul forestier, pe care șoferul zbura ca pe asfalt, era tăiat în pământul reavăn al pădurii tropicale, copaci uriași, umbroși, care își închideau coroana deasupra noastră, se întindeau de-o parte și de alta a drumului, rădăcinile lor ieșeau în cale făcând să salte mașina, drumul a fost mai hurducat decât cel cu avionul, bine că nu mâncasem nimic!, geamurile mașinii erau lăsate, ca să pătrundă puțin vânt în umezeala și căldura care, altfel, ar fi fost sufocante. Broboane mari de sudoare curgeau pe

fața neagră a lui Jozef, șoferul, i se prelingeau pe barbă, picurau pe tricoul murdar și descusut. Treceam pe lângă sate ascunse în luminișuri, se vedeau colibele din bambus, uneori copiii fugeau în drum să vadă mașina trecând, ne făceau cu mâna, dacă mă vedeau pe mine, o față albă, rămâneau cu mâna în aer rușinați. Le răspundeam cu bucurie, Jozef vorbea tot timpul, cred că dorea să vorbească în engleză, dar amesteca limba bislama și dialectul tannez, urma să aflu cât de diferit e acest dialect, încât nu înțelegeam mare lucru din ce spunea – l-am întrebat dacă există vreo legendă a vulcanului, deși el tocmai îmi povestea legenda! La o răscruce, s-a oprit să ia niște copii în mașină; pe o pantă mai nisipoasă, o femeie i-a făcut semn și a luat-o și pe ea, avea o legătură mare în spate, încât pășea îndoită în două, mai să dea cu nasul de pământ, căra trestie de zahăr ca să curețe bețele pentru vânzare, îmi spuse șoferul. Ne apropiam de vulcan, de aceea drumul era tot mai nisipos, deși vegetația era încă foarte abundentă.

Dintr-o dată, am plonjat pe lună! S-a întâmplat atât de brusc, atât de neașteptat, după ce am trecut de un cot al muntelui, încât am rămas cu propoziția spusă pe jumătate: în fața mea, totul era nisip negru, grunjos amestecat cu bucăți de pietre, de rocă aruncată în toate direcțiile, ca o împrăscare neprogramată. Negru, negru. Uscat. Natură secătuită, măreață în aspectul ei deșertic, selenar. L-am rugat pe Jozef să oprească, am coborât din mașină, drumul ducea chiar la întretărirea muntelui Yasur, trecând printr-un vad al unui râu secăt, un vad abrupt, stâncos, la fel de uscat ca întregul peisaj. Totul în jur era întunecat, nisipos, uscat. Pășeam pe trena muntelui care scuipa foc, trâmbe de fum și aburi se înălțau gros în sus, nu vedeam flăcările, ziua nu puteau fi zărite; în schimb, cum se întuneca, vârful muntelui era cuprins de un fel de roșeață, ca o văpaie. Nu era

prea înalt, cred că avea cu puțin peste 300 de metri, îmi venea să urc desculță să-i văd craterul căscându-se flămând dincolo de vârf, dar Jozef râse de gândul meu: craterul nu este unde crezi, degeaba ai urca, din partea asta nu poți să vezi nimic, trebuie să urci pe cealaltă parte a muntelui, acolo e accesibil camionetelor până în apropierea vârfului, nu trebuie să mergi pe jos decât o jumătate de ceas, dar numai seara merită să urci. Într-o seară aranjăm să te duc, dacă vrei – probabil că vei vrea, toți turiștii vor să vadă vulcanul – e singurul vulcan de pe planetă, activ și accesibil în același timp, spuse el mândru. Începeam să mă obișnuiesc cu limbajul lui Jozef șoferul și să-l înțeleg în strădania lui de a-mi explica; în ceea ce privește datele despre vulcan, era mai clar, poate că acestea erau expresii des folosite în timpul transportului turiștilor, așa își făcea el rost de deplasări scump plătite, pe când legenda vulcanului nu i-a mai cerut nimeni s-o spună. A recunoscut că nu a mai povestit-o de când erau copiii lui mici, era o legendă despre un bătrân care voia să mănânce laplap gătit de două fete frumoase, atunci pietrele care coceau laplap-ul au explodat, nu am înțeles mai mult; ceva mai târziu, aveam să aflăm legenda întreagă.

Am părăsit muntele vulcanului și, după o intersecție de drumuri prin jungla regăsită, s-a deschis un platou larg, se vedeau casele aranjate în jurul platoului, aici e satul, îmi explică șoferul, aici e școala, uite biserica – era tot o colibă, dar mare, cât să încapă în ea câteva zeci de persoane, era goală, am trecut mai departe: noi mergem pe faleză, la satul de vacanță, acolo ai un bungalou în care vei locui, spuse. Dau din cap în timp ce privesc curioasă în jur, dar după vreo sută cincizeci de metri, mașina viră și opri brusc la umbra deasă a unui banian. Am coborât; a venit spre noi, zâmbind, o negresă curățică, cu lavalava în jurul soldurilor. O chema Rose. Îi plătesc lui Jozef

pentru transport 4.000 de vatu, contravaloarea celor două ore de hurducat, asta însemnând 40 de dolari, un drum scump, niciun băştinaş nu şi-ar permite o astfel de călătorie; circulă şi ei des, dar ei au alte tarife, aproximativ 300 de vatu. Eu îmi plătesc culoarea pielii, nu am ce să comentez, ştiam de la început că preţurile se diferenţiază. Şoferul îmi întinde mâna, ne strângem mâinile reciproc, ne vom mai întâlni, da, voi da ochii adesea cu Jozef, de câte ori ne vom întâlni, mă va saluta bucuros, spunându-mi pe nume, nu uitase cum mă cheamă.

Coliba mea este ultima din şirul de colibe, e pe faleza înaltă cu vederea spre Pacific, spre golf, un peisaj care să te țină fără grai zile în şir. Nu reuşesc să mă satur de atâta frumuseţe. Dimineaţă de dimineaţă, amintindu-mi unde mă aflu, sar din pat şi fug afară, stau pe buza falezei şi privesc, minute în şir doar privesc, adu-mec aerul, ascult cântecul pescarilor. O pace cât universul se lasă în juru-mi şi cânt şi eu în surdină, cânt cântecul pescarilor sau fredonez propriile mele cântece, cântecele mamei, cânt ce-mi trece prin cap, respir şi cânt, uit şi să fiu eu însămi, parcă devin o parte din ei.

Acum, însă, e deja ora două, Rose a plecat acasă în sat, sunt singură în toate bungalourile, nu e sezon turistic plin, nu mai există niciun musafir prin zonă, puţinii turişti din avion s-au răspândit în cine ştie ce sate de vacanţă de pe insulă, nu a venit nimeni atât de departe, tocmai la celălalt capăt al insulei, dar nu sunt descumpănită, eu nu sunt turistă. Am venit să trăiesc printre ei, cu ei, vreau să-i cunosc pe oameni, nu am venit pentru apa limpede a Pacificului, nici pentru pescuit sau pentru scufundări, pentru vulcan ori pentru turism exotic, chiar dacă, aici fiind, o să gust şi eu deliciile unei lumi la care nu ai acces în fiecare an.

S-a făcut ora aceasta târzie şi eu nu am mâncat de-aseară de la apus, asta însemnând ora 6, nu am nimic în rucsac – niciun sandviş, niciun biscuit,

nicio ciocolată, niciun fruct, nicio sticlă cu apă, merg la robinet și beau apă, e coclită, ca toată apa din Vanuatu, beau cât de mult pot, măcar să nu mă deshidratez. W., patronul căsuțelor turistice, era omul de legătură care urma să-mi aranjeze nu doar cazarea, ci și masa, dar pe el am să-l văd doar mâine. Lângă mine cresc cocotieri înalți de 25-30 de metri, nucile stau agățate sus – fără să pot ajunge la ele, dar oricum, nu am nici cuțit ca să le curăț, caut în coliba mea, dar nu găsesc niciunul.

Bungaloul meu, pretențios numit astfel, e o căsuță de 4 pe 3 metri din împletitură din bambus pe structură de lemn, cu o ușă proptită într-un bolovan, ca să nu se deschidă, fără geamuri la ferestre, doar cu perdele care fâlfâie la adierea vântului, dar dispune de două paturi cu saltele moi și lenjerie curată, perne pufoase, păaturi mari, frumos aranjate sub plasa de țânțari care atârna din tavan ca perdeaua unui baldachin. Am și o măsuță, două scaune desperecheate, provenind, probabil, din niscaiva transporturi de ajutoare de la australieni, iar afară – o mică terasă cu alte două scaune și o chiuvetă unde ar trebui să am apă, dar acum Rose a plecat și a închis robinetul central, am apă doar la toaleta comună, unde am descoperit și rozeta unui duș. În colibă, observ și o priză, un bec, da, seara, uneori se pornește un generator care funcționează o oră, așa că pot să-mi încarc laptopul, aparatele de filmat și fotografiat, mobilul. Îmi place căsuța mea, în jur e curat, multe flori, nisipul este proaspăt greblat, iar dacă stau pe terasă, pot vedea tot golful cu iahturile aventurierilor navigatori, bogații care își petrec vremea străbătând mările planetei, căutând noi senzații, noi ape de ancorat printre primitivii care își trăiesc traiul în colibe din bambus. Nu-mi vine să cred cum ajung tangente aceste două lumi, ca două extreme ce se ating: cei mai bogați oameni ai planetei, cu iahturile lor de lux, alături de pirogile rudimentare ale pescarilor care își cioplesc singuri

ambarcațiunea cu care prind pește ca să-și hrănească familiile numeroase, dar mă voi gândi mai târziu la asta, acum mi-e foame.

Mă bucur că mă pot spăla în condiții civilizate, îmi iau șamponul, trusa, prosopul, alerg la duș și într-o jumătate de ceas am spălat de pe mine, cu apa dezmoțită de la rozeta ruginită, apa măloasă de pe Moso, transpirațiile drumului, acum îmi pun o fustă, știu că pe insula Tanna nu am voie să port pantaloni dacă doresc să fiu acceptată de localnici. Turistele pot purta ce doresc, dar eu, care fac mai mult decât turism, trebuie să intru în casele lor, așa că mi-am pregătit fuste pentru Tanna. Sunt gata să intru în sat. Persoana care îmi va fi ghid cât voi sta pe această insulă, trebuie să fie acum în căsuța ei de la școala pe lângă care am trecut, predă la clasele gimnaziale, am să merg să-i spun că am sosit, că putem începe lucrul și că trebuie să aibă grijă de mine, în primul rând să-mi găsească ceva de mâncare, până mâine, când am să cumpăr din sat.

Școala, ca majoritatea celor din Vanuatu, e cu internat, distanțele sunt destul de mari pentru a fi parcurse zilnic pe jos, așa că elevii locuiesc în niște cămine care sunt doar niște colibe mai mari, unele – din tablă, au paturi rudimentare, suprapuse, cu câte o saltea din burete (măcar nu dorm pe jos, pe rogojini), ceva urme de lenjerie, în rest nimic, doar multă mizerie și haine nespălate risipite peste tot. Am văzut toate astea doar în următoarea zi, prima zi m-am îndreptat cu încredere spre școală, urmând să mă interesez de profesor. Mi-au ieșit înaintea niște băieți, curioși de apariția mea.

Îl cunoașteți pe profesorul Maktuan⁶, unde locuiește?, îi întreb eu pe băieți, da, răspund ei în cor, uite aici, chiar în coliba asta, arătau cu degetul, profesorul e chiar tatăl meu, spuse apoi unul dintre băieți, un băiat cu piele neagră și păr blonziu, urma să aflu că îl cheamă Afsing. Mi se părea foarte interesant acest joc al naturii, specific

doar zonei insulare pacifice, ca în genele persoanei, pigmentul negru al pielii să fie completat cu unul blond pentru păr.

Ne îndreptăm spre intrarea în colibă, o colibă din tablă cu acoperiș de frunze, o construcție făcută pe cheltuiala statului pentru a asigura locuințe profesorilor, nu era singura căsuță pentru profesori, trei dintre cei care predau în școală dormeau în incinta campusului (expresie pretențioasă pentru cele câteva clădiri-colibă risipite pe un larg platou înverzit).

În după-amiaza aceea, am avut una dintre trăirile cele mai paradoxale din ceea ce am experimentat în Vanuatu. În colibă, printre copii, l-am văzut pe Maktuan, profesorul, împreună cu Labo, soția lui, îi recunoscusem pentru că îi văzusem înainte într-o poză. Am salutat, știau imediat cine sunt, mă așteptau, au râs bucuroși și înveseliți că, iată, sunt cu ei, ne-am strâns mâinile, m-au poftit în colibă, știam că trebuie să mă descalt, așa era și pe Moso, de câte ori intram în coliba-bucătărie sau în căsuță, chiar dacă era murdar pe jos, era interzis să intri cu șlapi, interzis cu orice fel de încălțăminte, o lege nescrisă stabilă ce este de bun simț și ce nu, așa că mă descălțam, chiar dacă pe jos era mai murdar decât ar fi fost șlapii mei pe talpă. Nu curățenia conta, ci cutuma de a intra cu picioarele goale într-un spațiu al locuinței (fie aceasta chiar și o rogojină întinsă pe jos în pădure)⁷. Dacă cineva umbla doar desculț, ceea ce se întâmpla des, pentru că oamenii nu aveau încălțăminte, în special copiilor nu li se cumpăra, ei puteau intra în colibă chiar dacă erau plini de noroi pe picioare.

M-am așezat alături de ei pe rogojină. Am privit în jur, era foarte murdar, un miros greu, obiecte nu prea se zăreau în semiobscuritate, câteva farfurii și un ceaun pentru fierturi, pietrele unde se gătea, niște rafturi grosolane, din trunchiuri de lemn, însă trupurile și hainele de pe ei miroseau a fum, a

transpirație, a piele nespălată. Nu am făcut nazuri, în Moso simțisem deja efluviile trupurilor încinse.

Povesteam despre mine răspunzându-le la întrebări, ei răspundeau la întrebările mele, coliba s-a umplut de copii, nu doar cei șase ai profesorului, ci au venit alții și alții care auziseră de sosirea mea, coliba nu avea ferestre, doar deschizătura îngustă a ușii pe care abia te strecurai aplecându-te. Acum, trupurile curioșilor au închis și puțina lumină care se strecura înăuntru, așa că era și mai întuneric, de-abia le vedeam fețele negricioase. Se gătise, la un metru de mine se vedeau în cenușă și printre pietrele pentru laplap, resturi de lemne nearse până la capăt, care fumegau. Pentru că nu era nicio ieșire, toată hlamida de fum se îndrepta spre ușă, iar până acolo trecea prin celulele noastre, așa că în curând voi mirosi și eu ca ei, dar ce contează?

Le-am spus că mi-e foame și aș vrea să-mi dea ceva de mâncare. S-au blocat. Poate nu se așteptau să fiu atât de directă, poate nu știau cu ce ar putea să mă hrănească, eu sunt o albă, iar ei aveau doar mâncare de insulă, așa exprimau ei diferența de alimentație, știau că albi nu mănâncă ce mănâncă ei, au văzut că turiștii mâncau altceva, aveau mâncarea lor, mi-am dat seama că se fâstâceau. Am râs spunându-le că mănânc orice mănâncă ei, dar absolut orice, am venit să locuiesc și să trăiesc ca ei. Știam că pe Tanna mâncarea este accesibilă oricărui european; le-am spus să-mi dea să mănânc ce au mâncat și ei la prânz, dacă a mai rămas ceva, pentru că nu mâncasem nimic de ieri. Atunci am auzit-o pe Labo șoptind ceva lui Maktuan în dialect și am înțeles doar cuvântul vegetarian. Mi-am dat seama care e încurcătura lor: cei care mi-au pregătit acest drum și mi-au aranjat ca Maktuan să-mi fie ghid pe Insula Tanna, erau vegetarieni, iar Labo probabil gătise azi cu carne. I-am spus că mănânc orice a gătit, chiar dacă e cu carne, atunci fețișoara ei cu trăsături primitive s-a destins, a

început să râdă fericită, foarte bine, foarte bine, spuse, avem multă mâncare, noi am mâncat deja, acum îți pregătesc să mănânci și tu. Engleza ei era mai mult bislama, dar bănuiam ce-mi spunea, era tare veselă. Când râdea, toată fața i se lumina într-o bucurie copilăroasă, trăsăturile i se destindeau și descopereau un șir de dinți foarte frumoși, în rest fața ei, cu trăsături melaneziene⁸, avea maxilarul prognatic, fruntea îngustă și teșită, ca a unei maimuțici simpatice. Când nu râdea, trăsăturile îi deveneau serioase, chiar crispate, o anume înrâncenare i se citea pe figură, mai ales ochii adânciți și sprâncenele împreunate îi aspreau chipul, trecea repede de la o stare la alta, de la un răs debordant, exploziv, la o crispare aproape tristă. Expresia aceasta am s-o revăd pe fața multor femei. Avea niște codițe împletite în toate direcțiile, vreo șapte la număr, ca niște coarne blonde țâșnind dintr-un cap negricios, bălângănindu-se de câte ori își întorcea capul, precum coafura unei fete care a rămas singură acasă și se joacă în fața oglinzii fără s-o vadă cineva. Prin sate, însă, pieptănătura asta este una „clasică”, părul nu creștea suficient de lung ca să poți face o singură împletitură sau cel mult două, așa că șuvițele se grupau și se împleteau din loc în loc. Femeilor le plăcea să-și lase părul cât de lung, dar îl aveau prea cârlionțat ca să capete lungime, era mai mult blană decât păr; în satele unde nu se spălau pe cap și nu foloseau șampon, părul căpătase consistența, grăsimea și mirosul blănii de oaie, sârmos și uns la bază, uscat spre capete și întotdeauna plin de păduchi.

Unul dintre gesturile des repetate aici, era scărpinatul în cap, vedeai doar că omul își afundă degetele de la ambele mâini în părul sârmos și se scarpină cu nădejde preț de câteva minute, până ce reușește să tulbure colonia de locuitori paraziți dintre firele unse, ca apoi să aibă liniște o oarecare vreme. Păduchii se mai simțeau deranjați și când

vreun frate sau vreo soră se apucau răbdători să caute și să deparaziteze, smulgând din când în când intrușii lipiți de păr, spărgându-i atent între unghii, să nu scape cumva cu viață, în căutarea altui cămin. Copiii mai mici, care nu știau să-i spargă între unghii, o făceau între dinți, după care scuipau în lături fiecare păduche omorât. Uneori, îi vedeam în rând despăduchindu-se reciproc, ca o familie de maimuțe care socializează căutându-se de purici. Mi-a venit și mie rândul la puricat, de câteva ori, dar nu au găsit niciodată nimic, era atât de ușor să caute între firele mele de păr, erau nici jumătate, ca bogăție, față de ceea ce aveau ei în cap, eh, ajunsuri și neajunsuri ale diferențelor fizice de rasă!

Labo apăru cu o farfurie și mi-o puse în față pe rogojină, așteptând din ochi reacția mea. Zâmbesc cu toată gura și îi arăt că sunt încântată, nici nu trebuie să mă forțez, pentru că mă bucur să am mâncare, nu e o noutate să mănânc *laplap* de taro sau manioc – ceea ce aveam în farfurie – iar peste ele, turnată, o zeamă transparentă din tuberculi și carne de vită. Primesc și o lingură; ei, de obicei, iau cu mâna bucățile de rădăcinoase și cartofii, tot ce e consistent, apoi sorb supa.

Mănânc cu poftă, îmi propun să nu fac fițe, nu pentru că mâncarea nu ar fi gustoasă, ci pentru condițiile de igienă în care mănânc și pentru că e deja rece, iar supa de vacă devine grețoasă dacă nu e fierbinte. Farfuria e slinoasă, lingura de tablă pare nespălată, deși Labo a turnat în prezența mea câteva picături de apă udând-o în semn de spălare, cine știe cine o folosise la prânz... Ei mă privesc toți; copiii, cu o curiozitate nedisimulată, mi se uită în gură în timp ce mănânc, fără pic de discreție, doar dacă observă că le surprind privirea, își pleacă ochii rușinați. Eu știam că nu trebuie să mă aștept la finețuri de acest gen, iau lucrurile așa cum sunt, am venit să le studiez stilul de viață, nu am venit să schimb obiceiuri și să fac educație;

eventual, aş putea să-i ajut puțin acolo unde le e prea greu, în măsura în care cele câteva zile petrecute printre ei, pot să lase vreo urmă în viața lor.

Povestim, râdem, observ că toată lumea râde mult, mai mult ca în lumea orășenească a Port Vilei, da, aici oamenii sunt mai simpli și mai aproape de viața naturală în manifestarea ei instinctuală, necizelată, brutală chiar. În compensație, am simțit căldura sufletească, emoția manifestată, bucuria lor de a mă avea printre ei. Mă priveau cu iubire, surprindeam tandrețe în ochii lor, grija de a-mi face bine, în felul în care recunoșteau ei binele. Reușesc să mănânc aproape tot din farfurie, spre mulțumirea lui Labo, însă nu pot să mestec bucățile de carne de vită, erau total nefierte, tari și fibroase. Abia mai târziu, când vom începe să gătim împreună, când voi fi musafir în satul ei de cealaltă parte a insulei, îmi voi da seama care e problema cărnii: orice s-ar găti, carnea e ultimul ingredient pus în oală, după ce au fiert legumele. De aceea, timpul de fierbere pentru carne e doar de câteva minute, nu se pătrunde aproape deloc, e semicrudă. Noi facem invers, îi explic eu femeii, carnea trebuie pusă înainte de tot restul, ca să apuce să dea gust la zeamă și să se pătrundă destul, abia apoi legumele, dar ea râde fără rost: nu, așa trebuie, cum fac eu, spune, nu crede că ar fi vreo greșeală, așa că bucățile de carne vor rămâne pe mai departe tari și greu de mestecat. Din această cauză, toată vremea cât am fost pe Tanna, am refuzat carnea, le-am lăsat-o lor. Să fie reminiscențe ale canibalismului de care s-au debarasat doar cu o generație în urmă? De regulă, carnea de om era trasă în bețe de bambus și friptă puțin, e un pas mare că acum se fierb mâncărurile în apă, deși în triburile tradiționale, metoda principală de gătit rămâne coacerea în foc. Prăjitul în ulei e rar întâlnit la sate, procedeul e necunoscut în multe locuri, uleiul se importă și e costisitor⁹.

În timp ce povesteam și ne făceam proiecte pentru zilele următoare, apăru în ușa colibei Giorgio italianul. Gazdele au tresărit, amintindu-și de un program fixat încă de dimineață cu navigatorul, în febra discuțiilor uitaseră, așa că în timp ce eu povesteam cu Giorgio, ei se pregăteau pentru ieșire. De fapt, italianul voia să-i transporte cu bărcuța cu motor până pe iahtul lui, voia să le arate cum arată un iaht pe dinăuntru. În sfârșit, dacă băștinașii i-au primit cu căldură pe turiștii sosiți pe apă, acum voia și turistul să-și ia revanșa. Fiind și eu cu ei în colibă, făcu gestul politicos de a mă invita și pe mine, am fost încântată și am acceptat, apoi mi-am dat seama că nu pot să merg, poate omul le pregătise o masă sau poate dorea să le ofere cadouri, ar fi însemnat să-l pun în situații jenante, eu nefiind inițial inclusă în calcul, poate nu era pregătit să facă față. Așa că mi-am cerut scuze și am revenit asupra deciziei, i-am explicat că e mai bine să continue planurile cum fuseseră ele stabilite în prealabil, să considere că eu nu sunt prin preajmă, oricum, nu e important să văd și iahtul lui, am văzut altele. Părea că apreciază revenirea mea asupra răspunsului la invitație, părea ușurat, se însufleți imediat, continuaram să povestim tot felul de impresii despre Vanuatu. Îmi povesti despre alte călătorii, tocmai venise de pe Insula Fiji, îi plăcea foarte mult zona Pacificului de Sud, era împreună cu un prieten, călătoresc amândoi de ani de zile, nu au alte ocupații, este pensionar (nu am întrebat amănunte, nu părea că ar avea mai mult de 50 de ani, cine știe despre ce fel de pensie putea fi vorba, poate de boală, poate lucrase ceva periculos sau undeva de unde se iese la pensie foarte repede și cu mulți bani); cât despre prietenul lui, din discuții, părea să fie mai mult decât un simplu amic.

Labo era foarte emoționată pentru eveniment, era prima dată când urma să pună piciorul pe o ambarcațiune de lux, își schimbase tricoul; fusta

rămăsese aceeași, de fapt, cunoșteam fusta ei, era una roșie cu volănașe, pe care o văzusem în poze pe Gabriella, dar nu aș fi recunoscut-o, acum devenise o cârpă plină de jeg, era atât de murdară, pătată și slinoasă, încât multitudinea petelor îi ascundea nuanța inițială. La fusta cea murdară purta un tricou alb, rupt și la fel de murdar, acum îl schimbase cu unul roșu, care și acela era murdar ca primul, doar că era altul, adică o fi vrut să asorteze culorile sau s-o fi schimbat ca gest, în ideea unei ieșiri, așa cum ne schimbăm noi hainele când ieșim în oraș? Nu mi-am dat seama.

Am pornit în grup spre faleză, am coborât panta abruptă pe o cărare îngustă, acum ne aflam chiar sub căsuța în care locuiam eu, le-am arătat tuturor unde locuiesc, peisajul era ireal de frumos. Profesorul împreună cu trei copii au urcat în bărcuță, mai mulți nu încăpeau în ea, și așa s-a lăsat cam mult în apă, italianul porni motorul și îndreptă ambarcațiunea spre iahtul lui pe care ni-l arătase ancorat în mijlocul golfului, printre celelalte. Labo mi-a spus că îi este frică, am încurajat-o explicându-i că nu e niciun pericol, nici în bărcuță, nici pe iaht. Îi făcusem cadou o trusă cu pieptene și perii de păr, agrafe, oglindă, toate de culoare mov, nu știu dacă le va putea folosi sau oricum nu se prea pieptăna, avea un păr rebel, greu de stăpânit. În schimb, își manifestă zgomotos bucuria pentru cadoul primit într-un fel foarte copilăresc: le tot scotea din plasă și le încerca, râdea, se învârtea cu ele, iarăși le puneă în plasă, ca să le scoată din nou peste câteva minute, mulțumindu-mi repetat. Nu-mi dădeam seama câte din reacțiile ei erau adevărate, câte îmi erau adresate mie, încă nu învățasem să le descifrez comportamentul, emoțiile lor difereau în intensitate de ale noastre, iar manifestările erau mult mai brutale, mai intense, mult mai deschise.

Atunci, am întrebat-o câți ani are. Întrebasem și pe cei din Port Vila sau de pe insula Moso, mi se

răspundea natural, fără emfază sau fără încercarea de a ascunde vârsta din cochetărie, fără să fiu întrebată, așa cum se obișnuiește în civilizația noastră: tu câți îmi dai? – întrebare care de obicei mă pune în încurcătură, deoarece de multe ori poți fi nepoliticos, omul întreabă așa, cu speranța că felul cum arată, nu-i deconspiră vârsta. În cultura noastră, se dorește o păcălire a vremii prin înfățișare, dar în Vanuatu nu m-a întrebat nimeni: tu câți îmi dai? Întrebarea era, de obicei, alta: dar tu câți ai? Eu răspundeam spunându-mi vârsta, care pentru ei nu însemna nimic, dar urma răspunsul: și eu am tot atâția. Mă descumpănea acest tipar, nu doar pentru că mă lăsa fără răspuns, se vedea clar că nu sunt de aceeași vârstă cu interlocutorul, ci pentru că îmi releva neimportanta trecere a timpului. Acest joc de întrebări și răspunsuri, era una dintre variante, dar Labo alesese altă variantă, la fel de des întâlnită în Vanuatu. Câți ani ai, Labo? o întreb. Ea se fâstâcește, spune apoi simplu: am uitat. Cum ai uitat, Labo, mă mir eu, doar ești educatoare? Maktuan mi-a spus că tocmai de aceea locuiești în satul de acasă, ca să poți să-ți continui munca pe care o iubești foarte mult, iar el e profesor aici, la 30 de kilometri, ceea ce face să vă întâlniți doar în weekend, cum e azi. Așa e, mâine dimineață la ora 5, merg cu camioneta înapoi în Lenakel, de acolo – 5 kilometri pe jos până acasă în sat, o să vezi tu, pentru că de vineri o să locuiești în satul meu. Nu pot să stau aici cu Maktuan, continuă ea, copiii mai mari rămân cu el aici la școală, e o școală destul de bună, iar cei mici vin cu mine acasă. Păi vezi, Labo, gândește-te puțin, trebuie să știi câți ani ai, o femeie care face educație copiilor, știe ce vârstă are. Ea râde, scoate iar pieptenele din pungă, în depărtare se aude motorul bărcii care se întoarce după cei rămași la țărm. Labo își amintește că nu mi-a răspuns la întrebare, păi am uitat, dar știu că demult am împlinit 27, atunci erau

copiii mici, nu mai știu câți am, trebuie să socotesc, am să-l întreb pe Maktuan, spune ea râzând.

Nu-mi vine să cred că femeia asta, care spune că e educatoare în sat, nu știe câți ani are pentru că a uitat! Poate am făcut o greșală, poate nu se face să întreb vârsta oamenilor, poate e tabu să declare cuiva, poate doar în fața străinilor e interzis, caut tot felul de explicații în minte, cine știe ce soi de interdicții – am să-l întreb pe profesor, vai, am atâtea întrebări să-i pun profesorului, oare i le pot pune pe toate, sau sunt și lucruri despre care nu pot să vorbesc deschis?

Ne-am înțeles ca peste două ore să ne întâlnim din nou la ei acasă, m-am oferit s-o ajut pe Labo să facă mâncarea pentru cină. Dacă urma să mâncăm împreună, măcar să ajut cu ceva. Aveam pregătiți niște bani pentru a li-i face cadou; decât obiecte, mai bine bani, ei știu ce nevoi au, știu de unde pot să-și procure lucrurile mai ieftin; dacă urma să le cumpăr eu, urma să-mi plătesc și culoarea pielii; așa că am două ore libere pe care să le umplu cu bucuria soarelui, a apei, a peisajului și, bineînțeles, a pixului în mână, pentru a-mi nota impresiile de peste zi.

6 Pentru ghidul și gazda mea de pe Tanna, am folosit un nume împrumutat, nu pe cel real, l-am adoptat pe cel al bunicului său, deci tot unul din clan, pentru a-i proteja adevăratul nume. *Maktuan*, în tanneză, înseamnă *porumbel*.

7 Descălțarea nu era un semn al curățeniei, în toate privințele vanuatezii tradiționale nu cunoșteau noțiunile elementare de igienă, ci recunoșteam descălțarea ca fiind un semn al sacrului. Spațiul locuit însemna o zonă sacră, ei nu înțelegeau de ce s-a format această cutumă, doar că o împlineau. Pe scurt, explicația lui Benoist despre construirea caselor la primitivi, ar fi de ajutor: „Dar înainte de a construi ceva, trebuiau îndeplinite riturile geomanției pentru alegerea unei poziții favorabile și delimitarea ei. Căci noțiunea de incintă sacră, de *hérkos*, de *témenos*, era primordial. Această incintă

înconjură domeniul familial, casa, căminul, mormântul strămoșilor...” (Luc Benoist, *Semne, simboluri și mituri*, București, Humanitas, 1995, p. 94)

8 Comparativ cu polinezienii cu tenul de culoare deschisă, întâmpinați cu entuziasm frenetic, „melanezienii cu pielea întunecată, care nu prea corespundeau idealului european tradițional de frumusețe, au avut parte cel mult de un interes sec, în unele relatări despre melanezieni răsună de-a dreptul ura”. Li se reproșau podoabele groțesti, picturile de pe corp și agresivitatea lor permanentă, „deși ea nu era mai intensă, în fond, decât a unora dintre polinezieni. Astfel, melanezienii au fost etichetați ca prototip al *sălbaticului*” (Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase, vol IV*, Iași, București, Polirom, 2007, p. 146).

9 Lévi-Strauss, într-un text intitulat *Triunghiul culinar*, scrie că o societate se poate descoperi prin limbajul bucătăriei, prin aceasta ea își traduce, în mod inconștient, structura. Astfel, el pune în opoziție, „pe muchia care leagă ceea ce este fript, de ceea ce este fiert” modalitățile de preparare a hranei: ceea ce se frige în foc, ce se afumă, ceea ce se prăjește în ulei, pe de altă parte, ceea ce se fierbe la aburi, în apă, în apă și ulei, parcurgând dinspre simpla frigere spre prepararea mai elaborată, un drum al devenirii societății. (Vezi R. Deliège, *Introducere în antropologia structurală, Levi-Strauss astăzi*, Ed. Cartier Istoric, Chișinău, 2008, p. 55)

10. Gând exotic

Într-o străfulgerare de gând, am devenit conștientă de importanța momentului pe care îl trăiam, un moment de o solemnitate nebănuită: în câțiva ani, lumea de aici nu va mai fi la fel, va fi total alta, viața de aici se va schimba fără să se mai întoarcă la ceea ce sunt acum martoră. Mi se părea că trăiesc ultimele clipe ale exotismului, că acest exotism era pe moarte, o moarte ceremonială, frumoasă, sacră, unică, dar care odată înfăptuită, nu va mai putea fi dată înapoi niciodată¹⁰. Cine să mai reînvie primitivismul? El putea fi prelungit artificial, putea fi ținut sub perfuzie pentru a supraviețui mai mult timp, putea fi reactualizat forțat, pentru turiști, pentru un anume câștig material, pentru susținerea unor momente culturale, cum fac maorii din Noua Zeelandă, aborigenii din Australia¹¹. Primitivismul autentic, când omul trăiește într-un anume stil de viață nu pentru că așa alege, ci pentru că nu cunoaște altul, acest tip de viață era în agonie. Murea, respira pentru ultima dată. Pentru ca omenirea să revină la acest stil de viață, trebuia să-l reinventeze, altfel, orice întoarcere ar fi pornit de pe un pedestal mult înălțat, nu de la punctul zero.

Am știut asta foarte clar în după-amiaza aceea când priveam iahturile din golf, vizita celor din colibă în spațiul luxos al ambarcațiunii scumpe. Și mi-am amintit toate paradoxurile care compuneau această civilizație zvârcolindu-se să iasă din primitivism: Toyota șoferului Jozef (chiar dacă închiriată), telefonul mobil la care se juca unul dintre copiii profesorului, dorința lor de a vedea în seara aceasta un film la laptopul meu, generatorul care îmi aduce în colibă curentul ca să-mi încarc aparatura tehnică...; urma să descopăr multe altele, iar dincolo de asta – gătitul în colibă printre pietre

fierbinți, laplap-ul vegetal copt în pământ, pielea nespălată plină de fum, lipsa săpunului, a pastei de dinți, a vreunei periute de dinți (în tot Vanuatu nu am văzut niciuna, nici la cei care locuiau în oraș), apoi concepțiile, ceremoniile, credințele, viața în întregul ei angrenaj.

Mă felicitam că am venit în Vanuatu, devenisem martora morții lente a unei civilizații, nu o moarte dintr-o anume zonă, ci dispariția ei de pe planetă. Ce moment unic! M-am întristat și aproape că mi-au dat lacrimile...

Un lucru e cert: în câțiva ani, satele din Vanuatu nu vor mai fi la fel, își vor schimba înfățișarea, nu e greu de renunțat la colibe în avantajul caselor permanente, obiceiurile vor muri, în unele zone câteva sunt deja uitate, se vor schimba cu altele noi, omul nu poate trăi fără ritualuri, dar ele vor deveni ritualuri ale individului, fără să conțină fiorul sacrului¹⁰. Invazia de nevoi a generației tinere era prea mare, ispita spre noile oferte ale civilizației era foarte tentantă, încă 20 de ani și familiile de aici nu vor mai trăi cum trăiesc azi, ceremoniile sunt în agonie, iar eu tocmai descopeream realitatea acestui adevăr. Și eram pătrunsă de importanța momentului.

¹⁰ Augé își pune întrebarea: În ce condiții este posibil să existe o antropologie fără exotism și care ar fi sfârșitul ei? Acest cercetător crede că *sfârșitul exotismului este caracteristica esențială a actualității noastre*. (Vezi Marc Augé, *Le sens des autres – actualité de l'anthropologie*, Paris, Ed. Fayard, 1994. p. 12).

¹¹ Când, la întoarcere, am trecut prin Sydney, un mare număr de turiști filmau fascinați reprezentația de dans și muzică a unui grup de aborigeni, frumos pictați pe corpul prelung. Făceau poze la un preț extrem de piperat, era o noutate pentru occidentali; între două ședințe foto, vedetele pictate vorbeau la mobile scumpe, puțin mai încolo, parcat neregulamentar, pentru că ei nu trebuiau să se supună legilor celor civilizați, aborigenul avea un BMW de ultimul tip, omul câștiga serios din reprezentații. În ce măsură era el primitivul?

Venind din Vanuatu, unde primitivii mai erau autentici, mi se păru o mascaradă în care cei păcăliți erau occidentalii, nu aborigenii care le serveau muzici în ritm ancestral, amplificate la boxe uriașe care umpleau piața de sunet atrăgând curioșii.

[12](#) Recunosc aici trecerea pe care o sugerează și Luc Benoist de la ritul primitivilor, la gesturile lumii moderne: „În zorii timpurilor arhaice nu era nici o diferență între un gest profan și un rit sacru, de vreme ce domeniul profan nu exista.(...) Nimic nu era exclus din sacru și, în consecință, nimic nu era impur”. (Luc Benoist, *op. cit.*, p. 111). Dar civilizațiile care au laicizat ansamblul domeniului lor, cum rezolvă nevoia de sacru?

11. Mațe de pește

Familia ghidului meu s-a întors în colibă, erau tăcuți cu toții, i-am regăsit mai puțin veseli, puțin derutați; copiii, mai puțin afectați, așteptau momentul filmului promis, dar trebuia ca mai întâi să fie preparată cina, am spus c-am s-o ajut pe Labo. Venise acasă cu două tăvi din teflon primite cadou de la italian. Mă întrebă dacă pot fi folosite pentru gătit, da, sigur, sunt tăvi foarte bune, dar erau tăvi de pus în cuptor, nu direct pe focul dintre pietre. Labo era sceptică cu privire la ele, nu păreau practice pentru stilul ei de gătit, eram de acord cu ea, o oală de fontă sau un ceaun i-ar fi fost mult mai de folos, sigur, pe iaht nu erau vase de acest gen. Le așeză undeva pe polița grosolan cioplită și le ignoră existența, apoi am trecut la prepararea cinei.

Se făcu întuneric, aprinse un lămpaș cu sticla afumată, acum urma să lucrăm mai mult pe întuneric, eu am aprins lanterna și am atârnat-o de un băț de bambus ieșit din tavanul colibei. Labo apărui cu două plase (plasele lor cu care duceau produsele și la piață, erau o ingenioasă împletitură a frunzelor de palmier, a unei ramuri față în față cu o altă ramură, lujerul din mijloc servind de toartă), în ele erau cel puțin 30 de pești potriviți ca mărime, mi i-a pus în față și mi-a spus să-i curăț. Ea începu să sufle într-o buturugă arsă pe jumătate, ca să atâțe focul: reuși după câteva momente, puse ceaunul pe foc cu puțină apă. Eu nu știam ce să fac, ședeam pe rogojină printre pești, sub privirile copiilor; Maktuan aduse un coș cu nuci de cocos, tocmai le spărgea ca să facă lapte de cocos. Una dintre verișoarele băieților, venită în vizită, decojea o creangă din care rupea fâșii lungi, nu știu pentru ce, iar băieții mai mici rupeau frunze și

le puneau în teancuri, numai eu nu știam cum să mă apuc de treabă.

Labo, nu știi ce am de făcut, arată-mi cum să fac, apoi voi continua eu. Curăță peștii, doar atât, restul facem noi, spuse ea de acolo; Afsing, negrul blond îmi puse în față un lighean roșu (murdar pe margini din cauza folosinței îndelungate și a spălărilor superficiale), în care Labo turnă aproximativ un litru de apă și-mi dădu un cuțit. Labo, curăță-mi unul ca să văd cum faci, o rog pe femeie. Îmi făcea greață să curăț pești, ultima dată am curățat cu 16 ani în urmă, când eram însărcinată, dar nesuportând mirosul din cauza sarcinii, am vomat tot timpul, în perioada aceea nici nu am putut mânca pește și niciun fel de carne, iar de atunci nu mai sunt în stare să curăț pește; dacă voiam să gătesc pește, îl cumpăram gata curățat sau rugam pe cineva să mi-l curețe. Cum să-i spun femeii că eu nu mai curăț pește din cauza grețurilor de sarcină, adică, în astfel de condiții, unde viața se rezumă la a găti, a mânca, a dormi undeva și a te înmulți, fără alte pretenții de la viață, cum să spun că un gest de supraviețuire este un calvar pentru mine? Până la urmă, toate astea ar putea părea doar niște hachițe de orășeancă răzgâiată. Femeia din fața mea a purtat șase sarcini, nu una, trebuie să-mi controlez grețurile, mai ales că acum îmi place foarte mult să mănânc pește. Voiam să depășesc momentul, nu doar pentru a nu crea trăiri penibile pentru ei, ci fiindcă era un câștig și pentru mine în lupta cu autoeducarea ființei mele, trebuia să împing limitele mult mai departe de ceea ce înseamnă neputințe condiționate.

Labo luă cuțitul din mâna mea și tăie cu dexteritate burta peștelui, smulse organele interne, le deșertă în apa din lighean, clăti sângele peștelui cu aceeași apă stropind cu mâna, curăță din trei mișcări solzii, apoi smulse din dreptul branhiilor tot ce era de curățat, spălând din nou; gata, răsese ea,

așa trebuie curățați toți. Avea o îndemânare și o viteză uluitoare, mi-am dat seama de asta când am încercat să fac la fel, eu parcă moșmondeam cu două mâini stângi, ceea ce îl convinse pe Afsing să mă ajute. Lucra și el, la cei 12 ani, ca o femeie, deși era mic de statură și copilăros, nu părea să aibă mai mult de 9 ani; în timp, aveam să observ că trebuie să renunț la aprecierea vârstei copiilor după analiza celor din civilizația noastră, aici se maturizau mult mai târziu. Toți copiii, însă, își formau deprinderi manuale foarte bine conturate, erau învățați – prin imitare, nu cu multe discuții și educație – să ajute la treburile casei, să fie responsabili pentru susținerea vieții în gospodăriile lor.

În curând, ligheanul era plin de intestine de pește și sânge, nu aveam cum să mai găsim apă printre mațele acelea fleșcăite și lipicioase. Dă-ne un alt vas în care să spălăm peștele, îi spun lui Labo, aici nu mai e apă, doar sânge. Nu, nu mai avem apă, asta e tot, ajunge și așa, nu-i nicio problemă dacă nu le spălați, spuse ea. Toată apa am pus-o în oala de fiert supă, explică ea. Dar oare nu ar fi fost mai normal să deșertăm viscerele peștilor în alt recipient, iar apa s-o folosim pentru spălatul lor, decât să amestecăm totul în grețosenia aceea? Da, lipsa apei constituia o problemă: afară era un robinet, care, adaptat la niște țevi de la un izvorăș, deservea școala, dar acum nu a plouat, nu mai e apă la izvor, peste noapte se mai adună, poate mâine va curge.

Labo luă câțiva pești și-i puse la fiert în oală, alături de niște cartofi dulci și banane. Stoarse apoi niște lapte de cocos din găletușa în care Maktuan râdea nucile. În timp ce despicam peștii, Maktuan era plin de voie bună, era foarte bine dispus, începuse să-mi spună din legendele insulei, știind că mă interesează tot ce e legat de credințele și obiceiurile lor. Era un bun povestitor, nu uita detaliile, dacă puneam întrebări ca să înțeleg

legătura dintre elementele mitului, să înțeleg rostul evenimentelor relatate, îmi dădea explicații, nu-mi închidea întrebările cu răspunsuri primite de-a gata cum făceau alții replicând: așa e legenda, nu se știe de ce e așa. Maktuan înțelese, din ceea ce discutaserăm, că toate lucrurile au un rost, au un izvor, că dincolo de poveste mă interesează resorturile de gândire, de acțiune ale poporului său, că nu povestea e centrul cunoașterii, ci evenimentele care au dus la nașterea unei legende sau credințele care stau la baza ei. Îmi spunea lucruri foarte interesante despre nașterea nucilor de cocos dintr-un șarpe, motivul pentru care pe Tanna nu sunt șerpi; într-adevăr, pe insula Tanna nu sunt deloc șerpi, șopârle – da, dar nici un șarpe, spre liniștea mea, dar acum aflu și legenda care explica această realitate.

Îmi părea rău că nu puteam nota, eram cu degetele printre mâțele scârboase, tăind a nu știu câta burtă de pește. Solzii săreau peste tot în jur, copiii râdeau, îi mai curățau dând cu mâna peste fața stropită, le plăcea când din întâmplare îi stropeam, atunci trebuia să-mi cer scuze, trebuia să-i bag în seamă, deveneau pentru o secundă persoana la care mă uitam în mod special. Dar mă umplusem eu însămi de solzi și sânge, acum înțeleg și mai mult de ce nu se puteau păstra curați: ședeam cu toții pe jos, iar pe jos nu era curat, munceam fără nicio protecție, nu aveam apă să ne spălăm mâinile, să spălăm instrumentele sau produsele, de câte ori Labo își murdărea mâna, se ștergea din reflex pe tricou și fustă, eu nu mă ștergeam de nimic, așteptam să picure de pe mână înapoi în lighean, dar oricum, nu aveai apă cu ce să speli hainele.

Oprește-te, Maktuan, îl rog la un moment dat, e atât de interesant ce spui, iar eu nu mai rețin detaliile ca să le pot nota, mâine va trebui să repeți tot ce mi-ai spus, e foarte important să scriu. Maktuan râdea cu bucurie, lasă, e timp destul,

măine ți le spun din nou și o să-ți povestesc și altele, am zeci în minte, întotdeauna mi-a plăcut să le ascult, să aflu tot mai multe, dar n-am știut că ele îi pot interesa și pe alții.

Labo fiersese vreo zece pești, restul au fost înveliți de către băieții mai mici în frunzele pe care le făcuseră teancuri, iar fata îi lega cu fâșiile de sfoară vegetală. Măine am musafiri în sat, spuse Labo, știi că măine la cinci dimineața avem camion ca să mă întorc în sat, dar ne vedem la sfârșitul săptămânii, când vei fi musafirul nostru. Acum înțelegeam de ce era nevoie de atâta pește, nu era pentru cină, dar satul femeii nu era cu ieșire la mare, cum era Port Resolution, duceau acasă câte un dar de pește. De aceea se înveleau și se așezau înapoi în plasa de palmier.

Labo servi cina: manioc, banane fierte, pește în sos de lapte de cocos, delicios. Mâncam cu toții pe jos, cu degetele. Farfuria mea era foarte plină, dar încă nu-mi era foame, astfel că aveam suficient timp să-i observ cum mănâncă. Chiar și cei mai mici dintre băieți se descurcau cu oasele de pește fără niciun ajutor. Tot ce nu era bun de mâncat, era aruncat pe jos, în colibă: oase, resturi de la legume, iar mâinile unsuroase se ștergeau de tricouri, așa procedau tații, mamele, așa făceau și copiii. Sigur că era murdar în colibă, sigur că hainele erau soioase. Chiar dacă se mai și spălau din când în când, fără apă caldă, fără detergenți, cum să iasă mizeria?

Întrucât mâncarea era atât de gustoasă, încercam să nu mă gândesc la condițiile de preparare, mă gândeam că până la urmă totul se sterilizase prin fierbere, ei erau sănătoși, plesneau de sănătate, cu pielea întinsă, lucioasă, cu dinți perfecți, băieții erau bine legați, cei mici – aproape grăsulii, cu inele de grăsime pe coapse, pe fese, bucălați, doar ochii luceau în întunericul colibei, farfuriile erau așezate în jurul lămpașului ca să poată vedea

mâncarea, dar mâncau peștele mai mult pe pipăite. Se grăbeau, urma să aduc laptopul pentru film.

Am înghițit de câteva ori și nu am mai putut, eram sătulă; Labo, care nu-și pusese de mâncare, poate pentru că nu mai avea farfurii, luă farfuria mea și începu să mănânce liniștită ceea ce lăsasem acolo, acest gest se va repeta tot timpul cât am stat în Vanuatu, mi se puneau porții foarte mari, ce lăsam acolo era preluat imediat de cineva și consumat cu drag și plăcere. În triburile primitive, resturile lăsate de mine reveneau, de obicei, șefului de trib sau fiului său, farfuria mea nu ajungea în mâna oricui. Acum, Labo mănâcă ceea ce eu nu mai putusem, dar am observat că porțiile tuturor erau mari, așa fusese și pe Moso, apoi am constatat că peste tot se servesc porții destul de consistente.

12. La film

În jurul colibei era o oarecare forfotă, Maktuan ieșise să pornească generatorul, să vadă dacă funcționează, mai chemase un profesor ca să-l ajute, în colibă cinasem mai mulți decât membrii familiei ghidului meu, erau verișori, copiii celorlalți profesori? – nu știu, era greu de urmărit în întuneric cine și al cui era.

Cu fiecare acțiune nouă, reușesc să-i observ tot mai bine. În fața clasei unde urma să punem filmul, se adunase o grămadă de elevi, veniseră și câțiva adulți din sat. Am fixat calculatorul pe o masă care voia să însemne catedra, câțiva copii s-au adunat în jur, ecranul era mic, iar sunetul – slăbuț, nici vorbă să se audă în toată clasa, dar se vedea emoția pe fețele „spectatorilor”. Acum era lumină în clasă, un bec atârna din tavan, în jur, pe bănci, erau tot felul de caiete soioase și dezordonate, hârtii, câteva cărți pe o etajeră, urme de planșe pe pereți, majoritatea confecționate manual, oricum, se vedea că e o școală și că se fac eforturi pentru educație cu puținul care le e la îndemână.

Când am ieșit din clasă, am văzut o mare buluceală la ferestre, copiii s-au ascuns care încotro, oricum nu puteam să-i văd bine în întuneric: de ce nu veniți înăuntru, îi întreb, ei râd chițcăind și ascunzându-se unii în spatele altora. De ce nu intră în clasă?, îl întreb pe profesor; pentru că le e rușine de tine, așa sunt ei, foarte rușinoși, îmi răspunde el râzând. Dacă le e rușine, plec din clasă, îi las singuri. Așa am făcut, dar ei erau tot la ferestre, unii au urcat pe umerii altora să vadă înăuntru, se împingeau privind pe rând, deși în clasă erau locuri suficiente. La ușă stăteau alții înghesuiți, m-am dus și i-am rugat să intre, am luat niște fete de mână ca să le duc înăuntru, s-a produs

o ilaritate și o hărmălaie de nedescris, nimeni nu se mai uita la filmuleț, toți se distrau privind efortul meu de a-i convinge că se vede mai bine din clasă decât de la distanța ferestrelor și ușilor, până la urmă au intrat câțiva, dar stăteau rușinați cu capul sub bancă sau în spatele altora, tot nu vedeau nimic. Nu știu ce au apucat să vadă din film, singurii care au reușit să se uite „cap-coadă”, au fost copiii din coliba profesorului, lor nu le mai era rușine de mine, se obișnuiseră. Poate nici nu i-a interesat prea mult filmul, era în engleză, nu pricepeau tot, ecranul mic nu permitea să se vadă destul de bine, însă momentul era important – ca eveniment – nu înțelegerea filmului, dar astea urma să le pricep pe parcurs. Atunci, seara, eram doar contrariată din cauza timidității lor exagerate, o sfioșenie care depășea tot ce văzusem vreodată. Nici adulții nu păreau mai curajoși, priveau pe furiș din spatele copiilor, nici ei nu voiau în ruptul capului să intre.

13. Noaptea de groază

Îmi dădeam seama că încă nu eram adaptată fusului orar, era întuneric beznă de vreo două ore, oamenii se pregăteau de culcare, eu eram trează ca dimineața, faptul că la 6 se întuneca, mi se părea o mare pierdere din timpul propice activităților, e adevărat că la 5 dimineața, fiind lumină, ei erau în picioare, gata de a începe orice muncă. Orele de la școală începeau la 7 și jumătate, dar multe din activități se desfășurau de dimineață: se cocea, se fierbea și se pregătea micul dejun, orice masă era preparată termic, deoarece nu aveau rezerve de mâncare în frigider cum aveam noi, tot ce se mânca era proaspăt gătit, rolul femeilor era să prepare masa de trei ori pe zi, le convenea sau nu, și asta toată viața. Acum era seară, venise ora de culcare, am cerut lui Maktuan să-mi dea o nucă de cocos curățată, mâine va fi bună la micul dejun în căsuța mea, apoi voi merge în sat să caut de mâncare.

Mi-am luat lucrurile și mă pregăteam să mă întorc în bungalou, dar după câțiva metri, mi-am dat seama că mi-e frică să merg singură. Trebuia să trec prin întregul campus, apoi era o răscruce de drumuri, unul cobora la mare, altul ducea în satul de vacanță, trebuia să trec o pădurice de vreo câteva zeci de metri, apoi intram între căsuțe, traversând satul, ultima era a mea. N-ar fi fost tare departe, dar era atât de întuneric, lanterna mea juca umbre pe copacii înalți, parcă toată pădurea cădea peste mine neagră și hidoasă, vai, ce frumoasă era ziua, cum de mă puteam inunda de atâta bucurie atunci când strălucea soarele, pentru ca acum, umbrele nopții să mă sperie fără rost.

Maktuan văzuse șovăirea mea, o înțelegea, avea aceeași frică, urma să aflu în ziua a doua; o teamă inexplicabilă rațional. Am aflat mai târziu de

groaza lor față de spirite, tot timpul se feresc să nu dea nas în nas cu duhurile care sălășluiesc în tot ce este în jur, un fel de animism amestecat cu panteism. În cele câteva zile, eu urma să depășesc teama de necunoscut, dar ei sunt fricoși, fără să existe pericole reale, o frică asemănătoare cu mysterium tremendum descris de Rudolf Otto în experiența numinosului, am decriptat-o mai târziu din trăirea mai multor băștinași, dar în seara aceea, Maktuan veni să mă conducă până acasă.

Treceam prin pădurice povestind, doar ca să acoperim teama față de umbrele mișcătoare din vegetația deasă, observam că nici el nu se simte confortabil, cum o să te întorci singur?, îl întreb, era mai bine să-i fi chemat și pe băieți, nu, lasă, merg și singur, cunosc fiecare copac, căuta să se încurajeze singur. Da, dar până când ajung eu în satul meu, nu mai e lumină, generatorul a fost oprit, marea privită de pe faleză pare mai neagră decât pădurea, mă așteptam să lucească albicios, dar nu e lună, e înnorat și totul pare mai întunecat.

După ce mă închid în colibă, proptind ușa cu pietroiul ca să nu se deschidă, îl aud pe Maktuan îndepărtându-se cu una dintre lanternele mele luate cu împrumut, uitase să-și aducă; trecea pe alei fluierând un cântecel săltăreț, am zâmbit: încercă și el să-și alunge urâtul, îmi spun. Dar, brusc, urâtul se instalează în căsuța mea. Am simțit cum s-a umplut spațiul de frică, de parcă o bestie a intrat cu suflul rece în micuța încăpere.

Satul de vacanță era complet gol, niciun om până la școală, dincolo de faleza înaltă era oceanul, valurile se aud mai aproape, în depărtare or fi iahturile, dar nu se vede nicio lumină aprinsă, cine știe de ce. Bezna e groasă s-o tai felii, umbrele cocotierilor sunt mai negre în întunecimea din jur. Sting lanterna pentru câteva secunde, ca să pot distinge o nuanță de alburii, dar acum e și mai înfricoșător. De ce m-o fi cuprins acest sentiment apăsător de urâciune? Nu sunt o fricoasă, nu are ce

să-mi facă rău, animale sălbatice nu sunt, șerpi nu sunt, de cine și de ce mi-e frică? De eventualii oameni care m-ar ataca, știind că sunt aici, singură? Îi știu pașnici, dar nu se știe niciodată; nu am un răspuns, dar nu ajunge faptul că demontez rațional mobilul fricii, simt că singurătatea se strânge ca o plasă în jur. Îmi pun repede pijama și mă strecor sub plasa de țânțari, sub pătură, sting lanterna și refuz să mai deschid ochii. Se pornește un vânt puternic iar cocotierii își freacă frunzele uscate frecându-și-le una de alta, sec și asurzitor. Nu mi-a trecut niciodată prin minte cât de seacă poate să fie atingerea frunzelor palmierului de cocos! Din când în când, bufnituri puternice lovesc pământul, cred că sunt nucile de cocos care cad, se sparg în iarbă, alăptează firele norocoase cu seva dulce-acrișoară, dar eu tresar de fiecare dată. Apoi mi se pare că disting pași în jurul colibei, se aud chiar lângă fereastra mea, care, de fapt, nu e fereastră, e doar un gol care lasă lumina zilei să pătrundă, acum intră doar negreală, îmi dă impresia că și eu sunt afară, că nici acoperișul nu mai e acoperiș, parcă sunt cu patul sub formă de baldachin în mijlocul pădurii, doar plasa de țânțari oferă o anumită protecție, insuficientă. Rafalele de vânt se întetesc, tot timpul cât am fost în Vanuatu, nopțile, era vânt puternic, făcând ca frunzele uscate ale palmierilor să pară niște roți ale unor căruțe rostogolindu-se pe pietriș, apoi – ca niște motoare care vuiesc, oprindu-se imediat ce înceta rafala. Se aud din nou pași în jurul colibei; acum s-au oprit, oare stă cineva la geam și privește înăuntru? Poate a venit W. și vrea să vadă dacă m-am instalat în bungalou? Îmi scot capul de sub pătură, deschid ochii și privesc spre fereastră, e aceeași beznă, nu e nicio lumină, dacă ar fi venit, ar fi avut lanternă. Mă ridic din pat și merg până la ușă, încerc să văd dacă ar putea da buzna cineva peste mine, sunt la așa mare depărtare de sat, încât oricine ar veni, aș putea să tot strig, valul

oceanului și vântul ar anula orice efort al meu, acoperindu-mi ținutul, făcându-l ca și inexistent. Bolovanii țin ușa fixă, sub pat mai descopăr unul și mai mare, îl rostogolesc până în ușă, clar, nu poate intra nimeni numai dacă sparge ușa, dar câteva scânduri prinse cu două cuie într-una transversală, cât de bine ar putea să mă apere? O lovitură de picior ar fi de ajuns ca ușa să sară în țândări! N-are rost să mă mai gândesc la posibile atacuri, afară oricum pare furtună, nu-mi dau seama dacă plouă sau nu, dar e vuiet mare, intru din nou sub pătură. Abia mă cuibăresc bine, când aud fără dubii zgomot de pași apăsați, zgâlțâituri, cineva se freacă de pereții colibei. Se mișcă bungaloul din încheieturi. O fi unul singur, sau mai mulți? Aprind lanterna, dar acum întunericul de afară pare și mai adânc. Pașii se duc, natura dezlănțuită pare să-l fi alungat pe intrus. Mă așez în genunchi și încep să mă rog cu pătura trasă peste cap; sufletul se eliberează de teama atacurilor, de teama dezlănțuirii naturii, îmi amintesc brusc sentimentul de groază al băștinașilor pentru taifunuri, oare cum începe un taifun, acesta o fi preludiul unui taifun? Știu că devastează totul, punând în pericol viața, dar alung gândul, mă concentrez din nou la rugăciune, ideea taifunului încearcă din nou să-și găsească loc în creierul meu, îl rog pe bunul Dumnezeu să-mi ia gândul acesta, dar zgomotele de afară mă bruiază și nu mă ajută la nimic, continui să mă rog cu gândul la cei de acasă, mă rog pentru binele lor, mă rog pentru prieteni, pentru viața mea, pentru pace și calm în suflet, apoi îmi amintesc de nevoile vanuatezilor, îmi amintesc de rugăciunea lui Maktuan: aseară când să începem cina, el a anunțat că e vremea pentru rugăciune; toți copiii, ascultători și știind ce urmează, și-au împreunat mâinile, și-au plecat capul, unii s-au uitat pe furiș la mine pândindu-mă dacă fac la fel, da, am făcut la fel, iar Maktuan, în cuvinte simple, în engleză, ca să înțeleg și eu,

mulțumi lui Dumnezeu recunoscându-i iubirea manifestată în faptul că sunt sănătoși și au tot ce le trebuie pentru viață, că nu duc lipsă de nimic, ci au mâncare din belșug, au unde dormi, au familii iubitoare, a mulțumit și pentru că am venit în casa lor ca oaspete. În momentul când a mulțumit pentru toate bunurile pe care socotea că le aveau din belșug, mi s-a ridicat un nod în gât, căci eu tocmai avusesem un adevărat șoc, constatând lipsurile în care trăiesc. Mi-am dat seama încă o dată că nu lucrurile pe care le deținem compun existența, ci atitudinea noastră față de ele, iar oamenii aceștia știu să fie mai bogați decât noi; noi – veșnicii nemulțumiți care alergăm până cădem în depresii și alte boli, socotind că tot nu avem destul!

În timp ce eu însămi mă rugam, amintindu-mi de rugăciunea lui Maktuan, bucuria mi-a umplut inima, uitasem de frică; vântul, intrând cu vijelie pe o fereastră, ieșind pe alta, continua să fluture perdelele, ele se răsuceau în jurul stâlpilor de susținere, se zbăteau ca niște aripi mari de păsări, eu continuam să mă concentrez la rugăciune, ca să uit unde sunt și astfel, în liniștea sufletului, am adormit, deși cred că am stat în rugăciune câteva zeci de minute, până ce somnul mi-a furat capacitatea de concentrare. Când m-am trezit, la cântatul păsărilor, trecuse de ora 4, vântul încetase să mai bată, se instalase calmul, am sărit în picioare și am fugit afară să văd marea, lucea argintie în răcoarea sură a dimineții; printre iahturi, pirogile mici, ca niște puncte, anunțau pescuitul; concertul era în toi; în jur, pe iarbă, era o sumedenie de nuci de cocos sparte, am căutat urme de pași pe nisipul proaspăt, nu am reușit să descopăr dacă fusese cineva străin sau erau urmele profesorului, dar lângă fereastra mea era o plantă cu frunze aspre, mari cât un stat de om, ele se frecau zgomotos lovindu-se de trunchiul unui

copac, le-am retezat, nu mai voiam să mă sperii de fiecare mișcare a lor în nopțile ce vor urma.

Am intrat în colibă să mă mai încălzesc câteva minute sub pătură, da, noaptea de groază se sfârșise, trecusem încă un test, la noapte nu-mi va mai fi frică, știu cum să-mi tratez temerile. Am adormit obosită ca după o luptă, am dormit adânc, odihnitor, m-am trezit în cântecul și vorba veselă a pescarilor, era spre ora șapte.

Mi-era foame, se auzi clopotul mare de la școală, era ora micului dejun, apoi la șapte și jumătate răsună din nou clopotul, începeau orele. Înțelegerea era ca la prima pauză, la 9 și jumătate, să merg la școală, cineva mă va însoți în sat să-mi cumpăr câte ceva, apoi de la orele 11 voi intra la o clasă și voi preda timp de o oră și jumătate; acum, până când voi pleca de acasă, trebuie să-mi pregătesc lecția.

Aveam de mâncare doar nuca de cocos pe care am cerut-o ieri de la Maktuan, o lăsasem afară pe terasă, lângă chiuvetă. Am încercat robinetul, aveam și apă: m-am spălat pisicește pe mâini și față, mi-am făcut toaleta, acum puteam să mănânc. Nuca era feliată, dar, lăsată în semisfera cojii, o invadaseră furnicile, un soi de furnici minuscule, încât nici nu le puteai vedea detaliile corpușoarelor, doar că erau maro și fugeau care încotro când am desprins felia de nucă din coajă. Le-am scuturat cât am putut și nu m-am supărat să împart micul dejun cu ele, ronțaiam satisfăcută în timp ce-mi făceam notițele în jurnal și cele pentru pregătirea lecției la clasă (acum, în timp ce-mi notez evenimentele în jurnal, începând cu cele de ieri, deși scriu deja de două ore, Rose și prietenele ei hohotesc de tot atâta vreme; au cântat o bucată de timp, dar amestecând strofele cu râsete lungi, acum doar râd într-o izbucnire convulsivă; în mod sigur au făcut febră musculară la mușchii abdominali, numai dacă nu sunt foarte antrenate în hohotitul acesta nestăvilit! La baza falezei înalte,

pescarii le țin isonul în discuții și distracție, povestind în limbajul lor rostogolit; e soare, niciun petec pe cer, e o lumină filtrată prin culori – îmi caut în amintire momente la fel de speciale și nu găsesc. Râd și eu de bucuria zilei de azi, râd împreună cu cei de aici, râd de una singură și mi se pare că e foarte normal).

Înainte să o iau spre școală, pentru că mai am vreo zece minute, cobor cărarea îngustă care duce la plaja de sub faleza înaltă, pescarii se miră de prezența mea, tac pe moment, nu mai vorbesc, nu mai râd, se relaxează doar când îi salut, zâmbesc cu toată gura dezvelind șirul alb de dinți perfecți, își reiau pălăvrăgeala, dar nu mai au atâta dezinvoltură, îi stânjenește prezența mea, e timpul să merg la școală.

14. Legende de pe Tanna

Labo plecase dimineața devreme, eu, aseară, cu vânzoleala filmului și mirarea privind timiditatea persoanelor care voiau să vadă – dar nu aveau curajul să intre –, nici nu-mi luasem rămas bun de la ea. O să ne vedem în weekend.

Maktuan mă aștepta, avea niște foi de hârtie în mână, era povestea pe care mi-o spusese aseară despre bărbatul-șarpe ucis în nakamal de gelozia sătenilor, povestea despre darul șarpelui mort pentru familie, arborele de cocos și dulceața laptelui de cocos; legenda cocotierului cred că e una dintre cele mai complexe legende din zonă, explică, bineînțeles într-un mod fantastic, nu doar apariția arborelui, ci și unele forme de relief din zonă, dispariția definitivă a șerpilor de pe insula Tanna, diferențierea dintre cei negri și cei cu piele neagră, dar păr blond, lupta cu spirite și demoni. Ca să nu repete povestea pentru a-i nota detaliile, Maktuan le-a scris el însuși, eu urmând să notez alte legende, avea pregătite mai multe, doar timp să avem să mi le povestească!

La capătul sudic al terenului școlii, golful intra mușcând adânc din mal și marea bătea la picioarele falezei înalte. Acolo, sub un copac uriaș, cu trunchi alb, ne așezam pe iarbă, zi de zi; acolo, Maktuan îmi povestea legendele și miturile insulei lui, povești fantastice, pline de viață și vigoare, povești care îi aveau în miezul lor chiar pe strămoșii insulei Tanna, munții, râurile și satele din jur, nakamalul din sat ori cel din vale, golful cel minunat peste care ne trimiteam privirile ca să știm că-l stăpânim – că face parte din noi –, acolo am înțeles multe despre sufletul alb al celor negri, despre profunzimea vieții lor simple, despre emoțiile și nevoile trăirilor lor sufletești, la fel de complexe ca ale oricărui om alb, al oricărui savant

cu mintea doldora de informații; pe cărările pădurilor din Tanna, am învățat ce mică e diferența sufletească a reprezentanților celor două extreme. Am văzut cu ochii mei că ceea ce numim civilizație, e o pojghiță care nu acoperă esența, o pojghiță crăpată, deoarece nu diferențele creează prăpăstii, ci ele doar marchează aceeași esență, o esență care se manifestă pe drumuri diferite, că diferențele de percepție a realității vieții și de împlinire a nevoilor fizice, firești, și cele ale spiritului, la fel de firești, marchează ele însele o civilizație. Că mai degrabă e de remarcat, nu faptul că suntem mai civilizați decât ei, ci suntem mai avansați în informații, cunoaștere și realizări tehnice, dar viața intimă a sufletului este la fel de elaborată și acolo, că nevoile sufletești își caută și acolo exprimare, uneori găsind o voce mai nobilă decât vocea culturilor noastre.

Maktuan mă privea cum notam, umpleam paginile și îi explicam că am nevoie de cel mai mic detaliu pe care și-l amintește, să nu creadă că ar fi ceva neimportant, să-mi spună tot ce știe, tot ce crede, tot ce gândește despre tema discutată, și nu numai, pentru că orice detaliu poate lumina un întreg labirint de întrebări și înțelesuri. Au fost zile când pentru întâia dată în viața sa, Maktuan vorbea despre tot ceea ce avea în gând, fiind pentru prima oară ascultat, putea pune el întrebări, da, mi-am dat seama după câteva discuții că fiecare temă dezbătută era o nouă gură de aer pentru el, era ca și cum descoperea lumea ideilor, putea să vadă gândurile în bucuria lor de a ieși la suprafață, de a trăi libere, descoperea că există și lumea cuvântului în puterea sa.

Printre toate acestea, se descoperea pe sine. Fie că discutam despre lumea fabuloasă a legendelor insulei lui și încercam să comparăm miturile cu cele de pe alte insule, fie că ne puneam întrebări privind originea acestor mituri, căutând înțelesuri ale vieții strămoșilor transmise până la cei de azi,

fie că discutam despre viața educațională, socială sau religioasă a satului, ori vorbeam despre formele de relief ale insulei, despre importanța oceanului și a vegetației în categoriile lor de gândire, începând de la viața tribală până la determinarea vieții indivizilor, vieți care se unifică până la contopire cu viața grupului – indiferent despre ce vorbeam, Maktuan se descoperea pe sine, își punea sufletul pe tavă, înțelegând că dacă voi pricepe viața, gândirea și devenirea unuia singur, voi pricepe viața tuturor, dar își pune sufletul pe tavă și pentru bucuria de a se vedea pe sine „deschis” și analizat, înnobilat astfel.

Era ca și cum m-aș fi întâlnit cu sufletul omenirii într-un stadiu incipient de dezvoltare, ca și cum aș fi întâlnit copilăria umanității, o copilărie care încă nu-și cunoștea capacitățile, își mai păstra o mare doză de puritate, de naivitate și încredere în adulți, dar care fusese de câteva ori dezamăgită de acțiunile adulților, fără să țină supărare pentru asta, iertând ușor; o copilărie care fusese și violentă în vremurile ei, ca furia necontrolată a copilului, datorată sălbăciei care zace în fiecare din noi, necesitând șlefuire a temperamentului, prin educație, pentru a fi învățat să stea sub control. Din cauza aceasta, violența și canibalismul prelungit până acum nici 40 de ani, încă atât de vii în memoria adulților tribului, sunt tot mai șterse în conștiința noii generații de tineri.

Amintirile din săptămâna petrecută în satul Port Resolution, îmi sunt pline de soare, de fructe exotice, de plaje albe, pustii, cu nisipurile străpunse de crengile unor arbori purtați de furtuni și scoici mari; o săptămână cu înțelesuri noi ale vieții unor oameni cu o istorie feroasă în urmă, dar acum schimbați, plini de blândețe, blajini în contactul cu viața lor, copilăroși, naivi, râzând entuziasmați minute în șir pentru un mic gest umoristic sau pentru o greșală de exprimare, un accent greșit, o întrebare care li se pare ciudată; pe

de altă parte – rușinoși și fricoși, da, chiar foarte fricoși.

Înainte ca Maktuan să-mi termine povestea începută, pauza de jumătate de ceas s-a terminat, clopotul mare atârnat de un pom din mijlocul terenului viran sună intrarea la ore. Copiii care stăteau în jurul nostru la o oarecare distanță, fără ca profesorul să-i mustre pentru prezența lor plină de curiozitate, se îndepărtară pentru a intra în clasele de lemn. Maktuan îmi propune să trec prin clase să-mi arate școala și să mă prezinte elevilor, profesorilor. Clasele aduc cu cele occidentale, adică au mese și scaune sau bănci pentru elevi, fără să punem la socoteală haosul aparent în ce privește dezordinea, mizeria, cărțile, hârtii de-a valma, apoi pereții foarte soioși, găuri în pereți și inexistența geamurilor; acoperișul unor clase era din frunze de bambus, pe jos erau rogojini destrămate din cauza traficului intens. Copiii, foarte murdari, aveau cămășile albe (oare de ce n-or fi ales altă culoare?) ale uniformei înnegrite de atâta nespălat, unii le purtau pe dos, cu cusăturile pe dinafară, am observat adesea că o haină se poartă pe față până ajunge foarte murdară, apoi se întoarce pe dos pentru a suferi aceeași transformare, încât uneori era greu de recunoscut o anume culoare a țesăturii. Mirosul din clasă era același ca peste tot unde se afla un grup de băștinași: un miros de piele nespălată, porii umpluți de fum și transpirație, haine îmbâcsite, părul ca blana unsă de oaie. Mă obișnuisem deja.

Îmi arată și internatul. Într-o stare și mai mizeră erau dormitoarele cu paturi suprapuse; în spatele colibei-cămin al fetelor, erau întinse pe jos, pe iarbă, hainele pe care le spălaseră, dar multe dintre ele nu doar că ar fi trebuit cârpite pentru că se zdrențuiseră, dar erau la fel de pătate, de parcă nici nu trecuseră prin apă. Celor de aici nu le lipsea doar detergentul și apa caldă, ci mai ales ideea de curat și murdar.

Îl trimit pe Maktuan la ore, altfel își pierde toată vremea cu mine, eu merg în sat să caut piața și magazinașul. Cum ies din școală, mă trezesc din nou în frumusețea pură a unei naturi virgine, curate, însozite, zâmbesc la gândul că natura știe cum să se autocurețe și să scape de propria-i mizerie, s-o îngroape și s-o transforme în humus, știe să se îmbrace în haină nouă și curată în fiecare dimineață, doar omul are probleme în a se curăți pe sine, el trebuie învățat s-o facă. Îmi amintesc de Dora, ea e asistentă medicală și vara trecută a stat ca voluntară aici, în Tanna, ajutând din punct de vedere medical și încercând să educe populația. La un moment dat, le-a adunat pe femei ca să le explice mai multe lucruri despre sănătate, despre igienă, îndemnându-le să se spele, să-și spele copiii, să-i învețe să se păstreze curați. Când a terminat, una dintre ascultătoare a întrebat dacă... nu are cumva o pastilă pentru igienă! Fata nu a înțeles imediat ce vrea femeia, apoi a priceput și a început să râdă de zădărnicia eforturilor ei; așa deci: dacă vine o răceală, dă o pastilă, dacă vine durerea dă o altă tabletă, dacă e o tuse, altă pastilă; dar pentru igienă nu există pastile, să le înghiți pur și simplu și să rezolvi problema, să devii curat?

15. Yakuvera

Satul Port Resolution – Yakuvera, pe numele lui tradițional – e o frumusețe de sătuc, cu căsuțe din bambus, o mulțime de pomi înfloriți, multă verdeață, oameni veseli și prietenoși care salută respectuos, iar eu trebuie să-i răspund fiecăruia în parte. În bislama, preluat din engleză, salutul e hello, dar îl rostesc într-un fel întins, prelungind vocala finală ca un cântec. Salutul meu e precis și scurt, oricât de cald l-aș dori, e prea scurt ca să aibă timp să devină binevoitor cu adevărat. Nu mi-am dat seama decât după multe zile; de fapt, l-am întrebat pe Maktuan de ce lungesc așa de mult salutul, pentru că în general limba tannează nu e chiar atât de cântată, e mai economicoasă în lungimea vocalelor. Nu ei lungesc salutul, îmi spune Maktuan, ci al tău e foarte scurt, e de-a dreptul sec, nu observi că răspunzi iute, de parcă nu vrei să vorbești cu ei, deși știu că nu e așa, îmi spune el. Rămân uimită. Uite cum doar lungirea unei vocale creează o cu totul altă impresie! De atunci încolo, nu uit să salut ca ei toți, cum am auzit încă de pe Efate și Moso, dar mai cu precădere salutul sătenilor de pe Tanna: h e l ă ă ă ă u, așa suna, iar fiecare ă urca pe treapta muzicală față de cea dinaintea ei, încât u-ul ajungea o codiță pierdută la înălțime. Ne cântam salutul cu gurile zâmbind, suna bine, jucăuș și prietenos.

Sub un copac, pe o suprafață de circa doi metri pătrați, am descoperit piața: erau câteva grămăjoare de roșii, câteva papaia, niște buchete de banane mici cât degetul, cu coaja subțire și foarte aromate, îmi plăcea tare mult acest soi de banane, erau câteva legume necunoscute, am cumpărat de toate, erau ieftine față de piața din oraș, foarte ieftine; acolo – 200 de vatu legătura de banane, aici – 20. Dar voiam și pâine, atunci mi se

explică faptul că o singură femeie din sat știe să facă pâine, că ei nu au nevoie, nu mănâncă pâine, dar uneori voiau turiștii, femeia are un cuptor de pâine, da, am văzut-o mai târziu, ingenios cuptoraș, o cutie, cu lungimea de un metru, din niște plăci de tinichea prinse cu scânduri sub care se făcea foc înfierbântându-se pietre care eliberau căldura și coceau pâinicile. Costau 1 dolar două bucăți, urma ca femeia să facă pâine special pentru mine, pentru după-masă și în toate zilele în care voi dori să mi se facă. Astfel, în Port Resolution, am avut pâine. Când am mâncat-o în prima seară, caldă încă, deși mirosea puternic a fum și nu avea sare deloc, mi s-a părut un deliciu, mâncam pâine proaspătă cu banane dulci, mestecam privind de pe faleză cum dispar razele soarelui de pe stâncile ieșind semețe din mare. Tăiam feliile zemoase de papaia, Timothy mi-a spus să mănânc zilnic, dacă am, câteva semințe de papaia, sunt întăritoare pentru imunitate, ascult sfatul și mănânc, rotunde și negre, ușor de mestecat, sunt iuți la gust, dar îmi place combinația cu dulceața fructului, iar nevoie, de o imunitate mai puternică, am; n-aș vrea să mă îmbolnăvesc pe aici, iar mai târziu, când voi fi și mai departe de civilizație, nici atât.

Mă întorc la școală după ce se sună de intrare, sunt condusă la clasele a V-a și a VI-a, am pregătit o lecție de anatomie despre cele cinci simțuri, am pregătit-o ca pentru nivelul lor, explicând cât mai simplu. Ei învață totul în engleză. Aceasta e anomalia care mi s-a părut cea mai bizară în școlile din Vanuatu, și anume, fiind colonie engleză și franceză, școlile erau împărțite pe aceste două sisteme, cele franceze adoptând o curriculă pe stilul Franței, cele englezești, pe stilul Angliei, dar nici una, nici alta, nu preda nimic în bislama, limba națională. Într-o țară cu limba ei oficială, actele, administrația în bislama, mass-media în bislama, cărți în bislama, populația în marea ei parte fiind, dincolo de dialecte, vorbitoare de

bislama, nimeni nu învață limba aceasta la școală! Ciudat. Școala din Port Resolution era de limbă engleză, dar materiile se explicau în dialectul tannez; vrând-nevrând, copiii trebuiau să învețe engleza măcar puțin, altfel totul era neînțeles. Am predat în engleză, mi se părea că mă înțelegeau, mai mult ne-am jucat creativ pentru a înțelege lecția, decât am predat frontal, ceea ce le-a și plăcut. Extrem de rușinoși la început, la capătul orei (care dura 90 de minute) toți erau cu mâna pe sus strigând tare să fie ei aleși pentru experimentul următor gustativ, auditiv, de echilibru, vizual sau ce simțuri urma să mai testăm. S-au jucat, dar doream ca măcar unii să țină minte care sunt cele cinci simțuri și de ce este important să păstrăm normele de igienă vizavi de organele de simț.

După nuca de cocos invadată de furnicile de azidimineată, mi-era foame. Bine că, în întreg Vanuatu, prânzul se ia pe la ora 11 și jumătate, cel târziu 12! Sunase clopotul cel mare pentru pauza de masă. Fetele de la bucătărie mă invită să gust mâncarea gătită de ele. Accept bucuroasă: oricum, e mâncare caldă. Bucătăria e o colibă deplorabilă, veche și dărăpănată, cu acoperișul de frunze uscate alunecat într-o parte, îmbătrânit, ar avea nevoie de renovare; înăuntru e doar un loc de făcut focul și în semiobscuritate văd aceeași mizerie ca în oricare bucătărie de colibă, pe două rafturi șchioape niște ustensile afumate, niște oale și cratițe murdare, lemne împrăștiate pe jos, unele fumegând arse pe jumătate, altele așteptându-și împlinirea sorții. Ceaunul cel mare în care se gătise, fusese cărat afară, trona în mijlocul cantinei: un acoperiș fără pereți, care adăpostea de soare și eventuale ploii două mese mai lungi decât late și niște bănci grosolan cioplite. Acolo copiii își aduseseră farfuriile din dotarea proprie, farfurii de aluminiu, plastic sau tablă, câteva emailate și mai curate, acelea aparțineau unor fetițe, bucătăreasa porționa cu degetele bucățile de taro, manioc, câte o banană

fiartă, apoi turna luând cu polonicul din oală o supă cu niște frunze, o zeamă dreasă cu lapte de cocos, o turna peste bucățile din farfurii. Aceasta era supa tanneză. Urma s-o mănânc zilnic, până să zbor pe Insula Santo. Supa tanneză e mâncarea pe care o face fiecare gospodină în fiecare zi, toate vegetalele fierb în apa din ceaun și apoi sunt scoase, se pun separat în farfurii, în zeama concentrată se pot fierbe, în funcție de ce fel de ingrediente avea gospodina: cartofi dulci, dovleac, salate, varză, carne, pește, paste făinoase – dacă trecea careva prin oraș și cumpăra un pachet, orice era bun în supa tanneză. De aceea, nu era nevoie de pâine, vegetalele erau consistente, nu era nevoie nici de felul doi, toate felurile erau în aceeași farfurie, iar porțiile erau mari, pe saturate.

De obicei, mâncau cu mâna scoțând întâi vegetalele fierte, apoi sorbeau zeama direct din farfurie. Mie mi-au dat o lingură, am mâncat și eu aceeași supă fiartă în condițiile pe care tocmai le-am descris. Era bună la gust, iar farfuria mea părea curată, mie îmi era foame, cele două tinere bucătărese erau foarte mulțumite să mă vadă mâncând din hrana gătită de ele. La sfârșit, mi-au dat o felie de papaia, nici nu se putea ceva mai potrivit!

Cu vreo trei metri mai încolo, se afla bucătăria profesorului, am trecut pe la el să-i spun că sunt gata pentru următoarea poveste, mă invită la masă, fiersese și el o supă tanneză, dar eu tocmai mâncasem, am așteptat să termine și el; copiii lui, sături, erau deja afară la joacă.

16. Cartea miturilor vanuateze

Ne-am dus înapoi sub copacul alb, pe faleză, să-mi spună o altă legendă. Aveam întrebări, îmi răspundea deschis, unele răspunsuri păreau gândite de mult timp, altele erau spontane, erau lucruri la care nu se gândise niciodată, da, niciodată, tocmai de aceea răspunsurile ieșeau fără mult dichis. Vorbeam despre canibalismul din istoria lor, știam că Maktuan va fi singurul cu care voi putea vorbi deschis, încercam să găsim răspunsuri, era mulțumit că nu existau bariere de comunicare, că acum nimic nu va fi tabu pentru discuții. Avea și el nevoie de așa ceva.

Îmi spuse legenda despre trecerea societății de pe insulă de la culesul fructelor și rădăcinilor din pădure, la agricultură și creșterea animalelor domestice. Tot mai multe întrebări căpătau răspunsuri, care veneau mai mult din povești și mituri, decât din amintirea vreunuia privind devenirea societății vanuateze. Nu avem o istorie scrisă, spune Maktuan, nici copiii la școală nu învață istoria în felul în care spui tu că se face la voi, adică nu există o materie numită istorie, nici eu nu am învățat așa ceva, dar în cadrul orelor de științe sociale, ei învață atât cât știm noi despre astea. Bine că există poveștile! Fiecare poveste, dacă o deciptezi, e un puzzle care aduce o nouă informație despre scările urcate pentru a ajunge acolo unde sunt ei azi. Iar poveștile nu sunt uitate. Ele sunt știute de mulți, ele sunt transmise din gură în gură, acum li se predau copiilor la școală, ei le scriu, mi-au scris și mie un vraf de povești, ca să le pun în carte, când au aflat că voi scrie o carte cu legendele lor.

Sub copacul alb, mi-a venit ideea cărții. Era prea multă informație care circula oral și nimeni nu se gândea s-o noteze. Maktuan, scrie o carte! i-am

spus. Nu, nu-i în stare, cum să scrie o carte? O vom scrie împreună, l-am asigurat, culegem împreună cât mai multe povești. Adună câte poți aici pe Tanna, eu voi strânge și de pe Santo, le am pe cele de pe Moso, apoi dacă poți, vei merge și pe alte insule și vei aduna tot ce se va povesti, eu voi prelucra materialul și vom publica în țara mea. Nu-i venea să creadă: ar putea contribui la scrierea unei cărți? O carte care să salveze o mare parte din cultura orală a țării lui? Da, va putea munci pentru asta. Se înflăcăra, vorbi o vreme despre asta, apoi tăcu emoționat, doar mă privea fără grai. Cum poți tu schimba viața oamenilor când stai aproape de ei, spuse uimit. Știam că se va transforma ceva de cum ai venit, dar nu știam ce anume se va schimba cu mine, iar acum să văd așa un drum... este exact ce mi-ar plăcea, întotdeauna mi-a plăcut mai mult să scriu decât să vorbesc.

Asta observasem și eu, decât să-mi povestească încă o dată legenda spusă aseară, mai bine a scris-o, deși scrisul ia mai mult timp. Citind notițele lui, am observat că exprimarea era mult mai îngrijită, renunțase la repetiții inutile și se concentrase pe șirul logic al poveștii, fără eliminarea detaliilor relevante; atunci mi-am dat seama că ar fi potrivit să cuprindă totul în scris.

L-am lăsat o vreme să viseze, se cufundase în gânduri. Avea patruzeci de ani, era bine făcut, cu pielea neagră, mușchii îi jucau pe sub pielea lucioasă, dar avea și un început de depunere de grăsime în jurul abdomenului, asta trăda munca mult mai sedentară decât a celor din sat, care, îmbrăcați mai sumar decât profesorul, își arătau corpul suplu, numai fibră, indiferent de vârstă. La școală, Maktuan purta cămașă, ce să zic, aproape curată, care era lăsată peste pantalonii scurți, purta și pantofi, scâlțiați și învechiți, pe când toți ceilalți din sat erau desculți. Avea ochii vii și inteligenți, puțin sașii, devenea copilăros când privea în felul lui strâmb. Puțin mai scund decât mine, dar mai

înalt decât mulți dintre ai lor, ei toți erau un popor nu foarte înalt, bine adaptați la mediu, rezistenți, fără surplusuri în greutate, atletici, consumând o hrană sănătoasă, naturală; aveau și dinți perfecți, doar bătrânii erau știrbi. Nu erau frumoși la chip, aveau foarte pregnante trăsături melaneziene, cu maxilarele ceva mai proeminente și zona oculară mai afundată, nasul turtit, fruntea îngustă și foarte păroși, pe mâini, pe picioare, pe față, indiferent dacă erau bărbați sau femei. Multe adolescente de la școală erau la fel: foarte păroase pe față și pe gât, nu doar pe mâini și picioare.

Maktuan realizează că-l privesc, își reveni din visare, știi, mă gândeam cum aș putea aduna poveștile de pe celelalte insule. Costă destul de mult. Eu știam, și mie mi se păruse foarte scump un drum de la o insulă la alta: ca să vin pe Tanna, am plătit, cu reducere, o sută de dolari; ca să merg pe Santo, mă costa o sută pentru înapoierea în capitală și altă sută pentru Santo, toate drumurile se făceau prin nodul capitalei, nu puteam zbura de pe o insulă pe alta cu zbor direct. Cum să-și permită să circule ca să adune poveștile? Pe lângă călătorie, avea nevoie de cazare și masă. Uite, mie mi-e greu să-ți promit că te ajut financiar pentru călătorii, nu sunt sigură că voi reuși, trebuie să găsești tu singur variante, ceea ce-ți promit eu e cartea, adică tu doar aduni poveștile, deci o să-mi dai un teanc de hârtii scrise, la care se vor adăuga cele notate de mine. Ți dai seama ce muncă e în spate, după aceea? Trebuie tehnoredactate, tu nu ai și nu știi să utilizezi un calculator, trebuie corectate, trebuie traduse, ca să fie o ediție bilingvă, trebuie să găsească sponsori pentru editare, o editură care s-o scoată și să-i asigure distribuția. Dar promit că vom scoate cartea aceasta, vom munci pe rupe amândoi: acum tu trebuie să faci partea ta, eu – pe a mea. Și nu pot să promit nici că se va vinde și că vei face bani din asta ca să-ți acoperi cheltuielile. Poate că da, poate că nu. Crezi

că poți să intri în acest proiect? Rămase pe gânduri. Nu-mi spune nimic acum, îl liniștesc eu, doar gândește-te. E muncă multă și cere consecvență, cere sacrificii. Eu știu câtă jertfă cere o carte, acum, ce nu știu, e dacă ești gata și tu să faci acest gen de sacrificii. Vorbim mai multe după ce îmi spui că te-ai gândit și ai cântărit datele problemei.

Era normal să rămână pe gânduri, preferam să o ia încetișor, dar hotărât, decât să se avânte și apoi să-și dea seama că nu poate finaliza partea lui din proiect. Am amânat discuția pentru un moment când ar fi avut niște răspunsuri pentru sine. Oricum, eu îmi stabilisem deja o listă de întrebări în minte și răspunsurile la ele îmi erau indispensabile.

17. Contract de înțelegere

Colaborarea înseamnă o sumă de idei comune și muncă în echipă. Încă de la prima discuție, ne-am promis că vom dezbate orice temă cât mai deschis, că, aparținând unor culturi diferite, necunoscând tabuurile unul altuia, mai bine să decretăm că nu avem astfel de rețineri, că niciunul dintre noi nu se supără și nici nu se jenează de întrebările sau de curiozitatea celuilalt, avem scuza că nu știm ce e voie și ce nu, așa că vom da răspunsuri sincere.

Voiam să-l întreb despre canibalism. De data aceasta, am vrut să mă asigur din nou că nicio întrebare și niciun răspuns nu va face referiri la supremația vreunei civilizații sau culturi asupra celeilalte, că sunt diferite, dar nu gradul de situare comparativă – inferioară/ superioară – ne interesează. Că dacă ei au avut părți rele în istoria lor, le-am avut și noi din plin pe ale noastre, iar dacă la ei ignoranța a fost unul dintre motive, noi nici măcar nu am avut această scuză, și de aceea istoria noastră, prin marile ei genociduri, devine și mai culpabilă.

Maktuan știa foarte puțin despre istoria noastră, cum de fapt cunoștea doar superficial și geografia planetei. M-a rugat să-i spun mai multe despre greșelile noastre. I-am spus despre războaiele mondiale, despre exterminarea evreilor, despre comunism și exterminarea propriilor populații, din cauza politicilor dictatoriale. Al Doilea Război Mondial și-a întins tentaculele până în Noile Hebride, o bază militară importantă a fost pe insula Santo, acolo americanii au construit orașul de azi Luganville, pentru a adăposti 50.000 de soldați, de aceea aeroportul este cel mai bun din țară, o serie de clădiri care azi deserveșc poșta, unele magazine, bănci sau alte clădiri publice au fost cinematografe sau alte clădiri folosite de

soldai. Profesorul ştia mai multe decât mine despre această perioadă a istoriei, el însuşi absolvise liceul în Luganville, dar nu ştia amănunte ale genocidului evreilor sau atrocităţile comunismului, nu cunoştea cucerirea Americii şi exterminarea populaţiilor băştinaşe. Nu, nici oamenii albi nu sunt mai buni, nu culoarea dă bunătatea, spuse el.

Nouă ne este ruşine de trecut, continuă el, pentru că am fost violenţi şi am mâncat oameni, dar nici cei albi nu au fost buni cu noi, ei au întreţinut multe dintre războaiele noastre. Aşa e, aprob eu, amintindu-mi de cele citite despre ei, asta nu ţine de culoare. Voi i-aţi mâncat pe ai voştri, noi nu i-am mâncat, dar i-am torturat în atâtea feluri că poate era mai uman să-i ucidem scurt şi să-i mâncăm, decât să-i chinuim în lagăre, să-i înfometăm, să le prelungim viaţa în celule în care să-şi mănânce propriile excremente, obligaţi să-şi piardă sau fiind deja cu minţile pierdute, să le răpim demnitatea în numele unei ideologii, da, răul e rău oriunde în lume, când sufletul se împietreşte.

Îmi spui toate astea ca să mă protejezi, ca să nu-mi fie ruşine de trecut şi să pot să vorbesc deschis despre asta, nu-i aşa? Aşa era, voiam să nu se învinovătească pentru ceea ce au trăit cu gândul că noi, cei albi, le suntem superiori, deoarece nu era cazul. Toţi aveam de curăţat vase de familie murdare. Nu puteam să arăt cu degetul la vasele lor mizere, cât timp ale noastre erau în mormane mult mai mari, deşi am fi avut toate posibilităţile de a nu le murdări.

Golful acesta e martorul unei lungi istorii, îmi spuse Maktuan privind spre apa liniştită a Pacificului. Aici au venit primii misionari care ar fi vrut să ne înveţe să trăim frumos, dar această parte a insulei a fost întotdeauna şi cea mai violentă. Aici trăiau cei mai războinici şefi, care îşi arătau puterea prin violenţă şi ucideri. De aceea, nu se putea dezvolta o viaţă paşnică în partea aceasta.

Acum înțelegeam de ce singurul orășel de pe insulă, Lenakel, e în cealaltă parte a Tannei, deși clima, vegetația și oferta naturală e mult mai generoasă în partea aceasta. Dincolo e praf și secetos, aici e totul verde, râuri multe, izvoare, pomi din belșug, sol foarte fertil, dincolo – ariditate. Dezbăteam aprinși aceste lucruri, când clopotul cel mare sună, anunțând începerea orelor de după-masă; copiii, după masa de prânz și pauza de două ore, aveau încă un „calup” de o oră și jumătate de cursuri, până la ora 3. Vom continua cât de curând, îmi spuse, dar fixă ca după ore să vizitez satul Manuapen, pentru a vedea casa din copac. Așa voi face.

18. Căsuța din copac

Au venit cu mine șase fete, deși cerusem să mă însoțească doar una sau două. M-am străduit să le rețin numele, dar cele mai rușinoase au pierdut șansa de a mai ști cum le cheamă, am uitat. Am pornit împreună, dar cumva eu în față și ele urmându-mă chicotind. Le era rușine să stea în linie cu mine pe drum. Dacă mă opream să le aștept, se opreau și ele la un pas în urmă, dacă puneam întrebări, se îndemnau care să răspundă, formulând răspunsul în taneză, apoi încercând traduceri cât mai corecte, ca să înțeleg. Voiam să mi le apropiu pentru că voiam să le cunosc mai bine, să le înțeleg. Apoi, dacă aveau ele o întrebare, vedeam agitația care se crea, după ce reușeau s-o formuleze repetând-o în engleză, se tot îmbiau una pe alta care s-o spună cu voce tare și pentru urechile mele. Mă distram în sinea mea și le lăsam să se războiască, era lung drumul, aveam vreme să ne apropiem. Trebuia să mergem aproape două ore dus și tot atâta întors pe drumul tăiat în pădurea tropicală, pentru a vedea ce voiam să văd, toată problema era graba drumului, ca să nu ne prindă întunericul prin pădure, le cunoșteam frica, ar fi trebuit să le păzesc eu pe ele, nu ele pe mine.

Am vorbit despre viața lor, despre familii, căsnicie, le-am întrebat dacă o fată poate să își aleagă soțul sau poate măcar să-și spună părerea în alegerea lui. Era mai greu să-și aleagă ea, am aflat, dar putea sta de vorbă cu părinții despre cel care va fi ales; în cazurile unde familia e mai înțelegătoare, putea să și refuze o alegere care nu-i era pe plac, dar depindea foarte mult de părinți. Nu toate erau sigure că vor putea alege pe cel care le va plăcea, dar tare își doreau toate să facă școală mai multă decât cele opt clase pe care Joana și Ana urma să le încheie la sfârșitul anului calendaristic,

care era și sfârșitul anului școlar, celelalte eleve erau mai mici.

Ne-am oprit să facem poze, atunci ele și-au căutat imediat niște flori prin pădure și le-au agățat după ureche, cochetărie feminină – mi-am spus, dar mai târziu am observat că bărbații își puneau și mai des podoabe și flori, când urma să-i fotografiez. Le-am propus fetelor să scrie niște scrisori pe care le voi duce în țara mea și le voi da unor eleve ca să corespundeze și să-și facă prieteni din România. Această propunere a spart gheața definitiv, acum discutam ce ar putea scrie, ce să deseneze, cum să facă să-și găsească prietene adevărate. Nu mai voia să rămână niciuna în urmă, prea se întâmplau lucruri importante, oricum, viața lor era lipsită de evenimente.

Treceam pe lângă sate pitite prin luminișuri, ne mai întâlneam cu băștinași, se uitau la procesiunea noastră cu mirare, ne salutăm, puneau întrebări, fetele răspundeau în cor, unele dădeau explicații mai amănunțite despre mine, că sunt profesoara cea nouă care am predat la școală, că mergem în Manuapen, oamenii dădeau din cap, ne petreceau cu privirea.

Într-o vreme, se construiau căsuțe și în copaci de banian; numit de localnici nabanga, acest copac uriaș, cu un număr impresionant de rădăcini aeriene verticale, este, de fapt, smochinul indian răspândit în toată zona insulară, copac care a devenit un simbol al unității în extindere, simbol al cuprinderii, al ocrotirii, nici un nakamal din zonă nu poate fi înființat decât la umbra unui nabanga¹³. Sunt atât de mari, încât retezând la o anumită înălțime un număr de crengi, se putea crea o platformă care să fie baza unei locuințe, o astfel de căsuță puteam să vedem în Manuapen, acum era folosită doar pentru turiști, nimeni nu mai locuia acolo, în schimb era o plăcere să dormi, ca turist, în camera din copac.

O scară rotindu-se printre crengi și destul de greu accesibilă, datorită distanței mari între trepte, ducea la locuință, o singură cameră, iar de pe terasă, se zărea la orizont muntele Yasur, cu trâmbele de fum slobozite din craterul vulcanului. Seara, cerul se umplea de flăcările scuipate constant, da, privești putea să atragă pe oricine, dacă aș fi fost turist, mi-ar fi plăcut să locuiesc acolo sus de tot, în banianul bătrân de vreo două sute de ani și să privesc serile vulcanul, iar ziua să scriu o nouă carte. La câteva zeci de metri mai jos, se ițeau ramurile albite ale unui banian prăbușit, asemenea coastelor uscate ale unui elefant sau rinocer, o porțiune uriașă de teren era presărată de crengi mari și mici. Oricât e de mare, chiar și banianul poate fi distrus, există o mică insectă care, dacă atacă copacul, nu-l mai poate salva nimeni, trunchiul va slăbi și la un moment dat se va prăbuși, nenumăratele rădăcini-crengi noduroase, contorsionate, devenind hrana insectelor pentru multă vreme.

Fetele mă așteptau răbdătoare, deși era deja târziu. Am pornit înapoi. Sărăcuțele, aveau hainele murdare ca toată lumea de pe Tanna, fuste jerpelite, rupte, una purta o cârpă răsucită care ar fi fost o lavalava dacă ar fi avut lungimea necesară, erau desculțe și pline de păduchi, dar bine dispuse și nespuse de vesele. În schimb, nu aveau niciun pic de grație, nu am văzut în Vanuatu decât o singură fată grațioasă, pe Emily, mult mai târziu, dar și grația ei era rodul unei civilizații forțate de situație, urmare a călătoriei în Australia și în alte țări. Aici, fetele au un mers apăsător, neglijent, mersul animalelor de povară, o apariție butucănoasă, nefinisată, dură. Corpul lor nu are grație în mișcări, chiar și cele tinerele, care ar putea pune în valoare frumusețea unui corp proaspăt înmugurit, au o apariție sălbatică, necizelată nici măcar instinctual; orice femeie știe, fără să fie învățată, ce să pună în valoare, dar aici își etalează atuurile

mai mult bărbații decât femeile, seamănă cumva cu societățile de maimuțe, în care masculii se luptă pentru a acapara atenția femelelor, nu ele caută să fie băgate în seamă.

La întoarcere, ca să nu ne prindă întunericul în pădure, am ales drumul de-a lungul plajei golfului, acolo lumina s-a păstrat mai mult timp, ne-am jucat pe plajă cu scoici și coji de nucă de cocos aruncând la țintă. Fetele erau foarte precise la aruncat, mult mai precise decât mine, semn al pescuitului, al vânatului de păsări practicat de generații întregi, am înțeles că foloseau și ele, ca și băieții, praștiile pentru ținut păsări. Urcând panta grea a falezei, Joana m-a luat de mână ducându-mă ca pe un copil. Ea pe mine, nu eu pe ea: fremătător, aproape senzual, cu degete lungi, înguste, vii, mișcătoare, fără pic de liniște în falange, fierbinți. Din momentul acela, m-a înfiat și m-a păzit ca pe un copil care are nevoie să învețe să se apere într-o junglă periculoasă.

Seara, am primit vizita lui Maktuan și a celor trei băieți rămași la școală. Nu aveam curent, așa că am atârnat două lanterne să lumineze din tavan, era mult mai multă lumină decât în oricare colibă din sat. Îmi părea rău că nu am cumpărat niște dulciuri sau biscuiți de la chioșcul satului; de fapt nu descoperisem unde e chioșcul, mâine trebuie să fac neapărat o nouă incursiune, aș fi vrut să-mi servesc musafirii cu ceva. Le-am dat copiilor doar niște insigne luminoase, pe care și le-au prins de tricouri.

Maktuan era cu gândul la carte. Abia aștepta să termin cu băieții, voia să discutăm. Am reluat detaliile, era hotărât să depună eforturile necesare, indiferent cât va avea de muncit, e o activitate care îi va face o deosebită plăcere – mă asigură, îi simțeam emoția bucuriei. M-am gândit, îmi spuse, toată după-amiaza de azi m-am gândit: voi circula cu vaporul între insule, e mult mai ieftin, voi locui la rude sau cunoștințe, deoarece am făcut liceul pe

Santo și aveam colegi veniți de pe multe insule, pot să iau contactul cu ei. Apoi, avem uneori consfătuiri cu profesorii, pe diferite insule, acolo suntem obligați să mergem, ni se mai acoperă din cheltuieli, pot și acolo să vorbesc cu mulți oameni și să adun legendele, sunt sigur că aş putea strânge multe, pe lângă cele pe care le știu eu și cei apropiați mie, poate conving pe unii să-mi scrie scrisori și să-mi trimită legendele astfel. Da, Maktuan găsea soluții, asta doream, să se entuziasmeze și să caute el soluții, să nu aștepte rezolvări de la mine, să simtă că e munca lui și că rezultatul depinde de investiție. Restul e treaba mea, nu era ușor, dar știam că pot face față.

Trebuie s-o anunți și pe Labo, îi atrag atenția, proiectul acesta va însemna poate să cheltuiești nu doar timp și interes, poate și bani, poate îți vei muta atenția pentru o vreme dinspre planurile familiei spre noul proiect, poate să îngreuneze mersul normal al vieții de familie, trebuie să te consulți și cu ea. Da, sigur, am să-i spun, dar de mine depinde totul, eu voi lucra, pot să fac asta, până la urmă nici nu mă interesează să scot bani, ci, îți dai seama, ce șansă mi-ai dat? Să fac lucrul acesta pentru țara mea, pentru o cultură care se va pierde altfel definitiv, cine știe? A trebuit să vii tu să-mi spui ce e important pentru țara mea, eu care eram aici, nu aş fi ghicit asta niciodată, se mira el. Nu te mira, e normal că nu te-ai fi gândit, tu trăiești în realitatea acestei vieți cu istoria ei orală și e normal să fie așa, eu, care vin dinspre o cultură eminentemente pusă pe hârtie, salvată în fișiere electronice, stocată în computere, era normal să caut informații despre cultura voastră în aceleași stocuri, dar nu am găsit. Sunt foarte puține date despre cultura voastră, am găsit o singură carte cu legende, ea nu poate cuprinde toată bogăția acestei extraordinare dezvoltări orale. Așa că e șansa ta, e șansa noastră, vom fi primii care vom nota un

mare număr de legende și le vom da circuitului cultural.

Bărbatul nu înceta să-mi mulțumească, devenise exagerat. Stai, nu e doar pentru tine o bucurie că putem face asta, e la fel de mare și pentru mine; e aceeași șansă și pentru mine, cât te ajut eu pe tine, tot atât de mult mă ajuți tu pe mine, e un proiect comun. Da, îmi reia gândul, dar dacă tu nu veneai, eu n-aș fi putut să merg niciodată pe un astfel de proiect, pe când tu găseai altul în altă parte, pentru tine nu e o noutate să scrii cărți, surprinsese el diferența, noutatea. E adevărat, așa s-ar fi întâmplat, dar acum e bine să ții minte că e vorba de multă muncă și consecvență, că odată început proiectul, nu putem să-l oprim, încercam eu să-l cobor cu picioarele pe pământ, el doar tremura de emoție privindu-mă ca pe o zeiță, era fascinat până la împietrire.

Când, mai târziu, vorbind într-o zi în bucătăria de acasă, am întrebat-o pe Labo de proiect, știa doar că soțul ei va nota niște legende, nu știa nimic despre o carte ce urma să fie scrisă împreună, nimic despre traduceri, editare, circuit cultural, nu fusese informată despre amploarea proiectului, mi-am dat seama că el n-a făcut-o pentru că nu conta părerea ei, ea era doar o femeie care nu are rol în luarea marilor decizii, ca toate femeile din Vanuatu. I-am povestit eu, am încercat s-o entuziasmez, dar răspunse cu interes doar cât să acopere pojghița de politețe ca să mă simt eu bine; nu știu dacă îi convenea sau pur și simplu n-o interesau demersurile, ori poate era chiar împotriva, dar nu voia să știu eu, nu mi-am dat seama. Poate importanța proiectului n-a ajuns la nivelul înțelegerii ei, însă pot și greși, poate a înțeles foarte bine și, cu spiritul ei practic de nevastă a unui bărbat cu șase copii, își simțea în pericol confortul căminului, profesorul se dovedea adesea neinteresat de problemele de zi cu zi, trăia în lumea lui, o lume care mi se părea mai apropiată

ca analiză și contemplație de ceea ce gândim noi, poate de aceea am reușit să înțeleg sufletul lui mai mult decât pe al celorlalți. Dar eu analizez toată situația prin prisma categoriilor noastre de gândire, unde femeia e obișnuită să gândească și să decidă alături de bărbat, să-și coordoneze singură viața, în unele momente. Am fost foarte atentă să observ viața femeilor de aici, dar nu întotdeauna reușeam să gândesc ca ele, să pătrund în intimitatea trăirilor lor. Oricum, Labo nu părea să ne fie aliat, dar poate nu voi afla niciodată motivele.

Tot timpul cât am stat de vorbă în bungaloul meu, băieții au tăcut de parcă nici nu erau acolo. Nu s-au foit, nu au pus întrebări, nu au intervenit, deși, conform vârstei (între 9-12 ani), ar fi trebuit să fie niște neastâmpărați. Nici tatăl lor nu i-a băgat în seamă, păreau doar niște prelungiri vii ale unor obiecte care te însoțesc permanent. Nu au discutat nici între ei, abia făceau niște semne discrete sau se înțelegeau nonverbal, într-o discreție uimitoare, așa că noi am putut sta de vorbă vreo două ore, neîntrerupți.

Maktuan continua să mă privească fascinat, îngânând uneori doar niște interjecții când îl întrebam ce vrea să spună. Nu mai spunea nici el nimic, doar privea cu o intensitate de felină la pândă. Dacă nu le-aș fi amintit că e târziu, nu s-ar mai fi dus în noaptea aceea la culcare, a trebuit să le spun eu noapte bună, abia apoi, rușinați, s-au bulucit spre ieșire în dâra de lumină a lanternei; le-am auzit pașii târșâiți printre căsuțe, plecau fără să scoată un singur cuvânt, fiecare cu gândurile lui. Iar eu aveam vecini în bungaloul de alături, nu va mai fi nicio noapte de frică și singurătate, la nici zece metri de mine dormea o familie, turiști din Australia.

¹³ Banianul, în exprimarea locală, *nabanga*, era copacul sfânt sub care se construia nakamalul, sub care aveau loc discuțiile oficiale

ale bătrânilor satului. În toate culturile, copacul are o simbolistică bogată, dar – mai ales – în cele preeleneice, i s-a consacrat un cult: stejarul – în Galia, teiul – în Germania, frasinul (Yggradsil) – în Scandinavia, mestecănu – în Siberia, măslinu – în ținutul islamic, smochinu indian (banianu) – în India, bambusu – în Japonia, migdalul ebraic, cedru – în Liban, acestea ca o variantă a centrului axial al universului. „Înfipt în mijlocul universului sau într-un centru care-i ține locul, arborele cosmic înlesnește comunicarea dintre cer și pământ” (Benoist, op. cit., p. 63).

19. Despre canibali

E 13 octombrie 2009, îmi dau seama că trebuie să mă uit în calendar și să notez astfel datele în jurnal, altfel îmi ies din timp, nu-i de mirare, aici nu contează ce zi a săptămânii este, ce dată, la școală sunt aceleași ore, doar sfârșitul de săptămână face diferența.

Am luat micul dejun în restaurantul satului de vacanță, împreună cu turiștii vecini, ei vorbesc o engleză repezită și diferită de cea cunoscută de mine, încât trebuie să repete propozițiile ca să-i înțelege, unele nici așa nu sunt deciptate, nu e prima dată când nu-i înțeleg pe australieni.

Rose ne dă niște apă fiartă și ne facem ceai, într-un borcan cu capac este zahăr, în altul descoperim pliculețele cu ceai, nu știm de care sunt, căutăm să le depistăm după miros, nici Rose nu știe ce fel de ceai este, pare că suntem simandicoși să mai facem nazuri dorind să știm amănunte, dar ne prăjește câteva felii de pâine, aduce o bucată de unt pe care o împărțim frățește între noi, două linguri de gem pe o farfurioară ciobită, da, servire asemănătoare marilor localuri. Să nu uităm că suntem printre colibe! Dar la sfârșit mâncăm papaia, apoi plătim 5 dolari micul dejun, mi se pare mult, doar nu se plătește chirie pentru terasa din bambus, bucătăria e o chicinetă în care există un aragaz cu butelie, niște vase murdare și câteva din plastic, se mai plimbă șobolanii, șoriceii, pisicile și câinii, gunoiul adună zeci de muște, Sanepidul nu e funcțional pe aici. Prețul se calculează, cum am spus, în funcție de culoarea pielii.

Viața e scumpă în Vanuatu, îmi spune profesorul, el are noroc că e angajat de stat, primește în jur de 20.000 de vatu pe lună, aproximativ 150 de dolari, ceea ce înseamnă un

salariu bunicele, dar faptul că locuiește departe de casă și că trebuie să întrețină două bucătării, transportul săptămânal ori el cu copiii acasă, ori Labo cu cei mici aici, ia foarte mult din finanțe. Mai are și un telefon mobil de plătit. Totuși, față de cei care nu sunt angajați și nu au nicio sursă de venit, ei au un mare avantaj. Am crezut că sunt săraci, dar ei sunt printre cei mai înstăriți din sat, familia lor, care a dat mai mulți profesori, se bucură de multă autoritate în împrejurimi.

Azi, în prima pauză de jumătate de ceas, vorbim despre canibali. Toate societățile vanuateze, de pe toate insulele, au fost canibale, îmi spune Maktuan, unii au renunțat mai devreme, alții mai târziu, dar peste tot a fost o practică obișnuită. Privește spre golf: aici a ancorat prima dată Căpitanul Cook, aici au venit și primii misionari creștini, dar misionarii au fost mâncați. După descinderea căpitanului Cook au venit și alți albi care au început un comerț cu locuitorii insulelor, dar nu locuiau pe insule, veneau cu corăbii, făceau schimburile, apoi plecau. Oamenilor noștri le-a plăcut acest gen de legătură cu albi, dar misionarii s-au așezat aici ca să ne ajute, văzând starea nenorocită în care trăiam, bolile, lipsurile, obiceiurile și lipsa de educație, de siguranță, instabilitatea vieții; ei, cu toate riscurile, s-au stabilit pe insulele noastre, ne-au învățat limba ca să putem comunica, dar schimbările nu erau pe placul tuturor, în special vracii și preoții își pierdeau autoritatea, atunci îi instigau pe șefii de trib să-i omoare și să-i mănânce, așa au pierit o mare parte dintre ei. Dar nu numai viața misionarilor era în pericol, viața oricărui băștinaș era în același pericol.

Maktuan îmi vorbește despre trei tipuri de canibalism: cel îndreptat împotriva propriilor membri ai tribului, când aceștia dădeau semne de neascultare, lipsa obedienței sfârșea prin prepararea lor pentru o cină comună. Astfel,

ascultarea de șefi, de autoritatea satului era prima trăsătură dobândită prin educație, o trăsătură care se perpetuează și azi – îmi amintesc eu de cuminenția băieților, ascultători până la lipsa oricărei inițiative. Din timp în timp, aveau loc ceremonii religioase care se exprimau prin devorarea unui om, cel sacrificat era individul cerut de spiritul cel mare, dar preotul, respectiv șeful de trib, desemna victima, iar primul vizat de spirit era chiar cel care dăduse semne de nesupunere, cel care căzuse în dizgrație.

Un alt moment de canibalism se declanșa în cazul războaielor dintre triburi, prizonierii erau obligatoriu mâncați. Iar canibalismul împotriva albilor a fost pus în rândul celor de război; oricât de pașnici și cu bune intenții, misionarii erau considerați inamici, dar pe unele insule această atitudine a fost alimentată de alți albi, care au abuzat de băștinași, i-au răpit transformându-i în sclavi, i-au vândut, pe cei recalcitranți i-au omorât cu brutalitate, uneori i-au omorât fără motiv, doar cu dorința de a-i speria și a-i ține sub control¹⁴. Reacția băștinașilor a fost o ură mocnită care la momentul potrivit s-a transformat în luptă deschisă și uciderea tuturor albilor, printre ei fiind și misionari binevoitori care au suferit aceeași soartă. Maktuan recunoaște că uneori albi au fost mâncați cu credința că puterea și inteligența lor, superioritatea lor s-ar putea transmite celor care le consumă carnea. Sigur, nu era o idee nouă: peste tot oamenii primitivi au crezut în transferul de putere fizică sau spiritual-intelectuală prin antropofagie.

Știam ce-mi spune, citisem despre festinurile cu carne umană ale celor de pe Tanna. Scoțianul John Paton a fost primul alb¹⁵ care, în jurul anului 1860, a reușit să se stabilească pe insulă, și-a construit o casuță cu materiale importate și, prin mari sacrificii, suferințe și pericole, a învățat dialectul tannez pentru a putea comunica și a le transmite

noua învățătură traducând pasaje din Biblie. Pentru aceasta, era nevoie să elaboreze o scriere, să fixeze câteva reguli gramaticale, să facă muncă de lingvist¹⁶. Observă că triburile erau în război, iar în mare parte, războiul era alimentat de negustorii albi care vânduseră flinte și praf de pușcă. Așadar, dușmanii principali ai dorinței lui de a-i civiliza, de a-i învăța pe tannezi iubirea de oameni și valoarea vieții umane, erau chiar albi, care își vedeau negoțul periclitat; băștinașii ar fi fost mai deschiși să accepte comunicarea cu misionarii, dar erau influențați de negustorii care amenințau că vor opri orice import de tutun, alcool și arme dacă nu-i vor alunga pe misionari. Spre oroarea lui, șefii de trib au făcut un legământ de împotrivire față de omul alb și învățătura lui pașnică, pentru acest legământ au sacrificat câteva femei pe care le-au fript și le-au mâncat în jurul unui foc mare, scoțând strigăte înalte și înfricoșătoare. A mai observat că ori de câte ori aveau o serbare specială și era nevoie de sacrificiu, după cerințele marilor spirite Karapanamun și Aurumanu, erau alese în secret anumite persoane, de obicei femei, valoarea vieții femeilor fiind mult sub cea a bărbaților, dar aici puteau să se enumere și bărbați mai puțin plăcuți șefilor de trib¹⁷; el povestește cum aceste persoane erau pândite la ieșirea din colibă în dimineața praznicului, erau ucise cu lovituri de ciomag, apoi devorate de bărbații războinici sau de toată obștea tribului, în funcție de ceremonie.

Una dintre problemele celor care încercau să se stabilească pe insulă era faptul că nu exista nicio lege și niciun for legislativ, ci dreptatea era împărțită de șeful tribului după bunul lui plac, iar dacă omul circula pe o rază mai mare, oricine din alt trib putea să-l ucidă și să-l mănânce fără să fie tras la răspundere (în cel mai clasic caz, era răzbunat de un altul sau se declanșau ostilități între triburi, actele sângeroase ținându-se lanț). Alta era inconsecvența băștinașilor. Acolo, o promisiune

făcută, niciodată nu avea valabilitate definitivă. Legăminte de înfrățire, de ajutor reciproc, de susținere sau contracte de vânzare ale unui teren – nimic nu era sigur, oricând părțile contractuale își puteau retrage vorba, puterea era de partea celor mai tari sau de partea vracilor care amenințau cu declanșarea puterilor oculte, eliberarea acestor puteri era adevărata teroare a insularilor. Sunt valabile până în ziua de azi, atât inconsecvența (oamenii își țin cu greu promisiunile, nu există o tradiție a onoarei, a cuvântului dat), cât și teama de spirite care bântuie pe fiecare, de la cel mic până la cel mare, de la creștin la cel închinător la tradiții – e încă un fel de a gândi ca o paradigmă a existenței.

John Paton n-a rezistat mai mult de doi ani, după ce băștinașii aflară că medicul misionar venit din Anglia, G. Gordon, a fost ucis împreună cu soția pe insula Erromango și au fost mâncați de ucigași (azi, pietrele funerare ale acestor medici reprezintă unul dintre punctele de atracție turistică), tannezilor li se făcu rușine că ei nu pot scăpa de albul lor, așa că se legară cu jurământ să-l omoare și să-l mănânce; între timp, unii fuseseră câștigați de partea lui Paton, aceștia îl înștiințează și el reușește să fugă de pe insulă, dar singur, pentru că între timp soția lui moare de malarie, ajutoarele lui vanuateze au fost ucise și devorate, el fuge cu o corabie pe insula Aneityam, cea mai sudică insulă a arhipelagului, astfel că, din cauza violenței băștinașilor, Tanna va rămâne o insulă închisă.

Maktuan nu mi-a spus când a fost înregistrat ultimul act antropofag pe insula lui. Poate nu știa, poate nu voia să-mi spună, vorbea despre aceste acte detașat, ca și cum acestea nu făceau parte din viața lor recentă, așa cum vorbim noi despre atrocitățile comunismului, care au lăsat urme dureroase în viața multor familii, dar le povestim statistic, la rece, ele devin istorie, iar copiii noștri

abia de-și mai amintesc despre trecutul părinților lor.

Pe Tanna, există și azi o ceremonie care reiterează festinurile canibalice. Acum, aceste ceremonii, care în satele tradiționale sunt cele mai importante repere ale vieții de zi cu zi, se întâmplă să fie performate și de dragul turiștilor care plătesc spectacolul, dar cele adevărate sunt făcute seara, la sărbători speciale, și refac drumul morții și al vieții pentru propria susținere emoțională, spirituală. Bărbații se îmbracă în fuste din frunze cu pliuri crețe, fuste lungi până în pământ, iar bustul și fața și le vopsesc în negru; este aleasă o victimă, pe care o vopsesc în același negru de moarte și legată, este purtată la un pom al sacrificiului, acolo este mimată străpungerea cu sulițe și macete din lemn – ca ale strămoșilor; trupul, considerat mort, este dus pe o targă de crengi până la locul focului, apoi se face focul, se curăță bețele de bambus în care ar fi trasă carnea pentru a fi friptă sau fiartă și consumată. În jurul focului, are loc un ceremonial cu cântec de înmormântare pentru mortul ce va fi devorat, au loc dansuri sălbatice, cântece specifice, strigăte, ceremonia se termină cu mâncare și băutură, se bea kava din belșug, făcându-se astfel legătura dintre obiceiurile străbune și existența prezentă. Canibalismul a însemnat o normă de conduită pentru susținerea unor valori care făceau viabilă societatea. Dacă gândesc în parametri lui Lévy-Strauss și recunosc primatul intelectului asupra socialului, dacă nu socialul determină gândirea, ci invers, în alți termeni, dacă „culturile sunt produsul creierului omenesc”¹⁸, atunci pot să cred ceea ce susține Todorov privind sacrificiile canibalice în societățile primitive:

„Căci moartea nu este o catastrofă decât dintr-o perspectivă îngust-individuală, în timp ce din punct de vedere social, câștigul obținut prin supunerea grupului la reguli, atârână mai greu decât pierderea unui individ. De aceea, îi vom vedea pe

viitorii sacrificați acceptându-și soarta, dacă nu cu bucurie, în orice caz fără disperare”¹⁹.

Mie, ca plonjând din cultura occidentală, ceremonia mi s-a părut brutală, oricum cea pentru turiști e teatrală, iar pe cea autentică nu am văzut-o, nu era timpul ceremoniilor, ele nu pot fi serbate oricând, există o ritmicitate, o ciclicitate care nu poate fi întreruptă nici de dragul unor curioși.

Golful e extrem de liniștit, de un albastru ce trece spre verde turcoaz, arborele alb cu frunzele ca țepii lungi de pin ne ținea umbră. Nu puteam suprapune cele două imagini ale Tannei: violențele canibalice și peisajul de paradis, pacific și blând, poate și acest peisaj să fie un balsam de vindecare pentru băștinași, de uitare vizavi de trecutul sângeros.

Clopotul cel mare sună de intrare și pornim amândoi la ore, el – la clasele mai mici, eu am o oră la clasa a șaptea.

¹⁴ Abuzurile albilor sunt recunoscute ca fiind cauza principală a decimării populației: „Contactele mai strânse cu europenii au început în 1825, odată cu tăierea arborilor de lemn-de-santal de pe insulele sudice ale Noilor Hebride. Abuzurile negustorilor lipsiți de scrupule, au dus acolo la distrugerea culturii indigene, iar prin epidemiile aduse de ei, la decimarea populației. Un capitol întunecat este, începând din 1860, „Labor-Trade”, o denumire eufemistică pentru recrutarea forței de muncă necesare plantațiilor din Queensland, echivalentă deja cu o vânătoare de sclavi”. (Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, p. 148).

¹⁵ „Singurii europeni care s-au stabilit în Melanezia pe parcursul secolului al XIX-lea, în altă calitate decât aceea de exploatare, au fost misionarii creștini. Pentru o vreme, ei au constituit singura protecție pe care au avut-o insularii în fața intervențiilor abuzive ale negustorilor lipsiți de scrupule (...) Au fost nevoiți să învețe limbile locului și să studieze mentalitatea acelor oameni și universul lor de reprezentări, ca să știe de unde să înceapă opera lor misionară (...) mulți au lăsat și relatări deosebit de importante pentru cunoașterea religiilor melaneziene”. (*Ibidem*, p. 149).

[16](#) Amănunte despre anii plini de primejdii petrecuți pe Tanna, chiar în Port Resolution, ale lui Paton, moartea soției și fiului lor nou-născut, războaiele intertribale, bolile răspândite cu bună știință de albi pentru a controla și a semăna panică, precum și cumpletele serbări canibale, pot fi citite în volumul II din Lumini peste veacuri de Petru Popovici, Editura SMR, Oradea, p. 174-200.

[17](#) Vezi Nicolae Petrescu, Primitivii, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj Napoca, 2001, p. 89. Pentru ca puterea șefului să fie recunoscută, poporul credea în legătura aceluia cu divinitatea. „Șeful are virtutea mistică datorită căreia apare ca intermediarul dintre grup și lumea nevăzută.” Însemna ca acesta să aibă puterea de a ucide cât mai mulți dușmani, de a produce hrană, de a avea resurse materiale superioare celorlalți.

[18](#) Vezi Robert Deliège, Introducere în antropologia structurală. Lévi-Strauss astăzi, Editura Cartier, Chișinău, 2008, p. 51.

[19](#) Tzvetan Todorov, Cucerirea Americii. Problema celuilalt, Institutul European, Iași, 1994, p. 66.

20. Ora de anatomie

Ieri au trecut două turiste prin fața bungaloului meu, tocmai se întorceau din sat, erau șocate de primitivism, mizerie și sărăcie. S-au oprit să mă întrebe câte ceva, veniseră din Noua Zeelandă cu un iaht care se clătina elegant ancorat în golf. După vreo jumătate de ceas, s-au întors, rugându-mă să duc niște lucruri copiilor din școală, nu, nu doreau defel să meargă ele și să împartă lucrurile, mă roagă frumos să fac eu gestul acesta, mai ales că deja îi cunosc. Erau tot felul de obiecte de papetărie: caiete, creioane colorate, carioci, radiere, truse în penare din plastic, apoi jucării. Nu erau prea multe, pentru vreo 20 de copii, dar e bine și așa, eu nu am avut cum să car cu avionul, din Europa, dar fiecare lucrușor ar fi produs atâta bucurie!... Astfel că azi am intrat la clasa a șaptea cu plasele cu daruri. Voiam să le captez atenția, dăruindu-le cadourile în urma unui concurs, care să fie legat de tema predată, să fiu sigură că își vor concentra atenția, măcar de dragul premiului. E foarte greu să le ții atenția trează, nu au dezvoltată capacitatea de concentrare, vezi doar cum după câteva minute, ochii lor trec pe lângă tine și se pierd în opacitate.

Cer fiecăruia, încă de la începutul orei, să-mi deseneze câte o casă, o figură umană și un copac, doresc să iau cu mine aceste foi ca să supun desenele lor unui test psihologic, dar mai ales sunt curioasă pentru figurile umane desenate, care seamănă mai mult cu măștile de dans ritualic, decât cu fețe adevărate, se vede influența culturală a cioplitorilor lor.

Am ținut o lecție despre organele interne și le-am arătat pe o planșă ce există corpul nostru. Dar era tare greu de reținut că folosim plămânii ca să respirăm, stomacul ca să digerăm mâncarea, că

inima pompează sângele, rinichii curăță organismul și elimină surplusul de apă etc. Greu de reținut, greu de răspuns. Trebuie să repetăm din nou și din nou organele interne, rolul lor și igiena necesară vizavi de sănătatea lor. Copiii aceștia nu știu ce se află în om, deși, nu demult, bunicii lor făceau disecții pe trupul victimelor, frigeau fără părere de rău organele interne și le considerau delicate. Dar nu li s-o fi părut important să transmită aceste cunoștințe de anatomie și urmașilor, odată cu gustul cărnii de om s-a uitat și așezarea organelor în trupul uman, ce să mai vorbim de rolul lor! Să ai atâta informație la prima mână și să o lași să se piardă, e de-a dreptul neinspirat!

Unul dintre băieți îmi oferă o nucă de cocos verde, îl rog să mi-o taie ca să pot bea sucul, are la el, în clasă, ca majoritatea băieților, maceta lungă ca o sabie; dintr-o lovitură taie gura „șarpelui”, mi-o dă să beau.

Nu se termină ora, intră peste mine profesorul de franceză, un tinerel cu freză bună de Hollywood, adică niște codițe împletite în spate, cam șapte la număr, lungi și subțiri, în timp ce restul părului e tuns scurt. Dar sunt mulți care poartă acest tip de freză. Profesorașul continuă ora, așa e orarul, fără pauză între ele.

Afară mă așteaptă Maktuan, râde când mă vede: ce faci, săruți șarpele?, da, îl sărut cu sete, îi spun, sorbind lichidul. Azi mergem la masă într-un sat vechi și foarte important pentru istoria Tannei, continuă el. Suntem invitați de șeful satului. O să afli noutăți, soția lui vorbește engleza, să-i pui toate întrebările pe care le ai. Mă bucur pentru programul gândit de ghidul meu, e foarte interesat să fiu mulțumită de perioada petrecută sub grija lui. Nici nu voi mai avea un ghid așa de bun, niciunul nu a mai fost la înălțimea lui, nici din punct de vedere intelectual, dar nici al empatiei și grijii de care a dat dovadă.

21. Satul Yakupen

Sam Usua era șeful satului. Ne aștepta venirea la umbra unui banian bătrân, undeva retras la margine; în schimb, în mijlocul satului, pe un teren viran, ne întâmpină soția acestuia, Joselyn.

Drumul spre sat a durat vreo 20 de minute, am venit de-a lungul golfului, soarele era puternic, dar eram păziți de umbra pădurii de cocotieri. Se înălțau ca niște șerpi cu striții în alb și gri, cu câte o coroană de frunze grațioase, lungi, aplecate unduitor ca o coadă de cocoș țanțoș străjuind cerurile. Întotdeauna mă uimeau arborii aceștia, nu mă săturam privindu-i, știam că voi pleca acasă și îmi vor lipsi din raza vizuală, că am să-i caut în memorie și am să-i regăsesc înalți, unduitori, delicați în forța lor de a-și păstra silueta în ciuda celor câteva zeci de metri care îi despărțea de rădăcină.

Trecând prin pădurea arborilor de cocos, Maktuan mi-a atras atenția asupra unei colibe minuscule, lunguiețe și joase, în care nu ar fi încăput nimeni în picioare, ci doar aplecat. E nakamalul vracilor, îmi spune. Era dărăpănat, doar o adunătură de crengi împletite cu un acoperiș găurit. Poate nu a fost folosit de multă vreme, își dă cu părerea când îl întreb de ce e atât de degradat, dar e micul nakamal numit *Fataraba*, foarte special, e tabu, nu are voie nimeni să intre acolo, e folosit doar de vraci când vrea să ceară sfat de la spirite. Poate să stea doar culcat sau aplecat, în fața spiritelor nu stă în picioare, vraciul intră acolo cu kava pentru spirite și eventual cu alte daruri, dar nu intră decât dacă e ceva foarte serios, dacă cere tratamentul pentru vreo boală gravă, cere sfat în probleme de lupte între triburi, cum erau mai demult, sfat pentru căsătoria cuiva important și rămâne acolo până spiritele îi vorbesc,

se întâmplă să stea și câteva zile. Are ascunse acolo și pietrele sacre?, îl întreb. Nu știu, răspunde profesorul, nu am intrat niciodată într-un astfel de loc tabu, nici nu am întrebat dacă sunt și pietre sacre, dar cred că nu mai sunt, oricum, satele astea din zonă s-au creștinat și și-au îngropat pietrele, nu mai știe nimeni unde sunt și cum arată. S-ar găsi cine să se mai închine la ele, mai bine să nu știe nimeni, oamenii sunt încă plini de superstiții. Chiar și tu mai ai superstiții, râd eu de el, vezi, nu ai intrat nici din curiozitate într-o astfel de colibuță dărăpănată, încă crezi că e tabu, ce poate să aibă? Da, n-am intrat, râde și el, dar îmi dau seama că degeaba i-aș cere să intre în colibă, nu ar face-o, ceva îl reține încă. Aș fi vrut să intru eu, dar nu vreau să forțez nota, nu cred că trebuie să fiu atât de voluntară, încât să par prea îndrăzneată în ochii lor sau necuviincioasă, chiar dacă mie mi se pare că e o practică de domeniul trecutului, am văzut că este fricos când e vorba de spirite și forța lor, încă nu s-a debarasat de teama față de ele.

În mijlocul satului, pe jos, la umbra unui banian bătrân, erau așezate câteva rogojini jerpelite, doar cea de deasupra era mai nouă. Câțiva copii și niște femei se învârtteau pe-acolo, una aduse un scăunel de plastic, poate credea că mi-ar fi de folos, că m-aș așeza pe scaun ca să iau masa; alta purta în mâini niște vase, farfurii de plastic și de tablă, niște linguri, o oală. Maktuan voia să-mi arate ceva, m-a luat cu el în partea cealaltă a satului. Am lăsat casele în dreapta și, urmând o cărăruie, am ajuns pe un alt teren viran, înconjurat de câțiva baniani: aici este centrul nakamalului, este locul de naștere al acestuia, exact aici a fost organizat primul nakamal, îmi spune el plin de emfază. În jur nu era nimic, doar cu câțiva metri mai încolo, erau câțiva țăruși groși înfiți în pământ, ca un schelet al unei case dărâmate. Nu existau nici pereții împlețiți, nici acoperiș, nici ușă, doar țărușii înfrunziți, străjuind deja un gol între ei. Vezi?

Acolo a fost casa-nakamal, dar acum nu mai e nimic, Sam, prietenul meu, șeful satului a desființat-o, întări ghidul meu.

Nu știam dacă era vorba despre instituția nakamalului din Tanna sau din întreg arhipelagul. L-am întrebat, iar Maktuan mi-a spus că înainte de nakamalul din Tanna nu a existat nicăieri altul, iar după ce s-a înființat aici, s-a răspândit de pe insulă pe insulă, a fost preluat obiceiul ca bărbații să se adune în acest spațiu, să bea kava și să hotărască împreună – în discuții deschise – soarta satului, a zonei, a întregii societăți.

Dar nu numai nakamalul s-a născut aici, ci și dansul Toka, cel mai important dans al insulei. E un dans al bărbaților, se dansează la serbările din septembrie, însă pentru marea ceremonie Nekawear nu se fac pregătiri în fiecare an, ci doar la șase-șapte ani o dată. Toka dance e mândria noastră. A fost preluat de întreaga insulă, da, și eu auzisem de acest dans uimitor, văzusem secvențe într-un documentar.

Mai târziu, am aflat că mai multe insule își arogă onoarea de a fi întemeietoarele marilor instituții ale arhipelagului; oricum, e greu de găsit originea adevărată, insulele comunicau între ele, exista o circulație destul de bine reprezentată, era normal ca insulele mai mari, mai puternice, să fi avut o influență superioară, iar obiceiurile să fie imitate, copiate, să existe difuziune culturală. Oricum, nimeni nu mi-a putut spune cu cât timp în urmă s-a întâmplat aceasta, pare că nici nu a existat societate pe insule, fără ceremoniile adiacente. Se pare că oamenii și ceremoniile s-au dezvoltat concomitent. Memoria oamenilor e lipită de paralelismul om-ceremonie. Viața noastră se împarte între o ceremonie și alta, îmi spuse la un moment dat Yanpakar, ghidul care mă conducea pe Insula Santo, suntem conduși de ceremonii de la naștere și până la moarte, nu ne putem rupe viața de ele, chiar dacă unii dintre noi am ales alipirea

de civilizația omului alb, chiar dacă depindem de bani, de salarii, de afaceri, de mașini și tehnologie, totuși viața intimă și cea de familie sunt în continuare împărțite între ceremoniile străbune, chiar dacă am devenit creștini între timp: nașterea cu ceremonii speciale, apoi, la o lună de la naștere – altele, pe urmă – prima tăiere a părului, urmează circumcizia ca fiind cea mai mare sărbătoare, primul bărbierit, prima menstruație la fete, căsătoria, la scurt timp – nașterea copiilor, care reiau același ciclu, totul încheindu-se cu moartea; în timpul vieții, o serie de ceremonii ale celor din jurul nostru, ritualuri ale sărbătorilor societății, satului, insulei, toate acestea ne definesc viața²⁰.

Jocelyn pregătise masa, ne-am întors la rogojinile care serveau și ca față de masă, băieții lui Maktuan se luptau cu muștele, își agitau pofticioși mâinile deasupra cratițelor cu mâncare, dorind să înceapă odată! Sam Usua fusese anunțat de venirea noastră, așa că erau pregătiți cu bunătați: în supa tanneză fusesse o găină, bucățile de carne înotau în zeamă, iar cartofii dulci, dovleacul portocaliu și bucățile de manioc umpleau o cratiță; ce delicioase păreau, nu-i de mirare că se adunaseră muștele dimprejur, dar nu numai muștele le dădeau de furcă băieților, se adunaseră și câinii satului, slabi și jigăriți, căci nu erau hrăniți decât cu resturi, ori când satul întreg mănâncă doar vegetale și numai o dată pe lună se taie o găină, oasele erau aproape uitate pentru gustul lor. Se așezaseră la marginea rogojinilor, parcă știau că rogojina e teritoriu interzis, chiar dacă erau întotdeauna desculți!

M-am descălțat și eu, adică mi-am lăsat șlapii dincolo de rogojină, acum profesorul avea pantofi, nu se descălță, dar se așeză pe o margine a rogojinii ca să-i rămână picioarele în afară, nu voia să renunțe la pantofi, nici nu mă mir, șosetele se zăreau nespălate, dar poate nu la asta s-a gândit. Lângă noi apărură Sam Usua, venea dinspre căsuțele

din dreapta, era atât de murdar, încât nu știu dacă șosetele lui Maktuan ar fi eclipsat petele de pe pantalonii groși, de catifea, ai șefului de sat.

Profesorul purta o cămașă aproape curată, încheiată corect, cum se potrivea unui profesor respectat și cunoscut pe toată insula, dar cămașa purtată de Sam Usua era descheiată de tot, flutura jengoasă peste pantalonii care atârnau sub burtă, pieptul păros bătea în nuanțe de gri, ca și părul capului, începea să încărunțească, transpira abundant, dar nu numai el, pe fețele negre ale adulților coborau din abundență pârlăiașe de sudoare, doar copiii păreau uscați pe față.

Deși simțeam din plin căldura, nu sufeream așa de tare cum sufereau ei, credeam că sunt mai adaptați, dar iată că pielea neagră și părul des, strălucitor de negru al majorității dintre ei, atrăgeau soarele și erau mai expuși decât mine, hainele murdare cu tot felul de pete vechi și noi, se îmbibau acum cu umezeala propriului trup.

Șeful satului vorbea o engleză atât de stâlcită, că nu reușeam să-l înțeleg, apoi când, după o vreme de discuții în timpul mesei, am reușit să descâlcesc felul lui de exprimare, mi-am dat seama că mi-e greu să-l urmăresc, pentru că era foarte dezlânat, sărea de la o idee la alta fără să-mi dea explicații, eu legam cu greu informațiile trunchiate, trebuia să-l întreb iar și iar dacă am înțeles bine, nu, nu am înțeles, atunci îmi explica din nou; poate credea că am mai multe informații despre ce voia el să-mi explice, de aceea era laconic, dar eu eram pentru prima dată într-o discuție cu un autentic șef de trib. Nu-l înțelegeam. Profesorul îmi sărea adesea în ajutor, pentru că el deja înțelegea felul meu de a gândi, nevoia de a mi se explica mai pe larg, deoarece ceea ce lui Sam i se părea normal și la mintea cocoșului, pentru mine erau informații surprinzătoare, noi și neînțelese.

Terminaserăm masa, când se lipi de noi și soția sa, femeia intui că am nevoie de o poveste de la

cap la coadă, nu doar de explicații dispersate, așa că preluă ea discuțiile și, ca o persoană bine informată, ca un purtător de cuvânt autentic, îmi povesti o serie de lucruri utile.

Maktuan și băieții s-au întors înapoi la școală pentru cursurile de după-amiază, pe mine m-au lăsat să continui dezbaterile cu gazdele, care păreau că nu au altă treabă, ci singura lor bucurie, era să-mi fie mie de folos. S-au adunat și alții din sat în jurul nostru, iar dacă Sam Usua începea o idee, soția lui o confisca imediat și o ducea până la capăt, ca să priceapă lucrurile și mintea mea de om alb.

În dimineața aceea, Maktuan apucă să-mi povestească câte ceva despre căsătorie, alegerea partenerilor, relațiile de familie. Acum, voiam să aflu și părerea unei femei. Profesorul mi-a povestit că în satele tradiționale, iar prin extensie – chiar și în cele în care copiii merg la școală și părinții au adoptat în procent mare creștinismul, alegerea partenerilor de viață e făcută, de cele mai multe ori, de către părinți. Încă se obișnuiește ca bărbatul să primească de soție pe fata unchiului său, așa că viitorii soți sunt, de fapt, veri primari. Practica se explică prin mișcarea bunurilor, în societățile primitive schimbul de bunuri trebuie egalat, ceea ce intră într-o familie trebuie dat înapoi, iar femeia fiind considerată un bun, trebuie returnată printr-o altă femeie²¹. Astfel, dacă o fată se căsătorește și intră într-o nouă familie, acea familie trebuie să restituie femeia către dătorul inițial, ea va fi înlocuită de fata unchiului, care pleacă – prin măritiș – în satul dător. Astfel că fata nu prea are variante de alegere, crește de mică cu acest gând. În acest fel, se păstrează în familie și terenul – pământul dat ca zestre.

Înstrăinarea pământului era o mare problemă, mai ales când începeau luptele între triburi. Cu mult timp înainte, contractarea căsătoriilor nu era permisă decât între triburi diferite, pentru a nu

exista consangvinitate, dar în urma izbucnirii războaielor, băștinașii au observat că luptă împotriva propriilor fiice și nepoți, că vor să ia înapoi pământuri pe care ei înșiși le dăruiseră. Am înțeles că abia după certurile intertribale, a apărut așa numita lege a căsătoriei preferențiale, renunțându-se la cea exogamă, după descrierea marilor antropologi, ca Lévi-Strauss²². Mă așteptam să găsesc acest tip de antropologie structurală încă funcțională în Pacificul de Sud, dar una era să studiez problema antropologic, și alta era să aud descrierea din gura celor care încă trăiau sub aceste legi. Frazer²³ vorbește despre trecerea de la căsătoria endogamă la cea exogamă ca fiind un pas spre ieșirea din promiscuitate, adică un pas spre civilizare, aici, însă, eu observ că a avut loc procesul invers! Dacă inițial căsătoriile erau făcute cu soții din alte triburi, tocmai ca să nu existe o coabitare cu rudele de sânge, acum un trib își păstrează soția din cadrul familiei apropiate, permițându-mi să observ acest tip de căsătorie cu verișoara încrucișată²⁴. Cu toate acestea, membrii unui clan totemic nu se căsătoresc între ei. Dacă unul provine din banană, soția lui va proveni din altă plantă, taro, varză, ananas, orice altceva. Acest amănunt, aveam să-l observ doar spre finalul șederii mele în Vanuatu.

Labo, soția ta, îți este verișoară? – îl întreb pe profesor. Da, este fiica unchiului meu. A fost răscumpărată prin altcineva? Nu încă, îmi răspunde. Dacă aveam o fată, fata mea trebuia să meargă în căsătorie la unul dintre nepoții noștri din partea unchilor din familia ei, dar eu nu am fete, am doar băieți, șase băieți, nu cred că voi mai avea vreo fată, așa că probabil una dintre fetele fraților mei va fi dată în căsătorie acolo.

Căsătoria tradițională însemna ca șeful de sat, în înțelegere cu familia băiatului, să aleagă o fată pentru băiat; dacă interesele satului o dictau, nu conta nici părerea părinților, obediința era una

dintre trăsăturile majore ale fiecărui om în societatea dictatorială a șefilor de trib. Băieții erau apți pentru căsătorie în jurul vârstei de 20 de ani, fetele – după 16 ani. Familia băiatului construia o nouă colibă pentru tânăra pereche, apoi se hotăra data căsătoriei, se pregătea mâncare din belșug, familia fetei o aducea pe viitoarea nevastă în sat, în seara datei fixate. În familia băiatului, musafirii erau așteptați cu șeful satului și cu mâncarea preparată, după cină aceștia intrau în noua locuință, unde șeful satului explica ceremonios ce înseamnă o nouă familie, ce îndatoriri și obligații revin fiecăruia, cum se consumă din punct de vedere sexual o relație, apoi părăseau noul cuplu, închideau ușa după ei, iar în dimineața următoare, cei doi tineri erau considerați de către tot satul, soț și soție. Aceste cuvinte ale șefului constituiau întreaga educație sexuală pe care o primea tânăra pereche, în rest, nimeni nu vorbea despre așa ceva. Supunerea față de alegerea șefilor și a părinților, reprezenta lege de viață în societatea lor, așa că nimeni nu avea nimic de comentat. În prezent, mulți tineri pot să intervină în alegerea perechii, pot să refuze, sau se pot înțelege cu părinții, cel puțin teoretic, deoarece un refuz vehement nu e de conceput.

Am întrebat pe mai multe persoane dacă sunt căsătorite după modelul tradițional, la sate am găsit o singură pereche care nu erau veri, care se aleseseră pentru că așa au dorit, familiile părinților locuind la mare distanță una de alta. Aceasta, însă, era o excepție, una singură, se încurajează în continuare căsătoriile în familie, deoarece tinerii nu au surprize de neînțelegere, familiile se cunosc între ele, sunt înrudite, se ajută, se susțin, nu-și părăsesc copiii niciodată, viața de clan este foarte puternică.

După ce tinerii dorm în noua căsuță, abia a doua zi are loc nunta propriu-zisă, ceremonia oficială, nu cum e la noi, înainte de noaptea nunții. Dis-de-

dimineată, încep marile pregătiri pentru a prepara mâncare ca să fie serviți toți cei din sat care vor veni să felicite noua familie. Sunt invitați prieteni și membri din familia miresei din celălalt sat, se oferă cadouri tinerei perechi: mâncare, obiecte, îmbrăcăminte, animale.

Virginitatea miresei e importantă pentru ca relația să se lege strâns și să se bazeze pe încredere, dar nu se face caz dacă s-a întâmplat altfel. Nu există o probă a virginității, nimeni nu va afla dacă a fost într-un fel sau altul, despre asemenea lucruri nu se discută și nici nu se respinge o mireasă din lipsa virginității. Familiile au de la cinci copii până pe la zece, chiar mai mulți, dar majoritatea fac cinci, șase; sigur, se preferă băieții, pentru că aceștia rămân în sat, aduc ei fete, nu pleacă din casă, nu duc zestrea cu ei, e foarte important ca pământul să rămână în familie; pământul, grădina – înseamnă hrană pentru generațiile următoare, toată lumea trăiește din produsele grădinii, cine nu are grădină și nu poate planta, nu are suficientă mâncare.

Încă prea puțini oameni au un loc de muncă plătit de stat sau o afacere proprie, dar chiar dacă au, tot grădina este sursa sigură de hrană. Doar unii de la oraș trăiesc din salarii, mulți au grădini chiar și acolo, dar mi-am amintit că în tot arhipelagul pot numi două orașe, Port Vila și Luganville de pe Santo, pentru că Lenakel de aici, de pe Tanna, nu are mai mult de câteva clădiri publice, restul sunt căsuțe cu grădini, cât un sat foarte mic de la noi din țară.

Acum, când Joselyn îmi vorbește despre familia lor, îmi spune aceleași lucruri pe care le-am aflat de la profesor, dar simt în vocea ei o încrâncenare care arată mândria rădăcinilor neamului ei. Eu am avut noroc, îmi spune ea. Nu m-a întrebat nimeni dacă îmi place de viitorul bărbat, pe cine interesa părerea mea, dar totuși am avut noroc. Eram fată de șef de sat, așa că am fost măritată după fiul

șefului satului de aici, pentru că așa au hotărât cei mari, dar Sam este un om bun. Nu m-a bătut niciodată, iar după ce am devenit creștini, s-a făcut și mai blând. A fi șef de sat nu înseamnă a forța pe oameni să facă ce vrei tu, ci înseamnă să fii înțelept și să iei decizii spre binele satului și a familiilor, pentru ca lor să le meargă bine și să te respecte. În ultimul timp, guvernul a conferit din nou putere șefului de sat, ultima decizie este a lui, nimeni n-o poate schimba. Dacă cineva fură, dacă au loc certuri sau lupte între familii, șeful decide vinovăția, caută să consilieze, nu să pedepsească, ci să împace, să aducă pacea în sat, dar dacă nu se poate decât cu forța, va folosi și forța, pentru că hotărârea lui este lege.

Familia soțului meu are rădăcini foarte vechi, continuă ea, fără să-i tacă gura nicio clipă, uneori o opream ca să-mi notez câte ceva sau să o întreb despre ce nu îmi era clar, dar ea avea de gând să-mi spună tot ce trebuia să știu, da, familia ei (acum se identifica total cu familia Usua și era foarte dornică să-mi demonstreze din cine descinde această familie nobiliară) are strămoși până cu două sute de ani în urmă, aceasta s-a transmis din tată-n fiu, păstrându-se în memoria nescrisă, iar numele familiei lor provine de la numele băieților din legenda locului: erau fii de zei, așa că se prea poate ca familia lor să descindă din primii oameni care au ajuns pe insulă. Arborele lor genealogic se află la Centrul Cultural din capitală, dacă trec pe acolo să caut neapărat să văd.

Din păcate, când am trecut pe la Muzeul din Port Vila, după ce mi-am adunat materialele de primă importanță, a trebuit să ies, pentru că se intra în pauză; în Vanuatu, la orele prânzului, totul se închide, așa că nu am avut timpul necesar să caut arborele genealogic al familiei Usua. Când i-am spus lui Maktuan despre aceste amănunte, a rămas foarte mirat, uite, Sam Usua este prietenul meu de ani de zile, dar încă nu mi-a spus despre

strămoșii lui că ar fi atât de îndepărtați, nici că ar fi avut în Centrul Cultural arborele genealogic, trebuie să urmăresc mai îndeaproape fenomenul. Știi care e explicația? îl întreb. Tu întotdeauna stai de vorbă cu Sam, nu cu Joselyn, ori el este un om rezervat, nu el mi-a relatat acest amănunt, ea s-a lăudat, el doar aproba dând din cap parcă rușinat de exuberanța nevestei, ea e mai mândră de această descendență decât este el, nu observi? Așa era, m-am bucurat că Joselyn era vorbăreață, puteam să aflu mai multe amănunte decât de la modestul ei soț.

În timp ce povesteam cu ei, ședea în preajma noastră o femeie tânără cu un băiat de vreo cinci ani și o fetiță pe care o alăpta, copila ținea sânul prelung atârnat cu amândouă mânuțele ridicându-l la gură când și când. Micuța de vreo trei ani era tare speriată de prezența mea, dar – în același timp – și fascinată, se uita pe furiș la mine privind pieziș pe sub sânul mamei; dacă îmi întâlnea ochii, se speria și începea să plângă, mama ei nu a putut nici s-o lase jos din brațe, atât era fetița de îngrozită de apropierea mea; erau amândouă atât de murdare, cu părul vâlvoi, nepieptănat, nestăpânit, nasul copiilor curgea și când fata molfăia trăgând sânul cu amândouă mâinile, secrețiile nasului se amestecau cu laptele supt. Ea n-a avut același noroc, spuse Joselyn arătând spre tânăra femeie. Groaza fetelor, când erau măritate de părinți, era să nu le dea după vreun bătrân, vreun văduv sau după vreun ciung, orb, bolnav de oarecare fel. Uite, soțul fetei ăsteia e bătrân, așa a nimerit (femeia dădu din cap, împăcată cu situația ei). Abia atunci am înțeles că bătrânelul care-i stătea în apropiere era soțul ei, părea ca un bunic pe lângă ea, era un unchi al șefului de sat, cei doi semănau foarte mult, doar că ultimul era și mai alb la păr, indiferent că era părul din cap, de pe piept sau de pe picioare, și era tare uscat. E și el bun, continuă Joselyn, n-o bate, o îngrijește, dar vezi și

tu că e bătrân – râdeau femeile amândouă, râdea și bătrânelul cu păr alb și știrb, pe când Sam Usua dădea blajin din cap. Așa se întâmpla cu căsniciile, se mai întâmplă și azi, îi încuiau pe cei doi în noua casă și pam-pam (aici femeia își lovi palmele cu pocnet scurt, ca să-mi explice cât de repede se termina povestea), gata noua familie! Îți place, nu-ți place, asta va fi viața ta, așa a hotărât șeful. Probabil am făcut o față lungă când femeia mi-a descris acel model de căsătorie, pentru că ele au izbucnit amândouă în râs. Văd bine că nu ești de acord, spuse interlocutoarea mea încă râzând, dar noi ne-am obișnuit. Nu era nimeni jenat de discuție, erau fapte care se observau cu ochiul liber, erau la vedere, deci se putea discuta despre ele. Femeia cea tânără n-a avut noroc, dar bătrânelul, cu toată stupefacția, respectiv distracția noastră, este un norocos, numai că cei mici aveau tatăl prea bătrân, oricum nu conta prea mult, familia mare acționa în compensație când cineva nu răspundea așteptărilor, existau mulți verișori și unchi prin preajmă.

Muștele nu ne dădeau pace, femeia a trimis pe cineva să strângă vasele murdare și să le care în bucătărie, prea se adunau muștele, nici câinii nu se dădeau duși, deși toate oasele găinii fuseseră de mult înghițite, așa că ne-am retras sub umbra mai adâncă a banianului.

Am observat că, încet-încet, bărbații satului s-ar fi îndreptat spre zona vechiului nakamal, dar văzându-ne stând de vorbă cu șeful satului, se apropiau doar atât cât să audă ce discutăm, fără să intervină, discreți, așezându-se pe vine într-o poziție de animal la pândă. Am văzut foarte des poziția asta în Vanuatu. Nu șezând de tot, nu cu picioarele întinse, nu turcește, ci doar pe vine. Mi se părea o poziție incomodă, care extinde în exces mușchii coapsei, amorțește gambele, dar se pare că era practicat un antrenament îndelungat din

moment ce bărbații preferau poziția aceasta, de la cei tineri, până la cei mai bătrâni.

Joselyn îmi arată spre ei: vezi? nu le mai scoate nimeni obiceiul acesta de a bea kava în nakamal. A crescut pe ei ca o piele pe care n-o pot da jos. Aici trag, de cum se face ora trei, patru după masă, își lasă toate treburile, nu contează că femeile au de mers în grădină, că au copii mici de hrănit, de pregătit cina, de aranjat în case, ei merg în nakamal la discuții. Sunt tare pornită împotriva lor, dar ce să le faci? Crezi că eu nu-mi dau seama că e, de fapt, o formă de lene? E mai comod să bei, să te veselești și să muncească altul, decât să tragi cot la cot cu cei de-acasă. La noi în sat nu sunt așa de mulți ca altundeva, Sam a desființat nakamalul construit, ai văzut și tu, ți-a arătat Maktuan, dar tot mai merg sub banianul mare și stau la povești până noaptea târziu...

Mă interesa povestea nakamalului, să înțeleg ce înseamnă și ce rosturi are acesta pentru societatea lor, iar femeia era foarte mândră să-mi vorbească despre ceea ce a dat satul lor, făcându-i faimoși pentru secole întregi.

20 Recunoșteam elementele *riturilor de trecere* – sintagmă consacrată deja de etnologul Van Gennep – le vedeam manifestându-se efectiv într-o continuă combinație de sacru-profan, mult mai evidente aici decât în lumea noastră. *La „semi-civilizați”* (termenul îi aparține lui Van Gennep), „sacru domină asupra profanului, fiind prezent în orice fază a vieții individului „în gândirea semi-civilizatului, nici un act nu este cu totul independent de sacru”. Prezența acestuia se face cu atât mai mult simțită în momentele (perioadele) de criză, care se manifestă atât la nivelul timpului cosmic (trecerea de la un an la altul, de la un anotimp la altul, de la o lună la alta), cât și la nivelul timpului individual, al „vieții de om”, pe durata căruia au loc mai multe treceri (naștere, pubertate, căsătorie, moarte)”, scrie Nicolae Constantinescu în Studiul introductiv la cartea lui Arnold Van Gennep, *Riturile de trecere* (Iași, Editura Polirom, 1996, p. 7-8.)

- [21](#) Vezi Marcel Mauss, *Eseu despre dar*, Iași, Polirom, 1977.
- [22](#) Despre *căsătoria preferențială* vezi în Robert Deliége, *Introducere în antropologia structurală. Lévi-Strauss astăzi*, Editura Cartier, Chișinău, 2008, p. 87. și Claude Lévi-Strauss, *Antropologia structurală*, București, Ed. Politică, 1978, p. 378-389.
- [23](#) Vezi în Introducere la cartea lui James George Frazer, *Creanga de aur*, Editura Minerva, București, 1980, vol. I, p. XIX.
- [24](#) Există triburi primitive în care căsătoria preferențială presupune unirea cu o verișoară paralelă, adică doi copii proveniți de la surori, dar în Vanuatu se practica unirea cu verișoara încrucișată, adică doi copii provenind de la o soră și un frate.

22. Nakamalul, spațiul sfânt

Fiecare sat avea un astfel de spațiu destinat marilor întruniri, marilor decizii²⁵, dar era frecventat doar de bărbați; ziua, nakamalul era aproape ca oricare alt spațiu, dar după-amiază își prelua sacralitatea și nu se mai permitea în preajmă decât accesul bărbaților, până la zeci de metri distanță²⁶; în unele zone în care creștinismul era respins, chiar și aceștia aveau acces doar în îmbrăcăminte tradițională – *nambas* pentru bărbați, adică o legătură de iarbă de forma unei măturici care acoperea pubisul, atârând până spre genunchi și fixată în jurul taliei, ca să nu cadă; pe insula Santo se folosea *sapsapele*, o pânză acoperind organele genitale, erau și sate unde nu exista niciun fel de îmbrăcăminte, iar pe insula Pentecost, penisul era înfășurat circular într-o fâșie de scoarță de *bandanas*, legată în talie. Acestea erau singurele „piese vestimentare” admise.

Sam Usua povesti, cu ajutorul prețios al Joselynei, legenda întemeierii nakamalului: zeului Majikjiki îi plăceau foarte mult fructele, dar cel mai mult îi plăceau cele de *nakariang* (Maktuan îmi arătase unul, arăta ca o nucă lunguiață și păroasă, de mărimea unui pumn de copil, a cărei spargere se făcea cu mult efort). Oamenii îi aduceau adesea fructe și nakariang, dar unul dintre ei îi aducea mai multe. Majikjiki dori să-l răsplătească: se hotărî să i-o dea de soție pe fiica sa, Yakumanawi. Într-o zi, bărbatul, lenevind pe malul mării, vede o femeie frumoasă venind spre el pe plajă. O întreabă cine este, ea spuse că a venit ca să-i fie soție. Nu pot să te iau de nevastă, ripostează bărbatul, nu am nimic să-ți ofer, sunt sărac și leneș, nu fac nimic toată ziua. Ea i-a răspuns că nu contează, ci dorește să fie soția lui în orice condiții, astfel că bărbatul acceptă. Tânăra

zeiță a adus în noua gospodărie toate bunătățile care se află acum pe insulă: banane, yam (igname), taro, manioc, kumala, cocos, kava etc. Li s-au născut doi băieți. Omul devenise foarte respectat și, pentru a răspunde nevoilor celor din sat în probleme de sfat, s-a hotărât un spațiu unde să se întâlnească și l-au numit Nakamal. Acolo, toată suflarea bărbătească a satului se aduna în fiecare după-amiază, până noaptea târziu. Ca să nu-i fie foame bărbatului ei, Yakumanawi îi trimitea mâncare și kava ca să bea. Orice decizie era luată doar sub influența kavei, numită băutura zeilor. Femeile din sat învățau de la Yakumanawi să facă la fel. Întrucât kava este un dar venit printr-o femeie, dar oferit bărbaților, ea este interzisă cu desăvârșire să fie consumată de femei. La fel se interzice participarea acestora la sfat, în nakamal.

Instituția nakamalului s-a răspândit în tot arhipelagul, iar Sam Usua preciză din nou, neștiind dacă am înțeles bine, că numele unuia dintre băieții zeiței este numele familiei lor, acesta este un argument ca să susțină cât de veche e familia lor, ei fiind șefi de sat din tată în fiu încă, de pe vremea legendară a insulei.

Pe insula Tanna, nakamalul nu înseamnă doar o colibă tabu, ci la fel se numește și terenul viran aflat sub nabanga²⁷, respectiv banianul sfânt, acolo unde se adună seară de seară bărbații. Ei folosesc acoperișul colibei – o colibă relativ mică, în care încap puțini – doar când plouă, altfel stau în jurul focului, iar cine are nevoie să treacă pe acolo, trebuie să ocolească suficient de mult, ca să nu vadă și să nu fie văzut de cei din nakamal. Femeile nu au voie nici măcar să privească într-acolo când bărbații discută; adesea, eu însămi am fost nevoită să fac ocol prin pădure, ca să nu-i văd, să nu mă vadă, atunci când erau adunați și beau kava.

Pe Insula Santo, în schimb, nakamalul este o colibă de dimensiuni mari, înăuntru încăpând zeci

de bărbați; în cazul ceremoniilor, se întâmplă să poată intra și femei, dar îmbrăcate și ele tradițional, adică acoperindu-și zona genitală cu frunze verzi-roșii de *ngaria*, dar cu sâni descoperiți. La fel se întâmplă și la ceremoniile de pe Tanna, în serile de sărbătoare, femeile împodobite tradițional cu fuste din scoarță de copac sau din iarbă numite *niuh*, pot participa servind mâncare, dansând și împlinind ritualurile. Pe insula Santo, spațiul viran al nakamalului este înlocuit de coliba cea mare, pentru că e o zonă ploioasă, dacă majoritatea evenimentelor de peste zi în Vanuatu are loc afară, pe Santo totul se întâmplă în colibe. Clima a făcut un schimb de spații – cel deschis, cu cel închis, pentru a nu împiedica socializarea, îndeplinirea ritualurilor și ceremoniilor, mersul normal al vieții de clan. În coliba tabu a nakamalului, se află și pietrele sfinte, cele în care sălășluiesc spiritele, în fața cărora se roagă preotul satului, dar astfel de pietre mai sunt de văzut doar în triburile izolate de pe insula Santo. Știam de pietrele acestea, dar pe insula Tanna nu am văzut niciuna, fuseseră îngropate cu câțva timp în urmă, în locuri neștiute de nimeni.

Îmi iau rămas bun de la Sam Usua și Joselyna lui cea deșteaptă, vorbitoare a patru limbi: engleză, franceză, bislama și dialectul tannez în cel puțin două variante. Într-un alt mediu, femeia aceasta ar fi putut fi o bună profesoară, jurnalistă, avocată etc., dar poate că poziția ei pe insulă este la fel de privilegiată și nu ar schimba-o cu niciun alt mod de trai. Cu fiecare zi ce trece, îmi propun să nu mai analizez viața celor de aici în categoriile occidentale de gândire, valorile noastre nu au aici nici o trecere, trebuie să descopăr valorile lor, altfel nu o să pricep prea mult din stilul lor de viață. Nu pare ca munca să fie o valoare²⁸, dar socializarea, viața de clan, împlinirea unor ritualuri, trăirea religiei cu toate amănuntele ei – sunt mult mai importante, asigură calitate și dă

siguranță vieții, aici unde oamenii nu pot controla bolile, nu pot importa alimente dacă e secetă sau inundație, taifun sau ciclon, nu pot prelungi speranța de viață. Aici, ei își asigură un echilibru al sufletului trăind mai mult pentru relații, în frică de Dumnezeu sau cu teamă de acțiunea spiritelor, în funcție de credința adoptată. Îmi dau seama că sunt de acord cu valorile lor, aici nu se întâlnește nici un individ deprimat, stresat, extenuat, bolnav psihic, în prag de colaps, gata de sinucidere, violent ori pierzându-și controlul, nu e nimeni abandonat de familie – fie copil, fie bătrân –, nimeni nu e însingurat, retras sau izolat. Da, sunt săraci, murdari și lipsiți de facilitățile tehnicii, dar sunt fericiți în ignoranța lor arhaică. Se mulțumesc cu foarte puțin. Dacă le oferi ceva, sunt bucuroși să accepte, dar nu fac eforturi să-și procure singuri produse, muncind. Par să renunțe ușor, doar se poate și fără. Aceasta e o temă care i-ar pune pe mulți pe gânduri. Care viciu e de dorit: lăcomia care caracterizează civilizația noastră contemporană, dorința de a avea un surplus cu care să controlezi viitorul nu știi câtor generații, sau lenea care se ascunde în spatele mulțumirii, ducând până la urmă la o viață relaxată, dar la limita lipsurilor?!

[25](#) Această casă este numită în literatura de specialitate *Casa bărbaților*, o instituție prezentă în întreaga Melanezie. „Viața bărbaților și a femeilor urma în mare măsură căi diferite. Bărbatul își petrecea partea cea mai mare a timpului în *casa bărbaților*, alături de tovarășii lui de clan”. (Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 148).

[26](#) N. Petrescu amintește concis forma de guvernare în zona Oceaniei: „Guvernarea este exercitată de bătrâni și cu excluderea femeilor. Sfatul bătrânilor deliberează și ia hotărâri. Chiar dacă uneori sunt admiși oameni mai tineri, rolul lor este șters”. (N. Petrescu, *op. cit.*, p. 104).

[27](#) Ca regulă de scriere și pronunție răspândită în Insulele Solomon și Vanuatu, litera m înaintea consoanei b, nu se scrie, din motive de

economie dezvoltate de primii scribi, dar continuă să se pronunțe, astfel, deși am notat numele copacului fiind nabanga, se pronunță nambanga. Nu la fel de consecventă am fost față de transcrierea cuvintelor ngaria, nakariang, nangai, deoarece, la fel, înaintea consoanelor g și d, n nu se scrie, dar se pronunță. Eu le-am transcris fonetic, fără să țin seama de regula lor.

28 Construcția cărții Biografia foamei este interesantă, Amélie Nothomb punând față în față populația vanuateză și restul lumii. Primii – sunt cei care nu au simțit niciodată foamea, ceilalți – cu diferite grade de înfometare. Tocmai de aceea, primii au rămas în urmă din punct de vedere cultural, pe când cei înfomețați au avansat, deoarece foamea te destupă la minte, dar dacă mâncarea îți pică în mână, pentru ce să gândești, pentru ce să muncești? De aici, concluzia: Munca reprezintă o noțiune inexistentă în Vanuatu (Amélie Nothomb, Biografia foamei, Polirom, Iași, București, 2006, p. 17)

23. Seară pacifică

Mă întorc în satul meu trecând înapoi prin pădurea de cocotieri, trec pe plaja înnegrită de vulcan, abia ajung acasă, Maktuan îmi trimite pe copii să mă ia ca să-mi arate plaja albă, White Beach, de cealaltă parte a satului. Trecem printr-o altă pădure, apoi de-a dreptul prin nakamalul satului, când ne vom întoarce va fi târziu și va trebui să ocolim, erau deja câțiva bărbați în așteptare stând pe vine în poziție de pândă, dar pare că nu s-au sinchisit de trecerea noastră, nici măcar nu au salutat. Abia în pădure îmi explică Maktuan că lipsa salutului a fost de fapt un avertisment de ignorare, pentru că nu le-a plăcut apariția noastră – dacă nu aș fi fost eu cu ei, nu i-ar fi lăsat să treacă, nici copiii nu au voie, acum le-a fost jenă să ne întoarcă.

În pădure, o femeie adună frunze uscate de cocotieri ca să-și refacă acoperișul colibei. Frunzele sunt aspre și tăioase, îi zgârie mâinile și fața, n-o ajută nimeni, bărbatul ei o fi deja în nakamal. Multe munci grele sunt îndeplinite de femei, dar ele nu se plâng niciodată, am observat cât sunt de docile, cum își acceptă soarta. După un pâlț de copaci, se desfășoară imensa plajă albă a Pacificului. Valurile oceanului sunt uriașe, dincolo, în golf, unde locuiesc eu, apa e liniștită ca într-un lac, gura de intrare în golf e străjuită de stânci înalte, valurile sunt oprite acolo, în schimb plaja mea e neagră, se numește Black Beach, pentru că funinginea vulcanului Yasur înnegrește nisipul. Seară de seară, poți vedea cum focul izbucnește din craterul vulcanului, ziua doar norul de aburi, ca o ciupercă uriașă, trădează locația vulcanului.

Nu pot să înot, pentru că nu am costum de baie la mine. Băieții intră imediat în apă și încep o hârjoană plină de bucurie. Maktuan se așază pe

nisipul grunjos lângă mine și-mi povestește legenda rechinului. Sunt unele cuvinte pe care nu i le înțeleg. Atunci, îmi desenează pe nisip, astfel că în jurul nostru, nisipul devine o carte plină de hieroglife. Mă privește într-un fel ciudat. Îmi dau seama că am devenit foarte importantă pentru el. Aș vrea să-l readuc cu picioarele pe pământ, dar el refuză. Cred că și-a dat seama de efortul meu de a minimaliza importanța clipelor petrecute împreună, dar nu se lasă prins în capcană, continuă să pună mult suflet în aceste momente, fără să-i pese că mă deranjează admirația lui excesivă. Aduce iar vorba despre carte. Vreau să fiu scriitor, ca și tine, îmi spune. Nu, nu ca și mine, ripostez, tu vei fi ca și tine. E loc destul, mai ales aici în Vanuatu, unde știu că pot găsi doar o singură carte cu legende vanuateze.

Copiii ies din apă tremurând de frig, cu hainele ude pe ei. De ce nu s-au dezbrăcat? îl întreb pe tatăl lor. Nu, nu se poate, aici nimeni nu se mai dezbracă de tot, suntem creștini și civilizați, îmi dă de înțeles. Da, dar tricoul, de ce să-l mai ude? Ridică din umeri. Cel puțin se mai spală și tricoul, gândesc eu. Nu avem prosoape, le spun să-și dea jos tricoul ud ca să se li se usuce pielea, le va fi mai cald așa.

S-a întunecat de-a binelea, mergem spre sat pe altă cărare, acum pot să văd și restul satului pe care încă nu l-am vizitat. Colibele, vreo 20 în partea asta de sat, sunt înghesuite una într-alta. Abia trecem printre ele fără să ne împiedicăm. Din colibe, răzbate lumina focurilor, femeile gătesc cina, se aude plânsul unor copii dintr-o parte, apoi voci și râsete din cealaltă, aici o mamă își liniștește un bebeluș, dincolo niște bărbați, care n-au mers în nakamal, discută ceva cu vocea domoală, se vede cum fumează în noapte, din timp în timp jarul țișărilor răsucite în foi de bambus cu tutunul plantat de fiecare, le luminează fețele negre, apoi totul se scufundă în întuneric. Aproape că mă

lovesc de cineva, femeia se retrage și salută, e Ellen, brutărița care îmi face pâine, are una caldă pentru astăzi? o întreb, nu, azi nu a făcut pâine, dar îmi face pentru mâine, dacă vreau. Sigur că vreau, nu mai am destule rezerve. Maktuan merge înainte, deoarece cunoaște cărarea printre colibe, apoi noi ceilalți – în șir indian, ocolind la dreapta, la stânga, urmând o cărare foarte sinuoasă.

Printre crăpăturile bețelor de bambus din împletitura pereților, se strecura afară fumul. De ce-și construiesc oamenii colibele atât de aproape unul de altul, când e atâta spațiu? Nu au niciun pic de intimitate. Dacă strănută unul, se aude până la coliba a zecea. Plânge un copil noaptea, aud șapte vecini, o ceartă în familie trezește tot satul. Așa le place, la grămadă, îmi spune Maktuan cu voce joasă, ca să nu se audă prea tare. Oricum, știa deja tot satul că trecem, era ceva ca un telefon fără fir care propaga orice informație, mai mult sau mai puțin denaturat. De ce să le placă la grămadă? Sunt atâtea dezavantaje, încerc eu să primesc o altă explicație. Așa se apără ei, vine răspunsul. De cine se apără? Animale sălbătice nu sunt, lupte între triburi și sate nu mai sunt de multe zeci de ani. Cred că se mai construiește astfel, pentru că oamenilor le e frică de spiritele rele, iar dacă trăiesc la grămadă, se simt mai în siguranță, îmi spuse în cele din urmă Maktuan. Asta puteam să înțeleg: era o teamă care trecea de viața empirică, pentru a te apăra de spirite, nu erau de-ajuns gardurile, pereții, soldații, șefii de trib, dar dacă erau mai mulți împreună, dacă se putea auzi zumzetul vieții în orice ceas al nopții, fie și de la un copil sau un câine, părea că totul e în ordine. Tăcerea era nu doar un semn rău, ci însemna o teroare a lumii de dincolo, a morții, a unei manifestări de necontrolat.

În seara aceea, Maktuan veni din nou în vizită în bungaloul meu împreună cu băieții. Generatorul fusese pornit și aveam curent, băieții se bucurau să

vadă un filmuleț, le-am pus desene animate cu povestiri biblice pregătite special pentru Vanuatu, erau despre regele Solomon, învierea lui Lazăr, regina Estera și altele. Învățau la școală despre acestea, dar altfel era să le vadă animate. Deși căsuța mea era minusculă, am încăput fără probleme, simțeam ce mult le plăcea la mine, era curat, lumină, aveam scaune, paturi moi, film, niște dulciuri cumpărate, eu tocmai cinasem cu pâinea rămasă de ieri, afumată, nesărată, dar delicios asortată cu banane coapte.

În seara aceea, m-am mirat din nou că timp de cel puțin două ore cât am stat de vorbă, băieții, deși de-acum erau obișnuiți cu mine, nu au scos niciun sunet, nu mi-au cerut nici să schimb filmul care a ajuns la capăt pentru a doua oară și a început să ruleze de la început, doar când eu am observat reluarea, am pus un altul, așa că era să-l vadă pe primul de trei ori. Erau atât de cuminți, încât mi-au dat o nouă temă de studiat, de întreat, ce anume din educația lor îi face pe copii atât de cuminți, de fapt – obedienți până la anormal? Canibalismul trecutului? Lipsa posibilității de alegere? Lipsa informațiilor, urmarea hegemoniei bătrânilor? Dictatura șefilor de trib?

Până la urmă și Maktuan fu atras de imaginile de pe laptop: cu un ochi era atent la mine, cu altul – la film. L-am lăsat să se uite, spunându-i că sunt obosită și vom continua discuțiile mâine.

24. Dimineață tanneză

Azi nu mai predau, stau în fața colibei mele și-mi completez notițele, căci aș considera că am venit degeaba dacă studiul ar trece pe planul secundar. În timp ce scriu, o șopârliță îmi trece peste degetele de la picioare. Nu m-am așteptat la atingerea ei, îmi trag iute piciorul, reptila se sperie și se ascunde într-o crăpătură a colibei. Cu mâna dreaptă scriu, cu mâna stângă mănânc resturile de la pâinea rămasă de alaltăieri. Au invadat-o minusculele furnici, așa că am încercat să le scutur cât am putut, dar ele s-au strecurat mai adânc în miez, acum nu mai îmi pasă, de ieri de la ora 6 nu am mai mâncat nimic, nu mai am nici fructe, nici cocos, doar pâine goală, așa că nu mă mai uit după furnicuțe, mănânc pur și simplu. Trebuie să fac din nou piața.

Șopârla a revenit, îmi dă târcoale cu atenție, are ochii rotunzi și catifelăți, o piele ca de mătase întinsă pe o siluetă prelungă, trăgându-și coada care lasă dâre pe nisip. Încerc să nu mișc, îmi trece din nou peste picior, reușesc să nu reacționez cu niciun mușchi, îi simt piciorușele cum îmi gâdilă pielea și-i zâmbesc. Șopârlele mari, cele care erau comestibile, au dispărut de pe Tanna, tot ce era mare, și-a redus din dimensiuni: Maktuan îmi povestea despre strămoșii lor înalți; într-o peșteră de pe Erromango am văzut scheletele și craniile înaintașilor, poate și oasele celor devorați, craniile mari cu mandibule puternice, o osatură viguroasă. Au dispărut oamenii înalți și puternici, acum băștinașii sunt mult mai scunzi, s-au adaptat condițiilor de trai; oricum, cei de pe Tanna nu au de ce să se plângă, produsele din grădină sunt de o mare varietate, plus pădurea și marea care le completează meniul până la consumarea unor delicatese²⁹; mai problematic e pentru cei care

locuiesc în interiorul insulelor mari, la altitudine, acolo unde nu sunt pomi fructiferi, unde cresc doar câteva rădăcinoase și nici nu se poate pescui.

La nouă și jumătate, ascult o altă poveste sub arborele cu trunchi alb. Stând cu fața spre golf, cu soarele încălzindu-mi spatele, am senzația, pentru câteva fracțiuni de secundă, că sunt acolo dintotdeauna, că nu am trăit decât sub copacul acela, că tot ce a fost înainte și tot ce va urma este neimportant, că momentul acesta se dilată cât viața, că nici nu-mi doresc să fiu în altă parte, că civilizația și goana orașului meu e atât de departe, ca într-un vis îndepărtat. Mă trezesc zâmbind acestei stări ciudate, încerc să-mi testez atitudinea față de familie, față de oamenii care sunt acasă și pe care îi iubesc, dar ei par că sunt cu mine, că purtându-i în inimă, ei nu se află la o distanță de 16.000 de kilometri, ci sunt prin preajmă, că trebuie să apară în curând de pe undeva. Și iubesc golful acela străjuit de plaja lungă, de falezele înalte, de arborii de cocos, de gheizerele care țâșnesc dimineața înainte să apuce să le acopere fluxul oceanului. Clopotul cel mare anunță sfârșitul recreației, Maktuan intră la ore, mai avem două zile în Port Resolution, apoi vom pleca acasă, în satul de baștină al profesorului.

În bungalou, scriu câteva articole pe care să le trimit în țară pentru publicare, dar nu reușesc să termin, laptopul se descarcă, sper să primim diseară curent. Șopârlita nu mă părăsește cu nici un chip, tocmai mi-a sărutat călcâiul. E cea mai prietenoasă, am observat-o de ieri, sunt mai multe care aleargă pe pereții căsuței, pe terasă, urcă pe stâlpii de susținere, vânează țânțari...

[29](#) Citez încă o dată pe A. Nothomb, de dragul descrierii abundenței (neștiind dacă discuția avută a fost cu indigeni tannezi sau cu alți demnitari bine hrăniți), care declară: „În Vanuatu, găsești mâncare peste tot. N-am fost niciodată nevoiți s-o producem. Întinzi mâinile

și într-una îți cade o nucă de cocos, iar în cealaltă un ciorchine de banane. Intri în mare ca să te răcorești și aduni fără să vrei scoici de soi, arici de mare, crabi și pești cu carne din cea mai fină. Te plimbi puțin prin pădure, dar acolo sunt exagerat de multe păsări: nu ai încotro, ca să le faci un bine, le iei din cuiburi surplusul de ouă sau, uneori, mai sucești gâtul câtorva dintre acele zburătoare care nici măcar nu încearcă să se apere...”(*Ibidem*, p. 12-13). Acest Vanuatu al abundenței exagerate a pierit, amintirea paradisiacă a vremurilor bogate, a rămas doar în mituri.

25. Cultul cargo

La unsprezece și jumătate, ora prânzului, mănânc mâncarea gătită la cantină: o supă cu legume și manioc. Mă satur cu o porție, plătesc 200 de vatu, e ieftin, apoi ne pregătim de plecare în satul Eweia; acolo, încă de dimineață, s-au adunat credincioșii cultului cargo pentru închinare. Știam o serie de lucruri despre această religie, dar îl las pe Maktuan să-mi povestească tot ce știe, poate află lucruri noi. Ni se alătură și doi dintre băieți, Afsing – cel mare și unul dintre gemeni, încă nu reușesc să-i deosebesc pe Silby și Kaipal. Trecem din nou de-a lungul golfului, ocolind Pacificul, apoi traversăm râul Nui chiar la gura de vărsare în ocean. Îmi ridic fusta suficient de mult ca apa care ajunge până la coapse să n-o ude, dar Maktuan are pantaloni lungi și pantofi, se descalță, își suflecă pantalonii, însă e scund, așa că apa îi udă pantalonii, suflecatul i-a fost inutil. Nu contează, e cald, hainele se vor usca pe el, era apă dulce de râu, nu apa sărată a mării, mai văd și pantalonii aceia apă... mă gândesc eu râzând în sinea mea, dar nu-i spun cu voce tare decât că pare prea puțin adaptat condițiilor, doar știa unde și pe unde mergem, de ce nu s-a pregătit adecvat, toată lumea e în pantaloni scurți, cu șorturi ușoare, ce-i trebuiau pantofi, șosete și pantaloni lungi? În mână, cară mapa-catalog, notițele lui de profesor, ar fi putut să le lase în căsuța-cancelarie, dar poate că așa are mai multă autoritate, cine știe cum gândește?

Urmăm un drum spre interior, nu departe se vede satul, câteva colibe, dar ocolim așezarea și ne îndreptăm spre o zonă de unde se aude muzică. Pe drum, întâlnim la tot pasul băștinași (la umbră, pe faleză, am trecut pe lângă Sam Usua și familia lui cu bătrânelul însoțindu-și nevasta tânără – al cărei

sfârc era iarăși în gura fetei murdare – aveau cu ei coșul cu mâncare, vor sta aici toată ziua, spune Maktuan, așa se bucură ei de viață). Se adunaseră acolo o grămadă de oameni din multe sate, ca să se închine sau, pur și simplu, să privească spectacolul, fie că privitorii credeau sau nu credeau în John Frum³⁰.

Despre ce este vorba?

După ce omul alb pătrunsese pe insulele arhipelagului, după ce convinsese populația de superioritatea bunurilor lui, în multe locuri, băștinașii, având o admirație plină de reverență față de inteligența și produsele omului alb, au înțeles că, de fapt, acesta e trimis de spirite ca să le aducă salvarea, să le ofere binecuvântări divine, să-i scape de boli și nevoi. Întreaga Melanezie este contaminată de acest gând.

Istoria spune că pe fondul acestor așteptări, apare prin 1930 pe insula Tanna un anume personaj, îmbrăcat în haine occidentale³¹, care promite că va veni o zi în care toți oamenii albi, inclusiv misionarii, vor părăsi insula, iar băștinașii vor putea să se bucure de bunurile lor, astfel le promitea case (clădiri), mâncare, transport. Ca toate acestea să se împlinească, era nevoie ca ei să respingă orice formă de manifestare a culturii occidentale – școală, creștinism, bani, munca pe plantațiile de copra – și să se întoarcă la tradițiile lor ancestrale (numite în bislama *kastom*, după englezescul *customs*).

În 1941, o serie de adepți și-au părăsit bisericile, și-au scos copiii de la școală, și-au cheltuit nejustificat toți banii și l-au urmat pe Frum în interiorul insulei, pentru a participa la ceremoniile de muzică, dans și ritualuri tradiționale³². Autoritățile coloniale l-au arestat pe lider, l-au umilit public și până la urmă l-au exilat, dar cultul prinsese o mare popularitate, pentru că, între timp, sute de mii de soldați americani, venind cu vapoare (cargouri), avioane și tehnică de ultimă

oră și cantonând pe diferite insule din Pacific, păreau să împlinească profeția întemeietorului. Zeci de mii au cantonat pe Insula Espiritu Santo, parte din Noile Hebride.

Maktuan îmi povestește că personajul apare în 1947³³, debarcă pe insula Tanna și promite băștinașilor împlinirea tuturor dorințelor materiale, fără nici o referire la trăiri spirituale, mântuirea sufletului etc., nimic din ceea ce oferea creștinismul. O mare parte a populației tanneze era deja creștină, dar John Frum e un soi de mântuitor al vieții materiale, nu spirituale. Oamenii sunt extrem de receptivi față de promisiunile lui și foarte creduli. Eliade³⁴ scrie despre cultele *cargo*, aceste credințe din Oceania care se formează în jurul omului alb venit pe apă. Aceeași efervescență se crease în America de Sud, cu câteva sute de ani în urmă, prin prezicerile preoților mexicani pregătind cucerirea lui Cortez³⁵; profeții lor vorbeau despre un mântuitor venit din apus, pe apă. Descinderea lui Cortez călare pe „cerbi uriași” cum spuneau mexicanii cailor, deoarece nu mai văzuseră cai adevărați, apoi armele de foc, bubuitul tunurilor au fost suficiente să convingă populația că luptă cu niște zei, pierindu-le curajul confruntării, capitulând, înainte de toate, emoțional.

În Oceania, nici măcar nu a fost vorba de luptă, capitularea față de superioritatea omului alb fiind apriorică.

Frum nu a stat multă vreme pe insulă, dar în urma sa s-a ridicat un lider foarte serios, un tannez pe nume Isaac Wan³⁶. Acesta a reluat regulile cultului, legi foarte stricte care au creionat cadrul închinării și a eticii de viață: credincioșii care îl așteptau înapoi pe Frum, urmând să fie răsplătiți pentru fidelitatea și credința lor, nu aveau voie să participe la întrunirile religioase ale creștinilor, era interzisă școlarizarea, astfel că închinătorii erau, în

majoritatea lor, analfabeți; slujba religioasă publică avea loc o dată pe săptămână, vinerea, unde timp de ore în șir se cânta și se dansa, în îmbrăcăminte tradițională, adică în fuste niuh – pentru femei, bărbații purtând mai mult decât nambas: o lavalava înfășurată în jurul șoldurilor, ca o fustă.

Deciziile în materie de religie le putea lua doar Wan, așa că începe un fel de dictatură aspră, ceea ce nu e străin stilului tradițional vanuatez, îmi amintesc cum se acceptă deciziile uneori arbitrare ale căpeteniilor de sat, de trib, cum nu se pune sub semnul întrebării autoritatea unui lider, dimpotrivă, populația pare că se simte mult mai în siguranță dacă cineva charismatic are puterea să conducă, democrația ar aduce haos; oamenii nu sunt obișnuiți să ia decizii, să-și țină viața și soarta în propriile mâini, e mai comod și mai sigur să se supună conducerii unuia plin de forță. Preferă să stea pe calea trasată de tradiții, ceremonii, ritualuri, unde nu se pun întrebări, ci se acceptă pur și simplu datul.

An de an, în ziua de 15 februarie se desfășoară ceremonia cea mai importantă, numită John Frum Day, atunci au loc *paradele militare* ale cultului, e ziua în care Frum este așteptat înapoi, căci anul revenirii lui nu se cunoaște. În 2007 s-au celebrat 50 de ani de la fondarea oficială a mișcării; Wan a declarat, într-un interviu difuzat la BBC, că Frum „este Dumnezeu nostru, Isus al nostru și așteptăm revenirea sa”³⁷.

Nu pot să-l întâlnesc pe acest lider al mișcării, Isaak Wan, care, deși este foarte bătrân, mai trăiește într-un sat din zona Shark Bay (Golful Rechinului). Satul Eweia spre care ne îndreptăm noi, nu aparține de golful amintit. Ce s-a întâmplat? Prin anul 2000, spiritele l-au luat în stăpânire pe un închinător pe nume Fred Nasse, transmițându-i câteva profeții. Bărbatul a anunțat că fusese ales ca prezicător și a transmis că timp de

doi ani nu vor fi taifunuri pe insulă, nici cutremure, nici izbucnirea periculoasă a vulcanului Yasur, nu vor fi furtuni și cicloane – teama numărul unu pentru populație. Prezicerea s-a împlinit, iar Fred a prins un drum de ascensiune în ceea ce privește autoritatea sa de nou lider. Acesta, nemulțumit de legile dictatoriale ale lui Wan și observând că rândurile adeptilor au scăzut drastic, a dorit o resuscitare a credinței, schimbând niște legi care stăteau la baza eticii grupului. A poruncit părinților să-și dea copiii la școală, că e nevoie să învețe ca să avanseze în viață, dar mai ales pentru că e de dorit ca *Biblia* să fie citită, i-a trimis pe oameni înapoi în bisericile din care făceau parte, el însuși fiind botezat în biserica prezbiteriană mergea duminica la biserică; de acum, grupul care îl urma participa și el la serviciile religioase. Ziua de închinare a celor din cultul cargo s-a mutat miercuri. S-a creat astfel o schismă: o mare parte dintre oameni l-au părăsit pe Wan, urmându-l pe Fred Nasse care a schimbat și locul din Golful Rechinului înapoi în Sulphur Bay, în satul spre care ne îndreptam noi.

Grupul s-a înmulțit, acum participau și creștini, nu se cerea renunțarea la religie și credința în Isus ca mântuitor al lumii, ci se adăuga doar credința în reîntoarcerea lui Frum, care urma să vină cu tot felul de bogății: corăbii, bărci cu motor, jeep-uri, bani, bijuterii, fiecare ce-și pusese în minte că-și dorește. Unii participau doar de dragul spectacolului. Și apoi, era mai sigur să participi, chiar dacă putea fi păcăleală, decât să riști și să te trezești că Frum chiar revine!

Când am ajuns la locul manifestării, așezați pe rogojini sau direct pe iarbă, se aflau zeci de oameni cu copii, boccele cu mâncare, unii picoteau, alții povesteau, dar majoritatea priveau spectacolul oferit de cântăreți și dansatoare. O lume viu colorată în sunet și culoare, fascinantă în exotism și mișcare. Grupuri mari de cântăreți la

chitară și cântăreți vocali urma să prezinte câte zece cântece fiecare. Așezați la umbra unei colibe fără pereți, doar un umbrar, grupurile se perindau cântând fiecare propriul repertoriu. Unele grupuri erau mai iubite de spectatori și dansatori, altele aveau un palmares mai slab, un anume grup era în fruntea clasamentului, ca popularitate, deoarece cântecele erau extrem de ritmate, aproape sălbătice. Dansul se iuțea peste măsură, fetele și femeile îmbrăcate în fustele de iarbă vopsite strident în verde, ciclamen și galben, dansau într-un du-te-vino alert, pline de energie și prospețime printre norii groși de praf ce se ridicau de sub picioarele lor desculțe. Eram înmărmurită de sunete, de culoare, transpirația se amesteca păstos cu praful. Mirosul pielii lor se simțea din nou acid și afumat, dizolvat în sudoarea abundentă.

Eram singura cu piele albă, privirile lor m-au fixat imediat. Nu puteam trece neobservată, nici discretă. Voiam să scot aparatele să filmez, să fotografiez, dar mă priveau toți, în special bărbații și copiii, până la urmă era o ceremonie încărcată cu sacralitate din punctul lor de vedere, poate ar fi fost mai bine să cer permisiunea să filmez. Profesorul intră în vorbă cu mai mulți dintre ei, dăduse mâna când cu unul când cu altul, era cunoscut peste șapte sate, profesa de multă vreme și fusese mutat dintr-un loc în altul, așa că pe toată insula avea elevi, foști elevi, părinți ai elevilor, apoi rude peste tot, părea că fiecare îi este cumnat, ori unchi dinspre mamă, tată, dinspre cumnați, veri primari, veri mai îndepărtați. Iată că unul dintre bărbații care păreau organizatori, se desprinsese din grup și veni la noi. Maktuan îi explică îndelung cine sunt eu, întotdeauna aveau loc explicații peste explicații, eu priveam așteptând să-mi dea voie să scot aparatul de filmat din rucsac. Dădu din cap afirmativ, puteam filma, bărbații veniră spre mine și l-am cunoscut pe J., unul dintre cumnații profesorului.

J. avea o mutrișoară lunguiață, simpatică, părea tinerel, venise să se închine tocmai din partea cealaltă a insulei, așa că făcuse pe jos vreo 30 de kilometri, nu avea bani pentru transport. Se porniseră la drum foarte devreme, era încă întuneric, veneau mai mulți, nu se circula noaptea de unul singur. Săptămână de săptămână, refăcea drumul, fiindcă pentru el, această închinare era foarte prețioasă. Acum venise și soția lui, copiii rămăseseră sub veghea bunicilor, dar oricum, erau îngrijorați pentru ei, deoarece vor ajunge foarte târziu acasă, poate vor porni înapoi doar mâine. Să faci un drum de 60 km pe jos pentru a te închina, mi se părea surprinzător, deși știam că mersul lor pe jos nu se aseamănă cu al meu, oricât am încercat eu în ultimele luni să mă antrenez.

Când să filmez, am observat că am adus camera fără baterie, că am uitat-o cu încărcătorul în priză, aveam doar aparatul foto pregătit. Mi s-a făcut o mare ciudă pe mine, cum am putut să fiu atât de neatentă? Când voi mai putea prinde o astfel de ocazie? Atunci, am încercat o variantă: știind ce viteză de mers au băștinașii, l-am rugat pe Afsing să se întoarcă în sat, i-am dat cheia de la lăcățelul văzut deja de el, i-am explicat cum arată bateria, că e mică, asemenea unei cutiuțe și e neagră, cu oarecare noroc s-ar putea întoarce într-o oră, el singur merge mai repede decât am venit noi, ceremonia va continua încă pentru câteva ore. Am început să fac poze. Cânteculele și-au schimbat acum ritmul, pare că aud numele lui Isus amestecat în text, da, e adevărat, se cântă despre el. În noua grupare a lui Fred, se poate cânta de la muzică religioasă la cea de petrecere – orice, textul poate să povestească despre frumusețile insulelor până la minunea revenirii lui Frum, mântuirea lui Cristos și așa mai departe. Dar ritmul și melodia erau vanuateze, nu protestante, nu importate din cultura americană, cum auzeam în bisericile creștine de pe insulă.

Observasem că unele persoane se purtau tare ciudat: păreau căzute într-un fel de transă, se roteau, se schimonoseau, mergeau cu spatele, dar conduse parcă de cineva nevăzut, pentru că nu se loveau de alții, nici de copaci, uneori se dezechilibrau mai-mai să cadă, dar întotdeauna se redresau parcă ținute de nevăzutul acela, dădeau din mâini gesticulând fără noimă. Cine erau, ce li se întâmpla? J. îmi dădu explicații spunând că sunt sub influența spiritelor, că la un moment dat, când cântecele și dansul influențează sufletul, acesta se deschide pentru acceptarea controlului spiritelor. Da, și el a avut adesea parte de aceste experiențe, atunci auzea o voce în creier care îi vorbea despre viața lui, despre unele decizii cu care se confrunta, ajutându-l, dându-i sfaturi, poruncindu-i ce și cum să aleagă. De fapt, toată închinarea este o cale de a te deschide spiritelor ca ele să preia controlul asupra vieții tale. E foarte plăcut să fii sub influența lor, e liniștitor să știi că cineva care știe totul despre tine, se implică în viața ta și te ajută. Așa că cei care se află în transă, sunt adevărații închinători. El însuși este tot timpul sub influența spiritelor, câtă vreme se cântă și se dansează, de aceea va accepta orice efort, doar să nu lipsească de la închinare. Chiar acum, el are o stare de liniște, pentru că e stăpânit și are informația de la spirite că acasă e totul bine. Dacă s-ar întâmpla ceva cu copiii sau cu cei de acasă, ele l-ar fi înștiințat, s-a mai întâmplat lucrul acesta. Deoarece J. vorbea în dialect, Maktuan traducea tot, dar când îi răspundeam, mă înțelegea, nu făcuse școală, dar mai prindea cuvinte... Era îmbrăcat cu un tricou Adidas ferfeniță și foarte murdar, bucăți de material atârnav, dar ce mi-a atras atenția au fost bocancii mari, soldățești, duri, cu botul răsucit în sus, semn că-i erau mari, încălțați pe piciorul gol. Era mai ușor de parcurs distanța aceasta mare cu bocanci, pe căldura umedă a climei tropicale, decât desculț? Se pare că da. Mi-a prezentat-o pe soția

lui, femeia nu m-a băgat în seamă, nici măcar cât să fie politicoasă, făcea parte din trupa de cântăreți care ședea sub umbră cântând cu mare forță – vreo șapte chitariști plus soliștii vocali, un grup de vreo 15 cântăreți. Cântau din toți bojocii, cu un sunet ascuțit pornind din gât, necizelat, metalic, forțat să sune cât mai tare, să sune arzător, pătrunzător. Te lua fiorii când erai aproape, când erai printre ei, și nu aveau nevoie de microfoane și aparatură de amplificare.

Nu acesta era grupul cel mai popular, lumea aștepta cu înfrigurare un alt grup. Am așteptat și noi, dar nu aveam mult timp, profesorul trebuia să se întoarcă la ore, nu chiar la primele, dar le mai avea de ținut pe ultimele, nepunând la socoteală pe copii, acum am observat că alături de noi mai erau elevi care au tulit-o de la școală ca să participe la spectacol. Profesorul nu le-a zis nimic când i-a văzut prin preajmă, le-a zâmbit aprobator. Dacă întârzie la ore? îl întreb. El ridică din umeri: treaba lor. Dacă au multe absențe, nu-și pot lua examenul final, asta e tot, ei știu asta, nu eu trebuie să am grija lor – și ridică iar din umeri. Copiii nu erau certați, admonestați, speriați niciodată, educația funcționa altfel.

Eram din ce în ce mai nerăbdătoare să mi se aducă bateria, aveam senzația că cele mai spectaculoase dansuri tocmai au trecut, că cea mai frumoasă muzică s-a încheiat, că lumea începe să obosească, vedeam cum praful e tot mai gros, încât în unele fotografii nici nu se vedeau detaliile protagoniștilor. Într-un târziu, îl văd pe Afsing apropiindu-se tăgănat, rușinos, mersul obișnuit al celor pe care îi întâlneam. Mi-a pus în palmă două baterii AA care erau bune pentru aparatul de fotografiat. Ce să-i spun? Nu erau bateria dorită, dar probabil denumirea l-a derutat, pentru el bateriile aveau o anume formă, pentru aparatul meu care avea un încărcător ca baterie proprie, nu se potriveau. I-am spus că nu-i nicio problemă că a

greșit, dar el s-a rușinat foarte tare, mai-mai să-i dea lacrimile. A vrut să-mi înapoieze banii pe care i-am dat ca răsplată a efortului, nu, sunt ai tăi chiar dacă nu e bateria potrivită, efortul tău e la fel de mare, indiferent dacă ai adus ce trebuia sau nu. Aș fi vrut să-l îmbrățișez de drag, atât de tare suferea, dar i-ar fi fost rușine de gest, nu doar pentru că era în public, ci pur și simplu pentru că era unul nepracticat aici³⁸.

Nu puteam filma, eram așa de tristă... Atunci am observat cum Maktuan și J., stând de vorbă, arătau adesea spre mine. Găsiseră ei rezolvarea: J. dorea ca săptămâna următoare să organizeze în satul lui o slujbă de închinare, va veni o singură trupă de cântăreți, vor dansa doar femeile din sat, vor fi puțini ca număr, sigur, nu va fi atât de spectaculos, dar satul lui J. este chiar lângă satul unde voi locui eu săptămâna viitoare, așa că nu e totul pierdut. Prin urmare, acum puteam să mă întorc la bungalou împăcată, da, J. mă va aștepta săptămâna viitoare.

Într-una din colibe, era și schismaticul Fred, retras de privirile tuturor, nu am putut să-l văd și să vorbesc cu el, pentru că nu pregătisem momentul în prealabil. Aici, există o ierarhie pe care nu o poți neglija, lucrurile au mersul lor, care e mult mai lent decât cel occidental, e un soi de birocrație fără hârtii, dar cu pași de avansat la fel de greoi, ca în orice birocrație, asta urma să aflu mai târziu, când pentru fiecare descindere într-un nou sat, trebuia cerută permisiunea șefului, acesta dezbătea problema în nakamal, aveam de așteptat răspunsul, de întâlnit staful în mod oficial, se rosteau cuvântări ceremonioase, avea loc o despărțire la fel de ceremonioasă cu formule de mulțumire din ambele părți, etc., niște pretențiozități scorțoase care îmi ademeneau zâmbetul pe buze, dar le îndeplineam cu toată seriozitatea de care dădeau ei dovadă. Mi se părea o joacă de-a diplomația într-un spațiu primitiv, însă aceste ceremonii

constituiau structura lor de comunicare, o societate care își avea regulile ei, pentru a nu se trece oricum peste ierarhie, pentru a păstra distanța dintre cei care dețineau poziții înalte și restul poporului. Regăseam elementele tabu care defineau ierarhiile, altfel societatea s-ar fi prăbușit.

Am plecat din Eweia fără filme și fără întâlnirea cu profetul Fred, profesorul nu-și dădu seama că mă interesează atât de multe aspecte, pentru viitor va fi mult mai atent să le rezolve din timp. Am ajuns la râul Nui, acum nimeni nu mai traversa, stupoare, râul curgea în amonte, era tare ciudat, marea se revărsa în râu, nu invers, cum fusese dimineată. Nu mai puteam trece, era foarte înalt. Am mers de-a lungul malului mult în sus, apa tot în sus curgea, malurile se îngustau și vadul devenea tot mai adânc. Râdeam de profesor: tu, care trăiești aici și știi mersul lucrurilor, cum de nu te-ai gândit că la ora asta nu mai putem trece? Acum, o să întârziați cu toții la ore. Pentru mine nu e o problemă, pot să aștept aici până seara, dar voi... Nu erau stresați niciunul, râdeam cu toții. El, cu mapa, purtând pantaloni lungi și cămașă, pantofi și șosete, părea un intelectual printre vanuatezii aproape goi.

Am încercat râul în mai multe puncte de trecere, în locul cel mai puțin adânc, pe care l-am descoperit, nu cred ca apa să fi trecut mai sus de brâu, așa că mi-am agățat rucsacul de cap ca să nu ajungă la apă și, atentă ca să nu alunec pe vreo piatră, am început traversarea. Afsing înota ca un pește, cu hainele pe el, doar profesorul se codea să intre. Dă-ți jos hainele și treci doar în chiloți, i-am sugerat ultima variantă, nu e nimeni să te vadă, eu merg înainte. Nu am chiloți, îmi spuse simplu, aș rămâne gol. Da, asta nu e o rezolvare. Am așteptat de partea cealaltă a râului, cu hainele ude până la brâu pe mine, până a venit o fată de dincolo, purta lavalava peste fustă, se întâmplă ca fetele să poarte și una și alta, așa ca să se vadă una de sub alta, să

fie cât mai colorate cârpele pe ele. Maktuan o rugă să-i împrumute lavalava, și-o răsuci peste șolduri, apoi își dădu jos pantofii, șosetele, pantalonii, cămașa, da, acum putea trece, l-am văzut înfruntând apele cu caietul-catalog și bocceaua cu haine ținute deasupra capului. Râdeam cu toții ca la circ, dar nu a batjocură, ci a veselie, a bucurie, a viață fără dureri de cap. Dacă fata ar fi venit peste vreo oră, probabil începea refluxul și scădea apa, timpul nu avea importanță.

Nu prea ai fost pregătit pentru această descindere în satul vecin, domnu' profesor, îl tachinez; apoi, pari atât de obosit în graba peste nisipuri, de parcă sunt mai adaptată eu la condițiile astea, decât ești tu. Aprobă!

Orele erau pe terminate. Ne facem plan să mergem din nou pe plaja albă de dincolo de sat, să-mi pun costumul de baie și să înot și eu în Pacific.

[30](#) În unele documente, acesta apare sub numele de From, dar transliterarea în bislama, fiind fonetică, vocala o s-a transliterat cu u.

[31](#) Unele surse spun că Frum ar fi fost un militar din armata americană, altele – că a fost un băștinaș, deci un bărbat de culoare, pe numele inițial Manehivi alias John Frum, dar care demonstra, prin apariția sa, că dispune de bunurile albilor (Vezi Peter Worsley, *The Trumpet shall Sound: A Study of 'Cargo' Cults in Melanesia*, London, Editura MacGibbon & Kee, p. 153-159).

[32](#) Mișcarea a fost puternic influențată de ritul închinării la Keraperamun, zeul celui mai înalt munte de pe Tanna, Tukosmera. (*Ibidem*, p. 154). Muntele se înalță pornind din apropierea golfului Sulphur Bay, în care se închină și azi, Maktuan îmi arată cu degetul care dintre vârfuri e cel mai înalt, altitudinea trece doar cu câțiva metri peste 500.

[33](#) Maktuan vorbește despre anul 1947 ca fiind anul apariției lui Frum, dar documentele vorbesc despre revigorarea cultului prin activitatea unui lider charismatic în '47, Frum apărând mai devreme, undeva după anul 1930.

[34](#) „Chiar și acolo unde oamenii nu au fost direct atinși de evenimentele războiului, masele de militari, mulțimea materialelor de război și a proviziilor stocate, care le-au adus sub ochi melanezienilor întreaga bogăție a Occidentului, au provocat zguduri sociale și mișcări cunoscute laolaltă sub numele de Culte-Cargo” (Mircea Eliade, *op.cit.*, p.149).

[35](#) Tzvetan Todorov, *op.cit.*, p.176.

[36](#) În 1957, înainte de Wan, un lider pe nume Nakomaha organizează parade ale unei armate non-violente, care pregătea revenirea liderului lor, pictați pe corp cu culori tradiționale și îmbrăcați în tricouri albe cu inscripția T-A USA (Tanna-Army USA). După cel de-al Doilea Război Mondial, după plecarea americanilor (care și-au părăsit clădirile și o parte din bunuri în favoarea băștinașilor!, dar pe Santo, nu pe Tanna), s-a construit un aeroport simbolic pentru a încuraja avioanele americane să mai aterizeze o dată. Băștinașii numeau avioanele cu expresia cargo.

[37](#) Vanuatu cargo cult marks 50 years. BBC news. 15.02.2007.

[38](#) Copiii, când cresc, sunt foarte puțin atinși, pur și simplu nimeni nu-și mai manifestă afecțiunea prin atingere, am depistat motivul mai târziu, dar mi se părea că le lipsește, cresc ca niște mici sălbăticiuni însingurate până la o vârstă. Pe cât sunt de calzi și iubitori, pe atât de puțin își manifestă afecțiunea, gesturile de tandrețe le-am descoperit camuflate în alt gen de manifestări.

26. Valuri fără pace în Pacific

Soarele e încă sus când ajungem pe plaja lungă și pustie. Azi, valurile sunt foarte înalte, Pacificul își dezmente numele, nu e deloc *pacis*. Unde sunt băieții? îl întreb. O să vină imediat, îmi spune nehotărât. Nu-mi place că suntem doar noi doi pe plajă. Stăm puțin de vorbă, apoi îl întreb iar: ești sigur că vin băieții? Nu, nu sunt sigur, se jucau când am pornit, au spus că vin și ei, n-am insistat, dar s-ar putea să nu mai vină. Maktuan, nu e bine că suntem doar noi doi, am trecut împreună prin sat, oamenii se uitau după noi, poate unii curioși sunt ascunși prin preajmă, nu ar fi prima dată să fiu pândită, nu din pizmă, ci doar de curiozitate, ca să mă vadă dezbrăcată, Adesea, turistele sunt pândite, mie nu-mi pasă, dar tu rămâi aici, nu știu ce înseamnă asta pentru tine, înțelegi ce vreau să spun? Da, așa e, spuse el, nu-ți fă probleme, cu mine e O.K. Eu nu eram sigură că înțelege ori nu eram sigură că pricep eu care ar putea fi problema lui, nu știam cât preț trebuie pus în această societate pe aparențe. Ceea ce știam era că musafirii (mai ales cei albi) pot să încalce unele reguli. Bine, eu tot voi înota, îi spun, cine știe când mai prind țărm de Pacific și vreme bună.

Nu știam cum să mă dezbrac pentru că se uita la mine atât de emoționat, încât mi se făcu jenă. Și mi se făcu ciudă pe situație: ce gest natural în cultura mea să poți să mergi la plajă și să te dezbraci în costum de baie, iar aici, unde o mare parte dintre ei abia de poartă haine, ei, care abia de o generație își acoperă trupul, mă pun în situația de a mă simți rușinată. Mi-am dat jos tricoul, el mă privea, m-am dus puțin mai încolo cu prosopul, l-am întins pe nisip, nu mă urmă, dar mă privea la fel de intens, i-aș fi spus să se întoarcă cu spatele, dar mi-a fost frică să nu-l jignesc. M-am întors eu ca să nu-i văd

privirea, am lepădat iute-iute fusta și am fugit în mare ca să mă îmbrace valurile, să nu mă mai văd din apă. Abia acolo m-am relaxat, am privit roată pe țărm să descopăr eventuali curioși, nu se arăta nimeni, eram chiar singuri.

Nu-mi mai păsa de nimeni, începui să înot cu vigoare, să mă joc în apă, era răcoroasă, vie, valurile erau puternice și refluxul instalat de-acum îmi trăgea picioarele în adânc. Mi-am dat seama că nu am simțit asta niciodată, nicio mare în care am înotat nu avea mareele atât de puternice, acum, oceanul mă târa spre larg. Mă ducea cu el ca pe-o frunză. Nu mai simțeam nisipul sub tălpi, oh, nu, un nou val și iată, sunt mai departe. L-am văzut pe Maktuan intrând și el în apă, fără să se dezbrace, înota cu hainele pe el. Ca să nu intru în panică, știind că nu sunt o bună înotătoare, am încercat să ridic picioarele cât de sus, să mă culc pe apă și să mă așez pe următorul val ca să mă arunce mai aproape de țărm, gata, atingeam din nou nisipul cu tălpile, apoi un alt val m-a smuls iar de la țărm, am repetat exercițiul. Maktuan o fi observat că mă lupt cu marea, îmi dădu târcoale înotând în jur ca să mă întrebe dacă totul e în ordine, părea că e sigur pe el, aici toți înoată cu siguranța cu care umblă pe uscat. Da, e în ordine, aveam nisip sub talpă, hai mai aproape de țărm, e mai sigur pentru amândoi strigam eu ca să acopăr valurile, efortul emoțional și cel fizic făceau să-mi bată inima cu furie, făcea să respir sacadat. Așa o fi Pacificul, îmi spun și refuz să mă mai adâncesc în valuri, mai bine mă zbgui unde apa e doar până la brâu. Recunosc că m-am speriat că mă fură valurile: trebuie atât de puțin să nu te mai întorci niciodată, au pățit-o și înotători mai versați. Acum știu bine: Pacificul nu e Mediterana.

Când simt că am obosit, mă întind pe prosop, e una dintre plăcerile mele, să absorb soarele cu fiecare celulă după ce ies din mare. E confortabil și atât de uimitor să fiu în acest capăt de lume! Dar

când se apropie Maktuan, îmi dau seama că nu pot face plajă, îmi privește fiecare unghi al corpului fără discreție, direct, uimit, așa cum se raportează cei de aici la fiecare lucru nou văzut. E prima dată când realizez un lucru: când eu mă dezbrac, sunt mult mai dezbrăcată decât ei, pielea mea albă mă face să fiu mai goală cu haine pe mine, decât ei fără haine! Pe ei, îi îmbracă culoarea. Pielea ta are exact culoarea nisipului de pe plaja albă, îmi spune el, apoi ridică un pumn de nisip și o apropie de pielea mea de pe abdomen, da, e exact, văd și eu, inclusiv aceeași nuanță. De aceea îmi place plaja aceasta, nisipul ei, continuă el melancolic. Nu mă simt confortabil sub privirile lui, încă nu pot să mă îmbrac pentru că mi-e ud costumul, dar mă învelesc în prosopul care mă acoperă până la bărbie, ca o lavalava uriașă. Acum sunt pregătită să mi se spună o nouă legendă, azi nu am avut timp pentru povestit.

M-ai întrebat de mai multe ori, intră el în subiect, de ce e interzisă atât de categoric kava pentru femei, iar eu ți-am spus pentru că ea provine din femeie. Nici ele nu vor să bea dacă știu că provine din ele, e ca și cum s-ar consuma pe ele însele. Știi că nu ești mulțumită cu poziția femeii aici pe insule, acum oricum e mai bine pentru ele, decât a fost înainte, creștinismul a schimbat multe, dar, probabil, aceasta este încă o problemă pentru noi. Nu e toată lumea ca Joselyn, majoritatea femeilor sunt liniștite și mulțumite cu viața lor. Stai puțin, am reacționat eu, le-ai întrebat? Nu prea sunt sigură dacă tu știi exact ce simt și ce-și doresc ele, voi bărbații aveți foarte multe discuții între voi, iar femeile discută doar între ele, societatea este destul de segregată, nu aveți multe momente de discuții când stați împreună. Ai observat? continui eu: când ai intrat în cantină, femeile care sporovăiseră înainte fără opreliști, povestindu-mi tot ce le-am întrebat, au tăcut imediat jenate când ai apărut. Ai stat de vorbă

cu elevele tale, ca să vezi ce gândesc și ce și-ar dori? I-am povestit lui Maktuan despre discuțiile noastre cu fetele despre profesie, măritiş și dorința de a studia ca să capete un pic de autoritate, nu, el nu știa, răsse încurcat într-un fel, da, asta își doresc fetele? Să devină profesoare de engleză, asistente medicale, să facă școală? E bine asta, dar nu părea convingător în ce spunea.

Aseară am trecut prin sat, spun eu încercând o temă care mi-a dat de gândit azi-noapte: ai văzut și tu cât de înghesuite erau colibele, cât de puțină intimitate permite acest stil de a construi. Cum își trăiesc cuplurile viața intimă printre copii, la doar doi metri de alt cuplu, despărțiți de niște pereți care propagă orice mișcare, orice cuvânt, orice sunet? Maktuan nu părea că înțelege ce vreau să spun. Ce vrea să însemne intimitate? Pentru ce să aibă intimitate, la ce te referi? Uf, cum să-i explic ceea ce e atât de simplu de înțeles în cultura mea? Încerc să pun cuvintele într-un limbaj cât mai rece și profesional, ca să pot să-l întreb ce vreau. Fac un ocol prin toată istoria educației, ca să ajung la nodul gordian: am văzut că predați la școală tot felul de chestiuni practice, ceea ce e de admirat, ce să facă pe aici cu teorii care nu-și au sensul? Îi învățați despre familie, relații, ascultare, comunicare etc. Ce le predați copiilor despre viața intimă? Ridică iarăși din umeri. O.K., te întreb dacă îi învățați ceva despre viața sexuală. Despre viața sexuală la școală? mă întreabă nedumerit, cu copiii? Da, la cei mari, anatomic vorbind, că doar fetele termină clasa a VIII-a, unele au 16 ani, în curând se vor mărita, ele îmi vorbeau despre dorința lor de a se mărita, mai puțin despre cea de a li se alege parteneri de către părinți, dar ele ce știu despre viață? Nu-i învățăm nimic, nici eu nu am învățat de la nimeni nimic, nu am vorbit niciodată despre asta. Ți-am spus de discuția pe care o are șeful satului în seara nunții, dar despre asta nu se vorbește. De jenă? Nu cred, așa e asta

pur și simplu, de fapt nu știu, ar trebui să fie altfel? Dar e o componentă importantă a vieții, continui eu pe un ton la fel de rece, doar toți trăiți asta, demonstrația sunt copiii care sunt chiar numeroși în familiile voastre. De aceea te-am întrebat despre viața sexuală a familiilor vanuateze, aici pare că totul are loc în comun, în clan, iar în ceea ce privește viața intimă, sunteți foarte pudici, nu-și manifestă nimeni atașamentul pe față, nu vorbește nimeni despre asta, dar nici nu prea există condiții de desfășurare. Ce voiai să întrebi, de fapt, se interesă el la fel de nedumerit, ce nu e bine? Într-adevăr, ce voiam să știu? Se vede clar cum se întâmplă lucrurile, poate voiam o confirmare: voiam să știu cum au aici soții condiții să trăiască viața sexuală, merg în pădure singuri, o fac în colibă la câțiva metri de vecini, printre copii? Mă privește nedumerit, fără răspuns. E și asta un fel de răspuns. O fac în trei minute și gata? insist eu. El ridică din umeri și rostește un da nonșalant. Eu fac o grimasă, nu înțelege unde e problema. Tu crezi că femeile voastre au bucurie și satisfacție din asta? Probabil că nu, încercă el un răspuns, dar de ce nu au oare? întreabă ca pentru sine. Pentru că iubirea cere mai mult timp acordat acestor trăiri și gesturi ca să se descătușeze trupul femeii pentru bucuria ei, dau eu un răspuns. Rămâne pe gânduri, acum nu mai voiam să-l tulbur, mai bine să revenim la legende, propun. Da, sigur, spune el nu foarte împăcat, am să-ți spun legenda kavei, dar uite, îmi amintesc că am văzut când eram la o pregătire pentru profesori, un film la televizor, un film american, acolo dragostea părea altfel, ceva ce noi nu știm... se vedea că îl chinuia gândul.

Eu știu că rădăcina de kava vine din femeie, îi reamintesc, știu asta nu doar de la Joselyn, ci mi s-a spus legenda de pe insula Pentecost, e aceeași poveste prin care planta se naște din trupul fetei moarte? îl întreb, revenind la legendă. Nu, eu pe asta n-o știu, spune Maktuan, e alta, o poveste

diferită de tot ce ți-am spus. Ascultă: erau două fete, surori, care locuiau împreună. Se întâmpla pe vremea când nu se purtau haine, nici măcar fuste niuh, din scoarță de copac; una dintre ele, așezată pe vine pentru a-și duce la bun sfârșit lucrul, simți o senzație nouă și foarte plăcută. Neștiind despre ce este vorba, o chemă și pe sora ei ca să se așeze acolo, să verifice dacă simte același lucru. Apoi văzu cum tot corpul surorii ei fremăta de plăcere. Acum amândouă simțeau aceeași plăcere nemaiîntâlnită. Au încercat să vadă ce se întâmplă. Din sol crescuse o plantă nouă, necunoscută, care dăduse într-un lăstar verde, ca o săgeată ițită din pământ; vârful acesteia intra în vagin și le provoca fiori de plăcere. Fetele, observând lăstarul, l-au replantat și l-au înmulțit, repetând bucuria senzației ori de câte ori doreau. Apoi planta s-a maturizat, din rădăcinile ei bărbații au preparat băutura care le dă o plăcere asemenea momentelor în care fac dragoste, dar e de mult mai lungă durată decât trăirile iubirii și poate fi repetată ori de câte ori voiesc. Dar pentru că provine din vaginul femeii, consumarea sub formă de băutură, este interzisă acestora.

În timp ce-mi povestea, s-a împotmolit de nenumărate ori, începu să se fâstâcească, nu știa cum să-mi explice unele lucruri, folosea cuvinte din bislama, neînțelese, la un moment dat îmi desenă în nisip explicându-mi ce înseamnă un lăstar, până am reușit să pricep despre ce e vorba. Știi, mi se pare că povestea asta o spui rar, mi-a venit mie să râd de el; de fapt, e prima dată că o spun cuiva, am auzit-o demult în nakamal, nimeni nu o povestește. Da, îmi dau seama, spun eu, poveștile voastre sunt spuse tuturor, inclusiv copiilor, asta pare o poveste cu bulină roșie. Nu știe ce semnifică bulina roșie, dar recunoaște că e o legendă doar pentru adulți. Vezi, înseamnă că în nakamal puteți vorbi despre lucruri legate de sex. Nu, nu, să nu crezi asta, povestea a fost spusă pur

și simplu, fără comentarii, doar pentru a se ști de unde provine kava.

Îmi vine un gând: aici, în poveste, e explicată dorința femeii de a avea o plăcere pe care s-o poată repeta și prelungi, oare nu e normal să fie astfel și în relația cu bărbatul? Până la urmă, bărbatul a jefuit-o pe femeie de plăcerea descoperită, i se confiscă kava, plăcerea o va trăi bărbatul, iar ei i se va interzice consumul. Pare nedrept? Nu-i spun nimic lui Maktuan, am dezbate ceva greu de discutat între doi străini cu experiență de viață diferită și mai ales de sex diferit, nu cred că-mi doresc să-i dau explicații despre viața intimă a femeii occidentale.

Revenind mai târziu asupra discuției, îmi spune că bătrânii îi învață că relațiile sexuale trebuie consumate rar și scurt, deoarece sunt expuși îmbolnăvirilor, nu, nu femeile, bărbații se îmbolnăvesc grav. Cum să nu fie adevărat? Întrebă contrariat când îi spun că e o informație greșită, atunci de ce să spună bătrânii așa ceva?

Încerc să găsesc o explicație pentru poveste. Spune-mi, de ce crezi că planta kavei este asociată cu vaginul, ca să fie validată o astfel de poveste? Este vreo asemănare între cele două? Nu m-am gândit niciodată, spuse el pe gânduri, vezi, ceea ce am învățat eu nou de la tine, e să caut semnificații, înțelesuri în legendele noastre. Acum știu, exclamă după câteva secunde de gândire, da, este o asemănare, una foarte izbitoare, cum de nu m-am gândit? Când din lăstar frunzele se bombează ca să se desprindă de trunchi și se răsucesc pe laterală înafară, arată exact ca un vagin, am să-ți arăt când o să găsim o plantă de kava. Apoi, după ce se dezlipesc la capete una de alta, sunt doar două frunze față în față. Asocierea, îmi explic eu, mai ține și de senzație: furtună de plăcere pe care consumatorul o simte când golește recipientul cu lichid cafeniu, amețea, paroxismul și relaxarea împlinită de după... nu e vorba doar de înfățișarea

fizică, îmi amintesc eu de cele cunoscute despre efectele kavei. Conform explicației lor, kava înseamnă un orgasm prelungit, asta îi ținea pe oameni subjugati; ore în șir se înfruptau bărbătește din acest deliciu – dar și viciu – pentru că bloca în inactivitate, regres și dependență.

Reușisem, în final, să aduc discuția la un numitor comun de dezbatere rece, ruptă de încărcătura pe care o posedă, îmi dau seama că toată după-amiaza s-a desfășurat într-o tensiune destul de greu de suportat pentru el. Era timpul să ne întoarcem acasă. Nu mi-ai explicat, interveni el în discuție, de ce femeile din cultura voastră trebuie să-și acopere sânii, dar în rest pot purta cum îi spui tu acelui obiect... costum de baie. Încerc să-i explic că sânii sunt considerați, ca și zona genitală, o parte intimă a organismului, se consideră așa pentru că intră în zona erogenă, participantă în actul sexual. Nu cred că l-a mulțumit răspunsul, știi, sânii au rolul să hrănească copilul, nu sunt mai deosebiți ca oricare altă parte a corpului care este folosit în orice altă activitate. Are dreptate, aici femeile alăptează copil după copil. Se caută să se prelungească cât de mult perioada alăptatului, e cel mai simplu mod să fie copilul hrănit, nu există lapte praf, nu există nici lapte de animale pentru copii, așa că o mamă fără lapte înseamnă copil flămând, dacă nu i se găsește doică. Înțeleg că sânii au un rol foarte practic pentru supraviețuire, nu mai e loc pentru jocul erotic, joc necunoscut pentru această zonă a lumii.

Mă gândesc la călătoria mea de anul trecut în India, acolo unde jocul erotic a devenit act de închinare, iubirea fizică în kama sutra e mai mult decât artă, e considerată legătură cu divinitatea, iar aici, puțin mai la vale de India, nici elementele normale nu sunt cuprinse în actul iubirii. Extremele sunt în vogă. Numai sânii femeilor intră în actul erotic?, mă trezesc întrebată. De fapt, tot corpul intră în acest act, sunt eu de acord, dar

unele zone sunt mai încărcate de erotism, poate e doar o conveniență a culturii noastre, mă dau bătută ca să nu mai încing momentul. Dar tu, îl întreb, tu de ce nu ți-ai dat jos maioul când ai înotat? Din același motiv ca și tine, dacă tu aveai sutien, mi s-a părut jenant ca eu să nu am, ori chiar nu am, știi, aici nici măcar chiloți nu prea poartă oamenii, sutiene deloc... așa că am păstrat tricoul, ca să fiu decent. Îmi veni să râd, gândindu-mă cum ar fi arătat în sutien! Da, uite unde am ajuns cu explicațiile, eu îi spuneam de costum de baie, el rămase îmbrăcat ca să-și păstreze decența.

Cât despre sutiene, știu o poveste mai delicioasă: cu câteva luni în urmă, voluntarii din Societatea Pilgrim au dus sutiene în satele de primitivi, voiau să îmbrace femeile măcar cu acest minuscul articol vestimentar; toată lumea a primit cu bucurie cadoul, se cereau tot mai multe. Peste câteva zile au văzut pentru ce erau atât de doritori să le primească: elasticul sutienelor fusese tăiat și folosit la confecționat praștii, acum toți copiii se întreceau să doboare păsări, praștia este foarte apreciată ca armă de vânătoare. Știu că o organizație din Australia a reușit să adune zeci de mii de sutiene ca să le transporte în Vanuatu; dacă vor fi devenit tot praștii, nu se știe.

Cred că cei care nu se îmbracă, ar avea mai mare nevoie de păaturi pentru noapte; atunci când oamenii simt frigul, sunt mai pregătiți să schimbe ceva, decât să acopere părți ale corpului de a căror expunere nu le este deloc jenă. Antropologia spune că diferența de civilizație se face atunci când un grup de oameni recunoaște că unele lucruri „nu se cade” să fie făcute, atunci când intervine rușinea, jena. Atâta timp cât nu funcționează educația, ca un cârlig interior, degeaba îmbraci exteriorul, jena, vizavi de acest comportament, e un sentiment inexistent!...

Soarele coborî brusc gata să cadă dincolo de copaci, spre golful unde era bungaloul meu.

Pe drum către sat reiau o temă întreruptă la venire: nu cred că e bine pentru tine să apărem amândoi în sat uzi, venind de pe plajă. Am observat că aici toți știu totul despre fiecare. Ai văzut că satul, prin așezare, prin concepții, prin construirea vieții, nu permite problemele private, totul se discută din om în om. Toate satele din jur știu că sunt aici, de când sunt aici apărem peste tot împreună de dimineața devreme până seara foarte târziu. Dacă eu o să plec, nu o să ai probleme cu gelozia unora, știu eu... poate discuții cu Labo, poate unii sau unele să aibă grijă să-i toarne venin în suflet? Încercam eu să-i explic. Am înțeles ce vrei să spui, așa e, suntem urmăriți și acum, dar nu pentru că cineva ar gândi ceva, ci pentru că așa se trăiește aici, poate că ar trebui să fim mai atenți ca să nu jignim satul cu atitudinea noastră față de el, fiind prea expuși. Dar acum, tu nu poți trece singură prin pădure, trebuie să mergem amândoi. Fie că trecem prin sat, fie că ne vede cineva în pădure, nu e bine nici într-un fel, nici în altul. Dacă erau băieții cu noi, era mai bine, încerc eu o variantă, dar degeaba.

Uite, trecem de pădurea de cocotieri, dincolo e nakamalul, el merse înainte să verifice dacă sunt bărbați în nakamal, da, e plin, trebuie să ocolim prin pădure; așa că ne-am dus pe tot felul de cărări întortocheate, aproape să ne pierdem în semiîntunecime, până ce am dat de primele lumini printre copaci. Înainte de a apărea în sat, ne despărțim, nu ne-am întâlnit cu nimeni, el, vizibil ușurat, o ia la stânga, tot pe cărarea din pădure spre golf, eu – la dreapta, spre sat, pentru pâinea comandată ieri.

Era deja întuneric, ghiceam cărarea după copaci și după luminile focurilor, eram pe-aproape. Am bâjbâit printre colibe, acum nu mai știam care e a brutăriei mele, focurile luminau prea slab; în toate colibele, femeile găteau sau luau cina cu familia, se auzea din nou hărmălaia vieții la grămadă. Până

la urmă, trecând pe lângă un bărbat, l-am rugat să-mi arate el unde e casa lui Ellen; tânărul bărbat avea chef de povești, îmi puse o sumedenie de întrebări, apoi mă purtă roată printre colibe, nimerisem pe alte cărări, iată, o vedem pe femeie, ea îmi spune că pâinile nu sunt gata, să vin mâine dimineață dacă nu e prea târziu. Dar mie mi-e foame, mai bine încerc peste o oră, voi veni împreună cu elevele de la școală, ele știu drumul.

27. Seară cu dans

Am avut parte de o seară foarte stranie. M-au însoțit peste tot elevele, mă duceau de mână, mă duceau de talie, îmi purtau bagajul. Trecând pe la mine prin bungalou, pentru că generatorul era pornit din nou, mi-au cerut să le arăt pe laptop poze cu familia mea, în special pozele fiului meu – adolescent, au fost prelung comentate, când cu seriozitate, când printre râsete prelungi, apoi iar vorbe multe și repezi. Le priveam în lungă lor dezbatere, nu se sfiau să vorbească arătând spre el, oricum nu înțelegeam, alte poze nu au mai fost cerute, ci cât de multe cu el: blond, înalt și matur pentru vârsta lui, părea foarte atractiv pentru adolescente, iar ele nu se sfiau să-mi dea de înțeles că așa este. Le-am pus un filmuleț, urmăreau altfel decât băieții profesorului, poate nu prea înțelegeau în engleză, dar nu urmăreau deloc firul poveștii, nu părea că erau interesate de mesaj, de întâmplări, ci erau furate de vreun personaj, o față a unui actor, râdeau pe înfundate³⁹ sau discutau îndelung, cu spatele la film, nu conta că imaginile rula în continuare și nu mai știau de unde să reia urmărirea. Se pare că interesul lor era cu totul altul, până la urmă nu conta povestea unui film, pentru ele conta oamenii de acolo, înțelegerea unor realități diferite de ceea ce oferea societatea lor; atrăgeau orașele, clădirile, străzile, viața civilizată, magazinele, detaliile, îmbrăcămintea, fețele oamenilor. Țin minte că m-au întrebat și pe mine amănunte despre viața mea, să le povestesc trăirea din lumea noastră: despre ce întâmplări au loc de-a lungul zilei, mi-au cerut să le povestesc ce fac, pas cu pas, de când mă scol până merg la culcare. Am evitat răspunsul atunci, credeam că nu e nimic concludent pentru ele, mai târziu am înțeles, dar era prea târziu.

În coliba mea, ele nu au fost tăcute și liniștite precum băieții, erau mult mai mature și cu alte interese în prim plan.

Ne-am întors în sat să-mi iau pâinea, am trecut și prin magazinaș, se vindeau doar câteva produse: biscuiți sărați și dulci, bomboane, napolitane, câteva conserve de pește, borcane cu gem și unt de arahide – atât, dar era bine, mi-am luat câte ceva, le-am luat și fetelor dulciuri, bomboane și biscuiți cu cremă. Am fost uimită la stilul de împărțire, nu un fel de a lua din pachet și a da mai departe, cum obișnuim noi, ci una dintre ele, Joana, ca lider, desfăcu punga și ne împărți bomboanele, cu mâna ei, în mod egal. Mie, la fel. Am spus că era doar pentru ele, nu și pentru mine, atunci porția mea au împărți-o tot egal, iar dacă nu a ieșit la împărțeală, au rupt în bucăți ceea ce era peste număr, egalând restul. Nu conta că le sunt mâinile murdare, că trebuie să țină bomboanele fiecare în palmă și se vor topi, vor fi lipicioase, s-a gospodărit fiecare cum a știut folosind frunze, restul de la ambalaj sau, pur și simplu, palma. În acest fel împărțeam noi bunătățile când eram copii mici. Egal și apoi autogospodărire. Aici, se păstrează stilul și la adulți.

Începeam să învăț că murdăria nu era percepută ca la noi, o impuritate care macula, plină de bacterii, cu posibilitate de îmbolnăvire, aici murdăria era țărână, era cenușă sau resturi alimentare, era ceva bun în esență, de care nu trebuia să te ferești. Era o parte a lumii care te înconjura, ce conta dacă ajungea pe haine sub forma de pete? Se lingeau pe degete fără să gândească despre mizerie că va ajunge și ea în gură, mizeria era o parte din viață.

Am primit pâinile aburinde, fierbinți. Am rupt una în bucăți și am mâncat-o pe loc, cu fetele. Apoi, sub privirile și discuțiile celor din sat, care ne urmăreau cum ne îndepărtam ținându-ne de mână, de talie, ne-am îndreptat spre terenul viran

al satului, de acolo se auzea muzică. Apropiindu-ne, am stins lanterna, era o impietate să luminezi o slujbă religioasă care se dorea în umbră. Se adunase un grup de închinători ai lui John Frum, care doreau să prelungească serviciul de cântec și dans și aici în sat. Se cânta cu vocea în acompaniament de chitară, ritmul era bătut cu palmele de către toți cântăreții, grupul era adunat sub un acoperiș de frunze de care era atârnat un felinar afumat, care răspândea lumină slabă, umbroasă, pe un cerc cu diametrul de doi metri, doar cât să vadă chitaristul unde îi sunt degetele. Vocile se auzeau răzbind din întuneric – metalice, fierbinți, strident-sfâșietoare, fără să reușești să vezi o singură față neagră, era ca și cum întunericul prinsese voce.

Roată în jur, era o mulțime de oameni ascultând nevăzuți, undeva mai încolo cineva aprinsese un foc doar cât să vezi că nu-i țipenie de om pe acolo, butucul mai mult fumega decât ardea. Am stat pe iarba udată de roua care căzuse abundantă, fetele mă țineau care de mână, care de umeri, care se juca cu părul meu, lipite de mine, de parcă trebuia să le feresc de spiritele nopții. Acolo, în întuneric, felinarul, balansându-se în mișcarea vântului, arunca trâmbe slabe de lumină asupra unui bărbat dansând gol, înfășurat peste șoldurile înguste cu o lavalava. Cu muzica aceea străină și lunatecă, mi se părea că trăiesc o irealitate, un vis pe care nu mi-l pot explica, din care poate o să mă trezesc și o să-mi pară rău știind că am fost într-o lume himerică. Le-am strâns în brațe pe fete, răspândeau în nări un miros de piele nespălată, cu părul mirosind a blană unsuroasă, dar ele erau calde, iubitore. Mi-au răspuns strângerii. Să mai rămânem puțin, mi-au șoptit, sigur, rămânem cât vreți voi, avem timp. Și-am rămas. Mult? Puțin? Nu știu, era timpul suspendat undeva într-un întuneric muzical, cu ritm mai puțin viu decât acela de dimineață, un ritm în tandem cu noaptea,

cu stelele și luna nehotărâtă de a ieși de după liziera pădurii, în tandem cu fumul de la buturuga bărbaților care fumau țigări răsucite de degetele lor murdare de țărână și viață.

Casa mea era la mii de kilometri, dar în momentul acela am știut că și ei fac parte din casa mea, că între mine și ei nu e decât același freamăt de viață, chiar dacă eu alerg ore în șir pentru a munci într-o activitate intelectual-cultural-spirituală de care ei habar nu aveau, iar ei ascultau cu fervoare cântecul unei închinări în așteptarea lui John Frum, cântând totuși cântece despre Isus.

Spre dreapta, cerul e luminat din când în când de scânteierile vulcanului veșnic viu, ca niște fulgere lungi, nori vișinii colorează cerul. Doamne, ce zile, ce nopți!

[39](#) Puțin despre râs: multă vreme, am urmărit manifestarea fără s-o înțeleg, apoi am observat (cel mai ușor de observat era în satele foarte primitive de pe Santo) că oamenii cunoșteau doar două feluri de a-și manifesta emoțiile puternice: fie râdeau, fie plângeau. Distanța dintre râs și plâns era foarte mică, uneori se amestecau. Râsul nu însemna neapărat veselie, ci adesea emoții puternice. Chiar în traume puternice, oamenii râdeau.

28. Piroga lui Nain

Pescarii cântau de dimineată ca întotdeauna, apoi i-am văzut adunându-se pe pietroaiele de sub faleză, își împărțeau peștii; burțile acestora, albicioase, luceau în soare. Bărbații erau gălăgioși și veseli, goi, doar cu câte o lavalava peste șolduri, adunau plasele curățindu-le de rămășițe.

I-am cerut unuia să mă plimbe cu piroga lui. Am urcat, era foarte îngustă, fusta mi se înmuiase în apă. Pescarul meu vâsli în larg, valuri nu prea erau, dar piroga era foarte sigură, echilibrată fiind de brațul de lemn care plutea la un metru și jumătate. Pescarul îmi spuse că el a fost bărbatul de aseară care m-a condus la coliba brutăritei Ellen, îl chema Nain, da, acum reușeam să-mi amintesc de el, lui i-a fost mai simplu să mă recunoască. Ceilalți pescari ne salutau cu râsete și chiuături prelungi, se distrau de el că mă are în pirogă, dar Nain îmi spunea că sunt invidioși. Îi arăt cum funcționează aparatul de filmat, îl las să filmeze, acum ceilalți fluieră mai insistent. Tot timpul mi-e frică să nu scape aparatul în apă, nu e un iresponsabil, dar mă simt mai bine când revăd aparatul la mine în poală. L-am comandat special din America, filmează HD, dar nu mi-ar părea rău doar de aparat și costuri, cât de faptul că mi-ar paraliza toată munca de aici.

Piroga se umple de pești, unii sunt încă vii, se zbat printre tălpile mele – împărțim aceeași apă în burta pirogii. Trecem de la un pescar la altul, vâslind cu forță, și adunăm toți peștii, care apoi, la mal, vor fi împărțiți. Se pare că au o muncă în stil comunist, dar aici poate că dă rezultate. Nu pescuiește nimeni doar pentru sine, se împarte și pentru cel care n-a avut noroc. Oricum, nu se face negoț, e doar pentru masa de fiecare zi, uneori mai cumpără cei din sat, poate turiștii, dar nu e o industrie care să ceară norme.

Nu foarte departe de noi, un pescar se ridică în picioare în pirogă, privește atent undeva în dreapta bărcii. Nain îmi face semn să-l urmărim în tăcere. E un pește mare în zonă, uite, bărbatul ia sulița – peștii mari se prind cu sulița – îmi spune atent la gesturile omului. Toate pirogile au înțepenit. Va avea noroc? Pescarul își încordează brațul cu sulița ridicată deasupra capului, trage, dar peștele scapă în adânc, bărbatul se așază din nou în pirogă, recuperează arma de lemn, de-acum se destind cu toții. Ce fel de pește era? întreb. Nu știu (e prea departe ca să-l întrebăm pe făptaș), dar uneori prindem ton, aceia sunt mari, prindem și rechini, dar acum nu e sezonul rechinilor, sunt gustoși, când este prins un pește cu adevărat mare, pot să mănânce din el mai multe familii. Se poate face o sărbătoare în întreg satul dacă e un ton uriaș. Știu că nu există nicio metodă de a păstra carnea, frigidera nu sunt, dar nu se cunoaște nici măcar saramura sau afumatul, așa că totul se consumă proaspăt.

Observ cât sunt de relaxați în munca lor. E mai mult divertisment. Nu contează cât prinzi, tot ai, nu trebuie mulți, nu te îndeamnă nimeni de la spate. Termină pescuitul și toată ziua, nu mai ai nicio treabă. Eventual, să mănânci peștii gătiți de nevastă. Dacă îți face plăcere, poți să participi și tu la frigerea lor. Dacă nu, moțâi undeva, la umbră. Când te scoli, laplap-ul e gata, fructele sunt savuroase, vremea minunată. Așa e tot anul. Și anul viitor, din nou⁴⁰. Iar tu ești pescar pe o pirogă cioplită de tine. Două săptămâni a cioplit Nain până și-a terminat piroga. Dar nu într-o muncă istovitoare, ci doar atât cât să știe că o va termina ca s-o lanseze la apă. Cât despre ocean, acesta e cunoscut, se știe când va fi furtună, când e vreme bună, când sunt valuri periculoase, când e prohibiție pentru anumiți pești, toți știu să se conformeze mersului naturii, e viața care stabilește echilibrul om-mediul⁴¹. De sute, de mii de ani, e la

fel. Așa e normal să fie. Îmi dau seama de normalitatea aceasta, după o vreme te adaptezi ei, e ca o fire pe care o descoperi trăind latent în tine, răpusă de civilizația artificială în care am crescut noi.

Acum, mi-e atât de ușor să mă trezesc la cinci dimineața și să mi se facă somn la opt seara! Mi-e ușor să râd, să cânt, să le ascult vorba gălgăită, să-i înțeleg și fără să le pricep cuvintele, deoarece și ei mă înțeleg pe mine.

Azi, e ultima zi în Port Resolution. Am început ziua în piroga lui Nain, apoi la masa de la cantină, mi s-a fript pește și mi-au gătit niște specialități de pe insulă, nu mi-au mai dat din porția copiilor, li s-a părut prea sărăcăcioasă. Fetele mă priveau așteptând aprecierea mea pentru gustul mâncării, se delectau văzând cum savurez masa. Le-am lăudat. Apoi, administratoarea mi-a cerut prețul pentru masă, nu mai era ca ieri, se triplase, așa am pățit și cu Rose, la bucătărie, la micul dejun. Dacă ai bani, știu să ți-i ceară. Simt că ar fi un izvor de la care pot să se adape cât de mulți. Oricum, e ultima zi aici. Dar mai am aproape o lună până să ajung acasă, trebuie să am grijă să nu consum banii înainte de vreme, cine știe ce probleme mai pot interveni care să-mi necesite bani, nu pot risca.

După masa de prânz Maktuan îmi descoperă cel mai frumos loc din zonă, cea mai frumoasă plajă. Era la o distanță mai mare decât primele, dar de o frumusețe emoționantă: aceeași sălbăticie și izolare, marea în culori de la albastru dégradé spre verde crud și apoi violet, valurile blânde, spumoase ling plaja pustie plină cu scoici, bucăți de corali, o pirogă dezafectată se odihnește de cine știe când, îngropată puțin în nisip, cioplită grosolan, bătrână și ospitalieră.

[40](#) Amélie Nothomb scrie în *Biografia foamei*, că Vanuatu este țara în care oamenii nu sunt obligați să muncească pentru a trăi, că hrana

atârnă îmbiind să fie culeasă, că e un paradis ai cărui locuitori nu cunosc foamea. Era să fiu și eu cucerită de acest gând, pe coastele tanneze e valabil, dar când am intrat în zone sărace, unde vegetația și oferta nu mai erau atât de darnice, când am locuit pe insula Santo, nu doar că i-am văzut pe băștinași nehrăniți și bolnavi, ci eu însămi am flămânzit din cauza lipsei produselor. Realitatea contrazice opinia prezentată în carte. Cât despre nemuncă, A. Nothomb avea dreptate, dar nu din cauza abundenței nu muncesc oamenii, ci din cauza stilului de viață; un vestic ar spune: din cauza lenei, însă aici aceste trăsături capătă alte valențe. (Vezi A. Nothomb, *op. cit.*, p. 10-14). Într-un fel, aceste societăți nu au trecut cu totul de la hrana culeasă. la hrana produsă, cultivată. acest amănunt poate fi un indiciu al rămânerii lor în urmă pe scara invențiilor, a productivității în alte domenii. Pasul pe care omenirea, la începuturile ei, l-a făcut în acest sens, este definitorie pentru dezvoltare (Vezi N. Petrescu, *op. cit.*, p. 242)

[41](#) Gulian scrie despre raportul primitivului cu natura, cum „acesta nu se preocupă doar de actele sociale și rituale, ci și de necesitatea de a trăi în condiții de armonie și cooperare cu natura. Viața lui depinde de funcționarea naturii, de succesiunea regulată a anotimpurilor (...) el nu poate exista fără ea și acest fapt atât de important, el îl exprimă prin mit și rit”. (C. I. Gulian, Lumea culturii primitive, Editura Albatros, București, 1983, p. 181).

29. Închinarea la pietre

Maktuan m-a adus pe plajele acestea rar căutate, pentru a-mi arăta un nakamal special al mării. Stăm puțin și-mi explică despre închinarea tradițională.

Există pietre pentru fiecare vegetală – pentru pomi fructiferi, rădăcinoase, tuberculi –, apoi pentru păsări și pești, chiar și pentru fenomene naturale, uneori sunt pietre care reprezintă un anume om important. Pietrele au fost create înainte de celelalte lucruri.

Pe de altă parte, există o ierarhie foarte fixă, transmisă din generație în generație, în care anume persoane sunt implicate în închinare. Aici, pe Tanna, numele zeității superioare, numele lui Dumnezeu este Yeramara, el este un dumnezeu bun. El a creat totul – lumea văzută, dar și lumea spiritelor, care se împart în spirite bune și spirite rele. Nu știe să-mi explice de ce unele spirite sunt rele, așa le-o fi creat Yeramara? – întreb. Nu, crede că au devenit cumva rele, pentru că așa au vrut să fie, dar e numai părerea personală, nu ar fi auzit de la nimeni explicația transformării lor. Totul este al lui Yeramara⁴². Oamenii provin din lucrurile bune ale lumii: din fructe, legume, păsări, pești, foc, lumină, apă etc. Oamenii trebuie să se închine lui Yeramara, dar trebuie să slujească și spiritelor, care, dacă se supără, pot să aducă multe nenorociri. Nu poți să te închini oricum, oamenii nu cunosc adevărata închinare, acesta este un secret deținut doar de preoți, obiectele de închinare sunt tabu, la fel și persoanele care aduc închinarea. Astfel este șeful tribului, al satului, care se numește *yeni*. El transmite voia lui Yeramara către oameni prin intermediul numiților *polish*, un fel de preoți care se roagă și au grijă de nevoile lui yeni, au grijă ca poporul să înțeleagă mesajele din partea

lui. Polishii fac rugăciunile în fața pietrelor. Dar mai există un tip de oameni, numiți tâpunish (am transliterat fonetic, datorită sunetului „â”, negăsind corespondent în engleză), oameni cu rol în viața spirituală: ei fac vrăji, vindecări, pot fi tămăduitori cu ajutorul plantelor sau descântecelor, cunosc puterea vindecătoare a plantelor medicinale, ei folosesc micul nakamal, mai sunt numiți și cleveri; mi se pare că termenul a pătruns ca neologism din engleză, dar cu o altă încărcătură, având un rol magic, însă apoi am găsit că denumirea e mai veche, provine dinaintea pătrunderii albilor, argument îmi era legenda lui Roy Mata, dăinuind de prin anii 1500.

În afara acestor persoane care intermediază între om și divinitate, fiecare în dreptul rangului său, toți ceilalți sunt oameni simpli, care totuși nu sunt egali: există unii mai influenți prin acumularea de bogăție, poți fi astfel un big-man, apoi prin grade de rudenie cu șefii, sunt importanți compozitorii inspirați de spirite și cântăreții, mai sunt cei care stau în jurul șefului ca păzitori ai vieții lui, reprezentând sistemul de securitate; în vechime, aceștia erau foarte importanți, datorită deselor războaie intertribale, când nu existau legi decât cea a șefilor și a forței, a spiritelor manipulate de preoți și a violenței. Supraviețuirea era un slalom extenuant printre toate acestea.

În ceea ce privește închinarea, polish-ii sau tâpunish-ii, la porunca șefilor, se roagă spiritelor sălășluite în pietre pentru o recoltă bogată, pentru sănătate, pentru nevoile satului, pentru ploi etc. Fiecare polish are în grijă o anumită piatră, nimeni nu știe cum arată pietrele în realitate, care și unde se află ele, sunt de neatins pentru oamenii de rând, dar oricum, dacă cineva le-ar vedea și atinge, nu ar ști că e vorba de cele consacrate închinării. Felul în care sunt ascunse și locația lor este diferită de la zonă la zonă, ele sunt sacre mai ales în momentul în care preotul intră în contact cu spiritele prin

intermediul rugăciunii, exprimată printr-un fel de a povesti, nu e vorba de rugăciuni și formule stereotipe, dar există un rit de apropiere, de tratare a lor cu frunze și plante sacre.

Pe plaja cea minunată, într-un colț de pădure, la umbră, se vede structura unui acoperiș dărăpănat, dar folosit încă. E spațiul nakamalului mării. E important acest nakamal, pentru că de aici a început „drumul pietrelor”, spune Maktuan. Aici au fost „găsite” cu sute de ani în urmă, primele pietre sfinte, aici li s-a dat destinația, de-aici le-au ridicat preoții și le-au purtat în sate, le-au așezat în locurile secrete pentru închinare. Cărarea pe care am venit dinspre sat prin pădure, este numită și azi „Drumul Pietrelor”. Nakamalul era gol, nu doar pentru că era ziua-n amiaza mare, ci pentru că acel nakamal avea parte de oaspeți doar într-o anume sărbătoare – de întâi aprilie, ziua ceremoniei deschiderii mării. Timp de patru luni înainte de aprilie, marea e închisă pentru anumiți pești, pentru că sunt prea mici pentru pescuit. Prohibiția e cunoscută de fiecare pescar și ținută cu sfințenie, ea asigură hrana de mâine. Tot în aprilie, începe și recolta de igname, cea mai importantă rădăcinoasă, cu tuberculi foarte mari, lungi până la un metru, de grosime cu diametrul de până la 20 de cm, bogați în amidon, gustoși și hrănitori. De întâi aprilie, se prind primii pești, preotul aduce primele rădăcini de yam (igname), el e cel care are dreptul să asigure recolta bogată, aducând la ceremonie din propria grădină. Se bea kava, se oferă kava și spiritelor, tâpunish-ii înalță rugăciuni pentru pești. Ceremonia este interzisă femeilor, totul este performat de bărbați, ei cântă, dansează, mănâncă produsele preparate acolo în foc, mulțumesc spiritelor pentru recoltă și pești.

Pe malul mării, se află niște pietre așezate într-o direcție anume, ele nu pot fi mutate din loc, sunt pietrele care atrag peștii la plasa pescarilor, piatră pentru rechini, piatră pentru ton, pentru alți pești,

Maktuan nu mi-a putut specifica nimic despre apartenența lor, nu știa prea bine; în general, nimeni dintre sătenii simpli nu știa ce reprezenta fiecare piatră, dar nu aveam voie să schimbăm poziția niciunei pietre, căci – cine știe! –, poate era chiar cea care împlinea nevoia⁴², altfel am fi atras oprobriul pescarilor, al satului, le-am fi stricat norocul la pescuit.

Eram foarte dornică să văd pietre sfinte, dar mi-am dat seama că în satele vizitate, ele erau deja îngropate departe de vreun ochi omenesc; dacă se mai practica, totuși, închinarea la spirite, aceasta nu mai era intermediată de pietre; le voi găsi, mai sigur, în satele necreștine.

Întorcându-ne pe Drumul Pietrelor, observ o serie de grădini ascunse în pădure, la mare distanță de sat. Când oamenilor nu le mai ajunge terenul din jurul satului, defrișează o parte din pădure și plantează grădini. Terenul e foarte fertil, un pământ negru, parcă toată țărâna e amestecată cu cenușa vulcanului, știu de la mama că cenușa e un bun fertilizant pentru teren, pielea de pe picioarele mele e o mărturie a acestui nisip negru, tot timpul sunt cenușie pe picioare, pe ale lor nu se vede, sunt negre oricum, dar pielea le e foarte uscată, asprită, crăpată adesea, se pare că aportul de fructe și suc de nucă de cocos, nu reușește să anihileze cenușa din sol, care usucă și crapă pielea.

Maktuan pleacă la orele de după-masă, eu mă pregătesc pentru vizita la vulcan.

⁴² O cosmogonie atât de bine construită, se întâlnește rar în arhipelag. Poate că și aceasta e, în parte, adaptată învățăturii creștine, cel puțin în sistematizare, fiind elaborată prin difuziune culturală.

⁴³ Primitivul este convins nu numai că ceremoniile magice afectează persoane și lucruri aflate departe, ci că și cele mai simple acte ale vieții cotidiene au același efect. Funcționează un cod de legi mai mult sau mai puțin elaborat, reguli a căror încălcare de către

grup, va avea drept consecințe nenorociri sau chiar moartea. (Vezi James George Frazer, *op. cit.*, p. 53). Astfel se influențează vânătoarea, pescuitul, rodirea, războaiele intertribale. O serie de ceremonii împlinite azi în Vanuatu, mai au acest rol magic: așezarea pietrelor despre care e tocmai vorba, dansurile fertilizând grădina, rugăciunea tîpunișilor în fața pietrelor sfinte, gesturile acestor preoți față în față cu pietrele, comportamentul cotidian al preoților etc.

30. Vulcanul Yasur

Furnicile mi-au invadat din nou pâinea, papaia, fructele cumpărate. Oriunde așez proviziile, oricum le împachetez, indiferent unde le agăț, furnicile le găsesc. De șobolani și șoareci, am scăpat; întrucât nu am păstrat nimic la îndemână, bucătăria lui Rose e mult mai căutată de ei, eu mă războiesc doar cu furnicile și șopârlele care îmi vizitează plasele cu mâncare. Cinez înainte de a urca la vulcan, e încă zi, e lumină, dar vom aștepta apusul și căderea întunericului pe buza craterului.

Pâinea mea afumată, unsă cu unt de arahide și gem de căpșuni cumpărat aseară de la micuțul magazin, e delicioasă, nu mă mai uit după furnici, le înghit pe nemestecate, acum aparțin și ele sandvișului meu, așa a fost în toate aceste zile, am devenit un furnicar fără să vreau.

E prima dată de când, aflându-mă pe insulă, iată, trag pe mine niște pantaloni, voi fi împreună cu alți turiști; dintre băștinași, nu va fi decât șoferul; pun aparatele în rucsac și sunt gata. În căsuța de alături, locuiesc două australience – mamă și fiică, fiica vizitează insula și vulcanul a patra oară, cred, a venit pentru un studiu despre cultul cargo, e de-a casei, cunoaște băștinași, e prietenă cu proprietarul caselor de vacanță, o blondă frumoșică, aseară a căutat cu mama ei un bar al turiștilor de lângă mare (un spațiu de patru metri pătrați acoperit cu bambus) unde spera să se prepare kava, le era dor de o bună-dispoziție intermediată de drogul autohton, dar nu le-a preparat nimeni, s-au întors dezamăgite. De la ea am aflat că există o culegere de legende vanuateze, cu titlul Nabanga, numele copacului sfânt; am fost puțin descumpănită, deci nu eram prima care să alcătuiască o astfel de culegere, ce vanitoasă mai eram!... apoi, când am cumpărat cartea în Centrul

Cultural din Port Vila, m-am liniștit, erau doar câteva mituri de pe Tanna, pe când eu aveam deja notate mult mai multe, plus cele pe care le va culege colaboratorul meu, asta înseamnă că tot eram primii în a salva o serie de mituri și credințe.

A sosit jeep-ul, e tot Jozef, șoferul cu care am venit de la aeroport, mă recunoaște, mă salută pe nume, mă poartă în cabină lângă el, ceilalți urcă în remorcă. Îmi convine locul, pentru că pot filma mai ușor, mă pot sprijini mai bine de ușă, ca să nu mi trepideze prea tare aparatul pe drumurile forestiere. Trecem cu o viteză care ne aruncă dintr-o parte în alta a mașinii, de parcă am fi saci cu paie. Jozef pare că nu-și protejează deloc mașina, sărim peste bolovani, bucăți de glie, crengi căzute și obstacole de tot felul, de parcă am fi la cursa Paris-Dakar, apoi văd că vin și alte mașini de pe alte trasee. Cum drumul urcă spre vârful muntelui, se observă trâmbe de fum și aburi ieșind din câte o crăpătură a pământului, mi se pare că înaintăm printr-un iad terestru, ca o gură spre cel adevărat: ferigi, iarbă și pomi sunt învăluiți în trâmbele albe, apoi peisajul se schimbă brusc, de la cel luxuriant tropical, la unul selenar, arid și negricios, cu bolovani aruncați într-o dezordine halucinantă. În fața noastră se întinde în urcuș muntele negru cu gura sa flămândă stropind fum, ca un balaur care scoate pucioasă pe gură. Tresalt de bucurie: Doamne, ce imagine fantastică, ce minunat e să fii pe munte, chiar aici, chiar acum!, soarele se pregătește să cadă dincolo de orizontul pacific, pete de nori portocalii se amestecă printre aburii vulcanului, până la urmă nu mai deosebești care e nor adevărat și care e nor vulcanic, siluetele lor se unesc undeva în văzduh, înfrățindu-se.

Strămoșii băștinașilor credeau că în vulcan trăiește un spirit rău care provoacă nenorociri, dacă este supărat. Când primul misionar, John Paton, a fost acuzat de vrăci pentru nenorocirile climatice și cele de boală abătute asupra Tannei, când viața

acestuia atârna doar de un fir de păr din cauza acestor acuzații, el ripostă la rândul-i cu întrebarea: „nu cumva voi sunteți cauza morții soției mele și a copilului nostru? Noi am venit aici pe teritoriul vostru pe deplin sănătoși, de ce mi-ați pricinuit această mare pierdere?” Întrebarea puse pe gânduri pe șefi și preoți, aceștia au găsit atunci o altă scuză pentru nenorocirile comune: „noi credem că cineva o fi luat o porție din ceea ce noi am mâncat și o fi aruncat-o spiritului rău din vulcan și acela aduce asupra noastră toate necazurile și blestemele acestea”⁴⁴.

O altă credință legată de vulcan, este că la moarte, sufletele defuncților sunt pedepsite acolo, dacă aceștia au fost găsiți nevrednici pentru o viață mai bună. E un soi de iad, deși nu am putut primi mai multe detalii despre cine hotărăște soarta oamenilor – Yeramara, sau vreun alt spirit bun (totemic) ori rău (cel al vulcanului?); nu aflasem nimic despre modul în care ar avea loc „cântărirea”, departajarea dintre cei buni și răi; cu cât insistam, îmi dădeam seama că avusese loc o mixtură între crezurile ancestrale și cele creștine, așa că am renunțat. Mitul apariției vulcanului conține referire la un bătrân care, scufundându-se în hăul muntelui, în urma exploziei pietrelor fierbinți la coacerea laplap-ului, locuiește în vulcan și acum.

Urcăm muntele pe jos, mașinile, ca niște rădaște colorate stau cumiți, așteptându-ne întoarcerea. Avem lanterne, dar, deocamdată, ne ajung ultimele licăriri ale luminii solare. În câteva minute se va întuneca total, deja se vede portocaliul focului luminând din adâncul craterului. Turiștii sunt veseli, unii și-au instalat trepied pentru a filma izbucnirile, așteptându-le pe cele spectaculoase. Escaladăm buza craterului, sunt atât de emoționată pentru momentul în care voi privi în adânc, când voi descoperi acest robinet al naturii care ne face legătura cu miezul de sub noi, magma care

clocotește la mii de grade, încât nu mai văd nici unde calc.

Acolo, pe vârful muntelui, întunecarea nu mai e atât de scurtă ca în vale, umbrele pădurii lipsesc, aici crepusculul se prelungește și văd multă vreme portocaliul cerului ademenind focul din adânc. În tot acest timp, cazanul muntelui bubuie în izbucniri repetate. Renunț să mai aștept spectacolul pentru filmare, închid aparatul hotărât să trăiesc momentul, nu să-l immortalizez. Voi arăta acasă ce am nimerit să filmez, dar nu vreau să trăiesc frumusețea acestei legături cu adâncul intermediat de obiectivul aparatului de filmat.

Acum s-a întunecat, nu mai văd nici fețele turiștilor decât dacă izbucnirea focului e suficient de mare ca să ne lumineze pe toți. E mult mai bine așa. Simt sub tălpi trepidația muntelui, pielea picioarelor mele preia furnicătura colosului și o transmite în toți neuronii, colos care tocmai izbucnește într-un bubuit ca de iad, hodorogit, văietat. Mi se oprește respirația, focul captiv arzând în pietroaie, se împrăștie aruncat pe versanții craterului. Noi suntem mult mai sus, nu ne atinge, dar instinctiv, facem un pas îndărăt, ca și cum ne-am feri de invazia de sunet și ardere. Un ooohhh general însoțește izbucnirea.

Se știe despre delirul resimțit pe craterul vulcanului, despre atracția de a te arunca, ceva ca o psihoză care se dezlănțuie ademenind spre adânc, așa cum hăurile îi atrag pe iubitorii muntelui, îmbiindu-i să-și dea drumul. Un „cuplaj” al terorii, al temerii înfrățite cu delirul mistic al magnetismului care atrage irezistibil, insidios.

Nu e periculos vulcanul? îl întrebam azi pe Maktuan. Acum nu, dar sunt perioade când este periculos. Există grade de activitate, acum izbucnirile sunt de gradul zero spre unu, dar dacă urcă spre doi, se interzice urcarea turiștilor, dacă ajunge la gradul trei – e periculos pentru vanuatezi, iar la gradul patru, satele din apropiere

se evacuează, viața băștinașilor fiind deja pusă în pericol. Oamenii insulei cunosc și prevăd foarte bine activitatea vulcanului, nu e nevoie de oameni de știință, observațiile lor de mii de ani, transmise din generație în generație, le-au dat o înțelepciune care nu se bazează pe datele seismografelor.

Zona noastră e foarte expusă activității vulcanice și cutremurelor, continuă el să explice, dar ne e frică și de cicloane, de furtuni mari, ne e frică de secetă, aici natura e stăpână, iar oamenii care cred că pot stăpâni natura sunt cei mai influenți în societatea noastră. Așa și-a câștigat Fred notorietatea și autoritatea, părea că are cunoștințe supranaturale despre furtuni și cicloane. De aceea, în vechime, preoții erau cei mai de temut, ei puteau îndepărta o nenorocire sau, dimpotrivă, dacă oamenii erau neascultători față de șefi, puteau să o provoace. La fel era și în ceea ce privește cunoașterea activității vulcanului.

Anul trecut, o turistă s-a apropiat dincolo de limita permisă, a fost atrasă cum sunt adesea unii atrași fără să poată fi opriți, și la o izbucnire mare o piatră aprinsă a lovit-o și a murit. Fusesse avertizată să nu treacă de limită, însă era mai mult decât curioasă, japoneza voise poate să filmeze, în seara aceea vulcanul era mai nervos ca oricând, era spectaculos într-adevăr, dar și înfricoșător. Femeia a murit, apoi zile întregi nu s-au mai făcut urcări pe munte. Acum, nu e pericol.

Nu-mi vine să cred! Muntele s-a cutremurat ca un câine care se scutură de stropii de apă, am simțit adânc cutremurarea concomitent: a izbucnit exploziv, înalt, scuișând pietroaie cuprinse de foc până nu departe de noi, bolovanii ard curgând fluid înapoi spre fundul cazanului. Lumea a țipat, s-a retras, apoi au izbucnit cu toții într-un râs de eliberare a tensiunii, s-a aplaudat, de parcă natura putea intra în rezonanță cu aprecierea noastră pentru spectacolul oferit. Muntele era indiferent față de noi, își spumega mânia adâncului într-o

ceartă cu fluidele fierbinți, ca niște umori care dezvăluie o ură ancestrală, nerezolvată, un conflict dintre interior și exterior, devenind o rană care supurează magmă – bubele fierbinți de pe Terra. Îmi era tare drag muntele acesta indiferent la aplauzele noastre.

Se făcuse frig, mai frig decât între colibe, focul nu era destul de fierbinte ca să ne încălzească pielea, el încălzea doar apa izvoarelor – simțeam de câte ori făceam duș la cabina turiștilor, ori de câte ori beam apă de la robinetul colibei, era caldă ca ceaiul, dar fără fructe, fără mentă și miere. Pe munte bătea puternic vântul, aducea mirosul de funingine și piatră topită, un miros de pământ lichid. După vreo două ore de privit în gaura adâncului, am pornit-o încet înapoi. Șoferii erau dornici să plece pe la colibele lor, nu era nimic nou, aceeași manifestare zi de zi, dar era rentabilă pentru ei, costa 10 dolari transportul de persoană, iar satul, care trebuia să fugă când muntele lor se supăra și-i pedepsea cu lavă și bolovani arzând, era foarte fericit să ne ia taxa de 25 de dolari, dacă voiam să privim izbucnirile vulcanului. Celelalte sate erau geloase pentru această sursă de câștig nemeritată, bani care rămâneau în vistieria satului, cum spunea Jozef șofând cu aceeași viteză, în jos, pe drumul tăiat prin pădurea tropicală; jeep-ul sălta ca o nucă de cocos bătută de ciclon. Nu mai filmam, mă țineam strâns de mânerul ușii, se auzea cum cei din remorcă chiuiău de nebuni, încât vuia pădurea.

Am trecut prin Golful Țestoaselor, câțiva turiști din remorcă locuiau în bungalourile turistice, se aprinsese un foc mare și erau așteptați la cină; era veselie și lume gălăgioasă. Pentru moment, aș fi vrut să fi fost și eu turist într-un grup de prieteni, ca să am cu cine să-mi împart bucuria exotismului, în seara asta m-am simțit mai singură – sufletește – ca-n celelalte. Noaptea printre copaci părea și mai neagră, în contrast cu becurile colorate arzând

alimentate de generatorul popasului turistic. Restaurantul primitiv semăna cu un uriaș grobian purtând în pânțele – pe o masă acoperită cu mușamaua colorată – porții de orez și fructe. Când își văzu stăpânul coborând din mașină, un Saint-Bernard lătră gros împrăștiind salivă în jur pe o rază de doi metri. L-am revăzut pe turist în micuțul avion când am părăsit Tanna, dar câinele nu era cu el, ar fi fost cât un elefant în cușca strâmtă. Oare, cum l-a adus pe insulă?

Am revenit târziu la căsuța mea, mă pregătesc de plecare adunându-mi lucrurile în rucsac. O nouă mutare. Niciuna dintre zonele în care voi locui, nu va mai avea frumusețea aceasta tulburătoare, această combinație de exotism, culoare și stare de bine. Maktuan m-a ajutat mult să pot înțelege sufletul și credințele lor.

Îmi amintesc cum într-o zi i-am dat bani, aveam pregătite, pentru toți cei cu care urma să lucrez, niște sume – nu prea mari, – ca să mă revanșez oarecum; chiar dacă nu era în proiectul inițial, știam că ei așteaptă sau că se bucură de orice ajutor. Situația lor era ca a noastră după revoluție, când occidentalii veneau cu ajutoare în țara noastră lipsită de mijloace. Ori de câte ori ajungeam în contact cu străini și organizații, eram gata să acceptăm orice ajutor, în bunuri și bani, știam că ei au, iar nevoia noastră era atât de mare, încât nu era deloc umilitor să primim. Maktuan a acceptat banii fără nici un fel de ifose, natural, recunoscător, cu bun simț. Apoi, mi-a spus: am mai primit și ajutorul altora, mi-a fost foarte important, lipsurile sunt mari, cei dinaintea ta au fost foarte darnici, știu că veniseră aici prin organizații, nu pe banii proprii, cum ai venit tu, dar aș vrea să înțelegi ceva: m-ai ajutat mai deosebit ca oricine până acum, într-un fel în care nu am mai fost ajutat. Simpla ta prezență a însemnat altceva, m-ai ajutat să gândesc altfel despre viața mea, despre viața familiei, a insulei, să caut alte înțelesuri ale vieții,

să văd valori în lucruri care treceau pe lângă mine și să observ că altele, pe care se clădește societatea noastră și eu inclusiv, nu au nicio valoare, sunt ca niște goluri care nu pot fi umplute, trebuie părăsite. M-ai ajutat ca eu, în interior, să devin altcineva. Poate vom scrie cartea, aș vrea să devin scriitor ca și tine, dar și dacă nu o vom scrie, tot m-am schimbat și acum e altfel. Îi era greu să-mi explice acel altfel, dar îl înțelegeam mai bine decât se chinuia el să-mi descrie. Fiecare trecem prin viață prin porți de înțelegere a propriei vieți, trepte de urcare spre altfel-urile noastre, am avut parte și eu în viață de oameni care mi-au arătat căi pentru înțelegerea vieții mele interioare, a valorilor care compun existența. Mi-era drag în chinul lui de a mă face să înțeleg marea lui dramă interioară, dramă care, iată, fusese mediată de mine – de aceea căpătasem o valoare și mai mare în ochii lui.

I-am explicat că și pe mine m-au învățat alții mai înțelepți să devin ceea ce omul poate deveni în viața aceasta, să pășesc mai sus în înțelegerea ei, a rostului individual și colectiv, dar acum mi-am dat seama cât de asemănători suntem noi, oamenii, că indiferent de la ce stadiu pornim, urcarea înseamnă aceeași bucurie de descoperire, același chin de transformare, aceeași uimire pentru cei care ne deschid uși noi, în momentele acelea îmi era foarte aproape sufletului, eram frați întru noi pași de înțelegere a vieții.

[44](#) Petru Popovici, *op.cit.*, p.183

31. Orașul celor cinci clădiri

În remorca de patru metri pătrați a jeep-ului, am fost înghesuiți șaptesprezece adulți și copii – grași și slabi, bătrâni și tineri –, plus bagajele tuturor, al meu era cel mai mare, un rucsac montan care întrecea înălțimea capului meu, noroc că băieții nu mă lăsau să-l car niciun metru, trăgeau de el care cum putea, dar eu eram scutită. Hârtoapele drumului erau mult mai simțite în remorcă, săream atât de sus când treceam peste câte o creangă căzută de-a curmezișul drumului, de părea că ne vom trezi aruncați în pădure, ne țineam de barele transversale sau de băncuța de lemn pe care am apucat să ședem, înghesuiți, dar străini de atingere. Veselia era mare, de parcă toată lumea mergea la party. Unii se duceau la piață cu produse de vânzare, alții – pentru cumpărături, sau cu treburi la poștă, noi mergeam acasă. Cei trei băieți ai profesorului își schimbaseră ținuta de peste săptămână, tricourile lor păreau ceva mai curate, dar umblau tot desculți la oraș, nu purtau nici măcar opincile lui *badea Cârțan* al nostru!

După vreo oră de hurducături prin păduri, începem să simțim clima de dincolo de munți, mult mai uscată și prăfoasă. În urma mașinii se ridică trâmbe de colb, care apoi se așază încet pe vegetație, pe căsuțe, pe oameni. Simt cum fiecare por mi se umple de praf. Azi Maktuan s-a îmbrăcat în negru, cu o pălărie mare și un impermeabil care mi se pare că-i ține foarte cald, arată ca un gangster venit de la țară, dar din cauza prafului, negrul e de nerecunoscut, de pe rucsacul meu curg pârâiașe de colb. Gâtul mă ustură, ei, după ce-și adună cu zgomot secrețiile din gât, scuipe în stânga și în dreapta. Mie, gestul mi se pare necivilizat, ca să-l pun în practică, așa că îmi adun saliva prăfoasă și o înghit cu efort, dar praful nu se

lasă biruit, revine cu înverșunare umplându-ne din creștet până în tălpi. Orașul tot e biruit de praf.

Ca importanță și populație, Lenakel este al treilea oraș din Vanuatu, și singurul de pe Tanna. Dispune de o poștă care e și bancă, trei magazine în care se vând de toate și o clădire multifuncțională, care era, pe lângă magazin universal, și cofetărie (pentru că se servea înghețată); în plus, avea Internet într-o cameră unde am intrat și eu, desculță, că așa era regula; erau patru calculatoare vechi, pentru clienți. Mi-aș fi dorit din tot sufletul să trimit niște articole în țară, dar după 20 de minute de chin, încercând să încarc pagina Yahoo, am renunțat, pentru că urma să plătesc prea mult, fără niciun rezultat: 2 dolari pentru 10 minute, iar apoi s-a dovedit că Netul nici măcar nu funcționa! Puteam lucra, însă, pe calculator altceva – îmi propuse patronul: aveau muzică, aveau programe de editare. Da, dar din astea, am și eu pe laptop. Își ceru scuze, de fapt, se întâmplă rar ca Internetul să meargă câte puțin, așa e rețeaua. Afară, mi-am recuperat sandalele și am continuat colindatul orașului.

Am trecut pe la bancă, Maktuan trebuia să-și ridice salariul, eu – să schimb niște bani. Era o coadă imensă, toți învățătorii și profesorii din zonă erau concentrați în acel spațiu fără aer, era zi de salariu. Procedura era foarte complicată. Se introduseseră calculatoare, internetul nu funcționa nici aici, dar în rețea se aflau datele necesare despre fiecare. Angajații completau totul la computer, apoi făceau același lucru și pe facturi, se eliberau chitanțe, apoi, înainte de a se înmâna banii, completau și în carnetelul titularului toate datele – mai sigur cu mâna decât cu ajutorul aparatelor. Carnetelul era, de fapt, un fel de jurnal de plată, șifonat și soios, pe care omul îl aducea de fiecare dată cu el. Or, toate aceste completări îl țineau pe client câte 20 de minute la teighea, dar în sală era o liniște uimitoare. Oamenii, timizi într-un

spațiu de birou, din respect pentru cei care lucrau, nu scoteau o vorbă, așteptând cu răbdare, fără să-și pună problema că-și pierde timpul prețios. Timpul, bunul nostru de mare preț în lumea occidentală, nu pare să aibă același preț acolo, nu pare ca lumea să aibă vreun stres din cauza faptului că acest bun se scurge printre degete. Așa că am așteptat și eu la rând, pierzând vreo două ore, fără să scot un cuvânt, deși în sinea mea eram nemulțumită de tot acest demers...

Am luat la rând cele trei magazine universale, ca să ne facem cumpărăturile: macete pentru satele pe care le vom vizita, bomboane și baloane pentru toți copiii satului, apoi produse de care avea nevoie Labo în bucătărie: orez, niște biscuiți pentru copii, pâine – pe care au mâncat-o copiii, așa, goală, imediat ce am ajuns în sat –, niște ulei. Am făcut și piața. Între două dintre clădirile universale, la umbra unor copaci stufoși, se întindea piața, locul de atracție al tuturor. Se vindeau, aici, tot felul de produse din grădină și pădure, prețurile erau scrise pe carton, așa că nu trebuia să tot întrebi cât costă. Desigur, cumpărai doar după ce dădeai o raită prin toată incinta, așa cerea eticheta, comparai prețurile, calitatea, oferta...

Oamenii se salutau între ei. Mă salutau și pe mine, veneau și dădeau mâna cu profesorul, care se pare că era cunoscut de toți, ca să dea apoi mâna și cu mine, el explica cine sunt și de ce sunt aici..., așa am petrecut câteva ceasuri. Până la urmă, majoritatea aflaseră ce e cu mine, vorbele circulau din gură în gură. Vanuatezii au o mare capacitate de comunicare și transmitere a veștilor. Maktuan era foarte mândru de postura sa; în urma vizitei mele, poziția lui de intelectual s-a consolidat și mai mult. La urma urmei, el era gazda și ghidul meu, el va fi coautorul cu care voi scrie o carte. Și nu-i lucru puțin.

Îmi făcu apoi cunoștință cu familia sa, veniseră toți la oraș ca să ne întâmpine: tatăl lui în vârstă, mama, unul dintre frați, mai multe cumnate, verișoare, părea că e prezent tot clanul. Acum, stăteau așezați la umbră, pe rogojini, tocmai luaseră masa de prânz, se vedeau resturile mâncării. Erau prea mulți ca să țin minte ce rol avea fiecare în familie. I-am lăsat acolo în așteptare, nimeni nu se grăbea, oamenii se opreau la câte un grup așezat la umbră și discutau.

Majoritatea, însă, au venit la oraș fără niciun scop mercantil, ci doar pentru a întâlni oameni, pentru a afla și transmite vești, socializarea⁴⁵ părea mai importantă decât vreo muncă anume. Acesta era rostul orașului, al pieței: loc de întâlnire și comunicare. În jurul clădirilor, se aflau bungalouri din placaj și colibe împletite din bambus, asemănătoare celor din sate. Viața semăna cu a celor de la sate, grădina era sursa pentru hrană, chiar dacă unii aveau slujbe la bancă, la primărie, la școala care se zărea dincolo de un pâlț de copaci.

Am luat prânzul în restaurantul orașului, așezat pe malul mării, pentru că Lenakel era oraș-port; dincolo de stâncile falezei, se legăna un vas cu vopseaua scorjită, unii trebăluiau pe punte într-un ritm de lasă-mă să te las. Femei spălau rufe în apa oceanului și puneau hainele la soare pe stânci, așa că pietrele înnegrite de vreme, erau acum acoperite cu tot felul de cârpe colorate. Din cauza vulcanului, în apă se găsea sulf, într-o concentrație mai mare la gura de vărsare a râului, astfel că femeile nu aveau nevoie de săpun. Peste tot domnea căldura și tot ce-ți doreai era să lenevești într-o dulce toropeală.

Restaurantul funcționa într-o colibă din bambus împletit, cu ușa foarte joasă, m-am aplecat serios ca să intru, avea o deschizătură spre mare care ar fi trebuit să se numească fereastră; acoperișul, aplecat până aproape de pământ, închidea o parte a

peisajului, dar înăuntru era ceva mai răcoros. La două mese lungi, acoperite cu mușama colorată, printre roiuri de muște, mâncau niște bărbați. Ne-am așezat pe băncile lungi, fără spătar. În spatele unei perdele destul de soioase, gătea o femeie singurul fel de mâncare din meniu: orez fiert și pește prăjit. Ne-a adus farfuriile, mâncarea era gustoasă, peștele fript – foarte bun, porția de orez – uriașă. Apa, turnată din niște recipiente de plastic, era tot caldă, ca în toată țara de altfel. Când eram acasă, mă străduiam să beau doi litri de apă pe zi ca să-mi hidratez organismul, aici nu reușeam să înghit decât de câteva ori, căci oricât îmi era de sete, era încropită și mi se tăia setea, iar dacă mă forțam, mi se făcea greață, așa că am renunțat. Porția de mâncare costa doi dolari și jumătate, era mai ieftin la restaurant decât la cantina de la școală, acolo și-au dat seama că pot scoate bani de la mine; și au făcut-o!

În fața colibei-restaurant, era un banian uriaș; sub el, un alt unchi de-al lui Maktuan, cocea fructul arborelui de pâine, prânzul lui era mult mai ieftin ca al nostru. Ne-a servit și pe noi, interiorul fructului pufos și mătăsos ca de catifea, dispus în niște lamele care se despica, avea gust de pâine scoasă din cuptor, fierbinte și moale. Fructul își merita numele. Ce gusturi minunate pe insula Tanna! Ne-am bălăcit apoi în ocean ca să spălăm praful drumului, dar numai cât mi-a permis fusta ridicată spre coapse, nu am mai avut curajul să mă dezbrac în costumul de baie, chiar dacă, mai încolo, femei în bustul gol spălau haine și se scăldau. Așezați pe malul oceanului, Maktuan mi-a povestit legenda primului dans, un dans care s-a născut dincolo de stâncile din fața ochilor noștri, povestea era din nou legată de un topos foarte concret: era vorba de dansul care fertilizează grădina, dans pe care îl voi vedea executat în satul lui.

Am trecut și pe la coliba-măcelărie să cumpărăm carne, se tăiase o vacă; în colibă, măcelarii tranșau și vindeau în pungulițe (care se umpleau imediat de sânge) hălcile de carne dorite. Era o mare de muște care nu se puteau așeza pe carne deoarece unul dintre tineri agita în continuu o creangă, hâșându-le. În schimb, se așezau pe tejgheaua plină de sânge unde șeful măcelar primea banii de la cumpărători, se așezau pe mâinile și fețele oamenilor, dar carnea era păzită.

Ceva mai târziu, piața s-a umplut dintr-odată de muzică. Așa se întâmplă întotdeauna, îmi spune Maktuan când eu dau fuga să văd noutatea. Grupuri de muzicanți se perindau zi de zi ca să destindă atmosfera. Nu era sărbătoare, nu era vorba de plată sau de vreun câștig material, ci doar de bună dispoziție și bucurie, eventual – de notorietate și faimă. Aveau instrumente muzicale: mai mulți chitariști, erau și tobe, apoi un instrument autohton, ciudat și necunoscut mie, confecționat manual din niște corzi rudimentare legate de o cutie mare de lemn, gol pe dinăuntru. Corzile, trase cu ajutorul unui băț, scoteau un sunet amplificat de lada de lemn prevăzută cu un orificiu, un sunet plin, afundat. Vocile, doar masculine, erau tot stridente, iar muzica – foarte ritmată, primitivă în esența ei, chiar dacă protagoniștii se foloseau și de instrumente moderne. Văzând că filmez, au pornit și mai abitir cu ritmul, cu *forte*-ul cântat *fortissimo*, însă erau rușinoși, nu se uitau nici la mine, nici în camera de filmat, își plecau privirile într-o parte, în gol, fără să le pot surprinde ochii.

Lumea s-a strâns în jur, nimeni nu mai vindea mare lucru, era oricum trecut de amiază, cumpărăturile fuseseră deja făcute. Sosise ora relaxării, peste câțeva vreme, bărbații se vor fi retras în nakamal pentru binemeritata băutură a zeilor.

Drumurile orașelului sunt numai praf; când pășești, piciorul lovește o pătură de colb de zece centimetri grosime, un norișor se ridică în jur, iar degetele și pielea se acoperă imediat de praf. Degeaba mi le-am spălat în Pacific, în două minute totul era la loc, simt cum gâtul mi-e uscat din nou, saliva e cenușiu-gălbuie, culoarea prafului diferă de cea din partea cealaltă a insulei, acolo vulcanul înnegrise tot, aici culoarea e mai blândă, dar vegetația nu mai e atât de abundentă, e mai uscată, pârlită de soare.

Orașul s-a dezvoltat în zona aridă, pentru că cea fertilă și cu climă potrivită, era total neprimitoare pentru influența albilor, fiind ocupată de triburi canibale, războinice, cu șefi de trib duri și puternici, păstrători ai tradițiilor și credințelor în spiritele răzbunătoare, înconjurați de preoți cu multă autoritate. Singura șansă pentru un alt tip de civilizație, era în această parte a insulei, aici s-au construit puncte de misiune, școli, dispensare; treptat, zona a atras populația, s-a deschis un port, acum, la patru kilometri de oraș, se află aeroportul construit cu ajutorul francezilor. Port Resolution și plajele cu golfurile din jur au rămas la fel de mirifice, dar sunt mai izolate.

[45](#) Eliade, scriind despre societatea melaneziană, notează despre importanța comerțului: „Comerțul avea doar o importanță nesemnificativă, era practicat totuși cu zel în unele regiuni, dar chiar și acolo, servea mai mult la întreținerea contactelor de prietenie între grupuri”. (Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 148).

32. Larwanú

Satul Larwanú, cu cele aproximativ 25-30 de colibe, este așezat pe deal, la vreo cinci kilometri de orașelul Lenakel. Scăpasem de praf. Drumul, ca și cel care duce spre interiorul insulei, traversează pădurea tropicală, dar satul e numai verdeață care ascunde, pe sub uriașii baniani, colibele pitite în pâlcuri, pe familii.

Colibele familiei gazdei mele se află într-un loc mai izolat, peisajul e frumos, iar coliba în care dorm eu mă surprinde în mod plăcut: e nouă, a fost terminată doar de vreo trei săptămâni, poate a fost construită doar cu gândul că voi fi musafirul lor și nu știau unde să mă culce... A construit-o Naye, fratele lui Labo: e micuță, încapă în ea doar salteaua dublă pe care au primit-o de la Mick și Gabriella (ei dorm doar pe rogojini), de la ei au primit tot felul de lucruri, am și cearceaf, pătură, îmi fac pernă dintr-o grămăjoară din hainele mele din rucsac, am și o plasă de țânțari (plasa e foarte importantă în această zonă, deoarece malaria e una dintre bolile care apar adesea). În rest, rămâne liber încă un metru de spațiu unde să-mi așez lucrurile. Pe jos, văd o rogojină nouă, împletită cu dungii roz și violet, în casă e curat și miroase plăcut a vegetație proaspăt împletită.

La nici un metru de coliba mea, se înalță o altă căsuță, astfel că orice strănut, orice tuse, orice vorbă se aude de la o colibă la alta; acolo, vor dormi fetele: nepoatele și verișoarele gazdei mele, întotdeauna erau vreo trei, ele ajutau la bucătărie, mă ajutau și pe mine. Am cunoscut-o pe Selina, fata de 14 ani, care s-a lipit ca o umbră de mine; în toată perioada cât am fost în Larwanú a stat departe de mine doar noaptea, adică ne despărțea metrul acela dintre căsuțe, chiar și atunci mă mai întreba una-alta. Prin pereții de bambus, cu un pic

de efort, ne puteam și vedea. Știa un pic de engleză, era în clasa a șaptea, familia gazdei mele era o familie de intelectuali: Maktuan era profesor de gimnaziu și directorul școlii, Naias – fratele lui mai mic predă și el la clasele primare în școala din sat, cumnatul lui și frate cu Labo, Naye, era profesor în satul natal al femeii, iar Labo era un fel de educatoare. Era normal, deci, să-și trimită copiii la școală, chiar dacă gimnaziul era la vreo șapte kilometri distanță de Larwanú și Selina mergea zilnic pe jos câte o oră dus și o oră întors; chiar dacă școlarizarea nu ducea nicăieri: după cele opt clase, fetele rămâneau tot la grădină, măritate cu vreun verișor încrucișat din satul vecin. Chiar și numai atâta, însă, învățătura însemna o fereastră deschisă, copiii nu mai erau analfabeți. Fata nu avea tată; în fața colibe mele, la vreo 30 de metri, se afla coliba mamei ei, dărăpănată și gata să se prăbușească, lângă colibă era o grămăjoară pe care crescuseră buruieni. Știi ce e aici? mă întrebă într-o zi Selina. Ridic din umeri, negând din cap: e mormântul tatălui meu, spune⁴⁶. Fusesse fratele mai mare al lui Maktuan. A murit când ea era mică, fusesse bolnav, stătuse acolo mort fără ca ea să știe ce e moartea, l-au îngropat aproape de colibă, mama ei nu voia să se mute în altă parte, nu s-a mai căsătorit, acum Selina era crescută mai mult de familia lui Maktuan decât de mamă, femeia era prea săracă să o poată ține la școală, educația se plătea. Selina o numea, pe mătușa ei, mama Labo.

Când ajung în sat nu-mi doresc decât să beau apă, eventual să fac un duș, mă simt mizerabilă din cap până în picioare, după atâta praf înghițit. Aici e problema, îmi spune Maktuan, nu avem apă, satul nu are izvor, curge unul în vale, e departe. Nu există nicio gură de apă, să beau? întreb. Ba da, o s-o așteptăm pe Labo acasă, poate că e la grădină și îi spunem să meargă la pârâul din vale să aducă apă. Da, noi stăm și așteptăm ca să aducă ea apă, frumos, iar pârâul e la 20-30 de minute de sat.

Cum se poate trăi fără apă? Oamenii aceștia nici nu par însetați, toți am trecut prin soarele torid, toți am înghițit aceiași nori de praf, cum pot trăi fără apă?!

Nu peste mult timp, de pe cărarea dinspre grădini, apare Labo. Cară un bidonaș de vreo doi litri de apă și o legătură uriașă de produse de la grădină: rădăcini de taro, salată, varză, cartofi dulci, dovleac și altele. E cocoșată de atâta greutate. Sar în calea ei, s-o ajut. Maktuan nici nu observă că i-ar fi greu, deși femeia lui e mititică, destul de șubredă. O văd apăsată de gânduri, obosită de drum, de muncă, unul dintre copiii mai mici trage de ea, smiorcăindu-se. Când mă vede, fața i se luminează de bucurie și râde, toată după-amiaza o voi vedea fericită și zâmbitoare, dar nu mă mai poate păcăli, apucasem să-i văd faciesul înainte de a-și așeza veselia pe față. Așa o voi percepe tot timpul cât voi sta la ea: o mare veselie, o bucurie exuberantă, asemănătoare tuturor manifestărilor vanuateze, acoperind o față gânditoare, tristă, într-o lume cu probleme nerezolvabile luate asupra umerilor ei, apăsând-o, conștient sau inconștient.

M-am hotărât să mă apropiu de ea și să caut să văd de ce se rupe lumea în două în ființa ei, de ce caută să acopere ceea ce trăiește, cu veselia unei manifestări exterioare care nu poate păcăli pe oricine? Oare, voia doar să fie o gazdă bună, ca să mă simt eu bine? Mi-a trecut prin minte, pentru prima oară, că poate le sunt povară, că banii oferiți cadou, chiar dacă acopereau cheltuielile, nu compensau generozitatea și timpul lor, că deși pare că timpul lor se numără altfel, poate că totuși, eu le dau bătaie de cap. Sau, poate că nu e preocupată din cauza mea, poate are alte gânduri care o fac să fie tristă și să acopere starea aceea, cu pojghița de veselie...

Nu se putea face duș, apa era insuficientă, am primit bidonașul ca să iau câteva înghițituri, dar n-

am avut curajul să beau pe săturate (bidonul era murdar, cu nămol verzui depus prin colțuri, dacă mă voi îmbolnăvi?). Apa fusese cărată pentru supă, dar va fi ea, oare, suficientă pentru toată familia? M-am oferit să merg la izvor după mai multă apă. După ce mi-am aranjat coliba, împreună cu băieții profesorului și cu Selina, am luat câteva bidoane și sticle de plastic și ne-am repezit pe coasta muntelui în urcuș, apoi am apucat cărarea spre vale. Era o frumusețe de vreme și de peisaj, până am început coborâșul abrupt. De-acolo, mai mult ne-am târât pe jos, decât am coborât cu picioarele: lunecam pe povârniș, printre rădăcini și crengi transversale, până ce am auzit torentul apei, cascada și curgerea repezită. Nu eram singurii la pârâu, veniseră mai multe femei să spele rufe, câțiva copii se scăldau, era momentul potrivit pentru un duș. Cum să mă dezbrac printre atâția spectatori? M-am spălat cu hainele pe mine, cum n-am mai făcut-o niciodată; se uitau toți, femei, bărbați care stăteau pe margine, nu mi-am putut da jos fusta, nici maioul, m-am spălat pe sub ele. Râdeau, de fapt m-am obișnuit cu râsul; ei râdeau și când aprobau și când se bucurau și când apreciau, și când își băteau joc. Doar din felul cum râdeau, învățai să descoperi ce voiau să transmită, ce trăiri aveau. Acum, se bucurau că mă bălăcesc și eu cu ei în apă. Selina se aruncă îmbrăcată unde era apa mai mare, copiii mici erau goi, băieții și fetele erau îmbrăcați, nu auzise nimeni de costume de baie pe aici. Mi-am spălat praful orașului, acum îmi simțeam pielea proaspătă, apa era caldă. Am umplut bidoanele și am început urcușul. Băieții mai mari au rămas să se mai scalde, ne vor ajunge ei pe drum, ritmul meu de urcare nu se poate compara cu al lor.

Acasă, am umplut o sticlă de un litru cu apă, mi-o revendicam mie. Spălasem sticla (de plastic) la pârâu, bidoanele a fost imposibil să le spăl pe dinăuntru, se depusese de-a lungul vremii un

nămol verzui ca mătasea broaștei, dacă încercasem cu o crenguță să rad nămolul, mai mult am tulburat mizeria, că oricum nu aveam cu ce pătrunde în toate cotloanele inaccesibile; dar nu-i nici o problemă, îmi spuse Selina, apa va rămâne curată chiar dacă bidonul e verde și negru pe dinăuntru! Cu sticla mea de apă – aceasta era porția mea pentru fiecare zi – puteam să fac baie, să beau, să fac ce vreau, dar era un mare privilegiu să ai un litru de apă doar pentru tine, pentru o zi întreagă. Dar m-am gospodărit bine, în ciuda restricțiilor.

Coliba în care se gătea, arăta la fel de mizerabil ca aceea din Port Resolution; de fapt, intrasem deja în mai multe bucătării, era la fel peste tot, iar aici, unde nu se găsea nici apă, am învățat gătitul cu legume nespălate: se curățau morcovii, varza, rădăcinile de taro pline de pământ, maniocul, cartofii dulci și apoi... nu se spălau. M-am mirat din cale-afară cum se poate face asta, pentru că după ce am curățat eu o serie de rădăcinoase, ca să o ajut pe Labo, mai mult am făcut risipă de apă, decât am adus vreun folos. E-adevărat, după ce găteam eu, hainele mele rămâneau la fel de curate ca înainte, pe când ale lor conțineau toată mizeria care trebuia să fie eventual spălată de pe produse. Învățaseră o tehnică de curățat rădăcinoasele pline de pământ, încât acestea rămâneau curate fără să necesite spălare, puteau fi puse imediat în oală: una dintre fete le curăța de pământ și de firele subțiri de rădăcină, alta le lua și curăța cu cuțitul prin cioplire fără a atinge cu degetele mâinii drepte suprafața de curățat, astfel nu se căra mizeria, iar când mâna stângă se muta de pe partea necurățată pe cea curățată, mizeria era ștearsă pe haine. Hrana era mai importantă decât îmbrăcămintea, așa că se folosea doar atâta apă, câtă trebuia pusă în supă. Cioplirea aceasta lua timp mult, nu era deloc eficientă, dar acolo nu se plângea nimeni că n-ar avea timp. Găteau ore în șir o supă, aceeași supă zi

de zi. La gătitul acesta care le lua întreg timpul, trebuia un cârd întreg de femei. Sporovăiau și curățau, rădeau rădăcinoase, mai tot timpul le vedeai șezând pe jos în jurul focului: cumnate, verișoare, mătuși, bunici.

În ceaunul cel mare, așezat pe pietrele între care se întetise focul⁴⁷, se puneau toate aceste legume tăiate în bucăți mari: ca să le iei apoi cu mâna din farfurie. Când erau fierte, se scoteau din supă și se așezau într-un alt vas mare, apoi supa era îmbogățită cu varză, uneori – cu carne, cu salată, la urmă, cu lapte de cocos. Când se servea, se puneau în farfurie bucățile cele mari scoase inițial, peste care se turna zeama. Supa tannează, deoarece în ea fierseseră toate legumele, era foarte concentrată și gustoasă, fără să necesite adaosuri pentru arome, cum facem noi; în afară de sare⁴⁸ nu se mai puneau nimic. Supa aceasta era hrana de fiecare zi, alături de laplap.

Se însera, greieri verzi cântau crepusculul serii, masa se terminase, iar noi toți, adulții, cu nepoatele și băieții, vreo 12 la număr, ne îndreptam spre casa lui Naias, ca să fim prezentată acolo. Se pregătiseră și ei cu masă mare. Era întuneric în bucătăria lor, dar Naias era singurul din sat care avea o casă permanentă, adică nu locuia în colibă.

O clădire din placaj, acoperită cu tablă ondulată, formată din două încăperi mari, cât să încapă o familie numeroasă – constituia mândria tinerei familii și trezea invidia tuturor celor care locuiau în colibe ce necesitau schimbarea lor la cel mult șase ani. Nimic stabil, nimic veșnic, totul în schimbare... pe când o casă permanentă era un vis dorit cu ardoare, de fiecare. În casa lui Naias nu exista nicio mobilă, niciun obiect, decât o masă pe care învățătorul adusese de la oraș un DVD și un televizor vechi, donat de vreo societate misionară. Un generator era pornit o dată pe săptămână, în funcție de câtă benzină își permitea învățătorul să

cumpere; atunci, un bec ce atârna legat de perete cu un fir, se aprindea făcând lumină, iar copiii puteau vedea a nu știu câta oară, încât îl știau pe de rost, câte un filmuleț, cu ajutorul DVD-ului. Televizorul pâraia și se oprea adeseori, doar Naias știa să-l pornească din nou. În seara aceasta, televizorul a fost pornit de dragul meu; doreau ca eu, musafir fiind, să am parte de o seară civilizată; or, pentru mine, televizorul nu constituia o noutate, nici nu-mi doream, copiii mă fixau să vadă cât de tare mă bucură muzica intermediată de aparate.

Dintre toți cei de pe Tanna, cred că Naias a avut hainele cele mai curate, tricourile lui nu aveau nici pete, nici rupturi. Făcuse liceul, ca și Maktuan, pe Santo, pentru școlarizarea lui a plătit chiar fratele mai mare, deși Maktuan era însurat și avea copii. Făcând sacrificii mari, ca să nu trebuiască să-i fie la fel de greu cum i-a fost lui, Maktuan dorea neapărat ca fratele lui mai mic să vadă și altceva decât satul lor, să devină creștin, era pe vremea când Maktuan era singurul creștin din familie și din satul Larwanú. În prezent, în afară de familia lui, mai există câțiva credincioși, dar o mare parte din locuitorii satului cred încă în spiritele pietrelor, tradițiile sunt foarte puternice, chiar părinții lui sunt încă practicanți ai cultului vechilor tradiții. Nu pentru mult timp, îmi spuse Maktuan cu bucurie, căci tatăl meu, Keipal, mi-a spus că dorește să fie botezat, ca să devină și el creștin; practicile vechi nu-l mai satisfac, vede câtă înțelepciune au creștinii și chiar dacă nu știe să citească din scrierile lor, acolo – spune tata – se află multă știință, nici spiritele nu pot grăi atâta adevăr cât a auzit el când s-a citit din scripturi.

Naias s-a creștinat și este singurul din sat care a înțeles că nu e necesar să-și ia soție dintre verișoarele lui, așa că nevasta lui e din zona golfului din vestul insulei, departe de sat. Au trei fete, acum femeia e însărcinată din nou.

Întreaga familie s-a adunat în camera mare a casei, lumina a fost aprinsă, lanternele au intrat în poziții de repaus. Lumea se uită pe furiș la mine, chiar dacă am fost prezentată și am vorbit câte ceva, observ cum copiii și unele femei nu-și pot dezlipi ochii de la mine. Le zâmbesc, ele se rușinează că au fost surprinse holbându-se, dar nu se pot abține și jocul acesta continuă toată seara. Au început să cânte cântece creștine. Pe unele le știam și eu, erau cântece protestante americane, cântate în bislama, după o traducere destul de liberă, cum mi-am dat seama, dar cântate mult mai ritmic decât le știam eu, bătându-se din palme, un ritm *negro spiritual*; e posibil ca misionarii să fi tradus din cântece ca să le învețe populația, aveau și în taneză câteva, le-am auzit cântate de pescari, de fetele care, alături de Rose, se adunau în fiecare dimineață la taifas. Stăteam cu toții jos, pe rogojini, om lângă om; neexistând piese de mobilier în casă, am încăput în cameră mai mult de treizeci de persoane, împreună cu bunici și cu tot clanul.

Cântecul lor, în care copiii erau cei mai dispuși să-și pună vocile la contribuție, suna metalic, puternic, de parcă mă aflam în bulbul microfonului. Labo, ca o educatoare la grădiniță, dădea tonul la fiecare cântec, apoi se revărsa un torent de voci, de la cele de bas, masculine, până la cele de copii mici – ascuțite, mai mult țipând decât cântând. După ce au repetat de mai multe ori un cântec, puteam să cânt și eu cu ei. Mă priveau fericiți că particip la bucuria lor. Au cântat mult, poate vreo oră, învățaseră multe cântece, pe unele le reluau. În seara aceea, în mijlocul cântului lor răsunând cu toată puterea, fără gând că cineva ar putea cânta fals ori greșit, mi s-a părut că descopăr esența modului lor de a fi o familie, de a petrece împreună momente în care participarea era egală din partea tuturor. Știam că sunt un popor care cântă mult, abia de-mi ieșiseră din urechi

acordurile grupului Frum, apoi al grupului din piață, că acum se cânta din nou.

A fost adusă mâncarea, același meniu, dar îmbogățit cu pește. Se copseseră trei laplap-uri uriașe, cum nu mai văzusem și nu voi mai vedea în Vanuatu. Bunicuța Kafei despacheta din cenușă, dintre frunzele uriașe de banian, și tăia feliile mari. Niciodată nu m-am obișnuit cu adevărat cu gustul laplap-ului, nu puteam mânca cu pofta cu care mâncau ei, mai ales copiii. Peștele, în schimb, era delicios, atâta doar că eu nu mai eram flămândă. Mâncam mai puțin decât cel mai mic dintre copii, deși mâncam pe săturate. Avusese loc o discuție în prealabil: masa se ia întotdeauna în bucătărie, în jurul focului, nicidecum în casa unde se doarme, mai ales că e o casă permanentă, dar acum, fiind eu acolo și fiind atât de mulți, cum să mă înghesuie în bucătărie? Nu au mai avut niciodată un musafir alb. Femeile și copiii mai mici au fost duși la bucătărie, bărbații și cu mine am mâncat în casă.

Seara s-a prelungit cu discuții până târziu, era spre ora nouă când am ajuns în colibă, oră foarte târzie pentru ei, copiii adormiseră în brațele părinților. Bunicii au coborât mai devreme, ei dormeau într-o colibă de tip tradițional, numită nimalatan, construcție din prima perioadă a insulei, fără pereți, cu acoperișul de frunze coborând până la pământ. Deși mai joasă, săpată puțin în pământ, părea mai trainică, erau colibele-refugiu în caz de ciclon, o păstrau tocmai pentru ca întreaga familie să se adăpostească în caz de furtună și ciclon.

Noaptea era mai neagră ca oriunde, aici nu mai era faleza cu deschidere spre mare, nu erau reflexele alburii ale oceanului, nu era focul vulcanului, ci doar imensitatea pădurii negre și, undeva foarte sus, cerul cu stele mari cât pumnul, când norii nu le ascundeau licăririle. Cum se înnopta, se pornea vântul, ca peste tot, crengile

cocotierilor sunau metalic, dar nu mă simțeam singură și părăsită ca în satul de vacanță. La nici un metru, dormeau fetele, iar dincolo de coliba lor, era una puțin mai mare, în care dormeau, ca sarmalele în rând, Maktuan cu Labo și copiii, o colibă în care, în afara unei grămezi de haine aruncate de-a valma într-un colț al colibei – încât nu e de mirare că toate hainele lor sunt șifonate –, nu era nimic.

Eram fericită, era atât de bine în Vanuatu, numai că semnalul la telefon era foarte slab, așa că nu puteam nici măcar să fiu sunată de acasă, decât în rare momente. Îi liniștisem, în prealabil, explicându-le că nu există niciun pericol, singurul pericol ar fi, când trec prin pădurea de cocotieri, să-mi cadă o nucă de cocos în cap, ceea ce ar putea să te lase mort, dar încă nu a pățit-o nimeni. N-oi fi chiar eu ghinionista pământului!

[46](#) În unele societăți melaneziene, există până azi obiceiul ca mormântul să fie săpat în sat, lângă colibă (Vezi N. Petrescu, *op. cit.*, p. 281).

[47](#) În Vanuatu nu s-a inventat vatra. Dacă dacii noștri au avut parte de această construcție care însemna pe lângă căldură și loc de gătit hrana, centrul de atracție al familiei – inima căminului –, în Vanuatu capacitatea de invenție mi s-a părut mult mai săracă. De vină era mediul cu oferta generoasă: căldură tot timpul anului și hrană care nu trebuia adăpostită, păstrată. Lipsa iernilor i-a făcut mai puțin inventivi.

[48](#) În satele tradiționale abia de se folosește sarea. Uneori lipsește total, de aceea gospodinele nu știu să dozeze prizele de sare pentru gust.

33. Biserica din satul prăfos

Azi, mergem la biserică. În sat nu au biserică pentru că sunt prea puțini creștini, dar la o distanță de vreo șase, șapte kilometri este una; ca atare, de dimineată e forfotă mare, oamenii se înveșmântă în haine curate, chiar și cei mici sunt îmbrăcați cu tricouri mai curate. Maktuan și-a pus o cămașă albă peste pantalonii scurți, Labo e încălțată cu niște șlapi, doar băieții sunt desculți. Observ că femeia cară o boccea, de fapt – o legătură învelită într-o cârpă, nu-mi dau seama ce-o fi în ea, dar nici vorbă ca bărbatul ei să o ajute. Dacă aș fi cărat-o eu, cu siguranță mi-ar fi sărit în ajutor, dar aici, soția este animalul de povară cărând tot ce este de cărat, fie de la grădină, fie de la izvor, fie de la piață. Pe cât de sensibile resorturi interioare, emoționale și intelectuale am descoperit în sufletul lui Maktuan, pe atât de insensibil pare când e vorba despre unele moșteniri ale culturii sale. Dar femeia pare că e obișnuită, ea are grijă de copiii mai mici, îi ține de mână, trage de ei, îi mângâie când se lovesc, îi încurajează când obosesc, îi cară în brațe când nu mai vor să meargă pe jos.

Drumul e lung și obositor, coborâm o vale abruptă, trecem un vad adânc și periculos, în acrobație pe două crengi care ar fi pe post de punte, la vreo trei metri se vede fundul negru și mocirlos. Mi se face frică pentru copii, dar ei sunt abili – desculți fiind, trec fără teama de a aluneca, eu îmi iau sandalele în mână ca să trec desculță, imitându-i, apoi îl cert pe Maktuan pentru că îi expune la pericole. Pentru cei mai mici încropim o balustradă mobilă dintr-un băț lung, el îl prinde dintr-un capăt, eu de altul, acum copiii se țin de lemn ca să treacă mai sigur. O singură mișcare greșită, un mic dezechilibru și copilul poate să fie adunat din groapa adâncă având oasele frânte sau

gâtul fracturat, încerc să-l responsabilizez pe bărbat. Să n-ai nicio teamă, încearcă el să mă liniștească, ei pot trece, sunt adaptați, niciodată nu au pățit nimic; așa e, niciodată până acum, dar de ce să-i expui atât de nechibzuit, ce ar costa să mai pui două lemne transversale ca să se lățească puntea? De ce să fii la limita vieții, când poți să-i dai spațiu mai mult? Doar nu-i antrenezi pentru lupte spartane!... nu știe cine sunt spartanii, dar a înțeles ideea.

Intrăm pe drumul prăfuit care duce spre oraș. Piciorul se afundă din nou cinci centimetri în colb. E încă devreme, soarele nu arde, dar simt uscăciunea din gât, ei încep să scuipe în dreapta și în stânga, eu înghit saliva colbuită. Cei mici nu mai au energie, se târăsc tot mai în urmă, suntem un întreg batalion pornit să ne găsim odihna pe băncile bisericii. Dar biserica nu are bănci! E o baracă hârbuită, într-o rână, gata-gata să se prăbușească. Nici vorbă de eleganța celei de pe Moso, care măcar avea niște grinzi grosolan cioplite pe post de bănci. E o biserică neoprotestantă, adventistă. Înăuntru e răcoare, pe rogojini vechi – o suită de femei îmbrăcate colorat, cât mai colorat, șed într-o pioasă așteptare. Se uită curioase la grupul care însoțește o albă. În fața amvonului se află flori, multe buchete de flori, puse în apă în sticle de plastic tăiate de la jumătate. Nu mă deranjează recipientul, florile sunt deosebit de frumoase – mai multe specii de orhidee, apoi crini roșii, streliția, anemone, hibiscus; ceea ce la noi ar fi însemnat sume foarte mari cheltuite, aici cresc pe garduri, prin pădure, prin șanțuri.

Se cântă. Ca aseară, din tot gâtlejul, aspru uneori, strident, răsunător. Acum știam și eu câteva dintre cântece, știam și cuvintele, dar vocea mea formată în stil european e în neconcordanță cu glasurile lor, totuși cânt, cânt de bucurie că suntem împreună. Când mi se cere să vorbesc, îmi dau seama cu uimire că Maktuan traduce mult mai

multe decât spun eu, la fiecare propoziție a mea, el dă explicații adiacente, dar fiind în taneză, nu în bislama, nici măcar nu bănuiesc ce spune. Îl las să-și facă numărul, după propria lui înțelegere. Pe urmă, toți – mari și mici, femei și bărbați, vin să dea mâna cu mine. Le e rușine să mă privească în ochi, mai ales celor tineri, dau mâna întorcându-și capul spre ieșire, îmi dau seama că nu din impolitețe, pentru că până la urmă nimeni nu-i obliga să vină să mă salute, dar sunt sfioși. Misterul acestui apăsător sentiment de rușine, e greu de dezlegat. Oricât sunt de prietenoasă, le trebuie câteva zile până să cedeze și să aibă curajul să mi se uite în față. Abia de am reușit să mă apropiu de Selina, care acum pare să fie o a doua Joana: mă revendică în fața celorlalți, de parcă aș fi proprietatea ei! Dintre băieți, doar Afsing mă privește și-mi zâmbește dacă ni se întâlnesc privirile.

Bocceaua lui Labo e deschisă până la urmă, de fapt, conține mâncarea de prânz. Ne așezăm pe rogojinile aduse de o femeie din sat, care adaugă, lângă mâncarea lui Labo, laplap-ul ei plus niște taro fiert, și ne așezăm la masă. Suntem mulți, nu ne ajunge pe săturate, împart cu copiii porția mea, le e foame, iar drumul înapoi e greu, prăfuit, fierbinte de acum în soarele torid. Cei mici nu mai vor să meargă pe jos, acum și Maktuan îl cară pe unul, fiind lumină nu pot fi păcăliți ca să iau în brațe și eu pe unul dintre ei, li-e teamă de mine, așa că ne oprim des, copiii sunt mofturoși și iritați, numai când mă uit la ei îi apucă smiorcăitul, așa că cel mai bine e să păstrez distanța.

Simt că soarele ne va topi, că ne vom scurge în praful drumului, cei mai mari și fetele merg înainte ca să se afunde în pădurea umbroasă, nu au răbdare să lungească drumul ore în șir, dar noi ne luptăm cu cei mici. Așa e săptămână de săptămână, dar mersul la biserică e mai de dorit decât rămânerea acasă. Acolo, în biserica dărăpănată,

copiii sunt învățați tot felul de lucruri bine de știut, iar cântecelele, participarea lor pentru câteva ore la un program în care li se solicită atenția, le dezvoltă mult intelectul, când merg la școală sunt mult mai ușor de stăpânit, ei primesc informația și dezvoltă niște competențe superioare celor care nu merg la biserică. Admir efortul părinților, deoarece aceștia își dau seama că educația oferă o oportunitate care nu trebuie neglijată.

34. Printre bolnavi

În după-amiaza aceea, am trăit o experiență aparte: Maktuan și Labo mi-au mărturisit că ei practică rugăciunea de însănătoșire pentru bolnavi, iar eu, care sunt o creștină, voi fi de mare ajutor pentru acest program, deoarece acum, dacă vom merge împreună, vom avea putere mai mare. Am fost de acord, chiar doream să merg să-i însoțesc.

Începând din acea zi, sătenii au manifestat un mare interes pentru însănătoșirea bolnavilor prin rugăciune. Prezența mea a fost percepută ca un miracol; mai ales în satele tradiționale, prezența unui alb însemna, prin definiție, prezența unui misionar, îmi explică Maktuan. Albii aparțin doar de două categorii: fie sunt turiști, ca urmare – indiferenți față de viața lor, fie sunt voluntari, deci – binefăcători.

În Lounikavik, satul părinților lui Labo, am fost la un paralytic; stătea culcat pe o rogojină într-o colibă murdară, era complet gol, acoperit puțin cu o pătură, sfârtecă de uzură, subțiată de se vedea prin țesătură. Omul nu avea nicio undă de tristețe pe chip. Trăia din mila fraților și cumnatelor, i se aducea câte un blid de mâncare, câte un taro fiert sau copt, dar era atât de slab, încât câteva înghițituri îi erau suficiente pentru o zi întreagă. Ne-am rugat pentru însănătoșire; modelul de rugăciune practicat de gazdele mele era în grup, toți deodată, cu voce tare și cu mâinile puse peste bolnav. M-am adaptat, nu am încercat să schimb nimic, nu conta forma, ci esența, credința. Așa că eu m-am rugat în limba română, profesorul în engleză, bolnavul în bislama (deoarece locuise ani de zile în capitala Port Vila și îi era mai ușor), iar Labo și Selina se rugau în tanneză, dialectul insulei; Labo, cu vocea tare, pițigăiată, ale cărei tonalități ascutite ne dominau pe toți. Mă

gândeam, zâmbind în sinea mea, că, uite, am învins Babelul, că nu ne desparte necunoașterea limbii celuilalt, ci ne unește în numele credinței.

Femeia îndeplinea un fel de ritual, cu o mică Biblie vișinie însemnată cu o cruce, atingea locul de pe corpul bolnavului pentru care cerea protecție specială: când capul, când pieptul, apoi brațele, abdomenul, picioarele paralizate au avut parte de o atenție deosebită, zăbovind îndelung asupra lor, repetând aceleași cuvinte ca într-un descântec, astfel suna urechilor mele. Părea un ritual al tămăduitorilor sau vracilor, dar creștinat. Omul era foarte mulțumit, ne-a explicat că nu contează dacă nu se mai însănătoșește, era foarte încrezător că viața lui e bine cum a fost și este. Nu avea niciun pic de revoltă, doar pace în suflet.

Cred că această atitudine pozitivă a minții este o moștenire genetică transmisă din tată în fiu; sunt învățați să fie voioși, să nu lase loc supărării, să se bucure, am decriptat mai târziu motivul acestei atitudini, mai ales în cazul preoților; se consideră că bunătatea și răbdarea preotului care se roagă pentru roade influențează creșterea recoltei, starea psihică se transmite asupra vegetației, acest lucru mi-a explicat și Maktuan: totul este în interdependență, nimic nu poate fi individualizat, nici omul, nici animalul, nici planta, fiecare ființă vie depinde de starea celeilalte. Această convingere îi îndeamnă pe oameni să gândească frumos, pozitiv. Un muribund întrebat cum are puterea să zâmbească tot timpul, să privească senin spre moartea care, ca un intrus, deja pândește în colibă, răspunse: dacă moartea vine fără să o pot alunga, atunci ce rost are să fiu supărat? Că sunt vesel, că sunt supărat, tot va veni, atunci oare, nu e mai bine să fiu vesel și să nu-mi amărăsc degeaba inima, să nu-i amărăsc pe cei din jur? Răspunsul m-a uimit, grija omului pentru a-și păstra armonia interioară, mai ales că nu poate schimba nimic din situația dată, apoi grija lui pentru cei din jur

subliniază importanța sentimentelor clanului, nu importanța în primul rând a trăirii individului, care, uite, e față în față cu propria moarte. Or, moartea o înfruntăm întotdeauna singuri. Aici, pare că singurătatea se dizolvă. Așa era și paralyticul, fericit că eram cu el, fericit că sunt oameni grijulii în jur, ca urmare și el manifesta grija de a nu-i tulbura cu tristețe, cu revoltă, cu supărare. Zâmbea cu gura știrbă, de parcă intrase fericirea în coliba lui, nu arăta nicidecum că ar fi la un pas de moarte.

De acolo, am plecat în sat și ne-am rugat pentru alții; știind că sunt și eu acolo, aflând apoi că am niște medicamente, au venit buluc cu bolile lor. O femeie acuza dureri abdominale, fusese la oraș, la medic, i-au spus că are probleme cu organele interne, dar nu avea bani pentru tratament sau internare, așa că ne-am rugat. A doua zi, femeia ne-a transmis că durerile i-au dispărut cu totul. Nu a fost singurul caz care și-a anunțat vindecarea, eu nu am urmărit în mod special efectul rugăciunilor, algocalminul pe care l-am împărțit (altceva nu aveam pentru durere) și-a făcut efectul imediat asupra celor care l-au luat, corpul lor era la primul contact cu analgezicele, așa că era normal să funcționeze, dar am dat și medicamente de tuse pentru durere, contând pe efectul *placebo*, care a funcționat din nou. Când n-am mai avut medicamente, am rămas doar să ne rugăm, pentru că bolnavi tot mai erau, eram conștientă că dacă e nevoie de vindecare, doar Dumnezeu mai putea face ceva în mijlocul atâtor lipsuri, nu puteam vindeca boli grave cu algocalmin, așa că nu m-am mirat dacă mi s-a transmis că s-au vindecat, era felul lor de a se vindeca de sute de ani, prin credință!

Până spre seară, am zăbovit în Lounikavik, la părinții și rudele lui Labo. Acolo o vioiciune neobișnuită puse stăpânire pe femeie. De câte ori mergeam în satul ei, se însuflețea de parcă își

regăsea energia vitală. Ochii ei nu mai trădau
tristețea ghicită adesea, când nu știa că e urmărită.

35. Despre tabuuri și copaci

Observ cu certitudine că rolul educației pentru copii nu e doar al părinților, al familiei, ci tot clanul îi educă pe cei mici. Educă – e un cuvânt pretențios, înțeles diferit de noi, deoarece aici, educația înseamnă altceva. Am citit un studiu despre educația copiilor în Papua Noua Guinee, ei sunt cei mai apropiați de vanuatezi, doream să văd dacă viziunea coincide. Acolo, mamele nu vorbesc direct copiilor, interacțiunea dintre mamă și copil e redusă, copiii sunt ținuti cu fața mai mult spre grup, ca să se obișnuiască în societatea largă a clanului⁴⁹. În vecini, s-a născut un copilaș, acum toți au grijă de el, trece din mână în mână, astfel mama e scutită de a fi singură cu copilul, își poate vedea de treburile ei. Interesant e că toți vorbesc despre copil, dar nu-i vorbește nimeni, ca și cum ar fi un obiect. Copilul are pielea total albă, abia peste o lună își va căpăta pigmentul negricios al rasei; o ajut și eu pe mămică să facem baie bebelușului. În timp ce-și spală copilul, observ stângăcia ei de tânără mamă (are vreo 18 ani), iar tăcerea e stânjenitoare. Cu mine îi e rușine să vorbească, copilului nu i se adresează deloc. Vorbesc cu ea, îi spun să interacționeze cu copilul, se uită mirată: nu înțelege, e mic și nu știe, îmi spune în bislama, ba da, ascultă vocea, copilului îi place să-i vorbești, dar n-o conving, se fâstăcește, apoi îl ia în brațe ca să-l alăpteze, să-l adoarmă. Îi promit, la urmă, săpunul meu care din întâmplare e Johnson baby, căci ea îl spălase cu o bucată de săpun dur de rufe, din lipsă de altceva. Îmi voi găsi altul în oraș, până atunci îmi ajunge șamponul, pe care îl folosesc ca detergent universal: pe lângă spălatul părului, la spălat de rufe, în loc de gel de duș, la spălat farfuria etc.

Bărbații nu se ating de copil, nici măcar tatăl acestuia, pot doar privi, căci oricum nu i se adresează; timp de aproximativ trei luni, nou-născutul e tabu, îmi explică ele despre starea aceasta, care e legată de fapt de femeie, necurăția lăuziei ei se transferă asupra copilului. Încet-încet, leg unele discuții care altfel mi-ar rămâne necunoscute, degeaba pun întrebări. Dacă am întrebat-o pe Labo despre anumite ceremonii și perioade tabu, mi-a spus că nu există nimic deosebit în cultura lor, totul e așa cum știu eu că este, dar trăind lângă ei, cu ei, observ o serie de gesturi diferite, abia când mi le decriptează își dă seama și ea că există elemente necunoscute mie.

Astfel e și când îmi relatează despre perioada ciclului menstrual al femeilor. Ele, până nu demult, chiar și în satul lor, pe perioada a șapte zile, trebuiau să se mute într-o casă a femeilor, o casă în care locuiau izolate, fără să aibă acces în bucătăria familiei, fără să fie expuse muncilor grele, fără să aibă contact cu membrii familiei, mai ales cu bărbații. Erau de neatins, puteau să se îngrijească doar de copiii mici, dar de cei marișori nu se puteau atinge. Și nu puteau atinge mâncarea. Sub niciun chip, deoarece orice bărbat care mânca din mâncarea gătită de o femeie în perioada tabu se îmbolnăvea grav (îmi amintesc cum primele zile când am locuit în Port Resolution și am mâncat în coliba lor, eu am dat mâncare băieților din mâna mea, și deși eram într-o perioadă tabu, nu s-a îmbolnăvit nimeni, dar nu-i mai spun nimic femeii, cine știe dacă se va întâmpla vreodată să se îmbolnăvească vreunul, ce asocieri ar mai face mintea ei). Acum, de când e creștină, continuă Labo, nu mai locuiește în casa femeilor, rămâne acasă, dar nu se atinge de mâncare, nici de bărbații din casă, rămâne izolată. Așa că nici vorbă de viață personală în satele vanuateze, știe toată familia când ești la ciclu, știe tot clanul; dacă e nevoie, știe tot satul. Și oamenii se feresc de tine, nu cumva să

te atingă, ca să nu se îmbolnăvească, dar cel mai bine e ca relațiile să fie la distanță, că nu se știe niciodată dacă nu cumva ești tocmai într-o perioadă tabu. Mi se părea că viața personală a omului devine prea publică, dar regulile sunt atât de adânc înrădăcinate aici, încât dacă ai o părere diferită, ești luată drept o ciudată!

Nayeu, fratele lui Labo, cel care a construit căsuța în care dorm, îmi arată alte căsuțe începute pentru construcție, vrea să construiască vreo trei în prima fază, pe care să le închirieze turiștilor, e conștient că poate să aibă inițiativa unor câștiguri materiale. E profesor la un Centru de Training, un fel de școală pentru absolvenții de gimnaziu, care pot să învețe meserii, agricultură, tâmplărie: fac piese de mobilier (erau în școală câteva scaune foarte rudimentare, din bucăți de placaj, dar oricum, elevii ședeau pe scaune confecționate de mâinile lor, nu ședeau pe rogojini), învață să construiască case din materiale autohtone, deprind noțiuni și elemente simple privind electricitatea și practicarea meseriei de electrician, fetele învață să gătească, își însușesc cunoștințe despre viața de familie, iar cel mai mult mi-a plăcut că sunt obișnuiți să gândească, să-și dezvolte creativitatea, să inițieze tot felul de activități profitabile, marea majoritate se învâрте în jurul exploatarei turistice a zonei.

Nayeu mi-a arătat câțiva arbuști de kava, se poate câștiga și din kava, rădăcinile se pot vinde nu doar autohtonilor, pot fi exportate; de fapt, nu știe dacă se mai exportă ceva din Vanuatu, dar kava se dorește în Australia, eu știu că și în altă parte, nu numai acolo. Însă el nu vrea să facă bani din kava, să facă elevii lui, dacă vor găsi o filieră pentru vânzare, el vrea să fie un creștin autentic, el nu vrea să se amăgească cu un creștinism fals. Dacă el consideră că a bea kava e un lucru rău – a văzut cum s-au ruinat generații de-a rândul – atunci, cum s-o vândă altora și să facă bani din

asta? În schimb, are altceva de vânzare: lemn de santal. Îmi arată câțiva arbori: lemnul lor e scump, 1000 de vatu kilogramul, ceea ce înseamnă 10 dolari. Or, un copac poate avea zeci de kilograme. Problema e că trebuie să-i crești timp de minimum 15 ani, e vreme lungă, el nu poate vinde încă nimic, dar va veni și vremea câștigului. Îmi place că acest om gândește în perspectivă, e cel mai practic om trăitor în zona rurală pe care l-am întâlnit până acum. Maktuan e tipul intelectualului care nu prea se interesează de lucrurile practice, e mai mulțumit dacă își hrănește intelectul și spiritul, gândirea lui e analitică, devine sintetică dacă face un anumit efort, dar Labo e mai practică decât el. Poate că familia de proveniență a femeii are o gândire mai practică, așa și Naye, pe când familia bătrânului Keipal e dornică de cunoaștere.

Aș fi vrut să simt aroma lemnului de santal, dar degeaba adulmec scoarța, degeaba zdrobesc frunzele, rup o crenguță, nu simt nimic. Îi spun lui Naye, dar el îmi precizează că numai dacă se taie adânc în carnea lemnului, se eliberează mireasma; or el nu face niciun gest de a-mi tăia vreun pic în lemn, își iubește prea tare copacul ca să-l rănească, e izvor de câștig, nu contează nasul meu! Nu la fel va reacționa Maktuan când îmi va arăta arborele lui de santal. Își iubea și el copacul, îl mângâia cu duioșie, da, costă mult lemnul, dar n-are de gând să-l taie, nici să-l vândă, nu are nevoie de bani, mai bine să-l aibă în grădină. Apoi întrebându-mă dacă vreau să simt mireasma, nu pregetă deloc să-mi procure o astfel de plăcere, mai ales când îmi mărturisi că mirosul lemnului de santal e cel mai frumos din câte cunoaște el, e preferatul lui; eu adulmecasem doar parfumuri sintetizate, nu lemn adevărat. Luă o macetă și începu să taie, lovea cu putere, cu nădejde, adânc în carnea unei crengi groase. Lemnul ceda greu. Aș fi vrut să-l opresc, îmi era milă și mie de copac, lasă-l, îi strig, ajunge cât ai tăiat, voi mirosi și așa, nu, mai adânc e

mireasma adevărată, striga el în timp ce tăia, săreau aşchii în jur, apoi carnea copacului îşi eliberă buchetul tulburător de arome, suave inițial, arome pure de parfum virgin, apoi tot mai grele, ametoitoare. Am adunat bucățele de lemn, una mai mare avea formă de inimă, ascuțită în vârf, ca și cum s-ar fi alungit inima unui copil. Am păstrat-o, am luat-o cu mine, mi-a fost frică la granița Australiei să nu mă percheziționeze și să mi-o ia, nu era voie să trec nimic de proveniență vegetală în țară (mi-au controlat și talpa, să nu am pe adidași urme vegetale și noroi purtător de cine știe ce microbi), nu am declarat-o, că sigur mi-ar fi confiscat-o, dar am declarat toate celelalte artefacte, care fuseseră supuse trei zile unei carantine, tratate cu fumigene. Am salvat bucățica de lemn de santal, și azi, după luni de zile, acum când fac ultimele corecturi ale cărții, încă îşi eliberează aromele de parfum virgin, dar nu i le simt decât eu, pentru că mai am în nări amintirea lor.

Maktuan nu s-a ferit să-și rănească prețiosul copac pentru a-mi procura o experiență de cunoaștere intelectuală și empirică, ceea ce cumnatul său, stăpân a o sută de arbori, nu a dorit s-o facă. Maktuan avea doar unul singur; e ca și al tău, nu e doar al meu, îmi spuse, împărțind cu mine copacul: de ce nu plantezi și tu mai mulți, teren știu că ai, ar însemna un câștig fără prea mare efort, îl provoc eu la o gândire practică, de perspectivă. Dar cresc greu, le trebuie 15-20 de ani, când voi avea banii? dă el din mână a respingere. Da, dar peste cincisprezece ani poți să ai bani mulți plantându-i acum; neplantându-i nu ai chiar nimic, anii vor trece oricum, de ce să nu dai o șansă vremii? Poate nu te vei bucura tu, dar ai șase copii, fă-o pentru ei. Sunt departe de grădină cu școala mea, departe de casă, sunt profesor, nu am timp să-i îngrijesc, să-i curăț, să-i tai, să-i sap în jur, ripostează în continuare.

Maktuan, sunt copaci, nu au nevoie de îngrijiri foarte mari, tu vii din două în două săptămâni, plus vacanțele, băieții pot deja în câțiva ani să facă singuri munca, de ce te ferești? În timp ce mirosim bucățile de lemn, el stă pe gânduri. Da, niciodată nu m-am gândit că timpul trece și dacă plantez și dacă nu; ar trebui să mă gândesc mai mult la viitor, dar eu mă gândesc abia la prezent... poate c-ar trebui să plantez câțiva, spune el fără convingere, mai mult visător.

Se înserează, la școala lui Nayeu este un generator solar; în zilele ce vor urma, acolo voi putea să-mi încarc bateria aparatelor de filmat și de fotografiat, să-mi încarc laptopul și telefonul. Sunt bucuroasă că satul e la o distanță de nici o oră, dar nu va fi prea mult să trimit pe câte un copil să mi le încarce când voi avea nevoie. Aș putea încărca și la Naias, dar acolo generatorul e pe benzină, costă mult, nu vreau să aibă cheltuieli din cauza mea.

Ne întoarcem în Larwanú, ne luăm bagajele și, la lumina lunii, urmând desenul cărării prin luminișuri, trecem culmea dealului, coborând apoi spre căsuțele noastre.

[49](#) „Unitatea mamă-copil și familia, așa cum le știm noi, au o importanță mai mică; de la o vârstă fragedă, copiii sunt pregătiți să fie conștienți de comunitatea socială ca întreg”. (Robert Schaffer, *Introducere în psihologia copilului*, Editura ASCR, Cluj-Napoca, 2007, p. 27-28). La fel în Samoa, o insulă nu prea îndepărtată de arhipelag, educația copilului presupune o atitudine ca față de un obiect, nu față de o persoană. Nu i se vorbește copilului: „interacțiunea verbală directă este aproape absentă: se vorbește adesea despre bebeluș cu alții, dar nu i se vorbește direct, deoarece la această vârstă, copiii nu sunt considerați parteneri de discuție” (p. 298).

36. Duș în pădure

Mi-a fost frig azi-noapte. M-am trezit încovrigată ca în pânțele mamei, tremuram sub pătură și nu reușeam să-mi dau seama unde sunt. Am aprins lanterna și mi-am luat pe mine toate hainele groase: hanorac, geacă, șosete în picioare, apoi m-am încălzit cu greu și am adormit. Nu înțeleg cum pot dormi copiii, aici, nu departe de mine, aproape goi și fără pături. Dar tuturor copiilor le curge nasul, e semn de răceală. Am cu mine hârtie igienică și încerc să le șterg nasul, cei mici fug când mă văd, cei mai mari se lasă curățați de parcă mi-ar face un favor, o plăcere pe care mi-o oferă din mărinimie.

Apa din sticla mea abia îmi ajunge să mă spăl în zonele mai sensibile, o dată pe zi îmi permit să mă spăl și pe dinți, dar nu cu mai mult de o gură de apă. Nu-mi permit să spăl fața copiilor cu puțină apă, dar oricum, nimeni nu bagă de seamă că sunt murdari și secrețiile nazale, nu doar că le curg în gură, ci se întind pe toată fața, uscându-se. Când Labo, atenționată de gesturile mele, își dă seama că cei mici sunt prea mucoși, le șterge nasul cu fusta ei la care își mai adaugă niște pete peste cele nenumărate, ceea ce nu mai contează.

În noaptea asta a fost frig pentru că a plouat, așa că dimineața totul e ud, doar țărâna e uscată: pe Tanna nu există noroi oricât ar ploua, e o țărână nisipoasă care absoarbe toată apa și rămâne uscată; doar acoperișul din bambus, iarba și frunzele copacilor trădează ploaia de azi-noapte. Și încă o minune: aud cum curge apă undeva. O strig pe Selina, da, curge apă, niște țevi colectoare adună apa de ploaie și o canalizează spre niște butoaie mari de plastic. O iau cu mine spre apă, în sfârșit o să mă spăl. Smulg prosopul de pe crenguța de sub

streașină, iau *nécessaire*-ul și alergăm amândouă spre sursa de bucurie.

Acolo, femeile spălau niște haine, copiii se bălăceau în bălțuța de apă care de-acum curgea afară din butoaiele pline. Cum să fac duș? Femeile sunt cu bustul gol, așa e portul „popular”, îmi fac semn să mă dezbrac liniștită, pot să mă spăl pe de-a-ntregul. Dar zona e complet deschisă, cu vedere la casele de dincolo de pârâiaș, niște bărbați se ridică în picioare să vadă mai bine ce voi face. Se apropie și alte femei, râd spre mine în loc de bună dimineată, ne salutăm, eu mă fâstăcesc, nu mi-e la îndemână să mă dezbrac nici la bustul gol, cum sunt ele, darmite în slip, nici atât. Ele îmi fac semne că e posibil, una se spală cu naturalețe, dar pe ea o acoperă negreala pielii și o urmă de lavalava peste fese. Selina, care e cu mine, mă asigură că aici, în acest spațiu, face baie toată lumea. Cum? întreb nedumerită. Așa, se spală, arătându-mi ea gesturi de spălare pe corp, pe păr. Acum bărbații privesc și râd mulțumiți: ce voi face? Selina îmi spune că o să toarne pe mine cu o cană, ca să mă ajute. Da, trebuie să mă spăl, acum că văd apa, mă simt și mai murdară, nu m-am spălat de zile întregi, spălatul pe sub haine sau din sticla de un litru e doar o părere de igienă, celulele mele voiau apă.

Văd o găleată plină cu apă, o iau degrabă în mână, îndes cana în mâna fetei și intru între copaci, suficient de adânc ca să nu mai fiu zărită dintre case. Femeile mă vor fi zărit printre arbori, dar cel puțin nu mă vede tot satul. Mă dezbrac în fața ochilor măriți de curiozitate ai Selinei. Văd că mă admiră, ești albă peste tot – îmi spune ea – dar eu nu am timp de priveliște, mă spăl iute-iute, mă săpunesc cu lichidul din șampon, care e atât de spumos că îmi trebuie jumătate de apă din găleată să îmi spele pielea. Apa e mai rece ca altă dată, dar tot încropită, slabe șanse să mi se facă pielea de găină, doar umbra dimineții e de vină că nu arde

soarele torid. Da, acum e mai bine; îi propun Selinei să se spele și ea, nu vrea deloc, spune că ea nu e murdară, cine știe când s-o fi spălat, miroase a transpirație cu toate hainele ei îmbâcsite; încerc s-o conving că va mirosi frumos de la șamponul meu, dar nici vorbă, nu sunt destul de persuasivă ca să se lase pe mâna apei. Bărbații s-au împrăștiat, n-au apucat să-mi vadă pielea albă, ar fi lucit printre atâtea piei negre, mulțumim femeilor pentru găleată și ne întoarcem acasă.

Labo trimite vorbă prin Afsing să vin, că micul dejun e gata. Afsing îmi aduce zi de zi vestea orelor de masă. Alerg la bucătărie, știu că ei nu mănâncă până nu vin eu, așa că rabdă de foame dacă întârzii. Gazda mea a preparat un yam, l-a ras pe răzătoarea crenguței de lemn, după care a amestecat compoziția cu un ou bătut, apoi mi-a copt un fel de plăcintă. Avea gust bun, mi-a servit-o într-o farfurie de plastic lipicioasă de nespălată, dar acum eram obișnuită. Băieții cei mai mici mă priveau cu dușmănie și poftă. Ansel, la cei trei ani, începu să se smiorcăie, probabil voia și el, i-am întins o bucată, mi-a luat-o iute din mână și, molfăind, uită să mai plângă. Acum, urmă smiorcăiala lui Hosea, el era îmbufnatul. Am împărțit restul de plăcintă și i-am dat și lui. Labo îmi mulțumi încântată. Nu știu dacă mai avea yam și pentru ceilalți, așa că am mâncat doar jumătate din porția mea și le-am spus că m-am săturat, să împartă restul cu copiii. Întră în bucătărie și Maktuan, primi și el o bucățică de plăcintă. Abia de am înghițit de câteva ori, dar dimineața nu eram înfometată, voi rezista eu cumva până la amiază. Problema era că nu se mânca nimic între mese, aici nu prea erau fructe, nu mai era abundența de la Port Resolution, grădina era departe, pomii fructiferi erau la o distanță de zeci de minute de mers pe jos.

37. Dansul fertilității

Maktuan mă anunță să vin degrabă în nakamal, s-a adunat tot satul ca să danseze pentru mine. Selina îmi spusese deja de dimineață devreme că și ea va dansa, are pregătite fusta niuh și pene colorate de pus în păr. Maktuan era cu bustul gol și cu o lavalava cu flori portocalii în mână, se pregătea să și-o rotească după șolduri, ca să-i acopere pantalonii scurți. Am fugit în colibă să-mi iau darurile: am adus macete pentru adulți, bomboane și baloane pentru copiii din sat, plus bani; bine că acum aparatele erau încărcate, nu voi avea probleme cu filmările.

În jur de șapte dimineața, ne-am adunat în nakamal sub banianii bătrâni și uriași. Sunt toți pregătiți pentru dansul ceremonial: cu lavalava – în jurul șoldurilor, unii doar cu nambas, în dreptul penisului, acoperindu-l, în rest – nimic; dansează în fundul gol, acesta e portul tradițional. Femeile cu fuste niuh, vopsite în culori vii, și cu lavalava peste sâni, unele, cu bustul gol. Nu sunt mirată, dar acum e doar aperitivul, pentru că urmează să mergem în satul tradițional unde toți sunt goi.

Se cântă un cântec în dialectul insulei, un dialect dur, cu cuvinte guturale și multe litere înghițite într-o terminație înecată (mi-e greu să pronunț cuvintele lor, ei râd și mă pun tot mai mult să învăț cuvinte. Le repet doar de dragul bucuriei lor, se simt superiori: în sfârșit, există un domeniu în care fata asta cu piele albă nu se pricepe! Râd, minute lungi, de incapacitatea mea). Dansează în ritmul cântecului, bătând pământul cu putere, într-un gest sălbatic, fără tandrețe sau delicat, ci cu cât mai multă putere, aproape cu ciudă. Pământul se cutremură sub picioarele mele, ritmul dansului urcă în bătaile palmelor, le bat într-un pocnet plin, ca un căuș care amplifică sunetul într-atât, încât

reverberează pădurea tropicală, uriașul banian sub care are loc dansul trimite sunetele înapoi. Se ridică praful sub puterea loviturilor picioarelor desculțe, femeile dansează în jurul cercului de bărbați, două câte două aleargă sărind în ritmul tactului, cu fustele de iarbă săltând și ținându-și mâinile peste sâni ca să nu le joace prea tare. Râd și cântă, fetele cântă strident, metalic, cuvintele curg neînțeles, trăirea se amplifică. Toată lumea are frunze pe cap, în păr, decorații vegetale, pentru că tocmai execută dansul grădinii, au și crenguțe în mâini. Sunt mulți, un sat întreg. Când ritmul de intensifică sub bătaia palmelor și a picioarelor, fetele aleargă sărind mai iute în cercul din jur, apoi, cu crenguțele purtate în mâini, încep să-i lovească pe bărbați peste spatele gol, se pare că e un climax al extazului, se simt trupurile încinse, fierbinți, transpirația se amestecă cu praful, îmi umple nările; în urechi, cântecul strident se ascute, ca apoi totul să se termine brusc și să se așeze tăcerea. Pentru câteva clipe, nimeni nu vorbește, poate pentru că sunt eu acolo și filmez, poate pentru că nu au performat dansul pentru fertilizarea grădinii, ci doar pentru plăcerea mea, îi apreciez, tot satul e cu ochii pe mine. Au prezentat, în runde, vreo patru dansuri în total.

Le mulțumesc și îi asigur că îmi dau seama că au făcut-o pentru dorința mea de a vedea obiceiurile lor. Atunci, se dezleagă limbile și încep să vorbească toți odată. Facem niște poze, se înghesuie, e prima dată când eu sunt împreună cu o mare parte a satului; simt cum, pe furiș, mă atinge câte cineva pe braț, pe umeri, mai ales pe păr, moliciunea îi fascinează, copiii se abțin mai greu, ei sunt cei care întind mâna.

Ceremonia nu s-a sfârșit, au loc discursuri, așa e tradiția, discursuri oficiale dinspre partea lor, apoi dinspre partea mea, cu nenumărate mulțumiri. Nouka, fiul șefului de sat (tatăl lui e prea bătrân ca să mai participe la dansuri), e foarte serios în

postura sa. Cu nambas peste pubis, stă atât de mândru, când îi ofer cadoul, ca un căpitan îmbrăcat cu fireturile lui. Șeful va hotărî cui i se vor da macetele, sunt cele mai de trebuință obiecte din tot instrumentarul lor, bărbatul nu face niciun pas fără macetă, fie că merge în pădure, fie că merge la izvor sau la grădină, tot timpul e ceva de tăiat, de curățat cărarea care se înfundă, de cules o nucă de cocos pentru astâmpărarea setei, un ciorchine de banane, orice.

38. Tradiții și ceremonii

Maktuan a trimis vorbă din timp, cerând unor sate tradiționale din jur să ne primească în vizită, deoarece nu se poate merge așa, direct, pur și simplu. Într-unul din ele, aflat la o depărtare de câțiva munți⁵⁰, tocmai a murit șeful de trib, sub nicio formă nu mai putem vizita satul, acesta este închis pentru o perioadă, pătrunderea, mai ales a străinilor, fiind tabu.

Ceremoniile pentru înhumarea unui *yeni* sunt foarte laborioase, dar ele diferă de la sat la sat, diferențele sunt în funcție de numărul tradițiilor abandonate sau schimbate. În trecutul îndepărtat, trupurile moarte ale oamenilor obișnuiți, erau fie aruncate din pirogă în mare, după ce li se legau pietre mari de picioare, fie, pe unele insule, cadavrele erau depozitate în peșteri, unde se descompuneau, ajungând la faza de schelet⁵¹. Pe insula Malekula, mai poate fi văzută o astfel de peșteră, craniile înaintașilor sunt împrăștiate printre alte oseminte; turiștii sau băștinașii le pot vedea, le pot lua în mână, am văzut că nu mai erau considerate tabu. Spre deosebire de vecinii lor papuași⁵², morții vanuatezi nu erau mâncați, decât dacă au fost sacrificați și omorâți special cu acest scop; nu la fel se întâmpla cu dușmanii, prizonierii de război, intrușii sau neascultătorii. Paton descrie primul ceremonial de înmormântare oficiat pe Tanna: murise soția unui șef de trib, iar acesta a venit la Paton cerând să-i înmormânteze femeia cum a văzut că și-a înmormântat el propria soție, decedată din cauza malariei. În acest scop, a cumpărat niște haine și a îmbrăcat-o, iar unul dintre șefii de trib care acceptase credința lui Paton, Nowar, a oficiat serviciul de înmormântare, vorbind despre Dumnezeu și rostind rugăciuni, *A fost primul serviciu de înmormântare la canibali*⁵³.

Când murea, însă, un șef de trib, ceremoniile erau diferite. Trupul acestuia era considerat atât de sfânt, încât nu putea fi atins de nimeni; chiar cei care erau preoții satului, se fereau s-o facă. Se țineau ceremonii de doliu la cinci zile de la deces, deoarece atunci începea procesul de putrefacție, apoi – la zece zile când stomacul și organele interne se descompuneau, apoi la douăzeci de zile când coloana vertebrală se desprindea și, în final, la o sută de zile⁵⁴, când corpul era total uscat și nu mai rămăseseră decât părul și oasele. În acest moment, preoții îmbrăcau corpul în clei, remodelau trupul din lut, fața era înlocuită cu o mască, vopseau ochii, îi puneau semnele de autoritate, îl ornamentau vopsindu-l, punându-i podoabe și în păr, în special pene⁵⁵ colorate de păsări, o lavalava peste șolduri sau doar un nambas, depinde din ce zonă provenea; din tot trupul astfel refăcut, doar părul mai rămânea să se vadă ca fiind original. Am văzut o astfel de „mumie” în Centrul Cultural.

Acum, deși murise șeful de trib din vecini, nu aveam voie să merg să văd pregătirile de înmormântare⁵⁶, acestea erau tabu pentru ochii și prezența mea de străină.

Nouka, fiul șefului de trib din satul nostru, mi-a spus că satul vecin va fi strict închis pentru o lună, dacă ei decid altfel, poate pentru două luni, deocamdată nici sătenii nu pot trece. Așa că a rămas să vizităm satul Ikunala, mai aproape de noi, purtătorii de cuvânt au fost anunțați că ni s-a dat permisiunea.

Am pornit dimineața, pe la orele 9, am fost însoțită pe lângă Maktuan și Selina, de alți cinci bărbați, printre ei și Nouka, e mai bine să vină cu noi și o autoritate, dă greutate grupului, așa am crezut, așa a spus și Maktuan, dar nu era vorba doar despre asta, ar fi venit jumătate din sat să mă conducă, dacă Nouka i-ar fi încurajat și nu le-ar fi interzis. Dar Nouka era cel mai fericit să-mi dea

informații cât mai amănunțite despre tradițiile și obiceiurile lor, îmi era tot timpul în preajmă, dăduse dispoziții să mi se care rucsacul; era mult mai agil și mai adaptat decât profesorul, care rămânea adesea în urmă, respira greu, se vedea că munca sedentară de intelectual își arăta „roadele”. Eu eram ușoară, mergeam desculță, muntele era abrupt, dar nu pietros, ci nisipos, era mai ușor să mergi desculț, decât cu orice altă încălțăminte. Treceam prin apa văii, apoi escaladăm muntele pe versantul celălalt. Nu era departe, dacă priveam în linie dreaptă: de pe creasta munților noștri, puteai vedea fumul de la colibe din satul vecin, dar între cele două culmi, era de coborât un munte și de urcat un altul. Într-o oră și jumătate, am parcurs distanța, fără opriri, dar uneori – cu ajutor, în locurile grele mă țineau de mână trăgându-mă în sus, susținându-mă la coborâșurile semănând cu pârtia de gheață, prundul aluneca și tălpile mi se înfingeau cu greu în țărână, pe când ei își propteau piciorul într-un loc și acolo prindea rădăcini, săreau cu ușurință din liană în liană.

Pe parcursul drumului, din loc în loc, Nouka se oprea și slobozea un țipăt ascuțit, colorat, ca un anunț de sosire. Era de fapt un semnal, pentru ca gazdele să nu fie surprinse de sosirea noastră, bărbații trebuie să ne aștepte pregătiți în nakamalul deschis, ca și cum acolo ar fi fost de la facerea lumii, nimic la întâmplare, nici nu mi-am dat seama cât sunt de ceremonioși. Am observat acest fel de comunicare și când eram în alte părți pe insulă, oamenii își anunță prezența, nu trec pe furiș sau fără să se știe de trecerea lor, au fel de fel de țipete de salut, de anunț, de bucurie sau – pur și simplu – de semnal, chiar când trec singuri.

Nouka, îmbrăcat (difícil de spus îmbrăcat, mai corect ar fi – dezbrăcat!) doar în nambas, adică măturicea de iarbă care-i acoperea pubisul, din spate privit, era complet gol, se vedea cum mușchii îi jucau sub pielea negricioasă a spatelui, a feselor;

înaintând, tăia cu nădejde lianele care ne astupau drumul, lovea cu maceta lungă crengile care blocau cărarea. Sfârșitul lui octombrie însemna începutul sezonului ploios, acum încălzea, încă, un soare blând și plăcut, umiditatea nu era prea mare, dar dacă se vor instala ploile primăverii și va începe vara cu călduri sufocante, vegetația va exploda și mai abitir, astupând drumuri și cărări, înghițind praful, fie acesta negru sau gălbui.

[50](#) Pentru a înțelege distanțele, munții lor au doar câteva sute de metri înălțime, nu se compară cu munții Europei; totuși, nu există dealuri, pentru că sunt abrupti, cu povârnișuri periculoase, sunt munți vulcanici. Un astfel de munte, într-o oră, două, se poate traversa.

[51](#) Eliade descrie practicile melanezienilor privind păstrarea scheletului celui mort în Papua Noua Guinee, în casa bărbaților (ar fi în nakamal) sau în osuare (în Insulele Solomon), „însă cel mai frecvent la melanezieni, se păstra doar capul celor morți: *pars pro toto*. Craniile erau modelate și pictate variat cu argilă, ceară sau chit (...). Unitatea clanului, format din vii și morți, nu s-ar putea demonstra mai bine”. (Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 162).

[52](#) B. Malinowski descrie atitudinea de dragoste, respectiv – de dezgust, pe care o au băștinașii față de cadavrul celui mort, atitudine exprimată într-o formă sinistră, *sarco-cannibalismul*, un obicei de împărțire a cărnii persoanei moarte: „Este realizat cu extremă repulsie și oroare și, de obicei, urmat de o criză de vomă. În același timp, este resimțit ca un act suprem de reverență, iubire și devotament. De fapt, este considerat o datorie atât de sacră, încât la melanezienii din Noua Guinee, unde am studiat fenomenul la care am fost martor, este încă practicat în secret, deși este sever penalizat de guvernul alb”. (B. Malinowski, *Magie, știință și religie*, Iași, Ed. Moldova, 1993, p. 70)

[53](#) Petru Popovici, *op. cit.*, p. 185

[54](#) Urmărind cunoștințele lor cifrice, deși mulți erau analfabeți, am observat că atât în viața de zi cu zi, cât și în manifestările ceremoniale, apărea cel mai des numărul zecimal. Să fi adoptat această numărătoare pornind de la numărul degetelor? Nu mai puteam recupera subîmpărțirea anului, cunoscută de strămoșii lor,

am încercat pe insula Santo, dar șeful de sat uitase, tatăl lui fusese deja influențat de administrația engleză exercitată în satele de pe coastă. Nu știu dacă trecerea vremii era sau nu legată de sistemul zecimal, căci nu semăna cu subîmpărțirea noastră pe 12 luni, îmi spunea șeful satului. Acum, însă, știu că grupele de cântăreți din cultul cargo, cântau câte 10 piese, indiferent câte ar fi avut în palmares, Nayeu plantase exact 100 de arbori de santal, pe când ritualul de înhumare presupunea ceremonii de împlinit în zile legate de cifra 10, respectiv – multipli și submultipli ai acesteia. Nu cred că băștinașii ar fi cunoscut un simbolism al acestei cifre: „10 este universul, totalitatea, numărul cifrelor. Există 10 sefirot-uri, 10 nume divine, 10 degete la mâini. Există 10 predicate scolastice(...) e cifra de bază pe care aproape toate popoarele care au folosit 0-ul – egiptenii, grecii, indienii, chinezii, japonezii, au adoptat-o pentru sistemele lor de calcul”. (Luc Benoist, *op. cit.*, p. 87).

[55](#) Ornamentul cel mai de dorit, alături de culorile care vopseau fața și trupul (acolo unde se practica), erau penele, fie că era vorba de ceremonii ale tribului sau doar ale familiei, fie că era vorba despre cei vii sau cei morți. Căpitanul Cook i-a „cumpărat” cu o mână de pene roșii și niște cuie, penele au fost mult mai de dorit decât cuiele. Toți primitivii din toate culturile apreciau penele, ele aveau un simbolism aparte. „Penele care înconjoară capul marilor șefi amerindieni, arată autoritatea lor spirituală”, notează Luc Benoist. Ca simbolism, păsările sunt receptate ca mesageri ai cerului, iar aripile sunt manifestarea puterii spirituale, zborul se consideră a fi o stare superioară a ființei. (*ibidem*, p. 55-56). În timpul ceremoniilor vanuateze, acest ornament este purtat de către toți participanții, nu se face, cel puțin în zilele noastre, o ierarhizare, am primit și eu acest dar, chiar dacă nu făceam parte din comunitate.

[56](#) Pentru detalii privind cultul morților la melanezieni și popoarele Oceaniei, poate fi studiat și N. Petrescu, *op. cit.*, p. 270 și urm.

39. În satul Ikunala – o lecție de viață de la yeni

Satul tradițional Ikunala e diferit doar prin faptul că e mult mai primitiv, nimeni nu poartă haine, aceasta e alegerea lui yeni și tot satul trebuie să i se supună fără crâcnire; se poartă doar nambas pentru bărbați și niuh pentru femei. În satul oamenilor goi, dansul seamănă cu cel de dimineață, darul meu este la fel, macetele sunt noi și strălucesc în soare.

Îmi plac oamenii din Ikunala, au un fel de mândrie în comportament, e ca și cum ar conștientiza cât de important este să rămână la ceea ce le e specific, cum n-ar vrea să accepte infuzie de culturi noi, care le-ar degrada pe ale lor, le-ar elimina și ele ar muri, s-ar pierde. Mai mult de atât, e lupta dintre o autoritate și alta, nu cred că e o problemă de cultură – după cum percep eu cultura, cât una politică. În mediul primitiv, religia, ca limbaj ideologic, joacă, hotărât, rol politic. Prin puterea preoților, șefii din satele tradiționale țin populația în supunere⁵⁷.

Dau mâna cu toți bărbații, ei îmi spun numele lor și îmi urează bun venit. Nouka le explică îndelung motivul pentru care sunt în satul lor, ei zâmbesc și dau aprobator din cap, apoi Maktuan subliniază de mai multe ori că nu sunt turistă, că am multe întrebări și aș fi fericită să aflu despre ei cât mai multe. Stăm față în față cu bătrânii satului, în picioare, rostind discursuri oficiale împănate cu multe mulțumiri și aprecieri. Vorbesc despre Europa și despre România, țara mea, ei par să nu fie străini de geografie. La un moment dat, șeful de sat, pe nume Iapa Nikiauris, îmi spune că a vizitat și el Europa. Eu fac ochii mari: mă gândesc de unde a avut bani pentru un drum atât de costisitor și cum acest primitiv dezbrăcat, să-și găsească de

mers chiar în Europa; apoi, era vorba de acte, pașaport, vize, chemare. Da, da, îmi întărește Nouka, iar eu aștept explicații mai amănunțite. Am fost invitat să-l întâlnesc pe prințul Angliei – spune șeful. L-ați întâlnit pe prințul Charles? îl întreb foarte nedumerită. Nu, nu pe el, îmi spune dând din mână. Atunci pe cine, pe vreunul dintre fii, adică pe prinții tineri?, încerc să-l ajut. Nu, pe cel în vârstă, mă asigură el. Dar el este prințul Charles, confirm eu. Da? Ce contează cum îl cheamă?, dă el din mână ca și cum nu numele, ci funcția, rolul îndeplinit pe pământ are importanță, era prințul Angliei. Așa e, îl las într-ale lui.

În timp ce povestește despre un schimb cultural în care a fost și el cuprins, stă cu trufie în fața mea, privind cu oarecare condescendență asupra celor din jurul nostru; în definitiv, doar noi doi știm despre ce vorbim, doar noi știm ce e Europa, avem același limbaj de cunoaștere, pe când ceilalți prind și ei doar din auzite, din ce le transmitem noi. Dar nici măcar eu nu sunt la nivelul lui, că doar nu sunt nici șef, nici nu l-am întâlnit pe prințul Angliei, chiar dacă locuiesc în Europa și am piele albă. Stând drept, cu fața ridicată și barba sură, îmbrăcat doar în șomoilogul de paie acoperind sexul, era atât de mândru de postura lui, încât părea că se află în saloanele oficiale ale castelelor de domnitori, îmbrăcat în cel mai elegant costum oferit de casele de modă. Mi se părea că particip la o parodie, una jucată foarte serios, în care nu aveai voie să zâmbești ca la o farsă, în care viața luase loc pe scenă și piesa trebuia jucată până la capăt.

Apoi, dacă tot e atât de europenizat, fac greșeala să-l întreb câți ani are. I se pare că întrebarea nu-și are rostul: adică ce contează vârsta, viața e mai importantă decât numărarea anilor, fazele vieții sunt clare și nu e nevoie de o evidență. Pentru un occidental, însă, anii reprezintă un element care îți dă voie să te ghidezi privind înaintarea în vârstă, așa gândeam eu. Nu știa câți ani are. E bătrân și

atât! Cât de bătrân? voiam eu să știu. Atunci, sătenii cei în vârstă – consilierii lui, au început un sfat. Sfatul a durat vreo 15 minute, eu așteptam, ca apoi, triumfător să mă poată anunța că s-a născut, după anii noștri de calcul, în 1952. Deci, câți ani am, întrebă el? Cincizeci și șapte, calculez eu. Vezi, îmi atrage atenția, acum poți să vezi cât sunt de bătrân. E tânăr încă, îi spun eu lui Maktuan, iar acesta îi traduce. Yeni e nedumerit. Da, îi explic eu, la 57 de ani, un bărbat din cultura noastră nici nu crede, nici nu i se spune că e bătrân, e încă în puterile maturității sale. Cultura voastră – dă el a respingere din mână – voi nu știți să trăiți. Eu sunt bătrân pentru că am pe umeri o serie de decizii de luat pentru binele întregului sat, asupra mea s-au răsfrânt toate problemele oamenilor mei, sunt bătrân pentru că am trăit mult, pentru că am avut timp să trăiesc, voi nu știți să trăiți, am văzut asta, voi doar alergați și vă grăbiți fără să apucați viața. Noi aici, noi deținem timpul, voi l-ați pierdut. Dacă eu, când mă scol dimineața, vreau să stau toată ziua în fața colibei, pot s-o fac și am timp să merg sau să nu merg unde vreau eu. Omul din Vanuatu poate să facă asta, voi nu. Așa că eu pot să simt că viața e lungă și am trăit-o.

Așa era, recunosc eu în sinea mea, yeni era singurul care putea să facă o comparație între cele două feluri de viață. Le-a gustat pe amândouă și a văzut unde suntem noi deficițari, se pare că nu prea l-au impresionat realizările noastre, dincolo de ele vedea pierderea incomensurabilă pe care noi n-o mai sesizăm, deși simțim zi de zi frustrarea fără s-o mai putem defini și – mai trist – fără să mai putem schimba ceva, fără să mai avem frâiele la îndemână, ele s-au rupt. Iar noi suntem pe un povârniș pe care viteza de coborâre crește cu fiecare an ce trece.

Am așteptat să mă întorc acasă, îmi traduce în continuare Maktuan cuvintele lui yeni, aici este viața mea, viața noastră, a celor negri, nu e de noi

viața albilor (m-a uimit cum diferențiază culturile și nivelul de trai în funcție de culoarea pielii), nu aş vrea s-o dau pe asta în schimbul celeilalte.

Da, yeni mi-a dat o lecție de viață și mă bucur că am fost acolo ca s-o aud⁵⁸. Am fost curioasă să aflu de la Maktuan cum au reușit să-i afle vârsta; dacă omul avea pașaport, acolo ar trebui să scrie anul de naștere (dacă, însă, nu știe să citească, ce folos?). Se pare că nefiind important pentru ei, l-a uitat, sau poate nu l-a observat niciodată. Cum au calculat? Profesorul îmi spune că i-a auzit adunând date de la evenimentele trăite în sat, pe insulă, în țară, ca: un ciclon, o sărbătoare și altele, astfel, moartea unui strămoș, o manifestare climatică deosebită, o erupție mare a vulcanului, un cutremur însemnat – devin puncte de reper în timp, abia ele sunt adevăratele repere temporale. Cele legate de anii noștri, ca o mie nouă sute și ceva, două mii și ceva, nu au relevanță, sunt fără înțeles, deoarece oamenii aceștia nu au școală. Nimeni din sat nu are școală, în satele pur tradiționale, școlarizarea e interzisă. Acești oameni sunt contemporanii celor mai moderne universități din lume, cu tehnica în pregătire pentru zboruri pe Marte, iar ei nu cred că numărarea anilor ar avea vreo importanță!

După discursurile oficiale din zona deschisă a nakamalului, ne așezăm pe iarbă și mâncăm laplap împreună cu o fiertură de salată deșertată într-o oală afumată, din care luăm frunzele cu mâna: o vizită cuprinde în sine și o masă, chiar dacă suntem serviți separat de bărbații satului, care mănâncă în alt grup, din altă oală, dar același fel de mâncare. Se servește și kumala, cartofi dulci fierți printre frunzele de salată. Gust și eu puțin, e deja ora prânzului, dimineață abia de am gustat plăcinta de yam, acum ar fi bine să mă străduiesc să înghit mai mult, căci altfel voi fi tot în deficit de alimentație.

Spre surprinderea noastră, yeni, după o nouă discuție cu bătrânii, ne invită să revenim și mâine, are pentru mine o surpriză, vrea să-mi arate ceva interesant despre cultura lor, o să înțeleg mai multe despre tradiții. Sunt încântată și promitem să revenim. Ne salutăm folosind cuvântul tanez taucam, însemnând pe mâine.

Când să plec din sat, o femeie mă urmează și îmi dăruiește un colier făcut din semințe, mi-l pune pe după gât, iar în păr îmi înfinge un bețișor cu pene colorate folosite ca ornament pentru dans. Îi mulțumesc și dau s-o îmbrățișez, întotdeauna se sperie de gestul acesta, dar eu uit și-l fac din nou. Femeia se rușinează, copiii râd. Ar fi încă tânără, are un copil mic în brațe, dar viața aspră și fără condiții a îmbătrânit-o, sânii, de la atâta alăptat, îi atârnă până în brâu. Nu rămân toți copiii în viață, mai ales în satele tradiționale, unde, din cauza analfabetismului, lipsa de informație e și mai adâncă, iar educația e precară, igiena inexistentă. Speranța de viață e mult mai redusă ca la noi, deși mănâncă mult mai natural, nu au parte de stres și poluare, sunt mult mai adaptați condițiilor de mediu, dar lipsa medicinei e, totuși, resimțită; dacă în cultura noastră nu ar exista deloc spitale și medicamente, oare care ar fi speranța noastră de viață cu toți aditivii, poluarea și sedentarismul nostru?

Mi s-a atras atenția, la un moment dat, asupra unui bătrân, se uitau la el cu reverență, aproape cu pioșenie, mi s-a spus că e cel mai bătrân din zonă, are 81 de ani (locuia în zonă creștină și i se numărau anii), îmi dau seama cât este de bătrân? Apreciez și eu performanța, dar spun că la noi e obișnuit, tatăl meu are 83 și e sprinten și vioi, lucid și inteligent; acum, ajung ei să se mire. Le-am explicat apoi beneficiile medicinei, civilizația ne și omoară, tot ea ne și scapă, care cum are „norocul” să dea nas în nas cu ea!

[57](#) Strategia sacralului poate „sluji ambiției celor care vor să cucerească autoritatea și să o legitimeze. Competiția politică recurge la limbajul invocării duhurilor și cel al vrăjitoriei”, îl citează Gulian pe Balendier (C.I. Gulian, *op. cit.*, p. 96). Tensiunea dintre schimbare sau rămânere în tradiții, am observat-o mai târziu și mai pregnant la tribul kiai, satul Morokari, unde șeful satului, omul tradiției, era într-o luptă tăcută și tensionantă cu fratele lui mai tânăr – preotul satului, doritor de schimbare. Privind importanța tradiției, mai convingător este B. Malinowski: „Ordinea și civilizația pot fi menținute doar prin stricta adeziune la tradiție și la cunoașterea obținută de la generațiile precedente. Orice neglijență în această privință slăbește coeziunea grupului și pune în pericol instrumentarul cultural, până la punctul amenințării existenței ei însăși.” (B. Malinowski, *op. cit.*, p. 51)

[58](#) Când m-am întors acasă în România, într-o sâmbătă seara a lunii decembrie, deschid întâmplător televizorul la o emisiune de pe *Discovery* și descopăr sub titlul *Băștinașii*, pe yeni al meu într-o emisiune filmată într-un salon oficial în Anglia, îmbrăcat în același nambas, cu fundul gol printre bărbați în costum și femei elegante; cinci vanuatezi purtându-și portul cu naturalețe, ca în țara lor, iar printre ei, yeni ceva mai tânăr decât îl am eu în fotografii. Apoi, într-o altă ipostază, îmbrăcat în costum și el, arată ca un intelectual înțelept, cu barba care abia avea câteva fire albicioase – acum mai sunt puține negre – părea mai englez decât englezii. Da, așa era el în Europa, dar în Vanuatu el e mult mai acasă decât sunt eu în Europa mea.

Înstrăinarea noastră îmi explic ca intervenind și ca urmare a vitezei de viață care nu ne lasă să ne așezăm. Dispersiunea timpului a bulversat pe omul civilizat. Omul n-a mai trăit niciodată viteza zilelor de azi, care-i smulge flămândă vremea de a trăi, îi ucide puțința de a contempla, de a se întâlni cu sinele. Pare că înaintăm spre un impact, o criză ca o implozie, urmată de distrugere. Apoi totul se va opri. Cine scapă? Aici, la marginea vârtejului timpului, pot să văd mai clar că va urma inevitabilul impact, acasă o să-mi pierd din nou viziunea, voi fi cu ochii la evenimente, nu voi avea distanța pentru perspectivă. Aproape că mi se face frică pentru civilizația noastră.

40. Cascada

Lăsăm în urmă colibele de iarbă și mergem la o cascadă din apropiere. În Vanuatu sunt foarte multe cascade; munții, fiind vulcanici, sunt abrupti, căderile de apă sunt foarte frumoase. Cărarea noastră, acum e și mai abruptă, parcă ne lansăm în cap de pe povârnișuri concave, doar rădăcinile ieșite ale copacilor pot să oprească o cădere periculoasă.

Apa cascadei e uluitoare, cade de la câteva zeci de metri, săpând un bazin mic, dar adânc. Toată lumea vrea să se scalde, dar privesc spre mine ca pentru o aprobare, nu știu ce voi face eu. Păi, ce să fac?, ne scaldăm cu toții, spun, ca să le fac pe plac; bucuria izbucnește cu chiote, ei se aruncă în apă, sunt oricum mai mult goi, cer împrumut Selinei lavalava ei (poartă cârpa peste niște pantaloni tip bermude), pe care mi-o înfășor peste șaolduri ca să nu intru cu fusta în apă, bineînțeles că nu am curajul să mă dezbrac în slip, oricât de goi sunt ei, eu nu îmi mai arăt pielea albă, așa că ne scaldăm minute lungi. Ei se zbenguie mai ceva ca niște copii; bărbați în toată firea, infantili, naivi și fericiți pentru lucruri simple, așa cum noi am uitat să ne manifestăm. Urcă pe versanții cascadei, cât mai sus, ca să-mi arate că nu le e frică să sară în apă, se întrec între ei care urcă mai sus, până la urmă și Selina e prinsă în joc, vrea să-mi arate că și ea poate: Hanna, Hanna, look, look!, strigă ei care mai de care, acoperind cu greu zgomotul apei; eu le fac poze, iar ei sunt extaziați. Ne distrăm ca la grădiniță, puri, curați la suflet, bine dispuși.

Părul nu li se udă, e atât de gras și țeapăn, că picăturile de apă curg de pe fire ca de pe penele îmbibate de grăsime ale găștelor. Le pipăi părul, pentru că nu-mi vine să cred cât este de gras, ei la rândul lor se minunează de al meu cât e de ud, cum

își schimbă culoarea spre întunecat când e ud, cum se lipește de pielea de pe spate, cât trebuie să-l storc și să-l șterg cu tricoul (că doar nu am prosop) ca să-l usuc, vor trece minute lungi până va fi iar uscat. Ne cercetăm unii pe alții de parcă am fi de pe alte planete, uneori pe furiș, alteori deschis, întrebând, râzând.

41. Și Gauguin

Nu am vrut să-l imit pe Paul Gauguin, arta plastică era prea departe de preocupările mele, dar iată-mă aici trăind oarecum ceea ce el căuta să trăiască. Fețele oamenilor, pânzele înflorate din jurul coapselor fetelor, ale bărbaților, negreala pielii, buzele bine conturate⁵⁹, expresive, fremătătoare – chiar și în repaus, poziția corpului lor când se așază, când moțăie, când lenevesc pur și simplu, acea curbă a spatelui într-o delăsare lipsită de eleganță, într-o cădere în sine, toate acestea devin gesturi ale recunoașterii. Îi mai văzusem undeva, să fi fost doar pânzele lui Gauguin? Îi mai privisem în lăncezeala molcomă a vieții, dar unde?

Gauguin vorbea despre întinerire printre primitivi, fusese amendat de impresionisti, de pictorii vremii, gălăgioși, alergând după recunoașterea unor formule a căror primă exprimare să le fie atribuită lor, pentru faimă găunoasă. Unde sunt gălăgioșii vremii? Au rămas pe veci în anonimat, istoria nu-i mai știe, dar, acizi la vremea respectivă cu pictorul dezorientat, l-au acuzat de slăbiciune și lașitate, ceea ce l-a determinat pe acesta să fugă în Tahiti. De ce vorbea artistul despre întinerire? Pentru că aici timpul trece altfel, în *ralanti*. Pentru că aici nu te ferești să ți se cunoască vârsta, ai destulă vreme de trăit. Sau, pur și simplu, deoarece făcând o comparație, cât de superficială, vezi că Europa e bătrână și nu mai poate da suflu în goana aceasta, fără să-și ia tributul de frustrări, angoasă, depresii, însingurare și câte altele.

Îmi amintesc o remarcă a lui A. E. Baconsky, scrisă în prefața cărții despre Gauguin (când mă voi întoarce acasă, am să reiau lectura), unde autorul descria sentimentul lui Gauguin că istoria

Occidentului începe să se îngâne cu arheologia⁶⁰. Asta au simțit și futuriștii italieni, au reacționat apoi cu arta lor, cu manifestul futuriștilor, dar cu cât timp mai târziu? Au trecut douăzeci de ani până să intre pe același făgaș.

Iată-mă înfrățită, în unele trăiri, cu artistul. Și nu cred în primitivul bun și pur, cum se vehiculase ani la rând când începeau studiile antropologice să-și intre în drepturi, nu cred nici în cel violent și rămas în afara evoluției, căci evoluție nu înseamnă doar tehnicizare, cred în cel pe care îl văd în fața ochilor mei – simplu, dar contemplativ, puternic vizavi de vicisitudinile vieții la limită, hotărât să supraviețuiască prin metodele cunoscute și transmise de strămoși de mii de ani, prea puțin decriptate de un vestic.

Orice vestic ajuns aici, va asambla informațiile culese după propriul sistem cultural și le va sistematiza enunțând judecăți despre „ceilalți”: sunt așa și așa, ceea ce este injust, deoarece ei sunt așa doar în sistemul de gândire al vesticului; în realitate, în propriul lor sistem, ei sunt total adaptați altor linii directoare. Informațiile sunt întotdeauna parțiale, trunchiate, un sistem nu poate fi suprapus altuia ca să coincidă perfect, iar parțialitatea suprapunerii poate fi uneori foarte redusă⁶¹.

Izolarea are avantaje și dezavantaje ei.

⁵⁹ Făcând o comparație între buzele tahitienelor pictate de Gauguin și imaginile fotografiate ale personajelor care i-au pozat, este de observat conturul accentuat subliniat de pictor, pe când în realitate, aceste contururi lipseau, ele erau adăugate de pictor, dar erau exact buzele vanuateze, le-am regăsit aici vii și accentuate.

⁶⁰ Vezi Françoise Cachin, *Gauguin*, Editura Meridiane, București, 1977, în Prefață de A. E. Baconsky, p. 6. Traducătorul susține în continuare despre artist: „Ceea ce i se pare viciat în Europa civilizată, sunt mai ales raporturile omului cu universul și deopotrivă cu valorile propriului său microcosm, impasul artei și al

expresiei formale nefiind, în ultimă instanță, decât consecința denaturării progresive a acestor raporturi”. (*Ibidem.* p. 7).

⁶¹ Vezi Marc Augé, *Le sens des autres – actualité de l’anthropologie*. Paris, Ed. Fayard, 1994. p. 12.

42. Despre femeile vanuateze

Urcăm muntele spre satul nostru. Maktuan rămâne mult în urmă. Ceilalți sar din rădăcină în rădăcină ca niște antilope, pe mine mă incomodează fusta, ar fi mai ușor într-un șort, dar când l-am întrebat pe Maktuan dacă pot măcar pe drumul spre Lenakel să-mi iau pantaloni, a răspuns îngrozit: nici vorbă, e ca și cum ai vrea să fii bărbat, este neplăcut pentru bărbați să vrei să fii ca ei. Am înțeles, nu era vorba – pe Tanna – că ar fi rușine pentru femei să poarte pantaloni, ci bărbații sunt cei care resping acest port, i-ar umili în bărbăția lor, sunt atât de mândri de poziția lor de masculi, încât ar fi lezați dacă portul nu i-ar diferenția de femei.

Problema nu era de vestimentație, ci de ierarhie, de simbolul purtătorilor de decizii. Într-o discuție avută cu profesorul cu vreo două zile în urmă, când am văzut cum dispune de timpul și de activitățile soției lui, cum el hotărăște până la micile amănunte ce se face, când și cum, apoi înțelegând din legendele povestite, i-am spus că aici, în Vanuatu, e mai bine să fii pește, decât femeie, pentru un pește există considerație mai multă decât pentru o femeie. Maktuan a râs și a recunoscut că viața femeilor e mult mai grea. În societatea lor ierarhizarea tradițională ar situa pe primul loc porcul: este valuta forte, cu porcul se făceau tranzacțiile de bază atunci când nu existau bani și când încă nu se cunoștea valoarea lor, porcul era marfa de schimb⁶², cu câțiva porci îți cumpărai o nevăstă, ea costa mai mult în funcție de poziția socială a familiei ei, dacă provenea din familii de șefi, de sfetnici sau preoți, apoi dacă era blondă, dacă dispunea de mai mult teren de grădinărit, se mărita mai repede și mai bine; nimic nou sub soare, chiar și în Vanuatu blondele au

trecere! Vezi și tu, îmi spuse Maktuan, Labo și-a găsit repede bărbat; adică ea te-a găsit pe tine, nu tu pe ea? – întreb în timp ce râdem. După porc, pe locul doi se află grădina, sursa de existență a fiecărei familii: dacă nu plantezi, dacă nu ai pomi fructiferi, nu mănânci. Pe locul trei – coliba, locuința care înseamnă statornicie în sat; abia apoi urmează femeia, copiii și altele. Sunt ele mulțumite cu această poziție? Cred că marea lor majoritate nici nu-și pun problema⁶³. Doar prezența mea o mai fi răscolit, prin sate, aceste gânduri.

Vanuatu se integrează, prin extensie, culturii asiatice. În toată Asia mai există probleme cu rolul femeii în societate. Ele nu au drept de decizie; chiar dacă sunt întrebate (chiar dacă au loc discuții, ceea ce oricum e deja un pas spre egalizarea drepturilor), deciziile le iau tot bărbații; mai trist este că – voi fi observat mai târziu – violența domestică este foarte accentuată. Pe Santo, în orașelul Luganville, peste câteva zile, am căutat să stau de vorbă cu asistenți sociali care lucrează în domeniu (la sate nu existau); dar mentalitatea că femeia nu e egala bărbatului, ci doar un bun cu care te porți cum vrei, din moment ce ai plătit, îi face pe bărbați să-și bată soțiile⁶⁴, iar ele nu știu că legea e de partea lor, cele de la sate nici nu au cum să aibă acces la informație, dar chiar și în orașe, femeile își acceptă soarta, fără să se gândească cum să-și schimbe situația.

Nu a fost prima dată când în călătoriile mele am observat comportamentul abuziv față de femei; mediul islamic, fie în India, fie în Africa, nu este cu nimic mai blând decât cel vanuatez, chiar dacă nu e violență, e o discriminare evidentă. Dar aici, printre bărbații care mă înconjurau, eu nu am fost receptată ca o femeie vanuateză, deoarece eram europeană. Am avut alt statut, inegalitățile societății mi-au diferențiat statutul. Culoarea pielii

mele – și nu spun că este drept lucrul acesta, dar acolo e real – mi-a conferit, din punctul lor de vedere, o superioritate care îi surclasa uneori și pe bărbați. Doar yeni-i mi-au dat de înțeles că nu mă situez deasupra lor. M-am supus, nu voiam să le stric obiceiurile, nici să le subminez autoritatea, însă aveam avantajele omului alb: intram oriunde doream (nu și în nakamal), luam deciziile pe care le doream, ei luau în seamă dorințele mele. Poate și puterea banilor, cunoștințele mult diferite, aparatele tehnice care mă însoțeau, cercetarea întreprinsă pe care ei înșiși au receptat-o ca fiind în favoarea lor, medicamentele, obiectele, darurile – toate mă puneau în situația superiorului, chiar dacă am făcut tot ce am putut ca să trăiesc ca ei, să mănânc, să dorm, să călătoresc, să mă distrez, să mă închin lui Dumnezeu, ca și ei. M-au acceptat, dar toată lumea știa că e provizoriu și că eu aparțin altei lumi. Chiar dacă reușeam să ne transmitem reciproc afecțiune și găseam punți de comunicare intime și de durată, eu urma, totuși, să plec într-o zi.

Maktuan rămase și mai mult în urmă. M-am oprit să-l aștept. Înțeleg că nu ești la fel de antrenat ca acești consăteni ai tăi, dar nici eu nu sunt, până la urmă tu ești vanuatezul, nu eu! – îl ironizez cu blândețe. Așa e, dar tu ești foarte slabă, ai puține kilograme de dus, aprecie el greutatea mea. Într-adevăr, slăbisem, Labo era nemulțumită de lipsa țesutului adipos de pe oasele mele, își pusese în gând să mă îngrașe pentru a nu crede cei de acasă când mă voi fi întors, că am suferit de foame. Eu nu sufeream de foame, dar nici nu puteam mânca exact ca acasă. Ce-o să spună europenii când te întorci, că nu ai avut ce mânca la noi? – îl frământa pe Maktuan același gând. Nu-ți face probleme, l-am asigurat, mă voi întoarce bronzată și cu siluetă, în cultura noastră europeană sunt exact calitățile potrivite pentru un fizic de dorit. Oricât de slabă aș fi, nu s-ar face comentarii de compasiune, ci de

apreciere. La voi, completez eu, sunt de dorit femeile cu forme fizice mai pline, cu un corp mai vânjos, mai puternic, cum ar rezista altfel la atâta muncă fizică grea? Nu, îmi spune el, mie îmi plac cele mai subțiri, dar știu că-mi spune asta ca să-mi facă plăcere, musafirii trebuie să se simtă întotdeauna bine. Ghicesc că la asta se gândește, deoarece mă întreabă imediat: cum te simți la noi, ești mulțumită, vrei să mai facem vreun proiect special față de cele despre care ți-am vorbit deja? (în fiecare seară, foarte ordonat, îmi prezenta proiectele pentru ziua următoare, acum le știam deja pe toate pentru întreaga săptămână care vine, el urma să se întoarcă la școală, de mine se va ocupa Labo și Naye, fratele ei). Da, sunt foarte mulțumită, nici nu m-am așteptat să văd și să aflu atât de multe, e peste așteptări, ai fost un ghid perfect, un organizator bun și, de acum încolo, un prieten. I se umeziseră ochii: mulțumesc pentru ce ai spus. S-a oprit din mers. Hai, vino, ceilalți sunt sus deja, l-am încurajat, știind că nu avea rost să-l las copleșit de emoția despărțirii. Sufletul lui, în dăruirea și bunătatea lui naivă, în deschiderea de care dădea dovadă, mă încărca cu niște calități pe care nu știu dacă le aveam, vedea în mine mai mult decât voiam eu să cred c-ar trebui să vadă; sigur, eram conștientă că i s-au deschis, chiar dacă modeste, niște perspective noi și că în sufletul lui a descoperit noi resorturi. L-am asigurat că suntem prieteni și vom colabora la proiecte care să fie un câștig pentru amândoi, pentru Vanuatu, pentru cultură, cine știe ce alte uși se vor deschide...

Vreau să scriem împreună, vreau să fiu scriitor, ca tine, dar e mai mult de atât, adică îți dai seama că azi mă voi întoarce la Port Resolution? Că poate nu ne vom mai revedea niciodată, că doar mi-ai spus cât e de scump să vii din Europa, cât de greu e de ajuns aici; iar eu nu voi putea niciodată să-ți întorc vizita. E-adevărat ce spui, încerc să-l aprob, dar vom mai vorbi la telefon; din păcate, pe Tanna

nu există internet, tu nu știi să folosești un computer și poate nici nu vei ști vreodată... Dacă nu te voi mai vedea niciodată? – continua el să marșeze cu emoție pe aceeași pistă. Știam cât de tare îi sperie acest niciodată, cuvântul are altă încărcătură decât are la noi, pe noi nu ne sperie schimbarea, tot timpul lăsăm ceva definitiv în urmă, ca să ne aruncăm în alte activități, alte relații, alte drumuri. Mă privea cu ochii umezi și cu o durere pe față ca o grimasă, gata-gata să se transforme în plâns. Voiam să-l scap de chin, voiam să nu-l încurajez să se manifeste astfel, știam că ar vrea să spună mai multe, iar eu voiam să nu mai spună nimic, încercam să schimb subiectul, nu voiam să devină sentimental și să-și amintească de momente devenite penibile, patetice. Gândeam ca o europeană, nu puteam să mă transpun în felul lor de a evalua viața: pentru ei, nu e penibil să plângă dacă cineva pleacă definitiv, nu e rușinos să devină sentimentali, ei trăiesc pe față durerile sufletului, iar eu voiam să le ascundă. Ei nu doar că își expun trăirile, încât acestea devin publice, ci, mai mult, le amplifică, le hrănesc, le despică până devin parte din ei, asumate, „înfiat”, fără să le mai uite, bucurându-se, până la urmă, chiar și de suferința trăită! Or, eu nu știam cum să minimalizez totul, ca să fie mai simplu pentru el, tocmai când el nu voia să fie simplu. Nu mi-am dat seama atunci, au trecut săptămâni până să mai înțeleg ceva mai mult din puritatea trăirilor oamenilor simpli în manifestare, profunzi în bogăția trăirilor ca orice suflet complex. Mă privea cu o urmă de reproș; nu știu nici azi sigur: pentru că eu nu trăiam durerea lui, adică eu nu sufeream pentru despărțire cum ar fi gândit el că trebuia să mi se întâmple sau pentru că nu-l lăsam pe el să sufere cum și-ar fi dorit și refuzând exprimarea suferinței lui, păream superficială.

Am urcat muntele, în fața noastră se întindeau grădinile sătenilor – departe, la kilometri întregi de sat; până aici urca Labo să-și culeagă taro, manioc, kumala, dovleacul pentru supă, de aici căra și fructele, nu-i de mirare că se doresc femei vânjoase. Maktuan continua să pășească trist și nu-și ascundea deloc tristețea. Selina, pe care am învățat-o să facă poze, ca eu între timp să pot filma, cu aparatul în mână, fotografia vrute și nevrute, n-am oprit-o, cardul putea fi descărcat în laptop, iar bateriile puteau fi încărcate la generatorul solar, i-am lăsat plăcerea. Acum, ceilalți bărbați se tot foiau în fața ei ca să fie și ei prinși în poze, erau din nou aceiași copii ca la scăldătoare. Doar Maktuan părea bătrân și neinteresat de joaca lor.

Am coborât în sat. Băieții își așteptau tatăl, așteptau știind că e vremea de plecare. Profesorul, însă, nu se dădea dus: hai să-ți mai spun o poveste, mă ademeni el, știi tu de când îmi tot ceri povestea vulcanului. Ne-am așezat pe iarbă sub un copac, aveam caietul în mână, iar el notă pe filele mele: the last story. Scriem data în caiet: 18 octombrie 2009. De-acum, caietul se va umple nu doar cu legende de la el, ci și cu altele, culese de pe la toți câți ar fi vrut și știut să mi le povestească.

Nu termină de spus povestea, când se întrerupse și mă întrebă mirat: cum ai reușit să te adaptezi și să te integrezi atât de natural între noi, fără să fi creat vreo problemă, dimpotrivă, făcând ca toți din jurul tău să se simtă bine? Am un secret, i-am spus, nu-i mare lucru. Oh, e foarte mare lucru, nu știi tu, insista el. Ne-a fost teamă un pic să fii musafir în casa noastră, că nu știam cum o să-ți putem satisface dorințele, nu știam cum să ne comportăm, pe când tu nu faci mofturi. Mai știi coliba cea mare din spatele școlii mele? – întrebă; ți-am arătat că acolo locuiește o canadiană, femeia aceea mai în vârstă care venise cu mașina în remorcă spre Lenakel, care a împărțit bomboane; da, știu, o țin

minte, răspund. Ea a venit ca voluntar din Canada și îi ajută pe săteni în întocmirea a tot felul de acte când au nevoie să-și rezolve problemele și nu știu să scrie sau să citească, mai ales în engleză. Femeia a petrecut șase luni într-un centru de adaptare, ca să nu sufere vreun șoc cultural când va trebui să ajungă în sat. Tu ai venit direct și trăiești printre noi de parcă ai fi aici dintotdeauna. Ba încă vrei să te duci la oamenii pădurilor (vorbea de triburile kiai de pe Santo, ținta călătoriei mele); la început m-am speriat, dar acum știu că o să rezisti. E mai dificilă viața ca aici, dar vei rezista. Eu îl aprobam, da, sigur că voi rezista, o să-mi placă să văd viața lor. Și nu am voie să știu secretul? – întrebă curios. Ba da, cred că-l știi deja, e iubirea: vă iubesc pe voi toți; iar dacă voi puteți trăi în condițiile acestea, înseamnă că pot și eu; ce e normal pentru voi, poate fi normal și pentru mine. În tot acest timp, nu am privit împrejurările, nu ele au fost ținta atenției mele, ci oamenii, ei sunt comoara, așa că nimic nu mi s-a părut extrem, ci doar diferit. Asta era, spuse el aprobând, știam că ne apreciezi și că nu ne privești disprețuitor nici când lucrurile erau ciudate pentru tine, te-am observat, pentru că am avut de lucru și cu alți vestici, știam când strâmbă ei din nas, dar tu nu ai făcut-o, te-am admirat și am învățat de la tine. Ai avut mai multă răbdare cu noi, decât am eu cu noi. Sigur, aprob eu, mie mi-e mai simplu să am răbdare, pentru că e doar provizoriu, încerc o explicație, eu nu trebuie să schimb pe nimeni, nu trebuie să mă adaptez definitiv; or, pentru un scurt timp, e posibil să accepți și ciudățeniile, ba ele chiar te amuză, te provoacă la studiu, cauți răspunsuri...

Labo lipsea, plecase în satul părinților ei. Părea că plecarea familiei ei pentru alte două săptămâni, nu însemna nimic! Maktuan a terminat povestea, s-a ridicat de pe iarbă, erau gata de plecare. N-aveau niciun bagaj în mână, nicio felie de pâine (de unde pâine și sandvișuri făcute de mama?), ci, așa cum

erau, cu hainele de pe ei, desculți, s-au ridicat să plece, nu au mai trecut nici prin colibă, nu aveau ce lua cu ei. Ne-am îmbrățișat cu Maktuan, băieții s-au ascuns în spatele lui, le era groază de îmbrățișare, nu voiau deloc; am râs și i-am asigurat că ne vom despărți dând mâna, numai atât, abia după asta au ieșit la iveală, ei privind în altă parte în timp ce le strângeam mânuțele negricioase și întinse fără vlagă. Afsing îmi aruncă o privire mai scurtă decât o părere, el era mult mai deschis și adesea stătea de povești cu mine. Nu se bucura că pleacă. Îmi spusese, cu o ocazie, că nu-i place la Port Resolution deoarece e fără mama lui, cât timp a stat aici în Larwanú, a stat doar în preajma lui Labo, ajutând la bucătărie ca o fată, învârtindu-se tot timpul în jurul ei, dar fără ca să existe vreo manifestare fizică a apropierei. Nu am văzut-o niciodată pe Labo atingându-l sau mângâindu-l, apreciindu-l în vreun fel, doar vocea ei, cu tonalități ascuțite, căpăta o anumită duioșie când îi vorbea; în rest, exista o mută înțelegere între ei. Acum, băieții sufereau că sunt din nou pe picior de plecare, nu-și luau rămas bun de la mamă. I-am urmărit cum urcau cărarea spre buza dealului.

Am revenit în colibă ca să-mi ordonez materialele și informațiile din Ikunala, când aud o bătaie în ușă (ușa e o poartă din scânduri, fără clanță sau cârlig, proptită cu un pietroi ca să nu se deschidă). Maktuan s-a întors: am uitat să-ți spun de programul de miercuri cu închinătorii lui John Frum, reluă el un proiect despre care vorbiserăm, nu, n-ai uitat, am toate detaliile, pentru asta te-ai întors? du-te liniștit, da. Totuși, el nu voia să plece, ca și cum n-ar fi auzit; vă va prinde noaptea pe drum, n-o să găsești mașină din Lenakel, nu risca, încercam eu să-l expediez, dar el rămase încă vreo jumătate de ceas. Băieții s-au așezat undeva pe deal, în mijlocul cărării, așteptându-l, fără să reacționeze în vreun fel la zăbava lui, nu aveau putere de decizie, nici voință proprie, el continua

să-mi povestească ceea ce știam; așa ne găsi Labo când reveni în sat. Femeia salută absentă și merse direct la bucătărie: du-te și ia-ți rămas bun de la ea, îi spun; nu, știe că ne ducem la școală, nu-și luaseră nici băieții rămas bun, era ca o coborâre după apă la râu; plecară într-un târziu, fără să mai treacă pe la bucătărie. Nu prea înțelegeam cum se consumă aici relațiile. Deși unele momente erau atât de calde, alte momente, importante pentru cultura noastră, nu erau deloc băgate în seamă. Pentru plecarea mea se făcea ceremonial de despărțire, pentru plecarea lor nu exista nici măcar un salut. Viața clanului se substituie vieții personale, sentimentele, viața emoțională a individului pare să nu aibă prea mare importanță.

Știam că Maktuan se întorsese pentru o nouă îmbrățișare, mi-a confirmat-o indirect într-o convorbire telefonică; la despărțire fusese singura dată când m-a atins (în afară de momentele de a da mâna, obișnuite culturii lor). Dar nu l-am mai îmbrățișat, aveam o reținere din cauza lui Labo, gesturile noastre puteau fi interpretate altfel. În ziua aceea, l-am văzut pentru ultima oară pe Maktuan.

[62](#) Dacă porcul însemna moneda de schimb pentru tranzacții mari, în Melanezia s-a folosit *piatra-inel* pentru schimburile între șefi, darul cel mai de preț din câte avea societatea, căci o societate este un sistem de schimb și *darul este forma primară a acesteia*, scria Marcel Mauss în *Eseu despre dar*. Dar s-au folosit și scoicile ca monedă de schimb. Preoții de pe Tanna au folosit scoicile și pentru împlinirea riturilor magice. În grădina kiailor, pe un trunchi de copac, la vedere, se păstrează o scoică marină, mare și smălțuită, Mario a descris-o ca având probabil rol practic, să se sufle în ea ca avertisment sau cerere de ajutor când există vreun pericol, dar era numai o supoziție, putea să însemne mai mult. „Scoica marină, din cauza straniului și misteriosului vuiet pe care-l emite când o apropiem de ureche, a fost considerată drept receptacolul și originea sunetului” (Luc Benoist, *op. cit.*, p. 76). Simbolismul scoicii e

cunoscut, fiind legat de apă, de lună și asociată în genere cu organul genital feminin (vezi Venus născându-se dintr-o scoică), dar simbolismul ei în Vanuatu mi-a rămas obscur.

[63](#) Eliade explică poziția inferioară a femeii prin faptul că ele proveneau din alt clan. Căsătoria, care deși era endogamă (bărbatul lua pe verișoara lui, deci aparțineau aceluiași trib), aceasta era considerată ca provenind din alt totem (astfel, relația era una exogamă pe linie totemică). Femeia fiind obiectul de schimb, ea venea totemic dintr-un alt clan și își păstra apartenența. „Aceasta explică, în parte, proasta poziție a femeii, care rămânea toată viața o străină privită cu neîncredere în clanul bărbatului ei. În relația dintre bărbat și femeie, se întâlneau în mod mistic forțele celor două clanuri, ceea ce explică numeroasele tabuuri sexuale”. (Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 147-148).

[64](#) După discuția avută pe Santo cu doamna care se ocupa de femeile abuzate, într-o discuție telefonică, mi-am exprimat indignarea lui Maktuan (el rămăsese personajul principal care să mă descurce prin hățișurile neînțelegerilor, noul ghid nu-mi era de mare ajutor). Omul nu părea surprins de ceea ce aflasem, părea că nu-mi împărtășește punctul de vedere. Oh, doar nu o bați și tu pe Labo, sar eu cu întrebarea. Păi dacă femeile vorbesc atât de mult și ascultă atât de puțin, mai trebuie lovite, așa e întotdeauna, peste tot, îmi răspunde el liniștit. Nu-mi vine să cred, mi se păruse atât de blând! Și ce dacă femeia vorbește mult?! Caută alte soluții, sugerez. Nu, nu există altele, răspunse râzând, dar hotărât. Așa se face! caută el să mă convingă. Din nou mă izbeam de convingeri și mentalități încremenite!

43. Ceremonia Toka

A doua zi, Nayeu mă conduse înapoi în satul Ikunala. Echipa s-a schimbat drastic, Maktuan a plecat, Selina e la școală, alături de noi, Nouka, la fel de grijuliu ca ieri, mă atenționează să pășesc pe muntele abrupt fără să pățesc ceva, îmi cară rucsacul, dar a venit și Labo. Maktuan a legat-o de mine cu poruncă, să mă păzească de orice posibile probleme: eu, o femeie albă printre bărbații de culoare. Vine cu noi și unul dintre băieți, Hosea, de vreo 4 ani, e atât de „mămos”, că nu-l poate lăsa acasă, e sprinten și reușește deocamdată să coboare și să urce în ritmul adulților. Cred că mă urăște, mă bucur de prea multă atenție din partea mamei lui, în detrimentul persoanei sale mici și acaparatoare. L-am dibuit ca fiind fiul cu cele mai mari pretenții de la mamă, deși nu era și cel mai mic. Labo e foarte răbdătoare, nu e prima dată când observ cum nu doar bărbatul dispune de ea și de timpul ei la bunul lui plac, ci și copiii sunt gata să-i acapareze toată ființa. Nu-i ceartă niciodată: dacă sunt sâcâitori și mârâiți, obosiți și plângăcioși, nerăbdători și obraznici, ea este peretele în care dau toți cu pumnii; în societate, nu se pot manifesta, sunt prea rușinoși, dar mama încasează toate supărările lor, ca un sac de box. De aceea, cei mici, chiar dacă s-au obișnuit cu prezența mea, sunt nemulțumiți că ea e prea mult în preajma mea, nu mai rămâne suficient loc pentru ei. Dacă sunt răi, neastâmpărați și foarte sollicitanți, așa încât chiar pe mine m-ar scoate din sărite, Labo doar râde; dacă cel mic îi dă în cap cu ceva, ea râde, glumește cu el și îi găsește scuze, spunând că e obosit, flămând, nedormit, supărat etc. și încearcă să-l înveselească. Dacă copiii se bat între ei, ea le abate atenția cu alte glume, cu râs, intră între ei și-i desparte jucându-se, fără să-i dojenească în vreun

fel. Am fost uluită de răbdarea ei infinită. E o depersonalizare până la uitarea de propria ființă. Îi cară în brațe până i se cocoșează spatele, dar nu spune nicio vorbă că nu mai poate; acum gâfâie pe munte cu băiatul în spate, pentru că Hosea nu mai poate ține pasul cu noi. Nayeu, fratele ei, nu bagă în seamă greutatea ce-o strivește urcând panta abruptă și ținându-se de rădăcini, îmi povestește despre ceremoniile satelor tradiționale.

Cea mai mare ceremonie pe insula vulcanului Yasur, este Nekawear, o ceremonie pentru care satul se pregătește timp de 2-3 ani (cam cât un festival internațional de la noi!); ea ține efectiv 4 zile, iar numărul de invitați este de ordinul miilor, aceștia trebuie hrăniți, iar dansurile ceremoniale nu conțin zile și nopți. Cel mai important dans, performat numai de bărbați, se numește Toka. E un dans plin de vigoare, cu forță și ritm, cu cântec în care se povestește despre marile evenimente ale insulei, cuprinzând oral istoria și trăirile din zonă.

O astfel de ceremonie nu se ține decât o dată la șase, șapte ani, ultima a avut loc în 2006 tocmai în Ikunala, satul spre care ne îndreptăm. Satul care își permite o astfel de sărbătoare se va bucura de multă cinste, iar yeni, șeful satului, va primi onoruri pentru toată viața. El trebuie să fie un foarte bun organizator, ca să poată pune cap la cap întreaga desfășurare a ceremoniei, care nu poate să admită greșeli. Pregătirile privesc plantații uriașe de igname, de taro și kava pentru băutură, apoi hrănirea porcilor. Sărbătoarea Nekawear presupune sute de porci.

După pregătiri, au loc invitațiile, care presupun un anume ritual, foarte atent elaborat. Nu poate duce oricine vestea invitației în alt sat, ci, în nakamal – casa tabu, este ales un reprezentant care are rolul unui ambasador în societatea noastră, el duce vestea pe un anume drum, cărarea dintre munte și vale fiind foarte importantă, nu se poate merge pe alt drum decât pe cel pe care au mers, ani

de-a rândul, strămoșii lor, chiar dacă pe parcurs s-au trasat alte drumuri, mai largi, mai ușor de parcurs, accesibile și mașinilor de teren, calea inițială a rămas cărare sfântă, doar pe ea pot fi duse veștile.

Ne oprim pe vârful muntelui și Nouka îmi arată cărarea pe care tocmai am străbătut-o: cărarea strămoșilor, precizează el cu emfază. Da, chiar pe această cărare sfântă am parcurs noi drumul dintre cele două sate. În satul Larwanú, Nouka este purtătorul de vești, el a fost cel care a dus invitația și următorului sat. Reprezentantul se va întâlni oficial cu bărbății următorului nakamal, unde, la fel, va fi ales un reprezentant al anunțurilor care să meargă în următorul sat, ordinea satelor este prestabilită prin „drumul strămoșilor”. Toate localitățile de pe teritoriul insulei Tanna, toate nakamalurile trebuie să afle vestea și să-și trimită reprezentanții la această manifestare. Este singura sărbătoare deschisă, la care pot participa toți oamenii, străini sau băștinași, nimeni nu are niciun fel de obligații, fiecare va mânca și va bea orice se va servi.

Pe parcursul primelor zile, se vor executa marile dansuri, ele încep cu dansul Toka și continuă cu alte dansuri bărbătești: Nasal-dance, într-o mișcare circulară, apoi dansul Nau, în care bărbății lovesc pământul cu bețe lungi numite Kâmadecnau (transliterarea e fonetică, după cum l-am auzit de Nayeu pronunțând); după-amiaza vor fi prezentate cele cu participare feminină, numite Napan-napan: femeile poartă poșetuțe din bambus umplute cu frunze și fructe uscate, pe care le scutură și le lovesc, producând un anume zgomot. Sunt multe grupuri din numeroase sate care își prezintă dansurile. A doua zi, doar dansuri feminine, întreaga noapte la fel, până spre dimineață, când dansurile se încheie cu reluarea celor masculine, în frunte cu Toka dance.

Abia de-acum începe partea sângeroasă a festivalului. Aceasta constă în sacrificarea porcului, sacrificiu care cuprinde un număr de 200-300 porci, în funcție de numărul exact al dansatorilor. Femeile din grupurile feminine aduc câte un porc îngrășat și îl dăruiesc unuia dintre bărbații din grupurile de dans bărbătesc. Se face, pornind din nakamal, un drum lung de porci așezați unul lângă celălalt, drum care poate fi de zeci de metri prin pădure, calea porcilor. Bărbații duc acasă porcii înjunghiați, îi gătesc cât de iute pot, pentru că e cald și nu există frigidere, carnea trebuie mâncată repede, iar a doua zi, care înseamnă cea de a 4-a a sărbătorii, indiferent la câți kilometri locuiesc de satul festivalului, ei aduc înapoi o parte din carnea gătită, pentru femeia care le-a dăruit porcul. Are loc o înțelegere în nakamal ca, peste un anume număr de zile, care să nu depășească o lună, bărbații să aducă un alt porc viu pe care, sacrificându-l pe drumul porcilor, să-l dăruiască femeii. Acum, e rândul femeilor să care porcul acasă, dar – bineînțeles – animalul îngrășat e uriaș, au nevoie de ajutoare, acasă se adună rude, vecini, și, cum nu ajunge un singur porc, de obicei, se mai taie unul ca să se ospăteze toți; în ziua următoare, femeia revine cu o bucată de carne friptă, pe care o atârnă în nakamal pentru ca bărbatul care i-a dăruit porcul (același căruia ea îi oferise, de la bun început, porcul viu), să-și primească porția. E, de fapt, un schimb de porci vii și bucăți fripte, dar cu multă cheltuială și drumuri făcute.

44. Satul străbunilor, despre tabuuri

Eu sunt uluită de toate aceste ceremonii și sărbători, dar Iapa Nikiauris, șeful din fața mea, cel care a organizat ultima serbare de acest gen pe insulă, este unul dintre cei mai cunoscuți oameni din Tanna. Sunt pregătiți cu toții în nakamal, ca să pornim spre satul din pădure.

Pe parcurs, înțeleg despre ce este vorba, de ce m-au invitat și azi: bărbații satului au reclădit un sat cu câteva colibe din vremea străbunilor, când nu se foloseau topoare, cuie, ciocan, macete, pentru că nu existau. Țărușii colibelor sunt înfiți în gropi făcute cu ajutorul bețelor ascuțite, țărușii nu sunt tăiați la capete, ci doar frânți, unii mai au rădăcini; totul e făcut mult mai rudimentar, iar în loc de cuie, crengile sunt împreunate cu fâșii de bandanas, legate strâns, oferind soliditate. La fel este construită și căsuța din copac, scara, lungă de zeci de metri, are treptele transversale legate cu funii de scoarță. Tot felul de sculpturi reprezentând totemuri, zei, bărbați, femei sunt răspândite în jurul nakamalului.

Yeni îmi explică ierarhia din satul tradițional, îmi exemplifică așezându-se cu toții în funcție de statutul ocupat de fiecare în societatea sătească⁶⁵. Au venit cu mine vreo zece bărbați și femei care, la cuvântul șefului, împlinesc tot ce li se cere. Îmi arată și locul de joacă al copiilor, acolo băieții se leagă pe liane lungi de zeci de metri, ca niște Tarzani adolescenți. Mai au și o săniuță făcută dintr-o creangă curbată de cocotier, care, lansată pe prundul cărării abrupte de munte, prinde o asemenea viteză la coborâre, încât nu îndrăznesc să încerc și eu joaca, spre deliciul băiatului curajos care a făcut demonstrația. Mă mulțumesc doar să filmez.

Când l-am întâlnit pe băiat prima oară, am făcut o greșală: avea părul împletit cu niște fire de cocos, îi ședea tare bine, era un adolescent frumușel de vreo 15 ani, gol și el, nu mergea la școală, pentru că în satele tradiționale e interzis, iar după ce i-am făcut niște poze, am vrut să-i văd frizura mai îndeaproape, am vrut să o ating, dar el a sărit cât colo și a fugit, apărându-se. Ceilalți au văzut gestul meu și au rămas consternați, de la o mică distanță *yeni* a strigat tapu (cum *p* și *b* nu se diferențiază în vanuateză, ar fi fost tabu); mi-am dat seama că am greșit și i-am rugat să-mi explice. Nu-i voie să-l atingi și gata, spuse șeful cu un gest hotărât. Bine, nu-l ating, dar de ce? Kastom! Așa e tradiția, îmi răspunse scurt, e tabu⁶⁶. Nu m-am mulțumit cu explicația lui, voiam să știu care e ideea de bază a interdicției. Apoi îmi explică, la insistențele mele de a înțelege, că eu sunt impură ca femeie, din cauza perioadelor de menstruație, iar copilul e pur și dedicat, nimeni – nici mama lui și nici surorile lui nu-i pot atinge părul, până se va însura sau își va schimba frizura. Bănuisem că despre asta e vorba, dar voiam să mi-o spună fără ocolișuri, mai ales că știam cât le e de greu să explice astfel de lucruri; nu voiam să mă bazez pe supoziții, îmi trebuia confirmarea. Apoi, în nakamal, unul dintre bărbați mi-a arătat cum i se înfășoară șuvițele de păr cu fire⁶⁷, doar unii special desemnați pot împlini acest ritual.

Elementele tabu⁶⁸ erau, în primul rând, cele legate de spirite și închinarea la ele, pietrele sfinte, spațiile inaccesibile ca primă interdicție, știind că te atingi de lucruri sacre; apoi elementele legate de yeni, șefie și preoție, de cleveri și tâpunași, ierarhie care avea elemente tabu, la fel cei consacrați, precum acest adolescent și copiii care erau în izolare pentru circumcizie, ale căror amănunte aveam să le aflu mai târziu. Dar tabu însemna și această atitudine în fața misterului feminin: scurgerile de sânge (care acum erau

răstălmăcite ca perioade impure, dar nu în sensul necurăției igienice, fizice, ci o taină a inexplicabilului, izvorul de sânge înțeles ca viață ascunsă, care asigură fertilitatea, ca o irigare a unui teren pentru noua viață ce va purcede din pânțece), la fel perioada de lăuzie, apoi copilul mic ca parte neruptă de tot, de mamă.

Tabuurile aveau un resort deosebit de practic în ceea ce-l privea pe yenî tocmai în satele care sunt rezistente la schimbare. Se pare că sunt rezistente chiar din acest motiv, oamenii nu vor să piardă influența șefului, a ierarhiei și a masculinității asupra societății în general și a femeii în mod particular. Peste tot unde civilizația occidentală invadează, autoritatea șefului începe să scadă, deși nicăieri nu i se dizolvă total. Apar, însă, profesorii care știu mai multe decât șeful, apare creștinismul care anulează puterea închinării la spiritele pietrelor, puterea de manipulare a vrăjitorilor care, cu toții, sunt subordonați șefului. Copiii vor merge la școală și vor pleca la liceu mai târziu, vor ieși din mediul satului și, foarte posibil, nu vor mai dori să se întoarcă niciodată la vechile obiceiuri, da, e preferabil pentru ei să păstreze satul închis. Nimeni nu are voie să facă vreo mișcare fără voia șefului, nu poate călători, clădi, sărbători vreo ceremonie de familie, nu poate invita pe cineva, nu poate să-și schimbe obiceiurile sau religia, fiecare gest trebuie anunțat și totul se va dezbate în nakamal.

Hegemonia bătrânului⁶⁹ în aceste condiții, era foarte de înțeles: bătrânii erau deținătorii informației, ei știau cele mai multe lucruri. Dacă școlarizarea era interzisă și analfabetismul era starea naturală a societății, oamenii nu aveau de unde aduna informație, ea se sedimenta odată cu trecerea vârstei, așa că cei mai tineri știau cel mai puțin, iar moartea unui om în vârstă devenea o catastrofă care putea destabiliza societatea⁷⁰.

În societatea noastră, accesul la informație a răsturnat autoritatea celor mai în vârstă. Când un tânăr angajat știe mai multe decât șeful, când studentul care are acces la informație știe mai multe decât profesorul, iar profesorul nu e în stare să-l învețe anumite competențe și comportamente, pentru că el însuși a fost deformat, societatea intră în criză, până se reazăază într-o nouă formă de autoritate. Și aici, în Vanuatu, se simte o oarecare criză în mediile accesibile civilizației, iar cele închise se străduiesc să rămână așa, ca să-și salveze acumulările ancestrale, în detrimentul progresului.

Totul este dezbătut până la amănunt, mi-am dat seama că prezența mea în satele lor a însemnat un eveniment care trebuia analizat. Nimic nu e fără importanță, totul trebuie întors pe toate fețele, totul are sens și trebuie controlat acel sens.

Satul Ikunala, pentru că aici a fost ținută ultima dată ceremonia Nekawear cu *Toka dance*, va fi, pentru multă vreme, unul dintre satele importante ale insulei, iar anul 2006 va fi unul de referință pentru a calcula trecerea timpului, pentru a socoti vârsta vreunui om din societatea tanneză, căci timpul de aici nu e ca timpul nostru. Moment de referință va fi și anul 2007, deoarece atunci s-a iscat un ciclon puternic care a măturat o parte a pădurii, a dărâmat colibe în sat, a distrus recoltele. Anii nu se socotesc după calendar, ci după trăire, spune yeni, îmbrăcat cu un șomoioag de iarbă în dreptul pubisului⁷¹. *Bătrânul* de 57 de ani lucește negru în soarele torid, are pielea întinsă, corpul numai mușchi, umeri lați și șolduri înguste, fese puternice, mușchi munciți în activități montane, dezvoltăți printr-o hrană sănătoasă. E puternic, ca toți cei de aici, mai scund decât mine, numai fibră. Câțiva dinți par că „suferă”, îngălbeniți de tutunul fumat non-stop. Unul dintre bărbații din consiliu, Denil cel tânăr, poartă înfipt în vârful macetei, un trunchi de copac fumegând, îl aduce cu noi pe

drumul spre satul străbunilor, butucul se folosește în loc de chibrit. Fiecare fumător își răsuțește singur țigareta în foaie de bambus.

Trecem pe lângă grădini de igname, sunt bine lucrate, grămăjoarele de pământ sunt trase peste rădăcini la jumătate de metru înălțime, iar vrejurile – lungi de 2-3 metri, anunță deja rod bogat, spiritele au fost convinse să mijlocească pentru o recoltă bună. Îmi amintesc cum dansul de fertilizare a grădinii conține la un moment dat, după multe învârtiri în cerc, o fugă bruscă a tuturor bărbaților într-o anume direcție și revenire la fel de bruscă. E simbolul vrejurilor de igname care trebuie să crească toate în aceeași direcție, prinse de parii de care se agață. Abia după exprimarea gestuală a acestui sens⁷², intră și femeile în dans, cântând ascutit și sărind sprinten în jurul bărbaților.

În sat, nu mai știi cine de cine aparține: adesea, nepoții sunt mai mari decât unchii și mătușile. Satul mișună de copii. E multă tinerețe în jur, dar toți tac în fața bărbaților, se retrag rușinați. Doar purceilor nu li-e rușine să se plimbe oriunde prin sat, din nakamal până în colibe și bucătării!

E seară târziu, scriu în căsuța mea la lumina lanternei. Din spațiul deschis al nakamalului se aude un cântec nespus de sălbatic. Vocile urcă și coboară ca fumul de la bucătărie când suflă vântul cu putere. Cântă și femeii, probabil se fac repetiții pentru vreo ceremonie, din când în când se repetă cântecele care au căpătat cuvinte noi. Iar vocile se avântă viu, răsunător, apoi se domolesc spre tonuri mai joase, în limba lor gălgăită, se liniștesc numai atât cât să aibă de unde să se înalțe în aceeași melodie reluată obstinat, minute, zeci de minute, o seară întreagă, ca o halucinație sonoră.

Coliba mea e așezată pe niște țărui, ca niște picioroange, care o înalță de la pământ menținând-o orizontală în ciuda terenului în pantă. Pe sub podeaua din bambus, aud cum umblă ceva, fâșâie

frunze uscate, se rup crenguțe, bine că nu sunt șerpi pe insulă, doar de ei mi-ar fi groază, apoi aud un grohăit chiar sub urechea mea, sar surprinsă, da, purceii umblă slobozi prin pădure, s-o fi pornit vreunul cu noaptea în cap să-și caute de mâncare chiar pe sub coliba mea. Lor nu le e frică de Spiritul cel Rău.

Cântecul nu contenește în nakamal, dincolo de arborii de nabanga pot să văd focul jucând printre crengi, azi au invadat femeile spațiul sacru. Și ce voci ascuțite pot să aibă... ca niște săbii de oțel înțepând creierul în lobul temporal!

[65](#) Gerontocrația e forma generală de guvernământ, iar în societățile melaneziene se întâlnește concepția asupra originii divine a șefilor (Vezi N. Petrescu, *op. cit.*, p 104 și urm); aici, chiar dacă nu mi se explică despre această origine, cum Joselyn mi-a prezentat arborele genealogic al lui Sam Usua ca provenind din zeiță, se vede puterea lui, ca fiind capabil să mijlocească între divinitate și satul pe care-l conduce.

[66](#) O regulă care e legată de elemente tabu, nu se încalcă nici în ruptul capului. Dacă ceva e interzis să se facă, de exemplu – să se mănânce în anumite intervale de prohibiție, nimeni nu trebuie să fie controlat, regula se va păstra cu sfințenie. N. Petrescu, scriind despre moralitatea primitivilor, menționează că sunt mai consecvenți în a-și păstra regulile decât sunt indivizii „civilizați” în a respecta legea. Aceștia din urmă o încalcă, dacă știu că nu există pedepse. (*Ibidem*, p.368).

[67](#) Nu au știut să-mi explice de ce se înnoadă părul cu fire de cocos, iar când, peste câteva zile, Naias mi-a spus că fusese și el o perioadă dedicat, tot nu aveau o motivație pentru ce se procedează astfel, dar am aflat că firul și nodul au o simbolică aparte: *firul*, învecinat cu frânghia, este un *simbol al ascensiunii*, dar într-o formă mai aparte decât frânghia, deoarece a fost utilizat și la țesut, reprezentând *urzeala Universului*. Odată cu ea, intervine o noțiune mai complexă, cea a „nodurilor corespunzătoare diferitelor trepte ale scării, făcute pentru a fixa o stare, favorabilă sau nu”. (Vezi Benoist, *op. cit.*, p. 64-65). Vanuatezii nu țes, dar fustele niuh și piesele de nambas sunt făcute cu fire prinse împreună prin noduri;

cât despre aceste persoane dedicate, care își exprimă starea favorabilă înfășurându-și șuvițele de păr în fire de cocos, legate cu noduri, observ că transmit aceeași semnificație a destinului prins în urzeala universului, fiind persoanele favorabile spiritelor, a căror puritate și consacrare expiază întreaga societate. Iar desfacerea unui nod, continuă Benoist, înseamnă „a purcede la o eliberare ce trebuie îndeplinită în ordinea exact inversă”, momentul în care dedicatul iese din sacru și reintră în viața profană, accesibilă oricărui individ din societate.

[68](#) Freud face distincție între tabuuri permanente și cele temporare. „Preoții și căpeteniile intră în prima categorie, la fel ca și morții și tot ceea ce ține de ei. Tabuul contemporan circumscrie anumite stări cum sunt menstruația și lăuzia, starea războinicilor înainte și după expediție, activitățile legate de pescuit, vânătoare și altele asemănătoare”. (S.Freud, *Opere I, Totem și tabu*, Editura Științifică, București, 1991, p. 33)

[69](#) Vezi N. Petrescu, *op. cit.*, p. 104.

[70](#) Moartea unui individ aparținând unui grup restrâns, înseamnă mai mult decât moartea unui individ, mai ales dacă acesta este în vârstă; în unele societăți, pentru a alunga frica, pentru a nu readuce sufletul mortului, se schimbă numele tuturor persoanelor care coincid cu cel al decedatului, nu se rostesc cuvinte care au în componență sunetele numelui lui, se distrug toate posesiunile mortului (bogațiile și obiectele de care s-a folosit), acte care pot fi periculoase, deoarece acestea ar distruge baza materială a culturii primitive, ar amenința coeziunea și solidaritatea grupului. (Vezi B. Malinowski, *op. cit.*, p. 75). În Vanuatu, am întâlnit doar pericolul pierderii informației, a culturii mitologice și ceremoniale, ceea ce era suficient de păgubos.

[71](#) Deși singura piesă vestimentară e nambasul, care acoperă doar partea din față, iar din spate sunt complet goi, dacă facem abstracție de funia care trece peste talie legând nambasul, bărbații sunt foarte grijulii în gesturile lor, pudici în ceea ce privește atenția de a nu își expune sexul. Fiind circumciși, expunerea e cu atât mai mult prohibită. De câte ori se așază, își aranjează legătura de fire trecând-o printre picioare, astfel încât să stea pe ea ca pe o rogojină, fesele nu ating pământul gol, butucul sau alte obiecte de șezut, ci se protejează, dar – mai ales – își ascund astfel organele genitale, chiar dacă stau cu picioarele desfăcute, nambasul acoperă zona.

[72](#) Căutam să aflu cât mai multe despre sensul pe care îl dădeau ei simbolului, gestului. Și nu mă gândesc doar la sensul unor rituri, cât la sensul existenței. „Antropologia trasează sensul pe care oamenii în colectivitate îl dau existenței lor. Sensul este relația, este esențialul relațiilor simbolizate și efective dintre oameni aparținând unei colectivități particulare” – notează Augé (în *Sensul celorlalți*, p. 49, sublinierea ne aparține). Comparativ cu această afirmație, se remarcă părerea lui Strauss: „Sensul nu se decretează, el nu e nicăieri dacă nu e pretutindeni. Este adevărat că marginile noastre cunoștințe ne opresc adeseori să-l urmărim până în ultimele sale refugii”. (L. Strauss, *Gândirea sălbatică*, p. 113). așa că, încercând să descopăr ce caut aici, cum îl receptez pe celălalt, în ce măsură descopăr adevăratul sens al existenței lor? Eu nu pot legifera o direcție, sensul unei vieți se află în însăși esența ei. Cum aș putea eu percepe în mod corect viața lor, care mie mi-e străină, care nu mi s-a transmis nici genetic, nici prin memoria colectivă, nici educațional? Pot să fiu între ei și să nu observ adevăratul sens, ceea ce nu înseamnă că acesta nu există, înseamnă doar să fiu oarbă la relevarea lui. El există independent de mine și de voința mea, dar depinde de mine și de voința mea ca să-l recunosc.

45. Preotul Nawe Sam

Nayeu spuse: înainte de pietre și existența lor, totul era în Marele Zeu. Oamenii credeau în Dumnezeu înainte de descoperirea pietrelor, apoi, după mulți ani, când au găsit pietrele de yam, de taro, de banane și de toate celelalte totemuri, au schimbat relația dintre ei și Dumnezeu, intercalând pietrele. Explicația trece prin mintea lui de creștin, dacă un închinător la pietre mi-ar vorbi de crezurile lui, s-ar exprima altfel, ei nu prea au cosmogonii clare, dar iată că Nayeu găsește explicații mai coerente.

Oamenii au început să vorbească pietrelor, continuă tânărul bărbat, pentru că aveau nevoie de permanența efectelor pentru fericire. Au început să se roage nu doar pentru recolte, ci și pentru sănătate, pentru vreme bună și altele, spun unii, dar azi îți voi arăta o închinare doar pentru recolte.

De ce crezi că oamenii au ales pietrele pentru intermediere între om și divinitate? îl întreb. Nu puteau să se roage pământului care poate fi fertil sau nu, pomilor, plantelor sau mării ori soarelui, de ce pietrelor? Nayeu n-a știut să răspundă: nu m-am gândit, spuse, dar noi nu ne gândim când vorbim cu pietrele, de ce e așa și nu altfel, noi doar facem ceea ce suntem învățați să facem. Așa e, m-am gândit eu, ei se confruntă cu un dat care nu e pus sub semnul întrebării, eu, venind din afara acestui dat, sunt cea care am nevoie de răspunsuri.

Maktuan căuta și el răspunsuri împreună cu mine, Nayeu va fi mulțumit să-mi explice, amănunțit și foarte ordonat, tot ce trebuie să știu despre o anume ceremonie sau gest, dar nu va căuta răspunsuri la întrebări adiacente. Însă îmi amintesc de ceea ce-mi spusese odată Maktuan, când mi-a vorbit despre ierarhia din univers și ordinea creației lucrurilor: piatra se consideră

primul element creat, fiind cel mai rezistent, cel mai durabil. În Vanuatu, nimic nu e mai trainic decât piatra; lemnul, bambusul, frunzele sunt atât de perisabile, totul se distruge și se reface pentru a-și menține existența, doar piatra trece de la o generație la alta, rămânând neschimbată, fără a trebui să fie înlocuită⁷³. De aceea, probabil, s-o fi ales piatra ca sălaș al spiritelor: spiritele sunt eterne, așa e și piatra, ele nu se tot mută cum se mută omul din colibă în colibă, cum trece de la copilărie la tinerețe, maturitate, bătrânețe și în cele din urmă – la moarte.

I-am spus și lui Nayeu ce gândesc, dar abia a avut răbdare să mă asculte, nu-l interesa problema, dorea să-mi spună ce avea el de spus, cuvintele lui i se păreau mult mai importante. Am tăcut, sigur, eram mulțumită să-mi spună tot ce știe, aveam nevoie de informație, voi găsi eu răspunsuri la întrebările mele altă dată, el nu părea că ar vrea să mă ajute. Nayeu era cel mai mare fiu al lui Nawe Sam, preotul satului Lounikavik, sat care provine din yam.

Bătrânul preot nu vorbi cu mine nici un cuvânt, mă salută doar înclinând din cap, cântărindu-mă din priviri, cu greutate, ca și cum urma să trec sau nu, de judecata lui fără greș. Era un bărbat plin de autoritate, prin întreaga lui ființă, n-am știut că sub privirile lui treceam, într-adevăr, prin ciur! Și am luat testul. Plecă spre nakamal cu pas rar, apăsător, deprins de o viață să aibă cuvântul scump și prezența – dorită. Nici măcar nu i-am făcut vreo fotografie, nu știam ce lucruri importante se întâmplă, a fost singura ocazie când l-am văzut pe fostul preot.

Nayeu părea emoționat, apoi am aflat de ce. Avusese loc o discuție între tată și fiu. Zilele trecute, l-am rugat pe Nayeu să-mi explice câte ceva despre ceremonii și închinare; pe lângă *Nekawear* și *Toka dance*, voiam să cunosc semnificația și rolul pietrelor, aș fi vrut să văd și

niște pietre, dar el părea doar că știe despre ce e vorba, dar era evaziv în a-mi da mai multe explicații.

Știi, îmi spuse, după ce tatăl lui se îndepărtă și îl lăasă cu mine, tatăl meu mi-a spus că-mi dă voie să-ți povestesc, îmi dă voie să-ți arăt. Eram mulțumită, însă el voia mai mult. Nu înțelege, insistă el, ceea ce îți voi spune și ceea ce, poate, vei vedea, e pentru prima dată în lume! spuse apăsător. Am făcut ochii mari: da, nu am mai povestit nimănui, secretul a fost ținut până azi, nici când au venit cei de la Centrul Cultural ca să ne ia interviu și să explicăm închinarea la pietrele yam, tatăl meu nu a acceptat interviul, ești prima persoană căreia e de acord să i se vorbească. De ce mie? îl întreb nedumerită, doar nu mă cunoaște, sunt o străină. L-a rugat Labo, i-a spus de tine, i-a spus de bolnavi, te-ai rugat și pentru mama, iar mama acum e sănătoasă; apoi, i-am povestit și eu cum am fost ieri în Ikunala, cum cei de acolo ți-au arătat tot, te-a văzut el însuși zilele trecute, așa că a spus că ție pot să-ți spun, pentru că tu nu ești în pericol. Ce fel de pericol? îl întreb, ca să știu la ce se gândește. Tu ești creștină dintotdeauna, tu niciodată n-o să crezi că pietrele sunt sălașul spiritelor, nu vei fi ispitită să te închini lor, nu vei voi să le cauți, însă dacă cineva dintre ai noștri ar ști unde sunt, cine știe dacă nu le-ar readuce în sat. Tatăl meu, de când a devenit creștin, nu mai vrea să se închine lor, iar dacă s-ar închina altcineva, și-ar pune în pericol propria viață sau viața satului, în ele este putere. Nu știu sigur de ce mi-a spus tata să-ți povestesc ție, dar eu mă supun.

Nayeu, dar tu însuși, devenind creștin, știi că nu e nici o putere în pietre, că Dumnezeu nu locuiește în pietre și nu se poate întâmpla nimic. Nu gândeți atât de simplu, ripostă el, e adevărat că acum ne rugăm fără intermedierea spiritelor pietrelor, dar oamenii din sat, chiar dacă sunt creștini, nu gândesc tot așa⁷⁴. Dacă ar găsi pietrele, ar fi în

pericol să reia închinarea, încă există un mare respect pentru ele.

Ceea ce-ți voi relata, nu este cunoscut decât de tatăl meu și de mine, nici cei din familiile noastre nu cunosc detaliile. Ești sigură că vrei să afli? mă întrebă, pătruns de importanța momentului (cred că s-ar fi așteptat să-mi fie teamă). Răspunsul meu afirmativ nu-l satisfăcu, mă întrebă încă o dată. Da, vreau, vreau, pentru asta am venit, încerc să-l conving.

Și îmi povesti următoarele: în august, începe pregătirea terenului grădinilor; apoi, din septembrie până la sfârșitul lui octombrie, spre noiembrie, se plantează ignamele, cele mai importante rădăcinoase de pe insulele Pacificului de Sud. Primul care începea lucrările în sat, era tata, nimeni nu avea voie să i-o ia înainte, el dădea startul. Atunci începeau și rugăciunile. Când grădina era pregătită, tata mergea în pădure să se roage. La noi în sat, pietrele de yam erau ținute într-un loc ascuns în pădure, nu în nakamal; de fapt, pe insula Tanna, pietrele nu erau în nakamal, ci în locuri secrete știute doar de tâpunași. Era o suprafață de pădure cât un sat de forma unui cerc uriaș, unde nimeni nu avea voie nici măcar să pună piciorul, fie zi, fie noapte. Zona nu fusese îngrădită, hotarele erau știute de fiecare om, oamenii preferau să ocolească muntele, decât să treacă prin pădurea tabu. Tata culegea niște frunze doar de el știute (nouă tipuri de frunze), lua kava cu el, mergea la pietre și le presăra cu frunzele sfinte, le freca cu ele, adăuga kava și apoi îngenunchia în fața lor, vorbindu-le. Le spunea cuvinte precum: „Dragă spiritule, tocmai am pregătit grădina pentru plantat yam. Te rog să ne ajuți să o plantăm cum se cuvine, ca să avem un rod bogat”. În aceeași seară, în nakamal, va anunța deschiderea sezonului: după ce bărbații vor bea kava, el va repeta exact cuvintele pe care le-a rostit în fața pietrei⁷⁵. Locul din nakamal al tâpunașului

e chiar lângă șef, pe aceeași poziție ca și consilierii lui, apoi urmează oamenii de ordine, păzitorii șefului, purtătorul de cuvânt, abia după aceea – restul bărbaților din sat. A doua zi oamenii vor putea începe plantarea în grădini.

Fiecare sat deține doar un tip de piatră, în funcție de planta sau de animalul din care li se trag strămoșii. Satul lui Maktuan provine din pui de găină, dar familia lui, cu bătrânul Keipal, provine din soare. Proveniența din lumină sau din soare nu e a întregului sat, aici e vorba doar de indivizi. Cei care vin din soare, au puterea să înlăture norii și să aducă vreme bună, ei sunt deosebiți de ceilalți și foarte de dorit pentru fiecare sat. Când se dezlănțuie ploi îndelungate, ei sunt invitați să alunge norii, e o ceremonie aparte, dar cunoscută numai de ei. Maktuan îmi spusese că familia lui provine din lumină, dar ceremonia nu se mai practică, e o mare responsabilitate să aduci soare, să înlături ploile, taifunul, furtunile. Uneori, poți fi victima acestei responsabilități: în vechime, oamenii erau deosebit de violenți: dacă nu reușeai să împlinești nevoile satului, viața îți putea fi în pericol. Tatăl lui a preluat ceremonia de circumcizie, care este, de asemenea, foarte importantă în sat. Maktuan nu văzuse pietrele, familia lor nu practicase ceremonia prin pietre, ci prin alte ritualuri.

Dacă voiau și alte sate să aibă recoltă bogată de igname, continuă Naye, trimiteau pe purtătorul de cuvânt în nakamal; acolo, oficial, aducând kava și daruri, se cerea preotului să se roage și pentru recolta satului lor, mai ales dacă erau nevoi deosebite privitor la niște ceremonii aparte, o sărbătoare de Nekawear sau circumcizia băieților, sărbătoare care din nou se făcea doar la câțiva ani o dată și presupunea rezerve de provizii mult mai mari decât cele obișnuite. Locuitorii satului lor acționau aidoma, iar dacă aveau nevoie de producție mare de manioc, de kumala, banane sau

alte fructe, cereau ajutorul preoților închinători la spiritele pietrelor respective.

După plantarea ignamelor, el avea voie să pună primul aracii, abia apoi urmau ceilalți, el curăța primul terenul de buruieni, apoi ceilalți; pentru fiecare pas făcut, el era considerat deschizător de drum.

În martie, anul următor, preotul scoate din pământ 4-5 tuberculi de yam, ca prim rod, le aduce în nakamal, acolo vor fi coapte în jar și după ce se bea kava, vor gusta din ele toți bărbații. Abia după prezentarea acestei ofrande, au voie să recolteze și alții, dar numai pentru a gusta. Sărbătoarea de recoltă are loc la 1 aprilie. În ziua aceea, nimeni nu are voie să mănânce yam, ci doar 14-15 bucăți scoase din grădina preotului vor fi puse în laplap-ul pregătit de el personal, ceilalți din sat pregătesc și ei, fără să pună nicio înghițitură în gură, apoi seara se transportă mâncare în nakamal pentru rugăciune.

Preotul merge singur în pădure, înconjoară piatra cu bucăți de laplap, o ia în mână cu un anume fel de frunze, plus cele de kava, o freacă până ce piatra se colorează, o bate cu alte frunze într-un fel de ciocănit, apoi, rotindu-se în jurul pietrei, vorbește prin ea spiritului, spunând: „e timpul pentru recolta de yam, am fost în grădină și am scos igname din pământ, am pregătit laplap, vrem să mâncăm și vrem să recoltăm ignamele, apoi, la primăvară, vom planta din nou”. Toți cei de-acasă stau lângă mâncare, așteptând. Nicio femeie și niciun copil nu au voie să mănânce yam, cât timp bărbații se află cu toții în nakamal, până nu se întoarce preotul din pădure și cineva e trimis în sat cu vestea că se permite consumul. În nakamal, bărbații beau kava și mănâncă laplap, apoi dansează *Nawandarwif*, dansul care deschide sezonul recoltei.

Îmi amintesc despre ceremonie și dans ca fiind cele de deschidere a mării pentru pescuit în satul

Port Resolution, în nakamalul de pe plajă. E un dans performat doar de bărbați, departe de ochii femeilor.

Tâpunașul trebuie să fie un om fără prihană în comportament, în fapte și cuvinte, altfel va compromite recolta, continuă Naye. Dacă e un an cu recoltă slabă, de vină va fi întotdeauna cel care se roagă, care nu și-a respectat, în vreo privință, îndatoririle. Nu are voie să aibă conflicte cu persoanele din sat sau din familie, nici dispute verbale, lupte de dus; să nu fie supărat, ci întotdeauna – senin și fericit, căci yamul crește în pământ în funcție de starea lui sufletească; din august (primăvara) până în aprilie (toamna), trebuia să manifeste un comportament aparte, legat de multe tabuuri: trebuie să mănânce mâncare gătită doar de el însuși, mâna femeii e impură, totul trebuie copt în jar, nimic fiert, nimic sărat, nu supe. De asemenea, nu are voie să se atingă de femeie, viața sexuală e interzisă. În celelalte 3 luni, între mai și iulie, perioadă fără lucrări agricole în grădina de igrade, totul e permis, ca oricărui alt bărbat.

Faptul că trebuia să gândească pozitiv, să nu aibă dușmani și să nu se certe, l-a schimbat pe tatăl meu, spunea Naye. Naye apreciativ, a devenit cel mai înțelept și cel mai blând om, cel mai bun din câți cunosc. Chiar dacă au trecut ani de zile de când pietrele au fost îngropate, ascunse, iar el nu mai are de urmat tabuurile legate de închinare, și acum este la fel.

Naye a învățat și el de mic despre frunzele sfinte – nouă tipuri diferite de frunze care ajutau la închinare – mi-a arătat și mie câteva care erau de găsit în jurul satului, altele erau mai greu de procurat, pe unele le-a uitat deja. N-avea nici zece ani când tatăl său îl iniția învățându-l practicile, încurajându-l să fie foarte înfrânat, responsabil și cuminte. A fost dus și la locul sacru ca să vadă pietrele, să le cunoască locul, nu se știa niciodată

când preotul putea păți ceva. Au trecut mulți ani din 1992 de când pietrele au fost îngropate, dar satul e la fel de grijuliu să nu treacă prin pădurea sacră.

[73](#) Scriind despre arhitectura primitivilor, Benoist spune că înlocuirea lemnului viu cu piatra moartă, a corespuns unui fel de „cristalizare ciclică, analoagă cu sedentarizarea nomazilor”. (Benoist, *op. cit.*, p. 92). Acest lucru, însă, poate fi valabil și pentru închinare, trecerea, la un moment dat, la închinarea în fața pietrelor (ei înșiși recunosc că a existat un moment în care au descoperit pietrele și le-au purtat pe un „drum al pietrelor” în nakamal), a însemnat o încercare de permanentizare a unui crez; mai mult, de imobilizare a spiritului în piatra neschimbătoare. O formă de a dispune oricând de prezența spiritului recoltelor, după bunul plac? Pentru a li se conferi siguranța noii rodiri? Sedentarizarea spiritului? Sunt întrebări pe care mi le pun continuu, știind că fiecare dintre ele poate să conțină și răspunsul.

[74](#) Până unde poți merge cu negarea credințelor lor, cu negarea manifestării forțelor? Pentru mine, toate crezurile și obiectele tabu aveau doar însemnătate culturală, le respectam de dragul lor, dar nu îmi creau niciun fel de fior sacru. Aș relata o întâmplare povestită de băștinașii din Port Resolution. În vecinătatea școlii, este un mormânt cu o cruce pe care un nume englezesc, Elisabeth, se descifrează greu în cioplitura lemnului. Cine a fost femeia aceasta, de au îngropat-o aici? Întreb. A fost o misionară foarte curajoasă, care ne-a învățat multe lucruri. Cei mai în vârstă își aminteau de ea. Exista o grotă pe munte unde se manifestau spiritele, acolo nu puteau merge decât cei care aveau puteri de a le controla, iar femeia îi tot învăța pe săteni să renunțe la aceste practici, pentru că vor avea efecte negative asupra oamenilor. Sătenii ascultau și erau tot mai puțini închinători, le era frică de boală și moarte, așa spunea femeia, cine merge acolo se va îmbolnăvi grav. Apoi, hotărâtă să elimine puterea lor, se decise să meargă ea însăși la grotă. Sătenii au vrut s-o oprească: e periculos și pentru tine, spiritele sunt încă puternice, dar ea crezu că e imună la efectele lor și urcă. Reveni după o vreme, bolnavă, mai trăi foarte puțin, au înmormântat-o printre ei ca să n-o uite, fusese o mare binefăcătoare, dar se încumetase să înfrunte spiritele, și ele au omorât-o. Nu poți să crezi

ce vrei tu, cât timp ești aici unde suntem și noi, voia să-mi spună Nayeu.

[75](#) Totemul, aici, este îngrijit, pentru a se înmulți pentru hrană (Vezi N. Petrescu, *op. cit.*, p. 73), spre deosebire de societățile unde consumarea lui este tabu.

46. Premieră mondială

Vrei să vezi locul din pădure? întreabă Nayeu circumspect, ca și cum eu mai degrabă aş renunța, am din nou impresia că ar fi mai mulțumit să mi se facă frică, o teamă sfântă ca în fața numinosului descris de Rudolf Otto, dar eu abia aşteptasem un asemenea moment. Nu-l bagatelizam, nu spuneam că este fără semnificație, știind că niște pietre nu pot fi mare lucru, un spațiu, considerat cândva sacru dintr-o pădure ocolită, nu poate avea nicio încărcătură tainică, ci realizăm că toată această semnificație i se trage din ceea ce există în mintea oamenilor, că sfințenia nu e inherentă locului, ci derivă din credințele satului. Nu-l luam deloc peste picior, dimpotrivă, încercam să-i transmit lui Nayeu toată considerația mea pentru tradițiile lor, din respect pentru sufletele lor sensibile și ahtiate după divinitate, la fel de sensibile ca ale oricărui om civilizat, ba mai mult, poate mai deschise pentru numinos decât sunt sufletele noastre, secătuite de o lume supratehnicizată.

Pornim spre pădure, ne urmăresc privirile femeilor care știu despre ce vorbim. E trecut de orele patru, bărbații satului, împreună cu Nawe Sam, sunt în nakamal, se aud vorbele lor dincolo de crengile banianului, noi înaintăm tot mai mult spre pădurea sacră. La un moment dat, cărarea o ia spre dreapta, noi părăsim direcția ei și trecem o râpă, hotarul netrecut de nimeni de ani de zile, chiar Nayeu pare emoționat, pășește cu grijă, cu un soi de reverență, eu îl urmez îndeaproape, fără vorbă. Desișul vegetației ne dă de furcă, ierburile sunt înalte până la brâu; cu cât înaintăm, pădurea e mai neagră, la ora asta nimeni n-avea voie să se afle nici în preajma pădurii, darmite în inima ei!

Tânărul bărbat caută în dreapta și în stânga, privește copacii, a trecut multă vreme, îmi șoptește, s-a schimbat pădurea, apoi găsește copacul cu pricina, îmi face semn să mă apropiu, îmi arată locul exact al pietrelor. Nici acum nu crescuse iarbă acolo, e pământ negru, reavăn, umed la umbra groasă a crengilor. Fotografiez locul, îl fotografiez și pe Nayeu, care e atât de consternat de faptul că suntem unde suntem, încât nu reușește nici să schițeze un zâmbet, el, care tot timpul râde fericit, tot timpul cât îmi vorbea o făcea râzând, încât uneori credeam că e glumă ceea ce spune, dar așa era el, un om foarte vesel; are două cute în jurul gurii, riduri de expresie de la zâmbitul frecvent, pentru că în realitate e mult mai tânăr decât Labo, și cei trei copii ai lui sunt mai mici decât verișorii lor. Acum, însă, e extrem de serios.

Observ că nu e în apele lui și că evită să-mi răspundă la întrebări, e cu urechile ciulite de parcă ar urmări cine știe ce zgomote extrasenzoriale, pe care eu, oricum, nu le-aș percepe. Nu vrea să zăbovim prea mult pe acolo, ne întoarcem și când ajungem în dreptul cărării, în loc să o luăm spre sat, mă duce să văd grădina de yam a tatălui său: acum știam cum arată grădinile de igname, grămezile înalte de jumătate de metru care acoperă uriașa rădăcină, tuberculul gustos și hrănitor.

Grădina lor se învecina cu pădurea sfântă, era chiar lipită de hotarul ei. Cercul uriaș făcut de ceilalți ca să-și lucreze propriile grădini, au desenat cărări îndepărtate care sunt și azi drumul dintre munte și sat. Grădina e frumos întreținută, frunzele mari de taro anunță rod bogat, dar adevărata hrană o constituie ignamele. Uite, tatăl meu are aici grădina rămasă ca moștenire de la strămoși, toți au fost tăpunași ai acestui sat. Rodul grădinii noastre a întrecut întotdeauna pe cel al

vecinilor. Nu doar pentru că tatăl meu era un bun grădinar, ci pentru că spiritele binecuvântau roadele noastre. Când tata recoltă ignamele, ele erau duble ca lungime față de ale celorlalți. Ele cresc până la maxim un metru, noi am avut anual tuberculi până la doi metri lungime; când săpam ca să recoltăm tuberculii, pentru că ei cresc drept în jos în pământ, aveam mult de lucru ca să le scoatem. La piața din Lenakel, veneau oamenii de pe toată insula ca să se minuneze de rodirea grădinii noastre. Apoi, în 1980, s-a întâmplat minunea: o rădăcină a crescut de patru metri lungime, cu o grosime de un metru; a fost un tubercul atât de uriaș, încât oamenii au pornit un adevărat pelerinaj, de pe toată insula, ca să vină să-l vadă; au sosit și cei de la Centrul Cultural din capitală și l-au fotografiat, informația există și azi printre documentele Centrului, tatăl meu a devenit cunoscut peste tot, se știe că puterea lui de voință, prin care a transmis răbdarea plantei, a făcut ca aceasta să crească.

Ignamele lor întreceau cu mult normalul, chiar și când nu erau atât de uriașe. Aceasta s-a întâmplat cât timp tatăl lor era tâpunaș, cât timp practica înfrânarea și rugăciunile, aproximativ o dată pe lună venea în pădurea sacră și vorbea pietrelor.

În afară de actele magice ale preotului care se închină la pietrele totemice, tot pentru asigurarea producției, era considerat și dansul acela rotit văzut în primele zile, act performat în comun pentru fertilizarea pământului. Însă există un ritual pe insula Pentecost, numit *N'gol*, acela mi s-a părut deosebit de spectaculos: bărbații tineri construiesc un turn înalt din crengi legate împreună – foarte șubred, după cum se vedea – de pe platforma căruia, de pe la 30 de metri, se aruncă în gol, legați cu liane la picioare⁷⁶, calculează exact lungimea lianei, astfel ca trupul lor să atingă pământul, fără să se zdrobească. Gestul atingerii

pământului constituie actul de fertilizare: cu cât bărbatul se aruncă de la o înălțime mai mare, cu atât fertilizarea e mai sigură. Ceremonialul este executat pe la începutul lui aprilie (ca și sărbătoarea deschiderii mării pe Tanna, coincide cu începerea recoltei de yam) pentru producția din anul următor. Bărbatul care atinge performanța record, devine cel mai important personaj timp de un an, până la următoarea ceremonie, în care un altul va prelua ștafeta. Ritul are o legendă, un mit care îi este baza de acțiune: o femeie a fugit de la soțul ei pentru că era bătută și s-a ascuns într-un copac foarte înalt. El a găsit-o și i-a strigat să coboare, căci nu o va bate decât puțin. Întrucât femeia refuză, soțul ei, pe nume Tamale, insistă, argumentând că dacă o va prinde el, va fi mult mai rău. Pentru că ea continua să refuze, Tamale urcă după ea; înfricoșată, femeia se aruncă din copac. De ciudă, ca să nu-i scape, se aruncă și bărbatul imediat după ea, fără să realizeze că soția lui își legase liane în jurul gleznelor, salvându-și viața.

Ce legătură are ideea fertilității recoltei de igname, cu subiectul poveștii de mai sus? Părerile diferă, poate una e demnă de reținut: în anul în care bărbatul prăbușit a murit, fiind o recoltă bogată, oamenii locului au legat producția de yam, de tragedia morții lui. Au repetat gestul, care, până la urmă, s-a instituit ca un ritual anual, dar întregul ceremonial are o conotație sexuală, legat în special de virilitate, exact cum se întâmpla cu preotul Nawe Sam.

Citisem despre recolte speciale de igname, obținute prin practici magice, dar acum aveam în față un exponent al realității acestor practici. Ignamele sunt un simbol falic, prin formă și prin creșterea lor de-a dreptul în adânc, parcă fertilizând pământul-mamă, ele sunt deosebite, dacă sunt cultivate de bărbați. În general, femeile

sunt cele care practică grădinăritul, dar acești tuberculi uriași nu pot fi obținuți decât prin activitatea unui bărbat dedicat magiei. Practica e cunoscută în întreaga Melanezie⁷⁷.

După ce pietrele au fost îngropate – îl întreb pe Nayeu – ignamele voastre au mai fost deosebite față de cele ale celorlalți săteni?, bănuind că acum totul a intrat în normal. Da, așa era, îmi confirmă el bănuiala, au și acum recolte bune, dar nu deosebite față de ale vecinilor. Ignamele nu au mai crescut la mărimi anormale, spuse gânditor. Și nu ți se pare o pierdere? îl întreb, uite, ați devenit creștini, vă închinați Dumnezeului din cer, el nu mai sălășluiește în pietre, dar nici ignamele voastre nu mai sunt duble față de ale celorlalți. Nu e o pierdere, îmi spune, sunt mult mai multe câștiguri decât scăderea recoltei, sufletele noastre sunt acum liniștite și mântuite, nu ne mai este frică de spiritele rele, pe care nu le puteai niciodată domoli, pentru că nu e vorba doar de spiritul yam-ului⁷⁸.

Unde crezi că este spiritul yamului acum?, îl întreb. Păi, spiritul din piatră era al lui Dumnezeu, Dumnezeu – cel pe care acum îl contactăm direct, prin credință, fără să mai intermediem legătura cu ajutorul pietrei. De-aceia mi-a dat voie tatăl meu să-ți povestesc, știa că tu nu te vei contamina de o astfel de credință, că nu vei începe să te rogi pietrei. Dacă spunem asta vanuatezilor, ei pot crede că piatra avea puterea, dar acum tatăl meu știe că, în tot acest timp, el se închina adevăratului Dumnezeu creator, tata e conștient de asta, pentru că și înainte era un om al rugăciunii – închinare practică într-un anume fel, pe când acum continuă să se roage, dar puțin altfel. Spune că Dumnezeu este același, noi toți știm că, prin piatra aceea, vorbeam de fapt cu Dumnezeu.

⁷⁶ Informațiile ne arată că originea sportului *bungee jumping*, pe cât de fascinant, pe atât de periculos, se află în acest ritual *N'gol*. În

timp ce vesticul caută experiențe extreme, băștinașul vanuatez performează cu credința în recolta anului viitor, măsurile de siguranță ale acestuia din urmă fiind mult mai reduse, lianele nu au elasticitate, se pot rupe, atingerea pământului e o cerință obligatorie, altfel degeaba saltul, pe când o atingere mai mare poate avea consecințe fatale.

[77](#) Iată descrierea lui Eliade privind această practică: „Yamșii cât parul sunt cultivați de bărbați în grădini sacre, interzise femeilor. Cu metode de reproducere rafinate și – ceea ce abelamilor li se părea mult mai eficient – cu practici magice, se străduiau să obțină tuberculi cât mai mari. Cei cu o lungime de aproape patru metri, erau protejați ceremonial și tratați ca niște duhuri”. Erau prezentați festiv, iar mărimea tuberculilor atesta propria lor putere și virilitate (Vezi Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 165), exact ceea ce se întâmpla cu tatăl lui Nayeu.

[78](#) Nayeu înțelege clar diferența dintre spiritul totemic – un spirit bun, care ajută, dă hrană *versus* restul spiritelor care sălășluiesc cine știe pe unde, prin păduri, râuri, în oameni răi, în întuneric, spirite care, fiind foarte capricioase și geloase trimit rele asupra acelor care-i deranjează. Spiritele totemice trebuie iubite (susținea și preotul Selan de pe Santo ce important e ca spiritul să simtă că-l iubești), iar ele răspund iubirii, de celelalte e bine să te temi și să te ferești. Însă, ceea ce este interzis triburilor aborigene din Australia – să nu mănânce sub nicio formă totemul – pentru că e ca o rudă de sânge, aici, dimpotrivă, totemul este produsul principal al clanului, se consumă mai mult decât alte produse. Doar yamul uriaș nu se mănâncă, Nayeu nu mi-ar fi dat de înțeles că ar fi rudă de sânge, cum sugerează Eliade, ci este păstrat întreg, doar pentru fala de-a fi purtat și arătat altora.

47. Dumnezeu în pădure

De unde știi că era Dumnezeu? îl întreb, ca să-l iscodesc în sufletul său.

Atunci, Nayeu îmi povesti ceva nou: aveam în jur de zece ani, când într-o după-amiază, cam pe timpul ăsta, am venit și am zăbovit mai mult decât altă dată. Știam că nu era momentul potrivit să fiu lângă pădurea sacră, tatăl meu îmi explicase deja unele lucruri despre închinare, nici el nu intra fără rost în pădure. Când să mă întorc spre sat, uite acolo, de-asupra coroanei copacilor (arătă cu mâna întinsă peste verdele pădurii din care tocmai am ieșit), apăru o ființă uimitoare: avea pielea albă, păr lung, nu creșea ca al nostru, era foarte înalt, nu i se vedea decât bustul, îmbrăcat în alb strălucitor; și mă privea blând. Nu, nu mi-a fost frică, nu era înfricoșător, era mai degrabă maiestuos și bun – cum puteam eu să-mi dau seama de pe fața lui. Nu mi-a vorbit, doar mă privea, apoi a dispărut. Nu am fost singurul care l-a văzut, nu în aceeași după-masă, fiecare – altă dată; când din întâmplare, dintr-un motiv sau altul, sătenii se apropiau de pădure, se știa că poți să-l întâlnești, dar oamenii se fereau de această viziune, îi tulbura și îi înfricoșa. O singură dată l-am văzut, e atât de reală imaginea lui, încât acum, că sunt matur, am aceeași emoție – deși acum nu se mai arată. Eu știu că a fost Dumnezeu, cred că a fost El, pentru că sentimentul trăit atunci, a fost al unei întâlniri cu o ființă pe care am regăsit-o doar în paginile *Bibliei*; știi, am reușit să citesc *Biblia* din capăt în capăt, puțini fac asta dintre ai noștri, dar eu voiam să aflu ce scrie acolo, ca să știu ce să cred. Acolo am reîntâlnit bunătatea lui, care se sacrifică pe sine pentru noi. Era exact fața aceea care uimește prin frumusețe și blândețe. Apoi, pe când aveam 11-12 ani, pietrele au fost duse.

Arată-mi unde au fost îngropate, insist eu, încercând să fac un pas mai departe. De ce te interesează atât de mult? continuă să mă iscodească. „Oare e bine să fiu atât de curioasă?”, mă întreb, când văd că se codește să-mi spună. Poate nu știa nici el unde sunt. Voiam să le văd, voiam să caut să-mi dau seama ce pot avea ele deosebit. Nu au nimic deosebit, îmi spune; pornim pe cărare înapoi spre sat, acum e și mai întuneric în pădure, dar suntem în zona fără sacralitate. Credeam că mă duce spre pietre, dar apoi observ că renunță.

Spune-mi măcar cât erau de mari, cum arătau? Descrie-le! Nayeu desenează în țărâna cărării, forma alungită a unei pietre, ca o elipsă de lungimea a treizeci-treizeci și cinci de cm. Ca să pot evalua mărimea pietrei, îl pun să-și lipească piciorul desculț de cercul turtit și îl fotografiez astfel. El e tot emoționat, ne întoarcem în sat, apoi pare că nu mai are chef de vorbă, mă părăsește brusc, mă lasă între femei. Labo și-a adunat lucrurile, e târziu, trebuie să ne întoarcem în Larwanú, Nayeu își luă la revedere părând că așteaptă să scape de această discuție. Da, nu era întotdeauna la îndemână să stai atât de aproape de elementele tabu ale vieții tale trecute.

48. O zi ca simplă femeie

Maktuan avea un telefon mobil la el în Port Resolution, acum, ajutat de voluntarii de dinaintea mea, are unul și aici acasă, ca să poată comunica cu Labo, nu e exagerat de scump să vorbești în rețeaua Digicel, dar e nevoie de bani ca să încarci cartela. Maktuan tocmai a luat salariul, așa că dă foarte des telefon, dar n-o sună pe Labo, ci mă sună pe mine. Vrea să știe fiecare pas, să știe dacă am fost unde a programat întâlniri, dacă mi s-au dat informații satisfăcătoare, dacă familia se ocupă de mine, în sfârșit, găsește tot felul de motive să mă sune de multe ori pe zi, deși semnalul e slab. Eu nu mai știu cum să fac să nu-i mai răspund, deoarece consumă bani; în plus, sunt tot timpul cu Labo lângă mine, o umbră neagră, râzând cu gura până la urechi, când o privesc, puțin mai introvertită când nu se știe privită. Iar eu nu vreau să aibă vreo supărare din pricina mea, nu vreau ca bărbatul ei să mă sune pe mine, chiar dacă îmi lipsesc explicațiile lui, chiar dacă niciun ghid nu va mai fi ca el, nu vreau ca femeia asta mică și fragilă, mamă a șase băieți, muncind din greu la grădină, muncind în coliba-bucătărie, crescându-și băieții (pe cei mici, căci cei mari sunt cu Maktuan), să aibă vreun nou motiv de tristețe. Așa că mă fac că nu aud telefonul, dar ea îmi atrage atenția de fiecare dată, sunatul telefonului e eveniment, uneori se adună în jurul meu cu toții, să audă ce vorbim. În astfel de momente, îi spuneam, de-a dreptul, s-o întrebe pe ea și îi pasam femeii telefonul, auzeam cum o ia la rost, cum îi poruncește ce să facă pentru a mă conduce la locurile propice studiului meu.

Azi ar trebui să mergem într-un sat ca să văd o altă ceremonie, tot un sat tradițional, dar îmi dau seama că femeia e deja obosită, iar mâine avem de

vizitat satul cu închinătorii lui John Frum, ceea ce nu voiam să pierd, așa că-i spun lui Labo că azi nu mergem nicăieri, stăm acasă, pur și simplu, și nu facem nimic. Se luminează la față. Dar ce va spune Maktuan? O să fie supărat, o s-o certe, nu, n-ai nicio grijă, dacă sună, îi spunem că eu am hotărât așa, nu poate să mă oblige să mai mergem undeva, dacă eu renunț. Așa s-a întâmplat, am pierdut un nou sat tradițional cu ceremoniile lui, dar nu puteam abuza de femeia asta micuță, cărându-și copiii în brațe, ca să putem traversa munții.

Vom spăla haine, mă anunță ea. Nu, nu în râpă la izvor, mergem în satul mamei, acolo este apă, acolo o să luăm și prânzul. Zis și făcut, știam ce bucurie e pentru ea să fie în satul părinților: punem hainele murdare în coșuri din bambus, le legăm în boccele, eu le pun într-o covățică de plastic (primită de la cei de dinaintea mea), îmi iau șamponul și pornim.

Labo e numai bucurie, copiii vin alergând, oboseala nu poate fi pusă la socoteală, cu noi e și Nao, una dintre verișoarele care doarme cu Selina în coliba alăturată. În sat, îmi spăl părul în covățică, fetele din sat îmi toarnă apă să mă limpezesc, e un spectacol pentru ele cum părul se împrășteie în apa spumată a vasului, Nao râde tot timpul, mă șterge, iar pentru că am uitat să-mi aduc pieptenele, cer unul fără să mă gândesc că pot primi și niște larve de păduchi; Iawilam, soția lui Nayeu fuge în colibă să-mi aducă unul, ce să vezi!, e acela mov, cu oglindă cu tot, pe care l-am oferit gazdei mele în prima zi. Se vede ce mult își iubește familia, cumnata i le-a oferit ei; nu erau folosite, erau ținute undeva ca obiecte noi, nu mă voi contamina cu paraziți.

Aș fi vrut să merg în pădure să mă spăl cu totul, fetele spuneau că pot rămâne în sat, că nu mă vede niciun bărbat, sunt plecați la muncă, pot să mă dezbrac liniștită, dar mie îmi era jenă, pădurea fiind totuși departe, m-am ascuns între colibe, așa

că mă dezbrac de tot; Iawilam îmi toarnă apă cu o cană, ca să definitivez dușul. Abia când am terminat, după ce m-am și îmbrăcat, am văzut că, nu departe, doi bărbați tineri priveau printre copaci, fără nicio jenă. Când m-am uitat spre ei, și-au scuturat mâna în semn de salut; da, frumos, îi spun, uite, femeie, erau doi bărbați care mă priveau, nu, ridică ea din umeri, nu se vede până aici, nu te-au văzut, ripostă ea. Cum să nu mă vadă, eu îi văd bine pe ei, deși e umbră acolo, iar eu sunt în plin soare. Ce să le spun, va trebui să fiu mai atentă, Iawilam nu m-a păzit deloc de privirile indiscrete, iar pielea mea albă e mult mai vizibilă ca a lor, chiar și de la distanță. Eram pândită mai tot timpul.

Mi-am întins hainele spălate pe o sfoară improvizată, se uscau mai repede decât să le întind pe iarbă, cum făceau ei. Labo nu spăla, îi dăduse lui Nao toate hainele, fetele o ajutau ca niște servitoare, femeile mai în vârstă erau „matroanele” clanului, dădeau dispoziții celor tinere, punându-le la muncă. Pe Nao am surprins-o de câteva ori îmbufnată, într-o zi chiar a plâns, pentru că voia să vină și ea cu mine, ca și Selina, voia să mă însoțească pretutindeni, dar Labo o pune la muncă⁷⁹. Labo insistă să nu spăl nici eu, s-o las pe Nao, ea va fi foarte încântată să-mi spele și hainele mele, și-apoi ale mele nu erau murdare, spunea ea, sigur, nu aveam pete pe haine, dar purtându-le, trebuiau spălate, transpirasem abundent, zi de zi. N-am acceptat, le-am spălat eu cu șamponul, se făcuseră clăbuci în apa dezmořită. Am lăsat-o și pe Nao să frece hainele acelea foarte pătate cu apa din covățica mea, spălatul lor semăna cu cel din timpurile bunicilor noștri, frecând rufele pe un lemn, lovindu-le cu o altă bucată, dar fără să cunoască beneficiile leșiei folosite de bunici; am încercat într-o zi să le spun ce mare putere de curățare are soluția de cenușă fiartă, am făcut o demonstrație, dar nu cred că vor fi rămas cu

această informație, obiceiurile străvechi sunt greu de schimbat, chiar dacă afli noi descoperiri.

Mâncăm o supă tanneză în care sunt macaroane, Nayeu a făcut cumpărături de la oraș special pentru mine. Îl privesc pe Ansel, cel mai mic dintre fiii lui Labo cum pescuiește din farfuria lui, cu mânuțele murdare, macaroanele alunecoase care nu se lasă prinse. Labo nu se sinchisește de mizeria de pe mâinile copiilor care mănâncă direct din farfurie, nu am văzut-o niciodată spălându-și copiii, poate c-o face și nu am apucat eu să văd, dar îmi dau seama că stresul educației unui copil lipsește cu desăvârșire⁸⁰. Ei nu sunt certați și nici chinuiți să învețe tot felul de gesturi pe care noi le dorim știute de copiii noștri. De exemplu, nu contează dacă se pătează, nu trebuie să-și țină hainele curate, nu trebuie să nu strice obiecte, jucării, pentru că ei nu au, orice obiect cu care se joacă e în starea sa naturală (pietre, crengi, frunze) – dacă se strică, se aruncă, se găsește altul; se joacă adesea cu maceta, cu crengi ascuțite, niciodată nu am văzut să se impacienteze cineva că ar putea păți copilul ceva, chiar dacă le atrăgeam atenția, ridicau din umeri, râdeau: da, o să fie bărbat puternic. Atât, nici vorbă de griji. Copiii nu trebuie să salute frumos, nu trebuie să nu vorbească neîntrebați, pentru că oricum nu vorbesc deloc în societate, nu trebuie să mănânce tot din farfurie, pentru că nu sunt îmbiați cu mâncare în exces, mănâncă doar cât vor, dar pentru că nu există gustări între mese, nici dulciuri care să le ia pofta, când se servește masa, fără nici o rugămintă, copiii mănâncă porții ca oamenii mari, li se pune în farfurie ca oricăruia dintre adulți. Mănâncă atât cât le trebuie, restul este dat altuia, care continuă. Dacă nu vor să se spele sau să-și sufle nasul, nu e nicio problemă, pot să stea murdari cât vor. Nu contează cum învață la școală, nimeni nu cere note mari de la copii, fac atât cât pot, cât îi duce capul – acolo unde se face școală, că mulți nu fac deloc.

Nu li se cere nimic care să fie resimțit ca presiune din exterior, ei doar imită ceea ce văd că fac adulții. Învață cântecele și dansurile văzând cum fac cei mari, învață să gătească, să lucreze grădina, să aibă grijă de frații mai mici, iar pentru că tentațiile de joacă sunt mult mai reduse față de ceea ce oferă societatea noastră de consum, ei preferă să fie utili, decât să se plictisească nefăcând nimic. Se integrează devreme în rostul familiei, devin responsabili de la vârste mici, așa că o fetiță de zece ani este deja potrivită să gătească, știe s-o facă, își îngrijește frații ca o mămică, de aceea nu m-am mirat când Maktuan mi-a spus că Labo ar mai dori un copil, își dorește foarte mult și o fată, așa că vor mai încerca; femeii nu-i era groază să înceapă travaliul unei noi nașteri, alăptatul și căratul în spate al unui alt copil. Cred că își dorește din tot sufletul ca o fată din pânțele ei să fie dată înapoi în casa părinților, în schimbul ei, ca soție la vreunul dintre băieții lui Naye, își iubește foarte mult familia, de aceea nu vrea să se mute definitiv în Port Resolution⁸¹. Deși condițiile sunt grele, viața de clan face ca totul să pară mai simplu, să nu ai singur responsabilitatea vieții altora.

Fetița nou-născută a vecinei (i-am adus săpunul și niște creme de corp) crește trecând din mână în mână. Când îi întreb de nume, ridică din umeri, încă nu se știa cum o cheamă. Nu părinții dau numele definitiv al copilului, cel puțin în această parte a arhipelagului, ci bărbații, într-o adunare specială în nakamal, după vreo lună de la naștere (timp în care mama nu are voie să iasă din casă – adică să treacă de perimetrul curții dintre casă și bucătărie, dar nu are voie nici să gătească, nici să fie atinsă de bărbat). Când familia va trimite în nakamal mâncare special gătită, se va hotărî numele copilului, format dintr-un prenume dorit de familie și apoi un nume tradițional dat după cel al strămoșilor, care diferă de la copil la copil, adică

numele de familie nu este același la toți din casă. Labo are un nume, iar Maktuan altul, fiecare dintre copii are alt nume de familie, care în acest caz nici nu mai poate fi numit „de familie”, dar este, oricum, unul tradițional. În familia lui Labo sunt șapte nume de familie diferite, legate fiecare fie de unchi, de bunici, derivând din arborele lor genealogic. Mi s-a explicat că aceste nume tradiționale trebuie folosite, pentru că ele constituie mândria neamului, ele desemnează dreptul la proprietatea pământului, la terenul, grădina familiei, zestrea de nuntă până la urmă. Dacă nu-ți accepți numele, dacă vrei unul din afară, e ca și cum ai renunța la dreptul de proprietate; oricum se primește un nou nume odată cu botezul creștin. Majoritatea numelor primite la botez, sunt de sorginte anglo-saxonă, influența misionarilor a însemnat și împrumut cultural, așa se întâmplă întotdeauna. Atât pentru Labo, cât și pentru toți cei care apar în cartea aceasta, am ales să folosesc prenumele tradițional, chiar dacă el nu este uzitat tot timpul, în acte – pentru cei care au – apar cele noi; am făcut o astfel de alegere nu numai pentru că numele primit în nakamal e mult mai potrivit culturii lor, decât cel anglo-saxon, ci și pentru a le proteja identitatea.

[79](#) Deși s-a căutat să se arate că în societățile arhaice este de regăsit egalitatea ideală, absolută, că sălbaticul e bun în esență (*le bon sauvage*), mult idealizat în secolul al XVIII-lea, realitatea e că avem de-a face cu o societate inegală. „Fiecare clasă de vârstă are anumite drepturi, privilegii și îndatoriri (...), organizarea claselor de vârstă cuprinde simultan raporturi de solidaritate și de autoritate”. (Gulian, *op. cit.*, p. 101). Noile Hebride sunt tributare istoriei violente, autorității despotice a șefilor susținuți de vrăjitori și magicieni care amenințau cu pedepsele spiritelor, azi trecutul își spune cuvântul, menținând inegalitățile între pozițiile ierarhice, vârste, sexe etc.

[80](#) „Despre educația propriu-zisă a copiilor din partea părinților, nu poate fi vorba în condițiile familiei primitive. Ea este inculcată de factori impersonali, ca obiceiurile, riturile și tradițiile grupului. Influența educativă a părinților se reduce numai la intervenții de forță brutală asupra copiilor, sau la atitudini asemănătoare celor ale unui proprietar față de bunurile sale”. (N. Petrescu, *op. cit.*, p. 143).

[81](#) După un an de la întoarcerea mea, am aflat telefonic vestea cea bună: Labo e însărcinată! Apoi, Labo a născut, da, Labo are al șaptelea copil, nu a avut bucuria unei fete, e tot băiat. Îl cheamă Sebastian, nu-i știu încă numele tradițional dat în nakamal.

49. Fusta niuh

Labo a trimis ieri pe cineva, cu bani, în oraș (i-am dat eu) ca să cumpere vopsele, suntem gata să ne apucăm de vopsit o fustă din scoarță de copac pentru a o lua cu mine în țară. Până nu demult, se vopseau cu vopsele naturale, acum e mai simplu cu cele chimice, sunt și mai multe variante de culoare, mai stridente și țin mai mult. Preferințele au rămas pe verde, galben și roșu, roșu care adesea devine ciclamen sau roz intens, în funcție de concentrația culorilor. Pentru covoare din bambus, culoarea dominantă este combinația de violet și ciclamen.

Bunicuța Kafei fierbe într-un ceaun murdar apă pe care o toarnă în niște cutii goale de conservă, pe care le-am văzut în colțul colibei păstrate special pentru astfel de momente, iar Labo fuge să taie din arborele de bandanas niște crenguțe pe care le despică, transformându-le în pensule cu perie la ambele capete, așa că nu trebuie să cumpere astfel de ustensile, când terminăm munca le vom arunca în foc, sunt destule în pădure.

Pentru modelul vopsit, se preferă cel în formă de diamant, adică un romb în diferite culori, alteori – cel de împletitură, alternând culorile, dar acum noi suntem creștini, îmi spune Labo, noi vom picta crucea, așa că fusta mea are un model stilizat al crucii, care apare cu roșu printre pătrate de verde și mov. Pentru că se poartă și fuste niuh albe, adică nevopsite, de culoarea scoarței gălbui de copac, una o las albă, urmând să aduc două fuste în țară. Se plătește, pentru o fustă, aproximativ 1000 de vatu, iar în oraș – chiar și 2000, poate mai mult, depinde de măiestria celui care a lucrat-o. Dar eu prefer să o iau din sat, este autentică, este exact ce poartă oamenii în sate, cele elaborate pentru activități culturale și turistice sunt mai sofisticate,

dar în ceremoniile adevărate, nu astfel de fuste se poartă. Fustele mele sunt rudimentare, dar poartă marca autenticității, căci le-am lucrat noi cu mâinile noastre. I-am dat lui Labo 4000 de vatu, dar nu pentru fuste, ci în dar; ea, în schimb, mi-a dat fustele în dar, plus timpul ei, mâncarea ei, cazarea în coliba cea nouă în condiții mai bune decât aveau ei toți, mi-a dăruit dragostea ei, grija de a-mi fi bine, ocrotirea și atenția ei. Până la urmă, s-a învățat și cu îmbrățișările mele, venea ea și mă îmbrățișa din proprie inițiativă, știam că-i face plăcere, era felul meu de a aprecia tot ce face pentru mine.

50. Circumcizia, cea mai costisitoare ceremonie⁸²

Era seară, eram invitați la cină, la fratele mai mic al lui Maktuan, Naias Selby, în casa lui spațioasă și goală. S-a adunat din nou familia, era și Keipal – bătrânul lui tată. Poziția în care ședea bătrânul, slab, era una foarte simiescă: își aduna picioarele sub el stând cumva aplecat pe vine, cu spatele încovoiat înainte și gâtul întins în sus, ca să ne poată privi pe sub pleoapele lăsate, urmărind evenimentele cu doi ochi vii. Engleza n-o înțelegea, nu prea vorbea nici bislama, părul alb ca blana de oaie era încă des; de obicei, era cu bustul gol, dacă spre seară venea răcoarea, purta același tricou ferfenițit, iar în jurul șoldurilor avea o lavalava ca o fustă cu flori, decolorată de-acum, răsucită lărguț, legată într-o parte să nu alunece; nu l-am văzut niciodată îmbrăcat altfel. Ședea așa pe vine, mai la o parte, cu o anume demnitate a vârstei și a poziției de șef de clan, vorbea rar, abia de l-am auzit de vreo două ori în toate aceste zile. Numai în seara asta, a fost auzit formulând propoziții: rar, cuvinte așezate, unele foarte scurte, răspunzând mai mult monosilabic. Avea același facies melanezian, cu maxilarele pronunțate în față, cu nas lat și turtit, nări largi pe care adesea le scobea pe îndelete, gest foarte natural în zonă; când îl vedeam în fața colibei, așteptând micul dejun, mai tot timpul, nepoții îi căutau păduchii în cap. Nepoții îl iubeau, era blând; cât despre John, unul dintre copiii rămași acasă, era nedezipit de bătrân: pe copil, l-am dăruit lor, îmi spune Labo, locuiește în coliba lor, dimineața ei iau micul dejun cu noi, apoi pleacă pe deal, la Naias, acolo o ajută pe cumnata mea că e însărcinată și mai are trei copii. John merge cu ei peste tot, ei sunt bătrâni și

John îi ajută când au nevoie de cineva mai sprinten ca să le dea cele trebuincioase la mână.

Până ni se va servi cina, sunt pregătită să mi se spună despre circumcizie, deoarece Keipal are cele mai multe detalii, el este unul dintre chirurgii care împlinesc ritualul de tăiere a pielii de pe penisul copiilor.

Practica circumciziei este foarte veche, nu-și mai amintește nimeni cât de veche e, povestește Naias, adică nu ne mai amintim să fi fost vreun timp în care să nu se fi circumcis băieții, această valoare se practică și se transmite din tată în fiu. Chiar dacă în majoritatea satelor populația a devenit creștină, ceremonia continuă să se facă, cu foarte puține schimbări, de exemplu eu personal nu am să mai beau kava la circumcizia fiului meu, dacă va fi să am vreunul (are doar fete) – îmi preciză Naias, dar momentele ceremoniei au rămas aceleași.

Este o sărbătoare foarte costisitoare, presupunând multe pregătiri; de fapt, pregătirile încep deja de la nașterea copilului. Chiar dacă vârsta de intrare în ritual este între 4-6 ani (dacă sunt mai mici, nu vor rezista separării de mame, iar dacă sunt mai mari, vor trece cu prea mari traume, e bine să uite durerea și teama pricinuită de operație), pregătirea are loc cu mult înainte.

Cum ne explicăm nevoia de a practica acest ritual? Noi credem că un copil circumcis se va dezvolta fizic mult mai bine decât dacă nu a fost circumcis, devine mai puternic, mai musculos, plin de forță pentru muncă și mai sănătos. Apoi, are loc o deosebită dezvoltare spirituală în cadrul ritualului, el va învăța o serie de lucruri care îl protejează pentru mai târziu, va fi ferit de spiritele rele, va fi mai sigur de el, mai independent, prin acest ritual are loc intrarea lui în rândul comunității. Iar când va crește, actul acesta îi va proteja viața sexuală, îl face fertil, nu poate avea copii mulți și sănătoși fără să fie circumcis.

Circumcizia îi asigură bărbatului viață lungă și atingerea vârstei bătrâneții, altfel moare devreme, da, da, actul acesta lungește viața, mă asigură Naias, când vede că fac ochii mari la enumerarea pe care mi-o propune referitor la binefacerile ritualului.

Femeile și copiii ieșiseră din casă, până la urmă nu doar că nu aveau răbdare să asculte toată discuția aceasta în engleză, dar Naias le făcu semn că nu e de ei, probabil știa că vom atinge teme care ar jena urechea nedeprinsă cu discuții deschise despre sex. Toate cele de sus, Naias mi le înșiră abia după ce l-am tras de limbă, întrebându-l direct despre viața sexuală, altfel i-ar fi fost jenă. Keipal privește consternat la discuția liberă dintre noi, mai ales când îl întrerupe pe fiul său cel mic întrebând ceva, iar acesta confirmă cu câteva cuvinte monosilabice.

Și la voi se practică circumcizia, nu? mă întrebă liniștit, dar probabil nu cu o ceremonie atât de complicată... Nu, Naias, la noi nu se practică, adică în lumea occidentală nu, doar în cea islamică și evreiască. Dar cred că este un lucru sănătos, știm, conform statisticilor, că incidența cancerului uterin la femeile din lumea celor care practică, e aproape inexistentă, față de a femeilor occidentale. Naias traduce tatălui său și acestuia îi lucesc ochii pentru o secundă, e mulțumit de dreptatea pe care o împarte natura în acest fel, până la urmă nu sunt ei fără pricepere, nu taie degeaba. Câți copii ai? mă întreabă el. Am doar unul, îi răspund, dar nu-i mai explic că nu e vorba de lipsa fertilității, ci de alte considerente, lumea noastră cunoaște și planingul familial, dar el pare că a găsit cheia. Da, în lumea noastră, multe familii au doar unul sau doi copii, sunt rare de tot familiile cu copii numeroși, nu la fel este în lumea islamică, știu, el crede că ne-am pierdut fertilitatea pentru că nu practicăm circumcizia, îl las să creadă ce dorește, mie să-mi explice doar ceremonia lor complicată, că altfel

pierdem seara cu explicațiile mele despre lumea noastră.

Femeile ne aduc mâncarea, aceeași supă tanneză, aceleași bucăți de dovleac, de cartofi dulci, de taro și manioc, aceeași zeamă de băut după ce-ai înghițit carbohidrații. Aș mânca un sandwich, ce să mai spun de pizza, de o plăcintă cu mere, chiar și un iaurt ar schimba ritualul acesta de mâncare la indigo. Înghit de câteva ori, mai bine îmi completez notițele până la noi întrebări. Bărbații mănâncă, dar și Naias înghite pe fugă, ca să putem continua. Astă-seară nu merge generatorul, avem un lămpaș chior și lanterna mea, așa că îmi pun caietul sub conul de lumină ca să pot nota.

Ceremonia nu are loc anual, acum în sat sunt câțiva băieți care ar trebui circumciși, chiar și cei mai mici ai lui Maktuan, nu? întreabă Naias pe bătrânul Keipal, care dă aprobativ din cap.

Naias continuă: tații copiilor vorbesc împreună cu bătrânii satului și se hotărăște anul când se va face ceremonia, deoarece înainte cu luni de zile, ei trebuie să planteze multe igrane, cantități uriașe de kava, de cartofi și alte legume, trebuie să culeagă multe fructe, trebuie să hrănească mulți porci, ca tot satul să aibă de mâncare din belșug⁸³. În timp ce au grijă de grădini, părinții trebuie să reconstruiască bucătăria, s-o facă foarte mare; de obicei, bărbații din sat ajută la construcție, pentru că, fiind gătită mâncare în cantități uriașe, trebuie să aibă loc de preparare.

Pentru băieți se construiește, cam la 300-400 metri de sat, o colibă ascunsă în pădure, compusă din două corpuri – o bucătărie și o căsuță de dormit. Se stabilesc granițe foarte clare peste care nu se trece, se construiesc garduri, acolo nu are voie să calce niciun picior de femeie⁸⁴; e de preferat ca nici măcar animale de sex feminin să nu impurifice zona, cum sunt găinile sau scroafele

care umblă liber, în timp ce păsările care zboară, nu pot fi alungate.

Se fixează o dată acceptată de toți părinții, după care fetele și mamele nu-și mai pot vedea băieții. Seara, se pregătește în toate familiile o cină specială, familia mare stă împreună sărbătorind despărțirea, apoi fiecare merge la culcare și adorm cu toții. În timpul nopții, tații îi „răpesc” pe băieți, îi despart de familie, îi poartă în brațe – încă adormiți – în casa din pădure. Bărbații trebuie să ducă, pentru fiecare băiat în parte, câte un cocoș și o legătură de kava cu crengi, cu frunze și rădăcini. Tații rămân cu băieții în casa din pădure până spre orele 4-5, când începe să se lumineze, și încep pregătirile pentru operație.

Există oameni specializați pentru îndeplinirea acestui act, oameni care devin astfel foarte apreciați în societatea vanuateză, unul dintre ei este și Keipal, acesta ocupă, în nakamal, locul imediat după șef, împreună cu consilierii; de fapt, devine un fel de consilier. Nu toate satele au întreaga echipă de specialiști, aceasta se poate compune din sate diferite. Sunt un grup care lucrează împreună: cunosc plantele medicinale, le culeg, în unele cazuri – le plantează, știu când e timpul lor de recoltat, de uscat, știu cum trebuie folosite și ce efecte au. De obicei, se adună împreună patru bărbați, cărora li se adaugă ajutoarele.

În jurul orei șase dimineața, actul de circumcizie poate să înceapă: copilul, culcat pe un lemn, este imobilizat puternic de ajutoare, ținut forțat de mâini, de picioare ca să nu poată face nici o mișcare pentru a nu periclita actul. În acest moment, unii se sperie și încep să plângă, dar alții pot fi relaxați și liniștiți. Tatăl poate urmări actul, dar nu el imobilizează copilul. Se aplică niște frecții cu diferite frunze pentru dezinfectare și pentru amortizarea zonei; de cele mai multe ori, durerea este minimă, plantele au un efect puternic

anesteziant, iar tăietura, făcută scurt, dintr-o singură mișcare, e abia simțită; unii copii nici nu reacționează decât mai târziu, când durerile, după trecerea șocului, încep să fie resimțite.

Tăietura se face cu un cuțit din bambus foarte ascuțit, pentru fiecare copil se cioplește unul aparte, nu se trece cuțitul de la unul la celălalt, apoi cuțitul se distruge, nu este păstrat. (Naias mi-a precizat asta după ce i-am spus că vreau să văd un astfel de cuțit, eventual – să-l cer să-l iau cu mine, credeam că părinții ar dori să țină ca amintire un astfel de obiect, dar acesta, datorită utilizării în ritual, devine tabu și trebuie distrus, nu mai poate fi atins). După tăietură, se aplică din nou un anume gen de frunze și preparate care opresc sângerarea și previn eventualele infecții. Un altul din echipă bandajează penisul copilului într-un fel care să permită urinatul.

Foarte des, copiii țipă, se zbat, plâng sfâșietor, se întâmplă ca și tații să plângă (aici, cum am mai spus, bărbații își arată destul de ușor trăirile emoționale, fără jenă), dar mamele nu aud, distanța este prea mare până în sat.

Operația tuturor durează aproximativ o oră, dacă sunt mulți copii, intervalul de timp se poate prelungi. Băieții nu pot umbla timp de o zi, sunt purtați în brațe, duși la toaletă, hrăniți, spălați, plimbați și mângâiați de părinți, se creează astfel o intimă și profundă legătură între tați și băieții lor. Este momentul în care părinții sunt total dedicați copiilor, fără să aibă alte activități, făcându-le întru totul pe plac, învățându-i, comunicând cu ei.

A doua zi, copilul poate păși deja, câteva zile mai poate simți dureri, dar peste o săptămână, se va juca fără probleme cu ceilalți copii.

Timp de 3-4 luni, băieții vor locui separat de mame și familii. În tot acest interval, cineva trebuie să fie permanent cu ei; dacă tatăl nu poate să-și supravegheze fiul 24 de ore din 24, deoarece trebuie să muncească în grădină și acasă, poate are

serviciu sau alte obligații, atunci angajează o persoană de sex masculin care să-l supravegheze pe copil. Ritualul are loc și în satele creștine și în orașe.

Mamele nu pot prepara mâncarea pentru băieții lor, este angajat un bărbat bucătar care gătește în bucătărie pentru toți, au voie să mănânce doar hrană coaptă pe jar, în foc, nimic fiert, nu au voie supe și lichide fierte, pentru un timp de 2-3 săptămâni. Nu le este permis să atingă mâncarea cu degetele, așa că trebuie hrăniți de părinți sau ajutoare, abia după o lună au voie să se hrănească singuri, dar numai prinzând hrana cu ajutorul unor frunze speciale: navenue. Le este interzis să fie triști, supărați, sunt învățați să fie veseli, să gândească pozitiv, să se bucure pentru toate lucrurile, să-și manifeste bucuria, s-o împărtășească altora; nu-și pot atinge nici fața, nici părul, de aceea trebuie să fie spălați de un altul, iar ca să se scarpine, mai ales că sunt plini de păduchi, dacă nu au nici un ajutor prin preajmă, pot folosi bețișoare din plantele casei sfinte, nu le pot rupe de oriunde⁸⁵.

Îmi dau seama că, pentru un copil de patru, cinci ani, regulile pot fi destul de greu de urmat, tocmai de aceea sunt supravegheați tot timpul; nu copiii sunt responsabili pentru împlinirea ritualului, ci adulții. Li se povestesc miturile insulei, e timpul când află informațiile de bază ale societății, informații care se reiau pe parcursul vieții, fixându-li-se definitiv în nakamal, după primul bărbierit, când au voie să bea kava și să fumeze. În timpul izolării, cei mici nu sunt stresați, nu sunt certați, ci, reamintindu-li-se unde sunt și de ce sunt acolo, apoi repetând un gest din nou și din nou, alungând un altul prin înlocuire, se formează obiceiuri, ca niște mecanisme stereotipe care rămân în gestică omului până la maturitate, dacă el dorește să reitereze consacrarea. Îmi reamintesc de adolescentul dedicat din satul Ikunala, el trăiește

acest gen de interdicții pentru ani în șir, se pare că acestea îi devin, după o vreme, o a doua natură⁸⁶.

Nici cei de acasă nu sunt inactivi. Femeile încep să pregătească fuste niuh noi: decojesc crengile de purau, le scufundă în apă (în ocean sau în râuri), unde acestea se macerează timp de două săptămâni, apoi se împletesc fâșiile, unele vor rămâne albe, altele trebuie vopsite. În noaptea serbării, fiecare persoană de sex feminin va purta fustă nouă, dar trebuie împletite și altele, pentru a fi dăruite, trebuie împletite și sacoșe, gentuțe, coșuri pentru fiecare participant, pentru a fi dăruite rudelor, invitaților. Pe lângă fustele din scoarță de purau, se confeționau, doar pentru această ceremonie specială, un tip de fuste plisate, din frunze mai scurte, care se îmbrăcau peste cele niuh, o plantă care se semăna doar pentru acest scop, cu frunze lungi, înguste, plisate transversal, nu de-a lungul fibrei. Toate detaliile erau foarte importante, și Naias continua să-mi furnizeze toate amănuntele. Îmi desenă în caiet o frunză din aceasta plisată pentru fustele nimanse, amintindu-și că aceste frunze, după ce se fierb ca să capete moliciune, se pun la uscat întinse pe acoperișurile colibelor, albind suprafața acestora – atunci se știe că băieții se vor întoarce în curând. Satul este cuprins de o anume febrilitate a așteptării, evenimentul e la fel de semnificativ pentru fiecare insular. Bărbatul ține minte propria circumcizie, nu actul în sine, cât separarea de casă, nu poți uita, spune el întors spre amintire, e o perioadă care se va fixa definitiv în mintea ta și-ți va marca întreaga viață.

⁸² Am fost uimită să urmăresc importanța și costurile acestei ceremonii; chiar dacă nu am participat direct la vreuna, se vorbea adesea despre acest act, făcea parte în mod special din economia sărbătorilor. O familie prefera să sărăcească, decât să nu fie la înălțimea pregătirilor acestui ceremonial. Se potrivește ceea ce

observa Mircea Eliade despre modul de viață al melanezienilor: „Scopul oricărei economii care depășea necesitățile vieții imediate, era organizarea marilor sărbători. Oamenii preferau să trăiască aproape în mizerie în timpul profan dintre sărbători, pentru ca să aibă apoi totul din abundență în timpul special al sărbătorii”. (Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 148).

[83](#) La marile sărbători, care sunt drame ale Creației, belșugul frizează risipa, astfel se re trăiește ritual bogăția creației (Vezi Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 152).

[84](#) Freud explică aceste prohibiții severe, ca fiind urmarea temerii de incest. Marea grijă pe care popoarele primitive o aveau privind originea și semnificația relațiilor de căsătorie și legătura lor cu totemul (instituție care s-a dezvoltat tot pentru a evita căsătoriile endogame, respectiv – incestul de grup) nu au fost suficiente, ci s-au creat o serie de „obiceiuri” care sunt menite să oprească atingerile dintre bărbați și femei, respectate cu strictețe aproape religioasă. (Vezi S. Freud, *op. cit.*, p. 21-22). Le-am observat la fel de puternice, și în cazul adolescentului „izolat” ritual.

[85](#) Deși Naias nu mi-a amintit tot ce se întâmplă în căsuța izolată, am simțit că evită să-mi dea detalii pe care nu are voie să le asculte o ureche străină, că, de fapt, ele sunt tabuuri pe care le respectă în cadrul unui spațiu, a unui timp, a unor persoane. Avem detalii ale celor care au studiat aceste fenomene: „Ei se supun unor anumite rituri, învățând tradițiile și obiceiurile grupului. Ei mai învață să-i respecte pe bătrâni, precum și disciplina/deprinderea de a se înfrâna. Într-un cuvânt, inițierea îl desparte pe individ de acoperământul domestic, pentru a-l supune autorității tribale, făcând din el un membru al grupului. Toate riturile se desfășoară într-o atmosferă de mister, în care intră motive magice, care fac pe candidat și pe spectator să privească ceremonia, cu teamă și evlavie”. (N. Petrescu, *op. cit.*, p., 138).

[86](#) B. Malinowski, care a studiat fenomenul izolării în cazul ritualurilor de inițiere între melanezieni, enumeră pașii împlinirii lor: izolare, preparare, act de mutilare corporală – aici, tăierea pielii de pe penis; în alte locuri, mutilări mult mai dure – apoi inițiere, ordalii, dezvăluirea misterele tribale, exhibarea obiectelor sacre plus instruirea sistematică a tânărului în miturile sacre. Ordalia este asociată cu ideea de moarte și înviere a celui inițiat, uneori înghițirea acestuia de Ființa Supremă și redarea lui pe deplin inițiat

(Vezi B. Malinowski, *op. cit.*, p. 49-50). Recunosc în tot ce-mi povestește Naias, etapele reproduse exact.

51. Întoarcerea băieților circumciși

Ultima ceremonie de circumcizie în Larwanú, a avut loc în 2004, între timp s-au născut mulți băieți, se pregătește o ceremonie pentru anul 2010, cu vreo 10-15 băieți, îmi răspunse Naias la întrebare, când am vrut să știu dacă nu cumva aş putea participa la o astfel de ceremonie, nu pot, abia anul viitor e gata momentul, acum sunt hrăniți porci mulți: nu ai văzut la marginea satului, ocolul scroafelor? Ba da, trecusem pe acolo, grohăiau de foame de se auzea până departe, sfâșiind cântecul greierilor verzi.

Momentul întoarcerii este cel mai emoționant eveniment din toată viața satului, nicio ceremonie nu egalează trăirile puternice ale revenirii băieților din casa izolată. Pregătirea mesei festive începe cu trei zile înainte Prima zi a căpătat denumirea de ziua curățatului și rasului: se curăță cantități uriașe de taro, kumala, manioc și igname, se rad banane, se pregătește compoziția pentru laplap. Cea de a doua zi, a primit denumirea de laplap-day, se coc 13-15 roți uriașe de laplap pentru fiecare băiat. În această noapte a zilei a doua, are loc o ceremonie a dansurilor fetelor pentru băieții care-și petrec ultima noapte în pădure. Ele dansează, apoi, într-un avânt de dezlănțuire, aleargă toate în pădure și rup gardul care a fost hotarul tabu, invadează spațiul izolat și distrug căsuța, distrug bucătăria, nu mai lasă nimic din ceea ce a însemnat odată casa băieților și a taților, ajutoarelor, bucătarilor și a altor bărbați pentru cele trei sau patru luni. Nu au voie nici acum să-i vadă pe băieți, nici băieții n-au voie să le întâlnească pe fete, căci ei sunt luați de adulți și ascunși în pădure, vor dormi ultima noapte în locuri neștiute. De aceea, când am întrebat dacă aş putea vedea și filma o fostă căsuță tabu din pădure,

mi s-a răspuns iarăși că nici vorbă, am crezut că e interzis de ceremonial, dar, ajungând la acest moment al povestirii, am înțeles cauza. Tot ce este tabu pentru un anume moment, se distruge, ca să nu ofere precedent pentru vreo încălcare ulterioară a prohibiției; decât o regulă încălcată, mai bine o ceremonie de distrugere, și spațiul sacru redevine profan, reintră în circuitul normal al vieții. Nu se păstrează nici obiectele utilizate, ca să nu se profaneze în vreun fel, mai târziu. Căsuțele nu se refolosesc, întotdeauna se construiește una nouă. Nu la fel se întâmplă în cazul retragerii femeilor în perioada primei menstruații, eram curioasă și de replica feminină a acestei ceremonii, dar încă nu am primit detaliile definitive pentru cea masculină.

Ultima zi: în nakamal, bărbații fac focuri și coc în foc ceea ce s-a curățat acasă cu două zile în urmă, frig și carne. Se face, pentru fiecare copil, câte o groapă mare, în care se înfige un trunchi de palmier negru, cu crengile păstrate în vârf răsfrângându-se peste produse: în jurul trunchiului se așază rădăcinoasele de taro, manioc, kumala și altele, coapte; peste ele – carnea friptă, apoi rotocoalele de laplap; se pune același număr de legături de rădăcini de kava, apoi se acoperă totul cu rogojini împletite, 13-15 bucăți nou confecționate. Grămada a ajuns să fie deja de vreun metru înălțime, se agață de palmier fustele niuh și nimanse, apoi poșetuțele, coșulețele, plasele împletite, tot ce au lucrat femeile în lunile trecute. Grămada devine mare și colorată. Printre grămezile astfel așezate rămâne ceva ca un drum, pe care se circulă. Ultimul pas al pregătirii, este aducerea a câte doi porci pentru fiecare copil, care vor fi sacrificați în timpul ceremoniei. Toți participanții sunt decorați cu mărgelă, brățări, pene colorate, poartă nambas și fuste noi, se folosește o plantă de kava specială, numită *tăpunga*, rădăcinile plantei sunt și ele decorate, înfășurate în fire crețe

de cocos, cum erau înfășurate șuvițele de păr ale băiatului dedicat.

Aproximativ pe la mijlocul zilei băieții sunt gata să se întoarcă. Ei au fost pregătiți special pentru acest moment, li se pictează fețele, li se pun brățări la mâini, mărgelile ornamentale la gât, la mijloc și se decorează capul. Nu poartă haine, nici măcar lavalava, sunt goi (probabil ca să demonstreze împlinirea actului chirurgical?), după acest ceremonial vor începe să poarte nambas, ca bărbații tribului.

Când în nakamal e pregătit totul, cineva îi anunță pe cei din pădure. Ei se apropie foarte încet, fiecare copil – condus de un adult – înconjoară, în nakamal, grămada de bunuri ale familiei lui; aparținătorii îl urmează lent în procesiune; în acest moment, se taie porcii. Femeile încă nu-și pot atinge băieții; numai când mama, care a pregătit un laplap special pentru fiul ei, îi dă să mănânce, a sosit vremea când se pot îmbrățișa. Mulți plâng, atât mame și copii, cât și aparținători. Momentele de tensiune se răsfâng asupra întregului sat. Într-o atmosferă vibrantă, are loc primul dans ceremonial. Se formează un lung șir de bărbați cu copiii lor, șirul iese din nakamal, în urma lor se adaugă șirul femeilor, dansând cu toții trei dansuri. Abia după cele trei dansuri ceremoniale, începe masa festivă. Bunurile sunt împărțite familiei, rudelor, invitaților copilului, se prepară carnea porcilor. Se mănâncă și se bea din belșug, timp îndelungat, cu bucurie și mare gălăgie, semn al veseliei tuturor. În timpul nopții, are loc dansul pentru fiecare băiat în parte. În dimineața următoare, se fac plățile pentru ajutoarele tocmite, plăți în mâncare, daruri de împletituri, niciodată bani. Plata a rămas tradițională, banii nu au ce căuta în astfel de târguri.

Sfârșitul ceremoniei încă nu înseamnă viață normală pentru cei mici. Timp de o săptămână, ei

încă nu pot atinge mâncarea cu degetele, poartă picturi pe față, nu au voie să-și spele fețele, nu se îmbracă deloc, ci poartă nambas, din acest moment ei nu mai pot umbla goi, ca toți băieții, cum fusese înainte de circumcizie, sexul lor devine tabu. După o săptămână, însoțiți de tați, efectuează o călătorie la mare, acolo fac baie în apă și își spală vopseaua de pe față, iar tații îi ung cu un ulei de cocos preparat special; apoi, acasă, are loc un nou dans în noapte. Abia acest ultim dans dezleagă interdicția; acum, băieții fac parte din comunitatea bărbaților circumciși, viața lor intră în normal.

Nu toate insulele practică o ceremonie atât de elaborată, pe unele insule se neglijează chiar actul în sine, de aceea se practică chiar și la adulți în momentul în care un bărbat necircumcis vrea să se căsătorească cu o fată din comunitatea primilor, căsătoria nu e permisă pentru că ar periclita sănătatea fizică și spirituală a familiei și a urmașilor, astfel că se cere obligatoriu circumcizia bărbatului.

Când Naias își termină de relatat detaliile mării sărbători, ora este deja târzie. Îmi dau seama cât este de costisitor, nu se compară cu costurile niciunei ceremonii, nici măcar cu nunta. Maktuan are șase băieți, îl falimentează aceste obiceiuri, mă gândesc eu.

Mi-e jenă de săraca Labo, fiindcă și azi a stat după mine până la ora aceasta înaintată, seară de seară mi se întâmplă o nouă poveste. Copiii au adormit prin bucătărie. Labo se luptă să-i care în spate. Până am coborât la colibele noastre, împiedicându-ne de vegetația bogată pe cărările luminate de lanterne, Ansel, cel mai mic dintre băieți, fu transferat în brațele mele, mama lor nu putea căra doi deodată, era prea mică și firavă. Copilul se trezi și realizând că e la mine în brațe, dădu să țipe ca într-un coșmar, dar era prea întuneric ca să fie sigur de ceea ce văzuse, așa că adormi din nou, devenind greu, ca un pietroi

curgându-mi printre brațe, abia l-am cărat cele 15 minute până la colibă, unde a fost culcat pe rogojina lui dură, acoperit cu o haină, fără pernă, cu capul atârând într-o parte.

52. Spiritele nopții

Fetele mergeau strânse grămadă una într-alta, tresărind la fiecare umbră pe care o arunca lanterna. Le era frică. Labo ne urmase în aceeași tăcere speriată: teama de spiritele nopții. De câte ori trebuia să se meargă de la o colibă la alta, se mergea, dacă nu în grup, cel puțin câte două persoane. Nu avea nimeni curajul să circule noaptea de unul singur. Nu te duce singură, Hanna, striga Labo după mine, ia o fată cu tine. Dar eu uitam, ori nu voiam să mai deranjez. Nu ți-e teamă? mă întreba Selina, cu ochii speriați. Pentru ce? E întuneric! îmi spunea. Va veni peste tine Spiritul cel Rău. Nu vine, o asiguram, nu are nicio putere asupra noastră, întunericul e la fel de curat ca și lumina, doar ochii noștri îl percep în mod diferit. Cum, întunericul nu e lumea Celui Rău? E tot lumea lui Dumnezeu? Fata făcea ochii mari. Da, e lumea lui Dumnezeu, dar e făcută pentru odihnă, de aceea se duce lumina. Da, înțeleg, altfel am tot munci și nu am mai dormi defel, spunea fata împăcată, dar aceeași frică adăsta în mintea și în sufletul ei, când trebuia să treacă printre colibe.

Îmi amintesc cu câtă uimire și reverență mi se povestea despre bărbații care se izolau în pădure pentru a fi umpluți de puterea spiritelor, pentru a controla apoi această forță. Îmi dădeam seama că simpla lor însingurare și retragere în pădure pentru luni de zile, însemna o pecete a supranaturalului, o învingere a firii umane, a vulnerabilității și a slăbiciunii, a terorii, însemna să treci într-o zonă crepusculară pentru tot ce înseamnă siguranță. Orice comportament diferit față de ceea ce se credea și se trăia de sute de ani, era la limita expunerii față de acțiunea benefică sau malefică a spiritelor.

Miracolele nu erau percepute cum le percepe mintea noastră, adică lumea nu se împărțea în natural, științific, explicabil empiric și lumea transcendentală cu alte legi, așa cum mintea occidentalului desparte cele două lumi. Universul lor era unul și același, în acest univers se combinau diferite forțe, nu se știa unde e capătul acțiunii logice și unde începe illogicul. Dansul, ceremonia și acțiunea spiritelor, făceau parte integrantă din viața umană, o lume o intercondiționa pe cealaltă. Nu era greu să se creadă orice, fie că se putea explica, fie că nu; de fapt, nimeni nu căuta explicații, lucrurile erau acceptate ca atare. Ele existau, pur și simplu; unii aveau trecere mai mare în lumea spiritelor, ei deveneau intermediari sau manipulatori ai puterilor spirituale, alții beneficiau de ele prin ei. Cu toții, însă, făceau parte din același organism. Credința, religia nu era individualizată, nu constituia o problemă a persoanei, ci a întregului clan, a satului, a tribului și – prin extensie – a insulei. Abia când a intervenit creștinismul, s-a pus problema opțiunii, adică puteai alege între ce să crezi și ce să respingi. Pasul a fost uriaș, dar încă nu există o individualizare a comportamentului. Creștinul, cum e Maktuan, de exemplu, încă face parte din comunitatea satului său, participă la ceremonii, dansează dansurile de fertilizare, deși nu crede că acestea ar avea vreo importanță spirituală, dar, de dragul apartenenței la societate, nu se rupe de comportamentul colectiv, care face parte din existență. Atitudinea lui Labo m-a uluit cel mai mult, în acest sens. E mult mai categorică, e mult mai pregătită să se lipească trup și suflet de noul crez; spunea că ea nu vrea să-l supere pe Mântuitorul, ea a înțeles că tradițiile – *kastom*, nu reprezintă închinarea adevărată, ca urmare nu le va mai practica niciodată, cu niciun chip. A stat la distanță de dansatori, urmărind de la zeci de metri cum execută dansurile, având pe chip un fel de

dispreț îngăduitor față de neînțelegerea acestora. Fiecare dintre ei, însă, acceptă supranaturalul ca o prelungire firească a existenței; fricile, tabuurile, interdicțiile – sunt parte din viață.

Când am plecat de pe Tanna, Maktuan mi-a scris o scrisoare pe adresa bătrânei Ellie, de pe Insula Santo. Mi-a spus ce mare schimbare a însemnat în sat prezența mea; printre altele, am înțeles că și libertatea mea de mișcare, lipsa fricii față de tot ce ar putea însemna puterea Celui Rău, pe lângă faptul că i-a intrigat, le-a adus și o oarecare libertate⁸⁷. Oamenii discutau îndelung despre ceea ce făceam eu și ceea ce trăiau ei. Era nevoie de un exemplu de trăire, scria Maktuan, cineva care să se afle între noi, a cărui iubire s-o simțim. Fusesem primul om alb care a trăit efectiv în satul lor. Acum, înțelegeam mai bine de ce Labo devenise umbra mea chiar și când nu avea de ce să mă urmărească: eram o confirmare a propriei căutări, o eliberare pe care o intuia (oricum, ea era femeia „avangardistă” a satului!); descoperea abia acum că aveam dreptate, că se poate trăi mai liber, mai liber față de hegemonia masculină, mai liber față de hegemonia ritual-ceremonială. În ultimele seri, venea în coliba mea doar ca să mă implore să mă rog pentru ea și nevoile ei, că pe mine mă ascultă Dumnezeu, că eu știu cum să vorbesc cu Dumnezeu, ea vede bine cât sunt de păzită și că Spiritul cel Rău nu mă poate ataca. Îngenuncheam și ne rugam, apoi o lăsam pe ea să se roage, vorbea în dialectul tannez, renunța la bislama și resturile de engleză, se revărsa din gura ei un potop de vorbe încâlcite, le amesteca cu plâns, cu implorări, apoi cu liniște și bucurie, vorbea îndelung, o ascultam și o priveam până se liniștea, apoi pleca din colibă plină de recunoștință, cu ochii înseninați, inteligenți, vedeam cum se transformă. Devenea puternică și încrezătoare, o auzeam adesea fredonând mici cântecele, îngânată de fete.

Toate acele insule, însă, se află încă în imperiul fricii. Prin spații tabu, obiecte tabu, perioade tabu, ele sunt încorsetate în reguli care întrețin sistemul. Mai problematic e atunci când sistemul e nefuncțional, pentru că o serie de sate s-au creștinat, iar ierarhia s-a schimbat, însă tradițiile au fost importate în noua credință; s-a făcut o mixtură între comportamente, născându-se unul hibrid care nu mai are susținere logică: nici nu susține sistemul, nici nu hrănește credința, ci reprezintă doar reminiscențe care nu pot fi părăsite, tot dintr-un soi de frică. Dincolo de lipsa informației, e neliniștea dată de vechile ritualuri părăsite, altele fiind importate doar pentru echilibrul dintre vechi și nou.

Fetele stau în pragul colibei, privindu-mă până văd că sunt gata să adorm, acoperită până sub ochi cu pătura. Nu am nicio clipă de intimitate, fie că mă îmbrac sau mă dezbrac, fie că scriu, mă spăl, merg la toaletă (adică un orificiu săpat în pământ pe un spațiu acoperit roată cu frunze la înălțimea unui gard); orice fac, am însoțitori de dimineața (ele așteaptă, adesea, la ușa colibei, ca să mă trezesc) până seara. Ei cred că este o onoare să fiu astfel însoțită, poate e gândul lor de a mă feri de Cel Rău, dar uneori m-aș simți mai bine dacă m-ar mai lăsa și singură! Acum îmi este foarte foame, mâncarea pe care mi-au pus-o în farfurie cu trei ore în urmă, abia am atins-o, îmi amintesc că am în rucsac un pachet de biscuiți și un borcan pe jumătate gol, cu gem de caise, mi-au rămas de la Port Resolution, am vrut de mai multe ori să le mănânc, dar era prea puțin ca să împart cu toți. Mă scol din pat foarte încet, ca să nu se audă în coliba alăturată, vai, punga fâșâie îngrozitor în noapte, și e răsucită de multe ori în jurul borcanului – ca să nu curgă, ambalajul biscuiților e greu de spart, trag cu dinții de celofan, mă opresc din timp în timp să ascult reacția celor de alături, fetele vorbesc puțin mai alert, cred că trebăluiesc ceva. Mănânc fără să

aprind lanterna, pe furiș, pe întuneric. Mă doare stomacul de foame, nu prea mă pot obișnui cu mâncarea, care, deși e gustoasă, se repetă – de două săptămâni! – fără nicio diversificare. Pachetul de biscuiți pică exact la țanc!, mâine voi arunca ambalajele în groapa toaletei, căci altfel, mă voi da de gol. Ar trebui să-mi fie rușine că mănânc pe furiș, ei sunt atât de atenți să-mi fie bine, să fiu servită prima, cu porția cea mai deosebită, cea mai abundentă! Ansel e gelosul numărul unu pentru porțiile mele, stă în spatele lui Labo privind hoțeste, ca apoi să se smiorcăie imediat ce vede farfuria în mâinile mele, indiferent de cuvintele mamei lui, oricum – neînțelese de mine. Cum îi întind și lui ceva din farfurie, se liniștește imediat. Jocul acesta se repetă aidoma, zi de zi.

Mâine e ultima zi pe Tanna și, întinsă pe saltea, îmi verific starea sufletească: îmi pare rău că plec? Nu, deloc, abia aștept să plec. Am văzut aici destul, vreau să merg mai adânc, mi-e dor de Santo.

[87](#) Când Sfântul Bonifaciu tăia copacul sacru al saxonilor, cei de față se așteptau să se petreacă ceva îngrozitor care să pedepsească nelegiuirea. Nu s-a întâmplat nimic, și saxonii au fost botezați. În sudul Coastei de Fildeș, un misionar numit profetul Harris, având în mână o *Biblie* pe care nu putea citi, arunca în foc fetișurile și demasca vrăjitoriile, sfidând puterea magicienilor, și nu i se întâmpla nici un rău, spre stupefacția populației. (Vezi Augé, Marc, *Religie și antropologie*, București, Ed. „Jurnalul literar”, 1995, p. 41). În ce măsură putem sfida acești demoni travestiți? se întreabă Marc Augé. În ce măsură puteam eu însămi să fiu liberă de crezurile lor, dar fără să fiu ostentativă, fără să jignesc atitudinea generală, încercând să eliberez, nu să-i arunc și mai mult în confuzie?

53. La vânat găina

E 21 octombrie. Mă trezesc cu fetele în prag. Azi, nu merge nici Selina la școală, că doar e ultima mea zi. E multă treabă de făcut, e de pregătit o serbare de despărțire. Nu, nu-mi doresc serbarea, dar regulile sunt mai tari decât mine. De cu seară, Labo a închis o găină în bucătărie, ca s-o taie, dar zburătoarea și-a găsit vreo crăpătură, fără să-i pese că ar fi trebuit să fiarbă în oală pentru gustul unei albe, așa că acum lumea se căznea să alerge după găini, ca să prindă cumva una. Era foarte greu. Găinile trăiesc liber, fără cotețe, fără opreliști, se pierd de cu dimineață prin pădure, nu are ce să le atace, nu le are nimeni de grijă, tocmai de aceea se pierd în mare parte și ouăle, cine știe unde sunt depuse de găini. Când lumea se retrage la bucătărie, Selina îmi dă, în secret, un ou răscopt în jar. E fierbinte și înnegrit de tăciuni. Probabil, l-a recuperat din vreun cuiabar clandestin. Se bucură când îmi citește surpriza pe față. O invit să împărțim prada, realizez că e anevoios ca să mănânce cineva ouă, sunt prea puține; eventual, ar trebui să fie puse în pasta de igrume și coapte pentru toată familia. Selina a comis un mic delict, ca pentru un musafir, așa că acceptă să mâncăm împreună. E tare gustos, ar fi fost mai bun cu sare, dar nu avem; dacă ar aduce de la bucătărie, ne-am da de gol. Mi se face poftă de cașcaval, de sandvișuri, de prăjituri. Dar nu sunt o gurmandă, voi face față situației de „criză”.

Hărmălaia pentru capturarea găinii, nu s-a încheiat încă. E veselie și distracție mare. Aceste înaripate, trăind în semisălbăticie, zboară cu ușurință. Mai târziu, pe Santo, am văzut cum una dintre ele a zburat vreo treizeci de metri, ceea ce e imposibil pentru cele din curțile noastre (cele din ferme nu mai pot fi numite găini adevărate, ele

sunt doar victime ale nevoii noastre de a ne înfrupta din carnea lor!).

Într-o zi, cei din tribul kiai au dorit să prindă o găină ca s-o taie, iar tactica lor de prindere era mai originală decât a celor din Larwanú. Au pornit s-o vâneze. Ateure, unul dintre bărbații grei ai satului, avea un arc și o săgeată: țintea găina și trăgea. Poate că vânătorul își pierduse dexteritatea (de multă vreme nu mai aveau ce vâna pe insule), poate că găina era foarte abilă, dar arcașul nu reușea nicidecum s-o nimerească. Atunci, unul dintre băieți dădea fuga să recupereze săgeata (era unica săgeată!). Ateure o slobozea din nou, dar fără succes. Atunci, începeau să vorbească toți deodată, unii râdeau în hohote, dar nu a batjocură, ci a emoție, alții dădeau sfaturi, unul voi să ia arcul din mâna bărbatului și să tragă el, sau poate intenționa doar să-i explice ceva, Ateure îl împinse mai încolo, nu dădu drumul arcului, trase din nou, dar săgeata trecu pe lângă găina terorizată, care, de această dată, scăpă în pădure. Oamenii s-au împrăștiat cu greu, care încotro, discutând aprins evenimentele. Vânătoarea găinii se încheiase: urma să mâncăm tot taro fiert!

54. Spiritele lui Frum

Este miercuri, este șansa mea să particip la o nouă închinare a religiei cargo în satul lui J. Pornim cu Labo și cei doi copii mici plângăcioși. Vor în brațe, dar amândoi – la mama lor, de mine se feresc. Dacă e luat unul, urlă celălalt, prezența mea a devenit obișnuită și nu se mai feresc să-și exercite tirania. Labo încearcă să-i împace jucându-se, glumind, le abate atenția, dar ei par hotărâți s-o extermină. După o bucată de drum, Hosea se smucește din mâna femeii, cade și se lovește cu fluierul piciorului de o piatră ascuțită. Sângele țâșnește vișiniu pe pielea murdară și neagră. Am un șervețel, încerc să-l curăț, dar nu mă lasă, se agită și urlă, Labo e neliniștită, până la urmă reușim să oprim sângerarea, curățim zona, acum măcar Ansel stă liniștit compătimentându-și fratele. Tocmai când credeam că situația e sub control, un nou acces de furie îl face pe Hosea să smulgă frunza pusă peste rană (lipită acolo ca să n-o invadeze zecile de muște adunate la ospăț) și, luând un pumn de praf de pe drum îl aruncă pe rana deschisă. Rămân fără grai, Labo începe să curețe din nou zona, se pornește sângele, apă nu avem, așa că pornim la drum cu lucrul făcut doar pe jumătate. Căldura e tot mai mare și mai apăsătoare, copiii se smiorcăie, se târâie pe picioare. Abia când ajungem într-o pădure de bananieri, la umbră, ei devin mai cooperanți și aleargă încoace și încolo, găsindu-și de joacă.

Era gata-gata să mă întorc, a fost singura dată când mi-am pierdut răbdarea, încercând s-o conving pe Labo că nu va fi o tragedie dacă nu ajungem; nu știam la ce distanță e satul, drumurile sunt lungi, dar ea nu cedă, și, într-adevăr, de-acum drumul fu mai ușor, fără urcușuri, fără povârnișuri (în timp ce-mi scriu notițele, simt că-mi umblă

ceva în păr, era și cazul, câți s-au apropiat de mine cu părul lor mișunând de păduchi!... Las caietul și fug în bucătărie, acolo se pregătește laplap-ul, strig în gura mare că îmi umblă ceva în păr, nu știu cum se spune la păduchi, Noa se șterge pe mâini de lavalava ei pătată, vine iute, îi arăt cu degetul unde, caută, caută, râde, nu e nimic, mai caută și-n altă parte, tot nimic, am încredere, fata are un ochi pentru păduchi ca nimeni altul, îi vede de la distanță, un-doi vezi că sare la clăia de păr a vreunuia și-l curăță. Mă întorc la scris. Văd că pe foaia de hârtie umblă iute niște vietăți foarte mici, nu sunt păduchi, ele arată altfel și nu au viteză, Labo mi-a spus că sunt insecte care se hrănesc cu frunzele uscate de bambus; de aceea, acoperișurile trebuie schimbate tot la trei ani; poate că astfel de vietăți mi-au căzut și în păr, încât zilnic mă sperii c-am luat păduchi).

Ajungem în satul Loukearu. Labo are multe rude și pe aici, ne întâmpină soția lui J., îmi arată copiii, pe blondul cel mai mic purtat în brațe de bărbat. J., deși este organizatorul și și-a dorit evenimentul din toată inima, nu va rămâne la închinare, trebuie să plece de urgență la o mătușă bolnavă, dar sub umbrarul din centrul satului, grupul de cântăreți își încearcă vocile și chitarele. Mi se aduce o rogojină să mă așez, începe ceremonia. Aceleași melodii ritmate, fierbinți, aceleași voci guturale, stridente, bătaia ritmică din palme. Femeile îmbracă fuste niuh, văd pe una și o fustă plisată despre care a vorbit aseară Naias, fusta nimanse pregătită pentru vreo ocazie mai veche de circumcizie. Dansează într-un mers înainte-înapoi mișcându-și șoldurile în ritmul muzicii. Aceleași mișcări, aceeași muzică ore în șir.

Nu trece mult și spiritele încep să-i ia în stăpânire, intră în transă. Prima dată, un bărbat începe să se rotească împins de o mână nevăzută, schimonosindu-și fața, gata-gata să își piardă

echilibrul, reabilitat de fiecare dată în ultimul moment. E urmat de o femeie, aceasta se rotește mult mai iute, e ca într-un vârtej, pare să-i amețească și pe privitori, fața ei exprimă teroare. Din timp în timp, alte și alte femei încep rotirea, ca într-un joc al mișcării haotice, cu mâinile întinse lateral de parcă s-ar juca de-a avioanele, se apleacă într-o parte și alta, se apropie mai-mai să se ciocnească pășind cu spatele, dar cineva le dirijează dinăuntru, deși multe sunt cu ochii închiși sau cu ei dați peste cap, ori pierduți în cine știe ce privire interioară. Le urmăresc evoluția cu aparatul de filmat. Până la urmă, rămân puține dansatoare, într-o vreme rămâne doar una – cea cu fusta nimanse, femeie în vârstă, aprigă și hotărâtă să susțină cântăreții cu mișcarea șoldurilor ei în pas ritmat, pentru cine știe câte alte ore de închinare.

Azi nu a fost atât de spectaculos ca miercurea trecută, era mult mai puțină culoare, mai puțină prezență; în schimb mult mai mulți au fost luați în stăpânire de spirit – miza întregii închinări – după confesiunea lui J.

În timp ce închinarea continua nestingherit, rudele lui Labo ne-au adus prânzul pe rogojină, la umbră, niște laplap tăiat felii, copiii mănâncă, adulții mă așteaptă pe mine, le spun că nu mi-e foame, pare foarte grețosă toată amestecătura aceea de frunze opărite, Labo împachetează mâncarea ca s-o ducem acasă, nu se refuză darul, ci se răsplătește cu multe mulțumiri. Fac la fel.

Labo, hai să plecăm, nu-mi place atmosfera aceasta de închinare, e foarte apăsătoare, e ciudată și îți dă fiori când vezi chipul schimonosit al vreuneia venind până lângă fața ta. În general, liderii și femeile sunt mai ușor de prins în transă, aceasta a fost concluzia mea. Niciunul dintre bărbații cântăreți, dar multe dintre femei. Ele sunt mai sensibile la chemarea vocilor interioare, la posedare, care nu e altceva decât o altă formă de conducere, de subjugare. Pare că e o continuă

nevoie ca cineva să stăpânească, liberul arbitru nu face parte din această cultură.

Înțeleg unele lucruri mai bine, acum: cultul cargo a prins rădăcini aici pentru că era o sinteză a ceea ce aveau ei mai bun, ceea ce aveau specific, dar amestecat totul, într-o religie nouă. Dacă religiile primitive ale închinării la pietre pierduseră teren în satele creștinate, nici creștinismul autentic nu se potrivea stilului lor de viață, de formare spirituală. Aveau nevoie de ceva propriu, o religie care să nu însemne un import, dar care să nu mai fie nici primitivismul terorii față de elementele tabu. S-au săturat de persoanele care îi terorizau cu autoritatea, ca șeful de trib, preoții, tâpunașii, cleverii. În rest, ceremoniile vechi sunt păstrate. La celălalt pol, nici pastorul protestant nu era pe gustul lor, închinarea cuminte a creștinilor, cântecele prea tărăgănite pentru urechile lor, lipsa de mișcare într-un mediu unde fierbe sângele în trup, erau greu de acceptat definitiv, mai ales dacă slăbea credința lăuntrică. Pare că John Frum a fost doar un pretext, că dorința lor după bunuri materiale, ispitiți de abundența culturii vestice, e mult mai aproape de realitate decât așteptarea unui paradis îndepărtat, virtual, o viață veșnică oferită celor buni.

În religiile păgâne omul nu cunoaște noțiunea de păcat, deși există noțiunea universală de bine-rău⁸⁸. Binele înfăptuit personal, nu este lăudat personal, acesta intră în economia de răsplată colectivă prin rodirea terenurilor, ferirea de nenorociri, lipsa cataclismelor, nici răul înfăptuit personal (crima, furtul) nu se pedepsește de către spirit, la un moment dat ceremonia devine expiere pentru întregul grup. De aceea, noțiunea de păcat este străină, aici funcționează legile inexorabile care atrag implicarea întregului grup. Creștinismul aduce schimbarea paradigmei, raportarea personală la divinitate, astfel încât fiecare act devine definitoriu în această relație. Păgânismul nu

pune problema conștiinței individului, ajunge ca el să facă parte din comunitate, cineva să-l reprezinte în fața zeului, prin activitatea sa ceremonială el poate fi făcut bun, de acceptat în societate. E o religie a grupului. Antropologul Marc Augé subliniază forma socială a păgânismului, caracterizată prin acțiunea în masă: „păgânismul încetează (și misionarii creștini în Asia au văzut asta limpede) atunci când se cere sufletului un efort, liber voit și inteligent dirijat, asupra sa însuși”⁸⁹.

Vanuatezii nu sunt un popor al cititului, înțeleg prea greu filozofia biblică, pe Sfântul Apostol Pavel cu explicațiile docte ale unei închinări spiritualizate. Biblia fusese tradusă în bislama, dar câți știau cu adevărat limba aceasta când a intrat cultul cargo, pe când limba vorbită de toți, era dialectul tannez? Sigur, acum nu mai voiau religii controlate de persoane tabu, nu mai voiau obediență fără limite, simțiseră oarecum un suflu al libertății, dar nicio religie *de import* nu se potrivea stilului băștinaș.

Noua religie oferea o socializare mult mai veselă, cântec și dans transformate în serviciu religios, oferea o identitate, devenise o religie proprie, liderul avea un rol doar atât cât să susțină necesitatea de conducător, fără să intervină în viața personală, în coliba de acasă, în treburile de familie, iar dacă așteptatul Frum va aduce și bogății, atunci e suficient acest paradis terestru. Nu conta că nu e logic, că au trecut atâția ani și Frum e mort pe undeva, că nu are de unde aduce cele promise, viața în elementele ei logice se împletea foarte strâns cu cele considerate ilogice – din punctul de vedere al unui occidental – dar care aici erau absolut firești, nepuse la îndoială⁹⁰. Miracolele nu erau luate ca atare, ele însemnau doar accesul unora la alte forțe, atâta tot. Când spiritele au început să intervină și să controleze

mințile susceptibile, închinarea a căpătat un nou avânt; în sfârșit, ea se legitima ca fiind autentică.

...Era mare zăpușeală în această zi printre închinători; din timp în timp, elanul tuturor scădea, ca apoi să se ivească un nou val de entuziasm, hotărâți să ducă ceremonialul la bun sfârșit. Am salutat luându-ne rămas bun, am pornit înapoi, cântăreții nici n-au catadicsit să ne arunce vreo privire. Copiii, sătui, știind că ne îndreptăm spre casă, au fost mult mai cuminți.

[88](#) „Viziunea arhaică (primitivă) despre lume, spre deosebire de eticile și religiile anexistențiale, nu imaginează o «lume de apoi» compensatoare pentru «răul» vieții (...), la fel noțiunea de răsplată transcendentală a acțiunilor bune în sensul moral al termenului – n-are nici o valoare” – scrie Gulian ocupându-se de viziunea despre lume a societăților tribale (C. I. Gulian, *op. cit.*, p. 165).

[89](#) Vezi Ioan Pânzaru în Prefață la: Marc Augé, *Religie și antropologie* (trad. rom.), București, Ed. „Jurnalul literar”, 1995, p. 6.

[90](#) Față în față cu religiile care propagă o doctrină caracterizată prin dorința eliberării de existență (hinduism ș.a.) sau o viață veșnică dincolo de existența aceasta (marile religii monoteiste), „viziunea arhaică despre lume vădește o puternică înrădăcinare în existență. În locul căutării unei *alte* lumi sau *alte* vieți, viziunea arhaică exaltă valoarea *acestei* lumi, a *acestei* vieți (...), o atitudine față de timp și spațiu, coordonate ineluctabile ale existenței” (Gulian, *op. cit.*, p.162). Recunosc în cultul cargo, o religie hibrid în care se așteaptă *o zi a revenirii* (ceea ce primitivii nu au în expectanțele lor), dar revenirea lui Mesia nu aduce mântuirea și trecerea într-o lume transcendentală, ci împlinirea materială în viața aceasta.

55. Ceremonia primei menstrue

Fetele gătesc la bucătărie împreună cu mătuși și bunica Kafei. Labo e în perioada menstruală și nu are voie să pună mâna pe mâncare, așa că nu gătește, are timp să se ocupe de mine mai mult ca altădată.

Labo nu avea voie să se atingă de mâncare, pentru că dacă bărbații vor mânca din mâncarea gătită în această perioadă, se vor îmbolnăvi îngrozitor, îmi repeta acum Selina lecția învățată. Am încercat să-i explic că nu e adevărat, că e doar o tradiție, că dacă a reușit să depășească multe alte tradiții, s-o uite și pe aceasta. Așa că nu-i adevărat? – întrebă Labo cu speranță; nu, nu e, o asigur! Mă gândeam eu, spuse femeia pe gânduri, dar totuși s-a întâmplat că ei s-au îmbolnăvit când eu din greșeală am atins mâncarea, își aminti ea vreo experiență trecută, nu-i bine să gătesc azi! rămase femeia la hotărârea inițială. Nu am încercat să-i schimb gândul, cel puțin avea o scuză pentru ca șapte zile să nu muncească, și-așa avea viața mai grea, decât ar fi fost normal.

Ba da, se îmbolnăvește!, ripostă Selina, când i-am spus lui Labo să depășească măcar credința privind interdicția de a mânca ea însăși cu ajutorul frunzelor, era atât de greoi. Adolescenta era tare convinsă. De unde știi? o întreb, ai mâncat tu fără frunze și te-ai îmbolnăvit, sau ai dat altcuiva? Nu, nu, eu nu, spuse ea fâstâcindu-se. Selina nu are ciclu, îmi spuse Labo, dar nu peste mult va trebui să aibă, vezi și tu că e mult mai înaltă decât mine, continuă mătușa ei. Într-adevăr, atât fetele cât și băieții se dezvoltă la o vârstă mai târzie, uite, nu aș fi crezut că Selina, la aproape 15 ani, nu are menstruație. Mi-am explicat întârzierea, prin alimentația diferită: în societatea noastră, mai ales în ultimele decenii, se consumă multe albumine,

ceea ce duce la o dezvoltare sexuală precoce; aici, neconsumându-se lactate deloc, carne – puțină de tot, iar baza alimentației fiind vegetariană, dezvoltarea hormonală e mult mai târzie. Pe când ajung ei să fie suficient de dezvoltați, a și sosit vremea căsătoriei, astfel că presiunea sexuală nu e atât de mare, nu se întinde pe o perioadă atât de îndelungată ca în societatea noastră.

Când va veni vremea, continuă Labo, vom face o mare sărbătoare, ne vom bucura cu toții. Fata se însuflețește la gândul evenimentului, iar eu abia am așteptat să-mi povestească cum se va întâmpla.

Mama ei împreună cu ea, vor locui separat, într-o căsuță, doar ele două, timp de o săptămână, așa că ele nu vor participa la gătitul mâncărilor, amândouă vor mânca doar cu ajutorul frunzelor⁹¹. Selina făcea exerciții de prindere a bucăților de mâncare, ca să-mi arate cum se face. Le mai scăpa, provocând râsul nostru. Nu e voie să fie privită de băieți, trebuie să fie complet izolată. După șapte zile, împreună cu prietenele și femeile din sat, mergem la apă, ori la mare – dacă e suficient de aproape, ori la un râu, o cascadă, dar neapărat în afara satului, acolo ne scăldăm dezbrăcate, ne stropim, ne lovim prietenește cu crengi de banan, de bandanas, cu crengi de taro fijian. Fata e unsă cu ulei de cocos, ca să i se frăgezească pielea, fetele o pregătesc astfel pentru ceremonia de familie. Este pictată pe față, i se înfig pene colorate în păr, poartă fustă de iarbă și lavalava peste piept.

Acasă, se prepară o mâncare de sărbătoare, este invitată toată familia mare și se mănâncă împreună într-o mare veselie. Apoi, vin băieții din sat și o felicită pentru că a devenit femeie, pentru că de acum, ea poate deveni soție și mamă.

Evenimentul, după cum povestesc fetele, este cunoscut și discutat în tot satul, se consideră momentul trecerii într-un nou stadiu⁹²; oricum,

sărbătoarea nici nu poate avea loc fără un anunț și discuții în prealabil, desfășurate în nakamal.

Stăm la soare în fața colibei mele, bucuroase că mai avem un pic de timp împreună. Într-un târziu, mă ridic ca să-mi împachetez lucrurile înainte de a se întuneca. Înghesui în rucsac hainele de care am trebuință; obiectele la care pot renunța, mai ales la fuste, le pun deoparte ca să le dăruiesc fetelor și lui Labo. Împart tot ce pot, îmi pare rău că, întrucât mai am de petrecut multe zile în Vanuatu, nu pot să le las tot ce am – haine, prosoape, agrafe, obiecte de igienă etc. Unghiera este foarte apreciată, poate că și-ar fi dorit și forfecuța, dar voi avea imperioasă nevoie de ea. Oja care face să strălucească unghiile, are o mare trecere aici. O ia Labo cu mare bucurie, punându-mă să-i promit că voi mai trimite și altele, nu transparente, ci colorate. Își dorește penseta și mi-o cere. Într-o zi, mă văzu pensându-mi sprâncenele. Rămase cu gura căscată: și tu ești ca noi, dar faci cu aia să nu mai ai păr? Femeile sunt foarte păroase – pe frunte, pe față, pe gât, nu doar pe brațe și picioare. Acum sunt sigură că Labo se bărbierește pe față, adesea are părul aspru înțepând pielea feței. Se bucură că ar putea scăpa de păr rămânând cu fața fină ca a mea, spune ea. Îi explic cum să facă, trage de un fir din sprâncenele stufoase, dar tresare, doare. Te doare și pe tine? Sigur că doare puțin, aprob eu. Poate că voi avea pielea fină, spune dusă pe gânduri... Încearcă! o încurajez, așa că acum îi las penseta, las și lanternele cu baterii, șampoane. Nao îmi cere inclusiv cioburile de la oglinda spartă, pe care le pusesem la gunoi. Îmi pare rău că nu le pot da mult mai mult, dar ele se miră că le-am dat câte un braț de haine. Labo mă privește nemulțumită că am dat atâtea lucruri fetelor, lucruri care i-ar fi revenit ei, poate e doar impresia mea; îi las și ei în mod egal, dar ea nu se simte la egalitate cu fetele, poate are dreptate, este gazda. Îi promit că-i voi trimite un pachet de pe

Santo, cu alte haine, plus medicamente și tot ce mai pot aduna. Pare că acum e mulțumită.

Plânge iarăși când îmi vede bagajele gata. A început de dimineață cu plânsul, când, venind să mă întâmpine, mi-a reamintit că azi e ultima zi. Nu plânge, Labo, o consolez, nu te gândi că mâine dimineață plec, azi sunt încă aici, eu mă bucur de ziua de azi, nu trebuie să ne gândim ce va fi mâine. Râde de felul în care păcălim vremea, dar dintr-odată, gura ei surâzătoare își lasă colțurile în jos și o văd plângând în hohote atât de puternice, încât mă derutează, eu neștiind dacă e chiar plâns, ori e râsul ei foarte zgomotos. Fața mică i se umple de lacrimi, râs cu plâns, acum plâng și fetele. Mie nu-mi vine deloc să le țin isonul, azi sunt detașată de trăirea lor emoțională. Le povestesc despre pozele pe care le voi trimite prin scrisori, de acasă. Așa că uită să mai plângă, cum uită copiii când le distragi atenția cu vreo jucărie.

[91](#) Antropologii numesc această practică, *segregarea sexelor*: „o dată cu apropierea pubertății, chestiunea separării apare ca o formă a tabuului sexual. La ceremonia inițierii, băieții sunt luați din jurul mamei și a rudelor feminine și duși să locuiască într-o casă separată. Fetele sunt supuse aceluiași tratament” (N. Petrescu, *op. cit.*, p. 133).

[92](#) Într-adevăr, în satele acestea e prea puțină intimitate, dar evenimentul primei menstrue nu este o problemă personală, ci a întregului trib; până la urmă, individul face parte dintr-o colectivitate, având responsabilitatea de a întări societatea și prin capacitatea sa de procreare. „Am demonstrat în 1909, că în toată lumea și în toate civilizațiile, de la cele mai primitive până la cele mai evoluat, orice schimbare de loc, de situație socială (...), orice inovație și foarte adesea chiar orice modificare, este însoțită de rituri, care urmează întotdeauna aceeași ordine și constituie schema-tip a riturilor de trecere”. (Nicolae Constantinescu, citându-l pe autor în *Studiu Introductiv* la Arnold van Gennep, *Riturile de trecere*, Iași, Ed. Polirom, 1996, p. 5)

56. Seara de rămas bun

N-am scăpat de ceremonie, nici de discursuri patetice din ambele părți, cu mulțumiri, explicații, promisiuni, regrete. Naias conducea ceremonia. Totul se întâmpla afară, pe rogojini nenumărate întinse pe jos, s-au adunat foarte mulți, nu doar familia, ci și o mare parte a satului. Nu-mi dau seama câți să fi fost, dar după ce s-au rostit discursurile la lumina unui lămpaș și a două-trei lanterne, am oferit câte un cadou drept amintire tuturor copiilor, niște insigne luminoase pe care li le prind de piept, iar celor cu bustul gol, de lavalava răsucită pe șolduri, sau de pantalonii scurți. Îmi făcusem socoteala pentru vreo treizeci de copii, însă până la urmă, cu greu mi-au ajuns patruzeci și cinci de insigne; când au venit niște băieți mai mari, nu am mai avut ce să le ofer. Însă au fost și mulți adulți, nu doar din partea familiei – nu pot să apreciez numărul tuturor, poate vreo 60 de oameni? Era atât de întuneric, un nor acoperise luna și în toată marea aceea de negură, scânteiau doar luminițele insinelor. Au cântat, vocile nu se mai spărgeau de pereți, strident și sfâșietor, ca mai înainte în casa lui Naias, ci se unduiau subțiri în întunericul nopții și se înălțau printre crengile arborilor, pierind într-un susur. Era mai emoționant decât cântecul serilor trecute, datorită candorii din sufletele lor. Urma să dea toți mâna cu mine. Între timp, unii copii adormiseră în brațele calde ale mamelor.

Începu să bată vântul printre crengile cocotierilor, era o noapte înaltă, o percepeam ca noaptea capătului lumii, acolo de unde nu poți să treci decât în veșnica întunecime. Ziua aveai exact senzația inversă, că locuiești în cuibul răsăritului, că soarele răsare tocmai din satul vecin. Era ultima mea noapte pe Tanna, insula pe care Maktuan m-a

ajutat s-o descopăr mai mult decât aş fi înţeles singură oricare altă insulă. Suferea că nu era aici. M-a sunat la amiază, după terminarea orelor de curs, rugându-mă să-l las să vină iute până în sat, să-şi ia rămas bun, că cine ştie dacă ne vom mai vedea vreodată în viaţă. Nu poţi, Maktuan, ai ore mâine dimineaţă, distanţa e foarte mare. Pot, răspundea rugător, vin cu o maşină timp de două ore, apoi pe jos încă una, pe când apune soarele sunt acasă, stăm împreună cu toţii, chiar dacă voi călători înapoi toată noaptea. Noaptea? îmi venea să zâmbesc, tu nu mergi noaptea, nimeni nu se înghesuie să meargă de unul singur noaptea. Atunci, mâine dimineaţă, când mergi spre aeroport, mă întorc cu tine în oraş, căuta el variante, de acolo iau camioneta două ore înapoi, nu voi ajunge la primele ore, dar măcar te mai văd, mai putem vorbi despre toate planurile noastre. Nu veni, Maktuan, e prea scump, e prea mare efortul, gestul tău te expune prea mult. Nu contează ce vor spune oamenii, ei spun ce spun eu, trebuie să vin fiindcă avem un proiect pentru o carte. Nu mă convingi, Maktuan, ştiu că efortul nu ţi se pare prea mare... Nici nu este mare, este tot ce-mi doresc! – vorbea repede, să mă convingă. Dar dacă tu spui să nu vin, nu vin, cedă el. Şi nu veni...

Evenimentul care a făcut seara de rămas bun şi mai specială, a fost că-n orele după-amiezii, soţia lui Naias născu primul băiat. Cum l-am zărit aşteptând lângă bucătărie, l-am felicitat pe proaspătul tătic al băiatului. Înainte de a spune eu ceva, sări el să-mi amintească despre discuţia de aseară: vezi, aseară am vorbit despre circumcizie, iar azi mi s-a născut băiatul. Ai un mare rol în acest eveniment, susţinea el. Cum să-l iau în serios? Ba da, să ştii că nu a fost întâmplător, încerca el să-mi desluşască tâlcul evenimentelor, s-a întâmplat pentru că tu ai cerut să-ţi vorbesc despre circumcizie, iar eu ţi-am spus că de la naşterea copilului, trebuie să te pregăteşti, stăruie el

făcând legătura dintre evenimente⁹³: în timpul nopții, au și început durerile nașterii, am dus-o la Lenakel, la spital. Eram mai liniștit știind că a născut acolo (nu cu vreo moașă în sat), acolo putea primi îngrijiri adevărate. Hanna, am nevoie de ajutorul tău, mai spuse el. Vreau neapărat să-mi spui un nume din țara ta ca să-l numesc astfel pe fiul meu, să fie în acest mod legat de tine. E cea mai mare bucurie a mea să fie așa, vorbi el. I-am explicat că un nume foarte românesc s-ar putea să sune ciudat în limba lui, dar uite cum am făcut eu: având în vedere că în familia noastră avem rude în multe țări și în familie se vorbesc multe limbi, am ales pentru fiul meu un nume internațional care să se potrivească în cât mai multe limbi. I-am spus cum îl cheamă pe băiatul meu, lui Naias i-a plăcut foarte mult și așa a rămas să-și numească băiatul: Roland. Acum știu că sunt legat prin fiul său de acea parte de lume, că pe lângă numele tradițional hotărât în nakamal, fiul lui și fiul meu împart aceleași sunete pentru a fi numiți, căci numele purtat, e cel mai prețios cuvânt din vocabularul unui om.

Au trecut toți ca să-și ia rămas bun. Acum am înțeles o altă dimensiune a momentului despărțirii, moment mult mai important decât întâlnirea. Dacă în cultura noastră, darurile se oferă când vii, aici ele se dau când pleci. Când am sosit printre băștinași, eu le-am oferit câte ceva – obiecte sau bani, dar ar fi trebuit să procedez invers. Într-un mod asemănător au procedat și ei: unii îmi ofereau câte un fruct, câte o roșie, Labo mi-a agățat după gât poșetuța împletită (așteptase momentul festiv, un cadou nu se dă oricum); la fel Iawilam și alte femei: au făcut împletituri și mi le-au agățat după gât, fetele mai tinere mi-au înfipt pene colorate în păr (penele nu stăteau în părul meu moale și lins, cum stătea în părul lor aspru, alunecau și le tot recuperam în cădere). Darurile lor m-au înduioșat. Veni și Nao să-mi spună, plângând, că ea nu a

apucat să-mi împletească poșetuța, a avut prea mult de lucru și mi-a pus o roșie în palmă. Am îmbrățișat-o, asigurând-o că darul ei e foarte valoros. La sfârșit, veni și J. (deși ne văzusem dimineța la închinare) din satul vecin cerându-și scuze că nu mi-a adus niciun cadou, însă nu ar fi dorit să mă știe plecată, fără să-mi transmită dorința lui de bine pentru mine și pentru cei din familia mea, îmi ură să am o viață frumoasă și drumuri norocoase, așa sunau vorbele lui în traducerea lui Naias. Purta același tricou Adidas ferfenițit, fără o mânecă (cum se lipeau ochii mei de detalii minore!). Venise kilometri întregi doar să dea mâna cu mine și să-mi spună acele cuvinte. Surprinzătoare e forța unei ceremonii, forța de coeziune a unui grup, cum e familia și serbările ei!

Cât despre daruri, am adus toate aceste gentuțe acasă, sunt atât de rudimentare, atât de strâmbe și țepene, dar înseamnă atât de mult pentru mine, încât le consider mult mai valoroase decât orice produs *handycraft*, cumpărat din buticurile pentru turiști. Cât despre roșii, încă nu era vremea lor, erau mai mult verzi decât coapte, dar ce bune ar fi fost zilele trecute când am mâncat doar supă tanneză, acum nu mai avea rost să le iau în capitală cu mine. I le-am lăsat gazdei mele.

Începea cina de despărțire. Musafirii au plecat, am rămas cu familia mare să cinăm. Nu încăpeam în bucătărie, așa că mulți dintre noi am rămas afară, pe rogojini. Lui Naias i se aduse o porție specială, doar e proaspăt tătic de băiat. În timp ce mâncăm la lumina lanternei mele, o arătare albă venind din spate, îmi fură din farfurie o bucată de kumala. Nici nu apuc să mă sperii, totul s-a petrecut atât de repede că nu știam dacă a fost câine sau porc, oricum era alb, dar era prea întuneric în jur, ca să distingem ceva. După un alt moment, e atacată farfuria lui Naias, golită pe jumătate, dar bărbatul, mai rapid decât mine, apucă să prindă bucata furată, ținută strâns în gura

hoțului. E pulpa găinii, nu e de renunțat la o astfel de porție! Trage tare de ea, în timp ce cu cealaltă mână lovește cu putere, adversarul guiță nervos, dar nu cedează până nu se întetesc loviturile. Naias recuperează pulpa din râțul unui purcel alb, care apăruse flămând cine știe din ce colț de pădure și se comporta ca o sălbăticiune. Din momentul acela, am fost mai atenți la mâncare. Naias râdea bucuros de izbândă, ceilalți din jur îl acompaniau, eu am rămas descumpănită. Nu-mi mai era foame, tocmai împărțisem cina cu un porc! Bărbatul, fericit, ronțăia pulpa găinii zdrobind cu zgomot între dinți, zgârciurile și carnea nefiartă. Eu primisem niște bucăți de piept și o aripă, Labo știa că nu prea vreau carne, care era la fel de nefiartă ca altădată, m-am ridicat și am dus-o înapoi în bucătărie, ca să i se ofere altcuiva. Labo îmi mulțumi, serviabilă, pentru ofertă. Nu, nu mai voiam nici mâncare, a fost bună, dar mi-e destul. Ea nu știa că porția fusese înjumătățită de purcel, nu de mine. Îmi puse în mână o cană cu ceai. Da, asta puteam bea, era un lichid afumat și dulce, de parcă beam ceai de fum, dar era cald.

Poate incidentul cu purcelul, poate oboseala acumulată (încă aveam probleme cu fusul orar), poate mâncarea tanneză care nu acoperea necesarul obișnuit al organismului meu, dar m-am simțit imediat rău, îmi venea să vomez, o slăbiciune ca o sfârșeală îmi inundă corpul, se învârtea noaptea cu mine, nu mai aveam răbdare să ascult poveștile lui Naias despre anii petrecuți ca elev pe Santo, am rugat-o pe Selina să vină să mă ajute să mă spăl. Am salutat și m-am retras, poate prea brusc față de cum s-ar fi așteptat familia, bunicii, rudele, doar era serbarea mea, dar simțeam că voi ajunge cu greutate la colibă.

Selina mă urma cu aceeași groază de întuneric. Am scos bidonul, m-am dezbrăcat în partea laterală a căsuței, ea îmi turna în timp ce mă spălam, simțeam de-acum febra cum urcă pe

dinăuntru. Aveam frisoane. Oare de când îmi era rău fără să știu? – nu era posibil, în zece minute, să se producă tot acest dezechilibru. Mi-era dor de un pic de civilizație...

[93](#) În culturile primitive, prevestirea este și semn și cauză. Prevestirea poate fi ca urmare a unui vis, a unui oracol, a unei discuții, a unui eveniment, dar ea cuprinde în sine și împlinirea (Vezi N. Petrescu, *op. cit.*, p. 346). Aici, simpla discuție la temă însemna o împlinire; deși Naias era un bărbat învățat, conștient de evoluția dezvoltării anatomice a copilului, credința ancestrală avea încă putere.

57. Am plecat

Când se întâlnesc doi vanuatezi, ei scot mai multe onomatopee decât cuvinte inteligibile. Un fel de oiiii, uiii, auiiii, iuuuu și bineînțeles râd, râd mult, în diferite game, țipă strident, până consideră că și-au exprimat suficient bucuria, abia după aceea se întâmplă să mai și vorbească! Există întotdeauna destul timp pentru vorbă, nimeni nu se grăbește atât de tare ca să nu poată sta la taclale până când se consideră că s-a terminat tot ce era de spus. Am crezut că este doar o manifestare taneză, locală, dar la fel era și pe Santo, fie că se întâmpla la oraș, fie în satele de munte, izolate.

Mă culcasem, dar petrecerea se auzea până în căsuță, țipau toți deodată, deși nici nu se băuse kava, nici nu era o sărbătoare ceremonială. Bucuria lor era deplină, se născuse băiatul. Mă uitaseră, acum erau doar între ei, așa cum trebuia să fie. Nu știu până la ce oră au rămas, dar mi s-a părut că toată noaptea, vocile lor, ca un tumult de revărsare, îmi acompaniau somnul febril. Mă îmbolnăvisem și de-acum eram îngrijorată, nu voiam să fac o indigestie, trebuia să mă tratez singură.

A doua zi dimineața, nu am putut înghiți nimic. Așteptam șoferul care să mă ducă la aeroport, dar fiecare minut, cu femeile în jurul meu, părea un ceas. Labo insistă să mănânc neapărat, abia seara urma să ajung la gazda mea din Luganville; copsese niște kumala, le priveam cu greață. Ele mâncau. Ce seacă era mâncarea! Am fugit s-aduc roșiile rămase, le-am tăiat rondele, acum mâncarea avea gust, dar tot nu puteam înghiți. Va trece cumva și fără mic dejun.

Pentru un drum de cinci kilometri în oraș și încă pe atât până la aeroport, șoferul mi-a cerut tot 40 de dolari, ca și prețul drumului până în capătul

insulei. Era o hoție. Cei din jur se făceau că nu știu despre ce vorbim, toți tăceau, poate nu se cuvenea să intervină în afacerile omului, bărbatul era o rudă mai îndepărtată, din nou îmi plăteam scump culoarea pielii! I-am dat cât mi-a cerut, eram constrânsă, nu aveam alternativă, biletul de avion mă obliga. Au venit cu toții să mă conducă la aeroport: femeile, Nayeu și Naias. Intrase și drumul lor în cost, urma ca la întoarcere, să treacă să-l vadă pe nou-născut.

Formalitățile se prelungeau, oamenii lucrau în stil vanuatez, decolarea era deja în întârziere. Aș fi vrut ca însoțitorii mei să nu mai stea pe lângă mine, în noul cadru nu mai aveam ce ne spune; ei așteptau să plec eu, eu așteptam să plece ei. Labo mi se părea străină acolo, desculță pe mozaicul sălii, cu freza în șapte cozi, retrasă într-un colț, adunată umil, cu privirile plecate. Am îmbrățișat-o, răspunse scurt, retrăgându-se, oarecum cu neplăcere. Sigur: am scos-o din spațiul ei, eu redevenisem occidentală în pantaloni, aranjând documentele pentru zbor, sigură pe mine și relaxată în noul spațiu – între noi două se rupsesse vraja. Atunci, le-am sugerat că, având drum lung înapoi în sat, pe jos, să se întoarcă în oraș. Părea că au răsuflat ușurați, bucuroși de deznodământ.

Nu-mi plac așteptările însoțitorilor prin gări și aeroporturi, sunt atât de taciturne, călătorul e cu un picior în alt spațiu, cel ce rămâne nu știe cum să se rupă de el: plecați, duceți-vă, s-a terminat, acum aparțin altui teritoriu.

Mi-era din ce în ce mai rău, ei nu trebuiau să vadă, să afle, aveam diaree și toaleta aeroportului era infectă, una pentru ambele sexe. Abia încăpeam în spațiul strâmt. Am urcat în avion cu groază, știind că acolo nu voi avea toaletă deloc, dar eram puțini călători, doar doisprezece (nu-mi dau seama de ce se aflau atâtea persoane în aeroport, din moment ce era un singur zbor și așa puțini călători, să fi fost conduși toți de câte cinci

aparținători?!). Când nu mi-am mai putut reține voma, pregătită cu pungă de acasă – acum cunoșteam condițiile – nimeni nu observă răul meu, preocupați să urmărească peisajul insulelor, marea și frumusețea de vreme care învăluia avionușul nostru cât o albinuță.

Aveam vreo șase ore libere în capitală până la următorul meu zbor. L-am rugat pe Timothy să mă ducă la Centrul Cultural, aveam atâtea date de cules, elemente de verificat, de cumpărat cărți. Se intra descurt, de parcă ar fi fost obiceiul satelor tradiționale. Acum, cunoștințele mi s-au așezat într-un vad mai rodnic, puteam să fac corelații, înțelegeam lucrurile comparându-le cu elemente de pe alte insule, ghidul muzeului m-a ajutat puțin în acest labirint, dar apoi, în biblioteca muzeului, când am căutat materiale despre primele petroglife, imagini cu aceste semne ancestrale, orarul s-a încheiat – la orele amiezii, vanuatezii închid, așa că a trebuit să ies fără toate datele, după doar câteva zeci de minute, deși plătisem un bilet scump.

Eram din nou afară. Vlăguită și flămândă. M-am așezat pe iarbă și mi-am completat notițele. Le-am confruntat cu răspunsurile lui Maktuan, acum aveam semnal și puteam vorbi la telefon. Atunci, am zărit un restaurant cu specific european. Să risc o masă? Ce poftă aveam de o mâncare adevărată, de pâine, de un fel consistent, fără să mai văd supă, mi-era dor de prăjituri. Și-am mâncat. Am băut și Coca Cola⁹⁴, ceea ce nu obișnuiesc, dar, se pare că lichidul mi-a rezolvat în parte problemele digestive.

⁹⁴ Oriunde te învârti pe glob, poți consuma aceiași hamburgeri, poți bea aceleași răcoritoare. De data aceasta căzusem și eu în ceea ce Achim Miha exprimă prin *cultură semnificată*: George Ritzer a

numit acest comportament McDonaldizare, lanțurile de afaceri americane de fast-food fiind cazuri paradigmaticice care descriu un anumit tip de comportament generalizat, ceea ce în 1999 Hannerz a numit coca-colonizarea lumii. (Vezi Achim Mihu, Antropologie culturală, Editura Dacia, Cluj Napoca, 2002, p. 121).

58. Un alb și o negresă

Avea o voce care domina spațiul pe o rază de un kilometru. Mă privea uimit. Vedeă că mănânc cu poftă, ca un naufragiat întors la țărm. Îl chema Paul, era patronul restaurantului. În jur de 60 de ani, blond, uriaș, obez, decolorat și... danez. Foarte jovial, se ocupa de niște clienți americani, apoi urmă rândul meu. M-a interpellat imediat: cine sunt, de unde vin, cum mă cheamă... era o raritate să vadă turiste singure. Chiar nu mă însoțea nimeni? Foarte curajos. Europa? Chiar Europa? Da, din România. M-a întrebat de Nadia Comăneci, m-a rugat să-i povestesc tot ce știu despre viața ei, o admira. Era de șapte ani stabilit în Port Vila. O viață nouă. Nu mai găsisese niciun sens să stea acasă, divorțase de ceva vreme și nu mai avea pentru ce trăi. A dorit să ajungă la capătul pământului, cât mai departe de depresiile de acasă, de frigul și cețurile nordului, aici totul s-a schimbat. Ședea lângă el o fată foarte frumoasă, de culoare, cizelată în înfățișare, în gesturi și cuvinte. Era o vanuateză, mi-am dat seama că era iubita lui. I-am spus că am observat că vanuatezele nu ating idealurile noastre de frumusețe, pe când iubita lui este superbă cu adevărat. Afirmația aceasta deschisă, l-a făcut să nu-și mai încapă în piele de bucurie, vocea lui deveni și mai puternică. Emily avea 24 de ani, vor face nunta peste două săptămâni. Se întâmplase în urmă cu câțiva ani, o descoperise locuind într-o colibă săracăcioasă, bolnavă, a umblat și cheltuit ca să-i facă operație pe cord deschis în Australia. Emily, fără reținere, îmi arată dunga subțire care cobora pe lângă stern, rochia înflorată, elegantă, abia acoperea rotunjimea sânilor mici în decolteul adânc. Fata era foarte rafinată, poate rodul muncii lui. Practic, el i-a salvat viața. Dar astea s-au întâmplat pentru

că mai întâi se îndrăgostiseră unul de altul. Atunci nu ştia ce perlă de fată este, văzuse doar frumuseţea fizică şi necazul ei cel mare. Emily l-a salvat pe el în aceeaşi măsură în care el o salvase pe ea. Paul vorbea fără oprire: e atât de bine să iubeşti din nou când nu te mai aşteptai să se întâmple nimic în viaţa ta, atât de bine să săruţi şi să fii sărutat, să ai atâta tinereţe şi prospeţime în jur. Am forţă pentru orice (şi cred că vorbea serios, după cum tuna vocea lui pe dealul Centrului Cultural). Nu-mi dădeam seama exact, dacă el e norocosul sau ea e cea norocoasă. Relaţia lor? Romantică. Exotică. Paul nu s-ar mai întoarce niciodată în Europa cea bătrână şi plină de gogomăanii, un continent căruia i-a trecut vremea şi încă tot mai crede că are forţă. Ha-ha-ha, râdea bărbatul, fericit că descoperise paradisul şi burta i se scutura sub cămaşa descheiată adânc. Râdea la fel de mult ca vanuatezii.

Dar nu restaurantul aducea venitul principal, alături era o clădire înaltă, foarte modernă, cu gard şi porţi de fier în jur, cu parcare plină de jeep-uri şi maşini luxoase. Era dealer de maşini? L-am întrebat unde pot găsi un Internet-Café ca să trimit nişte articole în ţară, încă nu trimisesem nimic şi laptopul era doldora de ele. Atunci, s-a oferit să mă lase la calculatorul din biroul său, chiar, nu-i deranj, aici rar putem ajuta oameni de cultură, cum, e o plăcere, şi tot aşa, până am ajuns pe coridoarele umbroase ale clădirii celei mari. Emily ne părăsi ieşind pe undeva, apoi Paul închise în urmă uşile cu un sistem foarte complicat de securitate. Alte uşi, coridoare, alte încuietori de securitate. M-am speriat, eram dintr-o dată într-un spaţiu supersecurizat, închisă, cu un bărbat pe care l-am văzut prima dată acum o oră, într-o ţară la capătul lumii, fără ca cineva să ştie cine sunt şi unde sunt. Am privit spre geamuri, toate cu grilaj de fier, Doamne fereşte, ce ascunde şi ce păzeşte

cu atâta strășnicie omul acesta printre primitivi? Sechestrează vanuateze?

Am intrat în biroul lui cu uși capitonate, cu un fotoliu prezidențial în care m-a invitat să m-așez, mare și acela cât o dormeză, ecranul calculatorului avea aproape un metru. Totul era supradimensionat. Dacă în satele primitivilor mi s-a părut că sunt Gulliver în țara piticilor, acum părea că am ajuns printre uriași. De ce ai sistemul acesta de securitate atât de impresionant? îl întreb cu o voce subțire. Mi se părea că nu voi mai ieși din labirintul de coridoare și încuietori. Râde: pentru marfă, am să-ți arăt, e mai bine să fie protejat, râde iar și iese din birou. Nu mai am nici un chef să trimit articole, încerc să accesez Yahoo, dar nu merge. Repet comenzile, tot nu merge. Stau o vreme privind în jur: fotografiile cu cei doi plimbându-se pe plaje albe, el gras și decolorat, ea subțire și foarte neagră. Fără să mai vorbim de diferența de vârstă! Nu mi-am dat seama ce contrast uriaș e între ei, îmi vine să râd. Ciulesc urechile, se aud vorbe de femei, mai multe voci răzbat greu, ușa rămăsese întredeschisă. Yahoo nu merge nici după noi încercări. Ies să-l caut pe Paul, să-i spun. Intru într-un birou larg, plin de femei îmbrăcate cu uniformă de serviciu, acolo Emily stă la taclale, destinsă. În jur, e plin de dulapuri cu telefoane mobile, computere, laptopuri și aparate tehnice de ultimă generație – afacerea omului. Totul, securizat. Paul revine și-i spun cum stau, își dă seama că Yahoo se accesează prin serverul australian, care are ceva probleme și nu merge. Vreau să ies cât mai iute. Oare, unde e mai sigur: printre primitivi sau între supertehnicizați? Cine pe cine devorează? Cei negri au încetat să ne mai mănânce, acum am găsit, noi, cei albi, forme mai sofisticate de a-i înghiți pe ei, le trecem pe sub nas toate comorile noastre tehnice, iar ei se dau peste cap ca să și le procure, creează noi religii bazate pe dorința după bunurile noastre. Civilizația noastră îi

devorează definitiv, de aceea civilizația lor va muri, fără măcar să ne rămână amintirea ei, căci o cunoaștem prea puțin.

Mă așez pe marginea trotuarului, acum îmi pare rău că am mâncat, nu așa îmi închipuiam prima masă europeană după două săptămâni de supă tanneză, însă mi-e foarte rău, în zonă nu există toalete, rezist până la aeroport? Trecătorii mă salută, mi se zâmbește des, răspund la fel. Sunt palidă și transpirată, mai decolorată ca Paul danezul. Va trece și ziua aceasta.

Am zburat pe Santo în timp ce soarele apunea roșu închis, în rostogolirea lui peste Pacific. Parcă cerul și oceanul luaseră foc, de atâta frumusețe uitasem și de rău!

59. Luganville

E joi seara, am să urc pe munte doar luni dimineată, după ce sosește noul ghid; până atunci, voi locui în oraș, voi avea camera mea și intimitate, fără să fiu urmărită, pândită tot timpul; voi dormi într-un pat, voi avea și pernă, îmi voi spăla și călca hainele, voi avea toaletă în casă și un robinet pentru duș, voi mânca bunătați comestibile, voi face cumpărături, voi merge la cofetărie, voi merge la Internet și voi lua legătura cu familia, prietenii, cu Europa mea, așa că zilele acestea vor însemna o reîncărcare pentru ultimul asalt.

Aeroportul din Luganville e mult mai spațios și mai modern decât cel de pe Tanna. Fusesse construit de americani ca bază militară, de-aceia și drumurile sunt mai bune, orașul dispune de câteva magazine chinezești cu tot ce vrei să cumperi, de aceea, Lenakel, comparativ, nici nu poate fi numit oraș.

În aeroport, imediat ce am ieșit (zburasem doar opt pasageri, toți ceilalți fiind bărbați), în sală îmi ieși fără ezitare în cale, de parcă mă cunoștea dintotdeauna, un bărbat scund cu o burtă ce i se revărsa peste pantalonii scurți, singurul grăsan pe care l-am întâlnit printre vanuatezi. Negru și mustăcios, i se vedea doar buza de jos, dar și aceea, în tandem cu burta, se afla într-o revărsare ce-i acoperea jumătate din bărbie, astfel că nu reușea să ascundă cei doi dinți pe care omul îi mai avea în față. Cu o voce veselă și sâsâită, mă îmbrățișă strâns, îmi ajungea până în dreptul umerilor. Era Kenny, fiul gazdei mele – mama Ellie, o bătrânică de peste 70 de ani. Femeia fusese soție de pastor, văduvă de peste 20 de ani, era de o hărnicie și o putere de viață neașteptate. Casa ei stătea deschisă pentru toți cei care veneau cu vreo treabă de voluntariat pe Santo: gătea, spăla, călca

hainele musafirilor ei, îi răsfăța în fel și chip, „măcar atât să fac și eu pentru cei care se sacrifică, ca să facă ceva pentru oamenii noștri din Vanuatu!”. De cum m-a văzut, m-a luat în brațe exact ca fiul ei, nu mi-a mai dat drumul, ci mă legăna alintându-mă; m-a înfiat imediat, deși nu știa despre mine decât că mă cheamă Hanna și voi avea nevoie de ajutorul ei cât timp voi fi în Luganville. Era atât de luminoasă – cu părul complet alb, creț, înconjurând fața neagră, ridată și strălucind de bunătate. Eu eram transpirată și tremuram, acum nu mai știam dacă de rău, din cauza umezelii fierbinți sau a febrei. Mama Ellie îmi dă apă să mă spăl, torn pe mine cu cana, dar e apă caldă! Abia gust bunătățile gătite, pâinea proaspătă îmi stă în mâini nemâncată, dar o privesc cu nesaț, nu-mi vine să renunț la ea.

În casa ei din placaj, plină de igrasie, cu pereții înnegriți de vreme și mucegai, cu același robinet ruginit la duș, în livingul larg și cele trei cămăruțe care ofereau intimitate, cu ferestrele înțepenite, așa că erau veșnic deschise, cu șopârlele alergând pe pereți după țânțari, cu felurile de mâncare exotică gătite de femeie, dar mai ales cu dragostea ei care se revărsa fără economie, din inimă, iubind pur și simplu, slujind ca o mamă – acolo am învățat adevărata lecție a umanismului.

În casa ei, locuiseră și Mick cu Gabriella, dar femeia povestea cel mai mult despre Mario. Îl cunoscusem pe Mario, devenise o legendă pentru tribul kiai, urma să locuiesc în coliba construită de băștinași pentru el, urma să traversez același drum, dar pentru un timp mult mai scurt, el rezistase timp de două luni și jumătate printre primitivi.

Mama Ellie decise că sunt foarte slabă și începu să mă hrănească pentru ca să rezist, apoi, pe munte. Mă tratam cu medicamentele lăsate în bagaj de Gabriella. Găsisem Internetul de unde trimiteam mesaje în țară, în câteva zile au apărut articole și poze în ziarele locale din Cluj, dar și

într-unul național. Primisem vestea cu bucurie, acum prietenii îmi scriau, unii sunt speriați de pozele cu îmbrăcații-dezbrăcații mei, pe când alții se bucură de ceea ce eu tocmai trăiesc.

Patul meu se află în colțul camerei, între două ferestre înțepenite. Draperii din cârpe colorate sunt agățate ca să mă apere de vânt, dar noaptea, când vântul se întetește și bate cu vuiet, draperiile se umflă și zboară prin cameră, îmi gâdilă fața, mă trezesc speriată; șopârlele scot un zgomot gutural puternic, ca o bătaie de ciocănel: țoc-țoc-țoc repetat, când într-un colț al camerei, când la urechea mea, sar din nou speriată. Leg într-un nod cârpele, ca să nu se mai balanseze peste mine, mai bine vânt, decât fâlfâitul lor zgomotos. Pornește ploaia, vântul îmi aduce stropii în casă – pe față, pe mâini, picură pe ecranul laptopului rămas deschis după ce am transcris câteva din poemele lui Yerutonga⁹⁵. Intru cu totul sub pătură, dar acum e înăbușitor de cald. Problemele digestive s-au transformat în probleme respiratorii, poate clima umedă, poate am răcit în căldura asta, mama Ellie are frigider, mare minune, beau apă de la frigider căci cea coclită e greu de înghițit, oricum, tușesc îngrozitor, toată noaptea, așa că oboseala nu-mi trece, se adună zi de zi, așa au trecut nopțile de la oraș, iar mâine trebuie să urcăm muntele.

A sosit Yanpakar – ghidul meu, bagajele sunt pregătite. Învăț cuvinte kiai din mini-dicționarul întocmit de Mario. Am să caut să-l îmbogățesc. Ce greu rețin cuvintele, nu pot face asocieri, nu seamănă cu nimic. Multe cuvinte sunt compuse din silabe repetitive, sună atât de arhaic, deși pare ca un cântec, nu-mi dau încă seama de accent: alo-alo înseamnă soare, pe-pe fluture, kiu-kiu este furnică, matz-matz este insectă. Legat de mâncare sau felul principal de mâncare, în limbile primitive am observat că ele sunt compuse din silabe repetitive: la kiai și akei, ani-ani înseamnă mâncare. La congolezi, mâncarea săracilor e o plantă numită

linga-linga, la berberii din Africa de Nord este cuş-cuş, hawaiianii au un peşte mahi-mahi, aici – în tot arhipelagul, se prepară lap-lap. Interesant cum în Insulele Pacificului, limbile s-au divizat atât de mult, încât nu există nicio asemănare între tannează şi kiai, dar felul principal de mâncare este acelaşi, se prepară la fel, se coace la fel, se numeşte la fel. Supravieţuirea să fi avut primordialitate? Neîndoielnic.

În timp ce repet vocabularul, observ că regula lingvistică – în care cuvintele uzuale, cele ce ţin de corpul omului, de denumirea lucrurilor mai apropiate de limbajul de bază, care ar trebui să fie cele mai scurte cuvinte, formate dintr-o silabă, două, – aici nu funcţionează. Am impresia că am de-a face cu cuvinte compuse. De exemplu: cap – paduga, mână – loloilimaga, nas – nalsuga, unghie – malavnaipisuga, copil – natimera, bebeluş – natimera vakavkav, frate – toatakaturun (cinci silabe!) sau pronumele personale, ea – vaipita sau el – vaitakun. Sunt cuvinte lungi, rostogolite. Aveau şi cuvinte intrate din engleză, mai ales pentru importurile de obiecte inexistente din strămoşi: pentru tutun – tabaga, pantaloni – trausese (bărbaţii nu poartă pantaloni, îmbrăcămintea kiailor era doar o bucată de pânză numită sapsapele, dar nu rotită ca lavalava peste şolduri, ci trecută printre picioare şi fixată în talie cu o sfoară), pentru fustă se spune tres (dres).

Plouă mult pe Espiritu Santo. Kiaii sunt tot anul în apă, dar anotimpul cu adevărat ploios vine pe la începutul lui noiembrie; fiind încă octombrie, eu speram să urc muntele pe o vreme însorită, deşi anul acesta ploile au venit mai repede. Eu încă sper în vreme bună, altfel e greu de „atacat” muntele.

Privesc pe geam şi ploaia cade ca perdeaua, azi e prima zi în care s-a instalat definitiv anotimpul ploios, norii sunt cenuşii, compacţi, foarte joşi, vântul s-a domolit, aşa că trebuie să mă obişnuiesc cu gândul urcuşului noroios.

[95](#) Nu m-am gândit că voi scrie poezii în Vanuatu, chiar dacă îndeletnicirea nu mi-era străină, însă peisajul exotic, trăirile noi m-au invadat într-atât, încât m-am trezit că umplu fițuici cu crâmpoie de poeme, am început transcrierea lor la mama Ellie. Acasă, le-am adunat pe toate și s-a format un volum, editat apoi cu titlul *Poeme pentru Yerutonga, epistole exotice din Vanuatu* (Editura Brumar, Timișoara, 2010), cuprinzând un număr de 32 de poeme și tot atâtea imagini care susțin textul.

60. Kiaii au confundat ziua sosirii

Trebuia să fiu așteptată la baza muntelui, ca să urcăm împreună, să mi se care bagajele multe, să fiu ajutată să urc. Am ajuns, la orele amiezii, în satul Namoru, unde trebuia să aibă loc întâlnirea, dar nu era nici picior de kiai.

Încărcasem camioneta cu vreo 15 saci cu tot felul de lucruri pentru sătenii din Morokari, acolo unde urma să locuiesc în timpul șederii mele. Majoritatea lucrurilor erau pregătite de Mick și Gabriella, pentru a-mi facilita intrarea; tradițiile lor sunt destul de închise pentru vizitatori, cu atât mai mult pentru cineva care urma să locuiască acolo. Li se pregătiseră și două cuptoare de copt pâine, după sistemul văzut pe Tanna, licență copiată de perspicacitatea lui Mick. Erau ca niște lăzi din tablă, care se așezau peste pietrele fierbinți, se închideau în niște separeuri, acolo se așezau tăvițele cu coca de pâine. Acum, satele mai răsărite ale kiaiilor făceau puțini bani și puteau să-și cumpere din când în când unele produse, rareori făină, însă măcar de câteva ori pe an, își puteau coace pâine în cuptorașele confecționate. S-au confecționat opt cuptoare, pentru tot atâtea sate. Câteva erau destinate satelor de *pigmei*, expresie improprie, dar așa am numit satele în care oamenii erau pitici.

Am cărat haine, făină, orez, zahăr, bidonașe cu miere, cu săpun lichid, cu ulei, detergenți, vase de plastic, macete, topoare, pansamente, prosoape mari și mici, toate – pentru ei, iar pentru mine aveam nevoie de cort (pentru călătoriile în alte sate), sac de dormit, saltea pneumatică, pături, lighean, hainele mele, obiectele de igienă, aparate și baterii, caiete, mâncare pentru mine ca să rezist printre ei, și altele, oh, foarte multe lucruri pe care

știam că nu le voi putea căra în spate, abia de îmi voi căra propriul trup!

Până la baza muntelui, în satul Namoru, am făcut peste două ore cu mașina, ploua continuu, am traversat de-a lungul coastei Pacificului – pe poduri sau direct prin apă – un număr de paisprezece râuri și pâraie, mă îndeletniceam cu numărarea lor pentru că Yanpakar adormise, îi tot cădea capul pe umărul meu; ședeam amândoi pe singurul loc de lângă șofer, încât abia avea loc omul să schimbe vitezele. Întrebările mele rămâneau în aer, ghidul nu era prezent.

Am descărcat toate bagajele, le învelisem și în saci de nailon, să protejez produsele de umezeală, dar ce să facem cu ele? Ar fi trebuit cincisprezece bărbați ca să care totul, fără să punem cuptoarele la socoteală, care erau foarte dificil de transportat, un singur om nu le putea lua în spate, iar la ascensiunea muntelui, era un chin pentru doi, să stea legați printr-un obiect.

Șoferul plecă; lângă răscrucea drumului, Yanpakar arătă spre o colibuță ca un șopron, fără uși, fără ferestre, dar avea acoperiș, acolo am putea adăposti bunurile, până vor coborî bărbații să le care. Da, dar unele dintre ele trebuie luate, avem nevoie chiar și până mâine, pe de altă parte sunt lucruri a căror pierdere nu-mi permit s-o risc. Așa că bărbatul luă rucsacul meu cel mare și înghesui strictul necesar. Adaug niște chifle pentru a mânca pe drum, era deja amiaza. Până mâine voi rezista cu atât, dar oare cine va păzi lucrurile din șopron?

Și ploua, ploua... Oare, dacă ajungem sus, mai pot azi să coboare bărbații? îl întreb pe Yanpakar. Dacă ne grăbim, poate da, însă s-ar putea să-i întâlnim pe drum, poate au pornit mai târziu, dar vor veni. Nu-i așteptăm aici, pentru că dacă totuși nu vin, nu putem risca să ne apuce întunericul în pădure. Eu știu drumul, spuse el, dar nu și noaptea. Așa era, întunericul, aici, nu e un „mediu” prielnic pentru călătorie.

Pornim în pas vioi pe o cărare obscură, singurul drum spre satele kiai străbătute de sute de ani doar cu piciorul. Yanpakar în față, scund, agil, slăbuț, nu se vedea deloc din cauza rucsacului uriaș, parcă bagajului i-ar fi crescut două picioare negre, musculoase, capul bărbatului se pierdea la treimea superioară. Omul era în șlapi pe care îi lua iute în mână când da de un traseu mai greu – de urcuș, de ape și noroaie. În Vanuatu, drumurile se parcurg cel mai ușor desculți. Eu pățisem ceva neașteptat: când să cobor din camionetă, observ că talpa bocancilor de pânză, ușori, aderenți și foarte potriviți pentru munte, s-a desprins, cel drept aproape total, cel stâng dădea semne de cedare. Cum, de ce? Acasă îi verificasem, erau buni, nu noi, pentru că nu e voie să pornești în trasee lungi, cu încălțăminte neadaptată după picior; erau ghete purtate, ușoare și perfecte pentru căldură umedă. Cedaseră pe Tanna, din cauza cenușii vulcanice? Ce-o fi fost în cauciucul tălpii, încât să nu reziste la contact cu solul vulcanic? Chiar acum s-o pătesc? Tocmai când nu mai am încălțăminte de schimb decât adidașii? Oare, aș fi putut observa acasă la mama Ellie? Când i-am încălțat, păreau perfecți, poate când am intrat pe terenul umed? I-am lăsat într-o pungă în șopron și mi-am încălțat adidașii. De-acum, voi avea tot timpul încălțăminte udă, aceasta nu se va usca până nu voi reveni în oraș, și atunci, doar după zile lungi de ținut pe terasă.

Dar nu era să cred că e o fatalitate: nu m-a descumpănit nici boala, cu tusea care părea că nu se mai sfârșește, nici ploaia, nici lipsa kiailor, nici căratul bagajului, nici ghetele pierdute, nici drumul greu ce ne stătea în față, nu mă putea descuraja nimic, venisem în Vanuatu ca să trăiesc printre kiai, în condițiile în care trăiau și ei, acum urma să mi se împlinească această căutare, restul erau detalii care nu schimbau circumstanțele.

Țin greu pasul cu cel alert al ghidului meu obișnuit cu mersul pe jos, încep să obosesc, deși n-a început urcușul. Când trecem prin râuri, singurul gând e să ne apărăm bine conținutul rucsacilor, să nu alunecăm și să cădem în apă, mai ales că în al meu era aparatură, mă terorizează gândul că aș putea aluneca pe pietrele lucioase, să dau de un vârtej care adâncește vadul și să mă dezechilibrez. Apele sunt repezi, nu se vede întotdeauna fundul râului, s-au umflat după ploi, dar fi încă traversate. În unele locuri, zăream câte o creangă de palmier așezată cu vârful în sus într-un par, semn de prohibiție pentru pescuit, îmi explică Yanpakar. Dar nu trebuie să păzească nimeni râul, îmi amintesc de consecvența lor de a păzi tabuurile, ceea ce nu e voie, nu e voie, le e frică de pedeapsa spiritelor, de boli, de moarte.

De-acum, suntem plini și de noroi, începe urcușul în care jumătate din fiecare pas, înseamnă lunecare înapoi. Munții vanuatezi nu sunt înalți, aceștia – de pe Santo, cei mai înalți din tot arhipelagul, nu depășesc 7-800 de metri, cei de pe Tanna aveau cu puțin mai mult de 500, dar urcușul începe de la kilometrul 0, adică de la nivelul mării. Dificultatea constă în faptul că, fiind vulcanici, sunt foarte accidentați – pe timp de ploaie e de-a dreptul o aventură să te cațeri ținându-te de liane, crengi și rădăcini, toată cărarea devine un tobogan uns cu ulei.

Acum și Yanpakar a domolit ritmul, nu doar pentru că l-am rugat de mai multe ori să aibă în vedere capacitatea mea fizică, ci pentru că bagajul îl trăgea înapoi. Simțeam mirosul transpirației în urma lui, de la cinci metri. Eu abia de mai găseam aer să respir, ajunsesem la primele sate de kiai. Cum eram zăriți de vreun copil, acesta dădea strigarea în colibă, apărea șeful satului, Yanpakar făcea semn să opresc. Aveau loc discuții, explicam de ce trecem prin satul lor, ce treburi avem, unde mergem, cine sunt eu, ce avem de gând, mă rog,

era o dare de seamă pentru a-l informa oficial pe șef. Copiii așteptau să trag fermoarul rucsacului, nu puteai trece cu mâna goală, în bagajul meu erau și vreo trei kilograme de bomboane pentru satele pe care urma să le străbatem, plus baloane pentru copii. Ofeream totul șefului, el urma să împartă după propriile legi interne. Apoi, porneam mai departe.

Când am dat de primul sat, am realizat imediat diferența față de ceea ce văzusem pe Tanna, deși, recunosc, stagiul acela m-a pregătit din plin. Aici erau mult mai săraci, dezbrăcați de tot și zgribuliți în ploaie. Colibele erau mai mari, locuite de un furnicar de persoane, spații întunecoase și pline de fum, în jur – noroi, noroi mult, lipicios, vâscos. Oamenilor, slabi, cu privirea cenușie, le lipsea buna dispoziție de pe Tanna – o bună dispoziție solară, caldă, relaxată. Aici erau întunecați, aproape firoși la chip, nehrăniți și bolnăvicioși. Femeile erau acoperite peste zona genitală cu niște frunze verzi, lungi până deasupra genunchilor, cu șoldurile și fesele lăsate libere, purtând și ele copii în brațe; mi se părea că frunzele acelea erau reci și că le era și mai frig decât bărbaților în sapsapele. Cum creștea altitudinea, bătea vântul printre rafalele de ploaie. Mi se făcea frig imediat ce ne opream și treceau aburii efortului. Mă întrebam dacă lor nu le e frig.

Cât de mari erau lipsurile în zona aceasta! Am străbătut drumul trecând prin trei sate. Priveliștea, de-a lungul râurilor, apoi în urcuș, ar fi fost foarte frumoasă, dacă norii nu ar fi coborât în păclă deasă anulând vizibilitatea. Abia la coborâre mi-am dat seama ce regiune paradisiacă e teritoriul kiailor.

După aproape patru ore, am ajuns, trecuse de ora 5, în scurt timp urma să se întunece. Nici vorbă să mai poată coborî bărbații după lucruri! Eram atât de obosită, încât nu am putut mânca nici măcar o chiflă pe drum; când am ajuns în sat, apariția noastră a provocat stupefacție, nu le venea

să creadă. Gălăgioși și gata să râdă, să țipe când întâlnesc oameni, acum kiai parcă rămăseseră fără grai. S-au adunat în jurul nostru, ieșind din colibe, unul de aici, altul de colo, și au început cu întrebările. Îl cunoșteau pe Yanpakar, mai fusese printre ei, prin Societatea Pilgrim care ajutase câteva sate de pe munte, trăgându-le apă prin niște țevi de plastic, astfel că satul nostru nu mai trebuie să parcurgă două ore până la izvor și înapoi, ca să-și aducă un bidon cu apă. Yanpakar era, într-un fel, un participant la binefacerea făcută, astfel avea mare trecere în sat și pe tot muntele. Iar eu eram Hanna, nu trebuia să mă prezint, știau toți.

Ce se întâmplase? Li s-a spus că vine femeia albă în 26 octombrie, într-o luni, că trebuie s-o aștepte în Namoru, dar e greu de urmărit datele de către un popor care nu scrie, nu citește și nici nu prea numără. Au reținut ei ziua de luni, că de câțiva ani, cunosc și ei zilele săptămânii (peste câteva zile, urma să aflu viziunea avută de preot, care a schimbat stilul de viață în Morokari, de atunci se numără zilele săptămânii), dar datele sunt greu de reținut. S-au încurcat. Astfel, coborâseră să mă aștepte luna trecută! Au stat o vreme, n-a venit nicio femeie albă, s-au întors cu toții, nimeni nu știa ce s-o fi întâmplat, eh, lumea albilor e complicată, avioane, mașini, distanțe, cine știe ce s-a întâmplat, s-au întors acasă. Așa, deci, ați venit, se mirau ei.

Pe unii, i-am recunoscut din fotografii, am recunoscut colibuța în care urma să locuiesc, șeful, Maliu, mi-a dat în primire spațiul. Căsuța fusese închisă cu un lăcățel ruginit, cheia era sub grija lui, nimeni n-a intrat în ea de când au plecat Mick și Gabriella. Era umed totul, pereții din bambus – mucegăiți, aici nu se face focul, vremea ploioasă face ravagii. Ceea ce am remarcat imediat, a fost reverența cu care Maliu se comporta față de obiectele care aparținuseră lui Mario. M-a atenționat ce este al lui, ca să știu că nu-mi

aparține. L-am asigurat că Mario mi-a dat voie să folosesc orice este în căsuță, da, am primit accept de la el personal, sigur că ne cunoaștem, iar după ce voi pleca, căsuța și toate obiectele din ea vor aparține definitiv satului, le vom dona lor, nu voi duce absolut nimic de aici. Părea mulțumit. Comunicam cu ajutorul lui Yanpakar (care vorbea în bislama, limbă care a pătruns și în limba kiailor, de obicei bărbații mai răsăriți, șefii și cei umblați, știu puțin bislama), dar în câteva zile, ne-am obișnuit foarte bine să ne înțelegem prin semne, el vorbind în limba lui, eu – în engleză.

Acum puteam să-mi iau spațiul în stăpânire, să-mi așez sacii de dormit, păturile, erau saltele pneumatice foarte bune, patul meu de aici era comod și foarte mare, așezat nu pe jos, ci pe o împletitură din bambus 4 metri pătrați, cam la 30 cm de pământ, se recunoștea ingeniozitatea lui Mario. Problema lor era, de-acum, recuperarea bunurilor rămase jos. Nici nu se punea în discuție să coboare, e periculos, oricât sunt ei de cunoscători și versați în ascensiuni montane, existau zone în care un singur pas făcut alături și te puteai rostogoli zeci de metri, cădeai în râu, noaptea nu se putea traversa vadul. Apoi știam că în credințele lor, noaptea circulă spiritele, iar Espiritu Santo este insula cea mai bântuită de ele, sătenii mei erau închinători și plini de teamă față de tot ce înseamnă tabu. Nu doream decât să se oprească ploile pentru mâine, altfel ar fi dificil de urcat cu sacii în spate.

Era frig, odată cu înserarea porni și vântul; pentru o vreme, când ploaia s-a mai domolit, de pe platoul muntelui, am putut zări oceanul, părea foarte aproape, nu la patru ore distanță; se vedea revărsarea râurilor, piciorul muntelui coborând, se vedea și o insuliță în larg, vai, cât ar fi fost de frumos în lumină. Mi-am luat haine uscate, mi-am șters părul cu un tricou, îmi lăsasem jos prosopul,

mi-am pus șlapi în loc de adidașii plini pe dinafară
și pe dinăuntru cu noroi, de-acum eram de-a lor.

61. Cina

A venit șeful Maliu să mă cheme la masă. Mi-era foarte foame, acum eram relaxată, puteam mânca. Ar fi fost bun ceva cald, aș fi mâncat și o supă tanneză, dar aici nimeni nu știe să facă așa ceva, nu există nici ingredientele. Mi s-a pus în mână o farfurie cu ceva alb și rece înăuntru, ca un fel de cocă lipicioasă la privit. Primise și Yanpakar o farfurie, el deja mânca, lua cu degetele, coca se întindea, apoi se rupea, el o împingea în gură, părea mulțumit. Am cerut o lingură. Ce e asta, din ce e? îl întreb pe ghid. Taro fiert și pisat, poți să mănânci, îmi spune. Iau o linguriță, mi se pare grețos, îl învârt în gură, oare cum să înghit, parcă am nod în gât. Fără gust și lipicios, dar e numai taro, încerc să mă conving. Am mâncat suficient taro fiert pe Tanna ca să nu mai fac nazuri – copt în laplap sau fiert în supă – e comestibil. O rădăcinoasă de mărimea și forma unei țeline mari la noi, cu gust între cartof și țelină, seacă, buretoasă, încât după o vreme nu ai destulă salivă să mai poți înghiți, ar fi fost mai bună dacă se combina cu ceva. Cred că aș fi scuipat din gură, dar erau prea mulți în jurul meu, cum să jignesc ospitalitatea lor? Ce bună ar fi mâncarea mea din sacul lăsat în Namoru, rezist eu cumva până mâine. Îmi amintesc de chiflele din rucsac, bine, acum să înghit măcar de politețe. Și reușesc: o dată, de două ori, pot să înghit de cinci ori, ei doar privesc, nu știu dacă numără și ei cu mine, dar apoi le întind farfuria spunând că e bun, dar sunt atât de obosită că nu reușesc să mănânc mai mult. Ei râd, aprobă, iau farfuria și începe careva dintre ei să mănânce din ea. Dar nu pot încă să mănânc chifla din colibă, pentru că nu sunt nicio clipă singură, iar ca să le-o împart tuturor, nu ar ajunge, amân pentru mai târziu.

Mario mă avertizase să nu-mi fac niciun fel de scenariu al întâlnirii cu ei, nicio imagine despre sat, că oricât m-aș fi uitat la poze, realitatea nu va fi cum mi-o închipui. Și n-a fost! Noroiul vâscos, frigul, chipurile încruntate, limba cu rostogolirea cuvintelor, simțeam o anume ostilitate, dar poate era doar jena lor față de o femeie albă care locuiește cu ei, oricum, nimic nu semăna cu ceea ce mi-am închipuit. La acestea, se adăugă nepăsarea ghidului, care, de cum am ajuns, s-a instalat într-o căsuță și m-a abandonat. Avea poveștile lui cu bărbatii, îi plăcea să fie eroul satului, el vorbind, iar toți cei din jur ascultând, kiai se simțeau mai în largul lor cu el decât cu mine, mai mult el era musafirul, decât eu. Doar când îl chemam în mod expres pentru vreo activitate, mi se alătura și Yanpakar, traducea doar când îl trăgeam de mânecă, dar și atunci – în două propoziții, reducea tot ce s-a vorbit timp de zece minute. Mi-am dat seama că nu o face dinadins, e mult mai puțin sensibil la nevoile mele, superficial și infantil, pur și simplu nu înțelege ce rost am eu aici și ce vreau, va trebui să lupt singură și să fac ca evenimentele să se declanșeze la semnalul meu, până la urmă ghidul era plătit de mine, nu invers. Știam că de-acum nu comunicarea verbală va fi pe primul plan, ci capacitatea mea de a observa, empatia prin care reușeam să intru în pielea lor, să simt, să trăiesc ca și ei, să anticipez și să comunic nonverbal. Mi-a fost de mare ajutor Jonah, copilul de 12 ani, cel mai mic fiu al șefului Maliu, făcuse câțiva ani de școală, el se străduia să-mi traducă și să-mi explice cu puțină lui engleză tot ce întrebam, cu el am putut comunica până la detalii.

Spun că eram părăsită în coliba mea, deși nici aici nu aveam intimitate. Imediat ce mi-am măturat, șters și curățat spațiul, au venit unii după alții să vadă cum m-am instalat; intrau pur și simplu, se învârteau, priveau, apoi se așezau pe pat, încercau moliciunea saltelelor, vorbeau una-

alta cu mine, eu nu înțelegeam nimic, răspundeam ce credeam, ei nu înțelegeau nimic, dar ne vorbeam, ne zâmbeam, comunicam. Mi s-a adus un lămpaș, doar șeful mai avea unul, poate că fusese al lui Mario, de aceea, făcea parte din inventarul meu; Tafui, fiul cel mare al șefului, de vreo 25 de ani – după calculele mele, care urma în dinastie ca viitor șef, un băiat fin, sensibil, săritor, a curățat sticla lămpașului, a umplut rezervorul cu petrol și mi l-a aprins. Aveam lumină. Voi avea în fiecare seară. Nu era suficient ca să pot scrie, voi scrie tot la lumina lanternei, dar cel puțin era un reper luminos, puteai vedea pe unde se află obiectele și umbrele, în spațiul din jur. Ca să nu atragă țânțarii și pentru că pe insule este malarie, lângă lămpaș aprindeam și fitilul care, fumegând, să le alunge. Sprayurile și plasa de țânțari au rămas în sacii de jos⁹⁶.

După ce au trecut mai mulți prin colibă ca să mă vadă (spațiul era foarte mic, înafara patului mai era o lățime de un metru pe trei metri lungime), pentru că nu încăpeau mulți, unii priveau din ușă, copiii – printre crengile de bambus ai pereților. Erau goi și uzi, iar eu aveam hanorac și pantaloni lungi, cum de rezistau?

Ca să stabilim o oarecare interacțiune, am scos foile cu vocabularul lui Mario și am început să repet cu ei cuvintele. Da, s-a spart gheața, efortul meu a însemnat un pas mare către ei. Fețele feroase se destindeau în zâmbet, apoi în râs și veselie. Am adăugat alte cuvinte arătând cu degetul asupra obiectelor. Transcriam totul fonetic. Pentru că nu le venea să plece și căsuța mea era mai primitoare decât oricare altă colibă, i-am rugat să-mi cante ceva din cântecelor lor tradiționale. Au adus imediat niște tuburi din bambus, le-au retezat de la înălțimi inegale; lovindu-le de podea scoteau sunete diferite, ele reprezentau acompaniamentul și ritmul. Dar trebuiau lovite pe o anumită platformă de lemn, pe pământul căsuței mele nu

scoteau sunete definite. Am amânat pe mâine, ca să pot și filma. Bine, duceți-vă odată, îmi spuneam în minte, acum nu mai știu ce să fac cu voi aici. Tot timpul aveam senzația că așteaptă să le dau ceva. Le-am dat bomboanele care mai rămăseseră în rucsac, restul bunurilor erau jos, sper că vor fi și mâine pe când vor ajunge ei. Apoi s-au bulucit spre ieșire.

Nu ți-e frică să dormi singură, mă întrebaseră înaintea. Nu, de ce? ar trebui să-mi fie? Animale sălbatice nu sunt, oameni răi nu sunt, ei scuturau capul în semn că nu sunt, nu mă poate ataca nimeni. Nu știu la ce se gândeau, poate la spirite, sigur la spirite, urma să aflu mai târziu, nu, nu mi-e frică, și pe fețele lor citeam consternare și admirație.

Ploaia nu contenea, tot satul era numai noroi roșu, nu galben sau negru, ci un lut cărămiziu, apa curgea în șiroaie roșii, ca de rugină, era atât de alunecos, încât mi-era groază să merg până la următoarea colibă: căsuța mea fiind pe o pantă, însemna să mă pun pe derdeluș. Toaleta? O groapă împrejmuată, dincolo de colibele de jos, părea cumplit să fiu nevoită să ies noaptea. Nu, nu mă mai gândesc, voi vedea la momentul respectiv, deocamdată apă nu am băut, de mâncat – prea puțin. Caut chifla, suflu în lămpaș, poate că mai există ochi de copii printre bețele din bambus, mănânc pe ascuns, pe întuneric. Înghit repede fără măcar să-i simt gustul, să ajungă mai iute în stomacul flămând. Mai mai mănânc una, restul – mâine, ar fi bună cu gem, când vor sosi borcanele.

96 Nu am fost mușcată de niciun țânțar, cât am fost pe Santo, nici ziua, nici noaptea. Nu luasem vaccin împotriva malariei, era complicat și costisitor, nu era obligatoriu pentru viza de intrare, iar pentru că se întâlneau forme ușoare pe insule, era de preferat tratarea lor, decât prevenirea. Am luat doar un vaccin american, foarte special, aplicat cutanat, care se absorbea și, pentru 60 de zile

oferea o protecție împotriva tuturor bacteriilor care ar putea fi luate prin piele din sol, ape, de pe vegetație etc.

62. Noaptea în Morokari

Azi-noapte a plouat cumplit, se auzea apa șiroind pe acoperișul din bambus, rafalele de vânt prindeau viteză pe platoul muntelui, aduceau apa în căsuță. Colibele cele mari avea acoperișul până aproape de pământ, dar căsuța mea avea pereții mai înalți, cu distanțe între bețele neetanșate, prin care intrau ploaia și vântul. Așa că m-am sculat noaptea și, cu două pături, am căptușit pereții, atârându-le cu ajutorul unor bețe pe post de cuie. Le-am fixat să nu zboare, așa că acum eram mai protejată, atât de vânt, de ploaie, cât și de ochii micuților curioși.

Dar vremea rea nu contenea, parcă eram într-un vârtej și căsuța mea se mișca din toate încheieturile. Înțeleg de ce se construiește aici mai larg, colibele lor mari oferă mai multă siguranță, chiar dacă dorm mai multe familii într-una, ceea ce se întâmplă în toate satele. Abia după venirea lui Mario, au înțeles că ar fi bine să se grupeze pe familii, cu ajutorul lui au început mai multe construcții, acum satul are mai multe case, iar alte două sunt în curs de definitivare.

Oboseala m-a răpus, în cele din urmă, chiar dacă pocnetele bărbatilor care pisau kava s-au auzit înfundat aproape toată noaptea. Nu băuseră în nakamal, pisau undeva în colibele de jos, nakamalul era chiar la capul meu, doar trei metri m-ar fi despărțit de supliciul nocturn. Ultima dată, când Mick le-a spus că el nu mai poate dormi așa nici dacă are dopurile de ceară în urechi, ei au schimbat locul, cât timp erau musafiri în căsuță. Nu așa va fi tot timpul, dar nu poți să te aștepti la politețe și sensibilitate față de nevoile noastre, au alte valori și alte modalități de a se adapta vieții. I-am întrebat a doua zi și mi-au spus că băuseră în coliba șefului, ca să pot să dorm. Le-am mulțumit.

63. Taro de trei ori pe zi

Ne salutăm cu *tampon otome!* – bună dimineața. Mă invită la masă, plouă, dar nu cu atâta furie, vântul s-a liniștit cu desăvârșire. Avem taro copt în focul din colibă, pentru micul dejun. Există o colibă-bucătărie mare, fosta casă a lui Tafui, el acum doarme într-una nouă. Acolo se adună aproape tot satul; dimineața, ziua, seara, acolo se stă la taifas până ce bărbații se retrag în nakamal să bea kava. În coliba-bucătărie sunt trei focuri. În jurul unuia, bărbații fumează țigară de la țigară. Și le răsucesc exact ca cei de pe Tanna. Pentru a-și păstra tutunul, neavând buzunare, din lipsă de haine, poartă fiecare câte o poșetuță împletită, unii le au făcute din cârpe, Jonah și-a confecționat-o din material de sac, el nu cară tutun, ci praștie și pietricele pentru țintit păsări, tot timpul e cu ochii pe sus, poate trece vreo zburătoare. Tot ce mișcă e bun de mâncat, păsărelele sunt delicatese, dar se văd foarte rar, de parcă le-ar fi nimerit pe toate și specia a ajuns pe cale de dispariție!

La al doilea foc, se coc rădăcinile de taro între pietrele fierbinți, acolo se coace și laplap-ul, când se gătește așa ceva – am văzut că nu e ca pâinea zilnică, precum pe Tanna, femeile sunt mai leneșe în a-l prepara. La cel de-al treilea foc, stau femeile roată, acolo e locul lor de povești, acolo se fierbe supă de frunze de salată sau varză de insulă, cum i se mai spune. Se pune apă într-un ceaun și se opărește o mână de frunze, fără sare, fără alte ingrediente; frunzele se fleșcăie, devin lunecoase, vâscoase, dar este singura zeamă pe care mi-au servit-o, am înghițit-o adesea pentru că nu aveam salivă suficientă să înghit taro copt – împreună, alunecau mai ușor.

Aștept ca bărbații să coboare în vale după produse, îmi voi reține conservele, gemurile,

margarina, untul de arahide, pâinea, biscuiții și ce am mai cumpărat. Dar bărbații încă stau la discuții încinse, cu Yanpakar în centrul lor. Despre ce se discută, Yankapar? îl întreb, nici nu mă aude, e tipul bărbatului vanuateg care nu prea bagă în seamă intervențiile femeilor, trebuie să fiu mai convingătoare. Merg între ei, ceea ce o femeie de acolo n-ar face, îmi iau o buturugă și mă așez acolo între bărbați, astfel îl mai trag de mânecă pe omul meu să mă țină la curent. Se discută despre coborâre, cine merge, cine nu. Plouă mai tare decât ieri, ieri ar fi fost mai ușor, dar lucrurile trebuie transportate. Vor lăsa jos doar cuptoarele, lucrurile mele și ale lor trebuie aduse aici.

Se lasă duși, până la urmă, cu Yanpakar cu tot, șeful îmi cere împrumut rucsacul cel mare, ca să care mai ușor greutatea. Merg și câteva femei – deși scunde, sunt vânjoase și deprinse cu căratul, ca și bărbații; cu cât se împart poverile pe mai multe spinări, cu atât va fi mai ușor. Pare, pe moment, că norii s-au mai rărit, se zoresc să plece.

Rămân în sat cu câteva femei și cu Tafui. Mă fac înțeleasă cumva de către Vekarai, soția preotului, știe puțină bislama; în rest, semnele sunt fără frontiere; o rog să-mi spună numele tuturor celor din sat, un sat e compus dintr-un clan, aici nu vor fi mai mult de 50 de persoane. Există sate mai mari, de două ori cât ăsta, îmi spuse Maliu, dar altele prin care am trecut, sunt mai mici, aveau puține colibe, poate că numărul locuitorilor era mare, nu puteam să-mi dau seama.

Morokari e un sat în care clanul e format din patru frați, Maliu (șeful, ca întâi născut), Sanmo, Ateure și Selan (preotul). Li se mai adaugă un văr primar – Tăpa, și Losoviai, cumnatul care locuiește cu sora șefului în alt sat, dar copiii lor sunt aici, au ales să stea în satul și casa șefului. Fiul cel mare al lui Losoviai, Tavi, care acum e plecat, este persoana care ar vorbi cel mai bine engleză (mai mult bislama), a făcut trei ani de

școală, ca și Jonah, dar are 19 ani. Am întrebat de el, dar nu știe nimeni când revine, aici nu e grabă, nu există niciun plan, totul se face într-un ritm aparte. Băiatul, dacă a văzut luna trecută că eu nu mai apar, plecase în satul bunicilor, un sat de pigmei. Dacă va fi vremea potrivită, în program e trecut să vizităm și satul acela, unul dintre cuptoare va merge acolo.

În timp ce femeile îmi prezintă componența satului, vedem norii groși coborând negri peste munți. Pentru câteva minute, se zărise oceanul, părea că licărește soarele în apele verzui, acum s-a pornit un asemenea potop de ploaie, încât ni se oprește vorba în gât. Suntem îngrijorați pentru cei care au coborât, cât de greu le va fi să urce povârnișurile noroioase, să treacă prăpăstiile, albiile râurilor; cine știe, până ajung sus, orezul, făina, hainele, totul se va fi udat. Hainele mele de ieri sunt încă șiroaie de apă, le-am atârnat pe-o sforică sub streășina căsuței, nu se vor usca prea repede. Sub norii negri, temperatura scade brusc cu câteva grade... Copiii, după ce le trece panica din cauza prezenței mele, se apropie, se lipsesc de mine, au pielicica rece, hainele mele sunt calde. Se scarpină cu nădejde în cap, mai mult ca cei de pe Tanna, le mișună păduchi prin păr. Asta e, îi țin în brațe fără să mă mai gândesc la transfer. Pielea lor e plină de răni și zgârieturi, de infecții, pecingini și cicatrici. Atât la cei mari, cât și la cei mici.

O întreb prin semne, pe Veure, soția lui Tăpa, dacă nu-i este frig, e acoperită doar cu frunzele de ngaria peste pubis, tocmai mi-a măturat în fața colibei cu o măturice confecționată din lujerii de nucă de cocos, adună gunoiul cu mâinile și îl pune pe niște frunze mari, ca să le care. Circulă toți prin ploaie, de parcă nu ar cădea nimic peste ei. Femeia înțelege ce o întreb și râde de bucuria înțelegerii, da, face semn scuturându-se că îi este frig. E femeie tânără, nu știe ce vârstă are (apreciez la vreo 24 de ani, calculând vârsta copiilor și distanța

dintre căsătorie și nașteri), are trei copii, cel mic îi e tot timpul în brațe, chiar și atunci când lucrează câte ceva, un copil vesel și liniștit, tot timpul e cu unul din sânii ei în gură. Femeia alăptează, se vede pieptul umflat de lapte, îi atârnă spre talie, e micuță de statură și e una dintre femeile considerate frumoase ale satului, se vede din ținuta ei, din siguranța și trufia ei, din relațiile pe care le are cu femeile mai bine poziționate. Îi aduc din colibă o rochie de vară, albastră, mulată și i-o întind. Se luminează de bucurie, o trage pe ea, rochia stă agățată peste frunzele de *ngaria*, dar îi ține un pic de cald pe spate, pe șolduri. Amintesc momentul, pentru că gestul a creat un eveniment: Matua, fetița ei de aproximativ 6 ani – după aprecierea mea – a început un circ isteric cu plânsete, țipete, trăgea rochia de pe sâni, gata-gata s-o rupă, își lovea mama cu toată puterea, pleca ținând ca imediat să se întoarcă, nu-i plăcea să-și vadă mama îmbrăcată. Apoi începu să țipe băiatul, dintr-odată s-a văzut jefuit de comoara hranei calde, nu mai știa unde au dispărut rezervoarele de lapte. Femeia, cu el în brațe, încerca să-l liniștească, copilul redeveni vesel doar când mama își scoase sânii din rochie lăsându-i să atârne înapoi, ca să vadă micuțul că încă există. Veure mi-a cerut, cu ajutorul translatorului, să-i dau două rochii la fel și pentru surorile ei, fetele semănau mult cu ea, erau ca gemene, tot cochete, își făceau tot felul de frizuri și împletituri, își puneau mărgelile, brățări, trimiteau ocheade încoace și încolo, cele două erau nemăritate. Nu făceau parte din sat, veniseră la Veure ca s-o ajute pentru că una din căsuțe se construia pentru familia ei. Femeile împleteau acoperișul, ajutau la împletitul pereților, curățau lemnul grinzilor de scoarță. Mi se părea că celelalte femei nu erau foarte prietenoase cu acestea trei. Dar eu nu mai aveam rochii la fel, urma să caut în sacii aduși ceva asemănător, le-am dat până la urmă, dar cererea lor nu a plăcut

satului. După câteva zile, Maliu m-a rugat să nu mai dau nimic nimănui, dacă am ceva de dăruit să-i dau lui, el este în măsură să hotărască unde și la cine să ajungă darurile. M-am conformat regulilor, nu voiam să subminez autoritatea șefului.

Masala, soția lui Tafui, nu mă plăcea, stătea cât mai departe de mine, îi observam adesea privirea ostilă, uneori descifram ură. Sentimentele nu se disimulează, mai ales dacă, intuitiv, nu sunt avantaje de pe urma lor. Soțul ei, Tafui, era foarte atent, poate lucrul acesta s-o deranjeze pe femeie? Masala e dură, țipă încontinuu, fie la adulți, fie la copii, cel mai mult țipă la Prono, fiul ei. N-am auzit-o în nicio zi spunând vreo vorbă caldă. În general, comunicarea celor de aici diferă de a celor de pe coastă, aici oamenii sunt mult mai brutali, mai primitivi nu doar ca înfățișare sau condiții de viață, ci și în ceea ce privește dezvoltarea capacităților cognitive, a inteligenței și a sensibilității.

Mai erau femei care se țineau deoparte, nu mă plăceau, și am admirat această atitudine. Părea o reacție de demnitate. Până la urmă, de ce să-mi cânte în strună – numai pentru că sunt albă, că am adus produse în sat, vin cine știe de unde, stric ordinea lumii lor nesupunându-mă regulilor stabilite de sute de ani ca societatea să supraviețuiască, adun bărbații în jurul meu și fac program tuturor?! De ce să se asemene cu Veure, care mi-e tot timpul alături, slujindu-mi și cerșind câte o bomboană pentru copii? În felul acesta, ele apărau un sistem care era, cât de cât, funcțional, fiind singurul cunoscut. Poate își apărau statutul, care pentru mine nu era de invidiat, dar care pentru ele, era singura avuție. Eram prea liberă în mișcare, în gândire, în cunoaștere. Așa că nici nu am încercat să le câștig de partea mea, nu am căutat să mi le apropiu, le urmăream de la distanță, aveam de învățat de la ele structurile societății

kiailor, să mă familiarizez cu tainele sufletului femeii de acolo.

În toată șederea mea în arhipelag, am observat adesea gelozia femeilor pentru ceea ce eram și îmi permiteam să fiu eu ca femeie. Nu am resimțit-o în mod personal, ci era gelozie pentru un sistem pe care nu-l puteau sparge; prin prezența mea, ele vedeau că s-ar putea și altfel; nu realizau amănuntele care fac diferența, era prea greu de comparat, dar constituia ceva ce le dădea de furcă în gândire, poate perceput mai mult intuitiv decât rațional.

Prezența mea tulbura apele și printre bărbați – libertatea mea de gândire, de acțiune și anticiparea prin care o luam înaintea gândurilor lor – îi puneau în încurcătură, am urmărit asta în mod special în relația cu Maliu, șeful satului. Intuiam că i se părea foarte ciudat ca eu, o femeie singură, fără bărbat care să mă însoțească protejându-mă, să plec de la casa mea situată într-un „foarte departe” și să vin în proximitatea lor, un spațiu în care nici vanuatezii lor nu se încumetă. Urmărea cât sunt de stăpână pe ceea ce aveam de împlinit. Astfel, intra în jocul meu, voit, ca un șef care recunoaște un alt șef. Am preferat să comunic mai mult cu el decât cu fiul lui, deși Mario m-a asigurat de noblețea lui Tafui, eu preferam autoritatea șefului și deciptarea felului lui de a gândi și conduce satul după modelul preluat de la strămoși.

Bărbații nu se temeau că am să le influențez femeile, nu cred că ne puteau asocia, eu eram altceva, nu intram în tipare, le era greu și lor să mă urmărească, dar unele femei au rămas pe gânduri. Acum era rândul Masalei și al lui Anu, soția lui Maliu, plus femeile care se păstrau în cercul lor. Intuiau un pericol, intuiau o eliberare, le era teamă să facă pași, le era teamă de invazia civilizației, scotea societatea din matricea în care supraviețuise; or, femeile sunt primele care intuiesc pericolul pierderii căldurii unui cuib, a

unor tradiții care au oferit siguranță, fie cât de precară, dar era singurul avut. Și apoi intuiția lor spunea: cine știe care societate e mai bună, noi care creștem aici în libertate și natură, sau voi, cei care v-ați ascuns în orașe aglomerate și printre betoane?

A venit amiaza și bărbații încă nu s-au întors.

Totul e umed, foile pe care scriu, hainele jilave, sutienul și chilotul mi-s ude de ieri, de când am trecut prin apă, acum se încălzesc pe piele; altele nu mi-am adus, le-am uitat jos, în săculețul cu lenjerie intimă. Oare de ce nu pot sta fără sutien, când aici femeile sunt cu sâni goi? Ce mult înseamnă obișnuința, atât la ele, cât și la mine! Gazdele mele sunt murdare, pe mâni, pe față, pielea le este îmbâcsită de noroi și fum, cum altfel, din moment ce coliba nu are ferestre și fumul, de la trei focuri plus țiğările bărbaților, rămâne în colibă? Tușesc toți, adulți, copii. Adună cu zgomot, din gât, secreții verzui, scuipă în toate direcțiile; așa au văzut că fac adulții, la fel fac și copiii – fie afară, fie în colibă. Afară, le spală ploaia, înăuntru rămân vreme îndelungată, pe pereți, pe la colțuri, până se usucă. Tușesc și eu, medicamentele nu mă ajută, doar că eu nu scuip.

Vekarai și Masala nu sunt goale: cât timp am stat pe munte, ele s-au îmbrăcat, chiar dacă sub cârpe purtau și frunzele de *ngaria*. În rest același trup, mai mult animalic, foarte bine redat în picturile lui Gauguin, o feminitate dură, picioare grosolane, cu laba mare, un „corp ireal de hermafrodit” – notează Françoise Cachin descriind nudurile făcute de pictor în Tahiti⁹⁷. Sâni lor seamănă mai mult cu ceea ce a pictat Gauguin, deloc cu imaginea tiparelor noastre de fotomodel, cu sâni modelați rotund – mai mult sau mai puțin artificiali. Fețele le sunt învăluite în ceva blând și încremenit care seamănă cu lenea, dar sunt dure, abia îmblânzite de melancolie... o tristețe pe care am văzut-o clar pe fața lui Labo, acum o regăsesc

tot mai des, „acea melancolie a amărăciunii amestecată cu plăcerea, a pasivității ce se implică în dominație. O întreagă spaimă de necunoscut” – scrie Gauguin în *Noa-Noa*⁹⁸. Stau deoparte și le privesc, melancolia lor sălbatică și neînțeleasă mi se transferă și mie. Mi-ar fi milă de ele, dar acum simt doar durerea generațiilor lor coborând dinspre spaima nesiguranței vieții, urcând spre spaima viitorului nesigur. Gauguin încerca să regăsească mitologia lor pierdută cu una-două generații în urmă, căuta s-o re trăiască pictând-o, pe când eu, după un secol, iată că o trăiesc pe pielea mea, nu trebuie s-o caut, fiindcă am plonjat direct în miturile lor vii care își exercită presiunea în toate aspectele vieții. Eliade propunea o cercetare a societăților în care miturile sunt încă vii, oamenii mai trăiesc influențați de ele în toate aspectele vieții lor, dar sunt greu de găsit astfel de societăți, pe când eu eram printre ei. Motivul pentru care făcea această propunere era pentru a-i înțelege pe ei, dar mai mult, pentru a ne înțelege pe noi înșine.⁹⁹

Femeile pun oala pe foc pentru o supă de salată, taie frunzele ca la rațe, le aruncă în apa clocotită, gata supa! Servim taro fiert cu zeamă de salată. Nu-mi place ce mănânc, dar îmi dau seama că trebuie să înghit din nou; și din nou mă joc de-a numărătoarea. Nu știu dacă lor le place cu adevărat mâncarea, dacă își dau seama că ar trebui mâncat ceva mai gustos, dar când mănâncă, molfăie în gură într-un fel grețos, cu gura deschisă, toată mâncarea se vede afară, o întorc pe toate părțile, o înghit târziu, fără bucurie. E ca și cum am îndeplini cu toții un ritual de umplut stomacul. Numai că ei reușesc să înghită mult mai mult decât mine. Aici se potrivește exact ce spunea Amélie Nothomb: „în Vanuatu nu există apetit. Acolo, oamenii mănâncă din complezență”¹⁰⁰. Mă gândesc că, după ce se vor aduce produsele sus, o să gătim împreună câteva mâncăruri mai gustoase.

Poate că au observat că am mâncat foarte puțin și au vrut să-mi facă o plăcere... plecasem din bucătărie, dar Veure m-a chemat, făcându-mi semne, agitată, să mă întorc, insista să vin repede. Avea în mână o farfurie și mi-o tot arăta. Îi fac semn că nu mai vreau, nici nu mai voiam să trec înapoi prin ploaie, dar insistențele ei mă pun pe gânduri. Când ajung acolo, văd că în farfurie e o vietate cât un pui de găină de două zile, jumulită și fiartă pe de-a-ntregul, nedisecată, cu aripile julite și burta plină de intestine vineții, plutind într-o zeamă transparentă. Veure îmi întinde farfuria frecându-și burta, cum c-ar fi de mâncare, c-ar fi gustos. Arată cu degetul după cloșca urmată de patru puișori. Săraca găină găsisese niște ouă în vreun cuiar ascuns în pădure, și când i-a venit vremea să clocească, a scos puișorii. Nimeni n-avea grija lor, se hrăneau cu ce găseau în pădure, uneori cu resturile de la nucile de cocos după ce a fost stoarsă zeama pentru lapte. Veure o fi văzut scârba de pe fața mea (am început și eu să uit de disimulare?!), dar eu mi-am amintit că aseară, cât timp bărbații mâncau laplap din taro – eu nu mai putusem gusta nimic după mâncarea lipicioasă – copiii se jucau cu un pui de găină mort. Îi legaseră o sfoară de picior și îl trăgeau prin ploaie, prin curte, prin colibă, apoi îl mângâiau, era puiul Matuei, cum am văzut, pentru că îl luase în palme și mi-l adusese și mie să mă joc, dar când cei mari au țipat la ea, copiii au ieșit cu hărmălaie, trăgând ața cu mortăciunea. Acum, fiersese în oală și a ajuns în farfuria mea? În zeamă nu mai era nimic altceva, știu că habar nu au să gătească, dar mănâncă mortăciuni?! Ce mic e pasul făcut de la canibalism la mortăciuni! Am refuzat, spunându-le că nu mănânc carne – era singura scuză prin care să nu-i jignesc, foarte inspirată, altfel cum aș fi scăpat să nu gust șopârlele, toate vietățile pe care le scoteau din râu, insectele sau liliecii? Când se întoarseră bărbații de la vale, intrând în bucătărie,

l-am văzut pe Yanpakar, creștinul civilizat, mâncând ceea ce refuzasem eu. Era carne de pui, îmi spuse mai târziu. Am aprobat fără să intru în detalii, n-ar fi bine să facă aici o indigestie.

Deoarece aici activitățile sunt foarte puține, monotone pe timp de ploaie, se întâmplă să gătească și bărbații; oricum, Tafui și băieții o fac adesea. La masă, primii erau serviți bărbații, abia apoi, ce rămânea în oală, era dat femeilor, care își adunau copiii și îi hrăneau, dar porțiile nu erau diferențiate pe sexe sau vârste, nu se punea problema ca cineva să rămână flămând pentru că alții ar avea dreptul să mănânce primii. Mie mi se oferea, ca și dincolo, într-o farfurie separat, cu lingură, întâia porție. Dacă nu reușeam să mănânc tot, farfuria mea ajungea în mâinile lui Tafui sau Maliu, șefii aveau onoarea să mănânce din ea. Când unul dintre copii a vrut s-o ia, Tafui a țipat și l-a alungat, nu putea să atenteze la stricarea ordinii. Dacă se întâmpla să dau, cu mâna, din porția mea, vreunui copil, era primit, dar am observat că, văzând obiceiul meu de a da copiilor, cu următoarele ocazii i-au îndepărtat din preajma mea, iar mamele erau atente ca micuții să nu se mai apropie mine. Or fi avut discuții despre asta, deoarece totul, totul se discuta, fiecare gest al meu era reluat și comentat.

⁹⁷ Françoise Cachin, *op. cit.*, p. 158

⁹⁸ *Ibidem*, p. 118

⁹⁹ „A înțelege structura și funcțiile miturilor în societățile tradiționale despre care este vorba nu înseamnă numai a elucida o etapă din istoria gândirii omenesci, înseamnă deopotrivă *a înțelege mai bine o categorie de contemporani de-ai noștri.*” Mircea Eliade, *Aspectele mitului*, Editura Univers, București, 1978, p.2.

¹⁰⁰ Amélie Nothomb, *op. cit.*, p. 14

64. Seara dezamăgirilor

Spre după-amiază primesc vestea că unele dintre femei s-au întors. Yanpakar știa care fuseseră bagajele mele, care erau ale satului, dar el nu urcase încă. Femeile erau plouate, obosite, aduseseră câte ceva, dar depozitaseră în vreo colibă, la mine a ajuns un caiet și un hanorac. De ce se scosese și împrăștiaseră astfel lucrurile? Nu știam. Ele n-au venit să-mi explice nimic, și-au văzut de treburile lor prin colibe, ploua tare, așa că trebuia să-i aștept pe ceilalți. Nu înțelegeam cum de au urcat câteva femei singure și atât. Restul?

Înainte de înserare, au apărut. Unii s-au adăpostit de ploaie în Namoru. Au adus niște petrol pentru lămpașe și benzină pentru un generator care nu funcționa, se pare că Yanpakar va încerca să-i caute hiba, poate îl repară. Acestea să fi fost discuțiile lungi de dimineață? Ghidul îmi spune că încearcă să-i ajute cât poate, eu nu văd în ce condiții trăiesc? E la limita supraviețuirii, știu, dar aș vrea să mă țină și pe mine la curent.

Maliu le vorbește tuturor și toți aduc cele transportate în fața colibei mele, sub streășină, ca eu să hotărâsc asupra lor: ce rămâne la mine, ce va trece în mâinile șefului, ca să împartă. Stupoare: sacul meu cu mâncare lipsește, lucrurile mele sunt împrăștiate în mai mulți saci, unele nu mai sunt de găsit, lipsesc și din lucrurile destinate lor. Nu-mi găsesc nici prosopul, câteva haine, restul trebuie să-mi iau din sacul ce era destinat lor – îmbrăcăminte ce nu mi se potrivește. Din proviziile de mâncare, îmi găsesc un singur borcânel cu gem. Îi întreb dacă cineva din Namoru o fi umblat la saci, ridică din umeri, ei nu știu, nu pot să dezleg misterul. Mick și Gabriella mi-au spus că sunt foarte corecți, până la ultimul capăt de ață, că nu iau decât ce li se dă. Vanuatezii nu sunt

hoți, respectă dreptul de proprietate. Atunci, cine o fi pus mâna? Mi s-a spus că și distribuirea lucrurilor se face într-un fel foarte corect, în mod egal tuturor, că de aceea va face șeful împărțirile, ca să fie dreptate. Cred ce mi s-a relatat, nu am alte dovezi, așa că-i fac semn lui Maliu să ducă sacii, nu mai am ce să iau din ei. Tot ce mă interesa să recuperez, lipsea. Mi-aș fi dorit măcar prosopul.

Ce voi mânca? Mi-era foame. Voi putea înghiți taro de trei ori pe zi? Dacă ei pot, pot și eu, dacă ei supraviețuiesc de sute de ani, o voi face și eu! Nu va fi o delicată, masa nu va fi o plăcere, va fi supra-vie-țu-i-re. Caut repede în colibă chiflele, azi am mai mâncat una, au mai rămas cinci, mici cât un pumn, pufoase, neconsistente. În fiecare zi, una. Apoi, vom mai vedea. Azi nu mai am porție, desfac borcanul cu gem și înghit două lingurițe, încet, savurând. Și va trebui să beau mai multă apă, chiar dacă e coclită, voi bea forțat, măcar să nu mă deshidratez.

65. Egalitate inegală, corectitudine îndoielnică

Vekarai, soția preotului, a fost singura femeie care nu era în niciuna dintre extreme, nu mă slujea ca apoi să ceară ceva de la mine, nici nu era în tabăra ostilelor, ea era atentă și a reușit să mă cunoască, o ajutau și cele câteva cuvinte în bislama, astfel ne făceam înțelese. Prin ea, în seara aceea, am prins firul Ariadnei pentru a desluși labirintul.

Mă gândeam că vom găti ceva împreună, am adus fasole într-un sac, să fierbem mâine o ciorbă de fasole. Pusesem ceapă și bulion, special pentru ciorbă, adusesem un kilogram de vegeta, voi face o mâncare adevărată. Îi spun lui Tafui să punem niște boabe de fasole într-un vas să se înmoaie până mâine, el mă ascultă, ridicând din umeri; îl chem pe Yankapar să-mi traducă, apoi Tafui îmi spune că da, dar îmi dau seama că nu va face nimic. Atunci, apelez la Vekarai, pe Masala nu pot s-o abordez, mă ignoră. Vekarai spune și ea da, dar o văd că pleacă la coliba ei, părea nemulțumită, mai mult – oarecum dezamăgită, sătulă de situație. Se vede pe fața lor ce simt, toate stările și sentimentele le modifică faciesul, fără pic de disimulare.

Observ că atmosfera din coliba cea mare, e cumva tensionată. N-am stat cu ei când șeful a făcut împărțirea lucrurilor, i-am lăsat singuri, eram prea discretă ca să intru într-atât în problemele lor interne, mă bazam pe corectitudinea felului lor de a conduce de sute de ani, doar era egalitate. Șeful, ca un tată al tuturor, nu făcea discriminări, dar eram idealista care trebuia să deschidă ochii. Nu, nici acolo nu e dreptate. Poate că totul fusese egal când bunurile erau la îndemâna tuturor, bunuri procurate din natură, din produsele manufacturate

de ei, dar de când i-au invadat bunurile nemaivăzute ale civilizației, egalitatea s-a știrbit, tentațiile erau mari, nici șeful și nici alții nu mai erau infailibili.

Tot ce am înțeles, a avut loc pe parcursul zilelor petrecute acolo, în timp ce urmăream fapte, atitudini și sentimente, doar că în prima seară mi s-a deschis ușa. Când Vekarai a revenit mai târziu în bucătăria mare, i-am spus din nou de fasole, voiam neapărat să gătesc pentru sat, o voiam și pentru mine, păcat să se piardă toate într-o fiertură fără gust, ei nu știau să gătească. Femeia spuse din nou da, dar pentru că nu se întâmpla nimic, am întrebat de ce. Nu mi-a putut răspunde, am înțeles eu singură, nu avea acces la produse, nu avea nimeni, produsele dispăruseră prin colibe, probabil erau în grija șefului. Atunci, ca să-mi confirme parcă, apăru unul dintre bărbați cu prosopul meu mare, roz, purtându-l pe umeri cum poartă un prinț o pelerină. Mă holbam fără cuvinte: îmi venea să râd de cum arată, cu mersul țănoș în prosopul roz; dar mă și intriga: deci, au ajuns pe munte și alte lucruri, nu mi-au parvenit pentru că s-au pitit prin colibe înainte de-a ajunge la mine. Cine a hotărât asta? Fără șef, aici nu se poate întâmpla nimic. Le-a dat mână liberă, sau le-o fi împărțit chiar el? Ghidul dispăru, nu mi-a dat detalii, mai mult încurca lucrurile, dar cred că nu era străin de gest, el știa că nu totul era al satului. Tafui îmi zări privirea urmărind prosopul roz, realizează imediat adevărul, mă întrebă dacă e al meu și dacă îl vreau înapoi. Oricum, gândeam întristată, urma să le rămână totul lor, ar mai fi putut aștepta zece zile, Tafui avea o sensibilitate superioară tatălui său. Nu, Tafui, nu-mi mai trebuie, am luat altele din sac, lasă.

Zi de zi descopeream încă un obiect dat dispărut și reapărut miraculos. Puteam supraviețui și fără ele, nu-i vorbă, dar descopeream astfel cum simțul lor de dreptate și adevăr era strâmb, se știrbise

pentru că noi, cei albi, prea le fluturam pe sub nas bunuri care adânceau și mai mult prăpastia lipsurilor. Noi eram de vină că ei nu mai puteau fi drepți. Și nu m-am supărat pentru comportamentul lor, chiar dacă ar fi fost bine să respecte lucrurile mele; în definitiv, dacă nu veneam, nu ar fi primit nimic; dar să le trec bunătățile pe sub nas și apoi să le spun că sunt ale mele, ar fi fost inuman. Mi-au ascuns mâncarea pe undeva, o vor mânca ei, acum și dacă ar vrea să mi-o dea înapoi, n-aș mai putea s-o iau, au copii, li-e poftă și lor, poate gustă o dată pe an sau nici atât, ori eu dispun de așa ceva oricând, rezist eu cumva câteva zile.

Mi-am amintit apoi că aș mai fi avut niște daruri pentru satele de pigmei pe care urmează să le vizităm, nu pot intra în sat cu mâna goală. Am fugit în coliba mare tocmai când șeful împărțea haine și prosoape, cârpe colorate pentru confecționat sapsapele (aici bărbații sunt îmbrăcați mai înflorat decât femeile) – una mie, una ție, alta lui, și tot așa. La macete s-au iscat discuții, adică s-a dezbătut îndelung ale cui să fie; până la urmă, au ajuns, oficial, în mâna unor adolescenți, probabil sosise și vremea lor. I-am spus lui Maliu că erau niște daruri pentru celelalte sate, i-am spus că mi-ar fi rușine, ar fi rușine și pentru ei ca să mergem acolo și să nu ducem nimic; se făcea că nu știe ce spun, atunci încerc să-l iau mai direct și să-i explic rece, dur, că, uite, Maliu: tot ce am adus este pentru voi, sacii toți sunt pentru voi, am renunțat și eu la bunuri, când voi pleca vă va rămâne totul vouă, nu iau cu mine nici lucrurile mele, dar te rog, am nevoie de niște daruri, că altfel nu pot să mai vizitez satele, nu tot ce era în saci era pentru voi, dați-mi lucrurile înapoi. Știam ce greu se desparte de orice ar fi putut fi al lor, dar poate că simțul dreptății renăscu pentru câteva momente, poate i se făcu rușine: strigă de câteva ori la ceilalți, dădu niște dispoziții în propoziții rostogolite și autoritare, atunci ieși careva din rând

și se întoarse dintr-o altă colibă cu două pungi de bomboane și una de baloane, fuseseră 12 pungi, le împărțiseră între ei. Le-am luat și mi-am zis că bine c-am recuperat și atât. Dacă am fi transportat împreună bagajele, nu s-ar fi atins de ele. Ploaia a fost dușmanul meu!

Au văzut și ceilalți că am primit înapoi bomboanele. Copiii veneau zilnic la mine în colibă, sunt sigură că ar fi dorit să le dau bomboane și îmi era ciudă pe Maliu, pe mine însămi, de ce nu am fost mai precaută și să-mi fi cărat eu niște lucruri, ce mult mi-aș dori să le pot da bomboane. Vekarai îmi spuse că Mario dădea des bomboane copiilor, de aceea așteaptă și de la mine, mi-era jenă că nu mai am, nu puteam desface cele două pungi, în alte sate nu ajunge nimic din ce au ei aici. Veni și Veure într-o seară cu Matua, să-mi ceară. I-am spus că nu mai am, să ceară de la Maliu, la el este totul, ea a dat a ciudă din mână, nu știu cui i se adresa gestul, mie sau șefului. Matua, de supărare că nu primește, a început să țipe și să-și lovească mama cu pumnii pe unde apuca, abia o prinse Veure de mânuțe ca să se apere de ploaia de lovituri.

Violența copiilor, aici pe munte, e un fel natural de a fi, așa observ. Cei mai mari îi lovesc pe cei mai mici, de obicei în cap, fără motive serioase, apoi cei mici lovesc în cei și mai mici, cercul se oprește la bebelușii care nu pot încă lovi, dar care țipă neînțelegând de ce se abate pedeapsa peste ei. Apoi intervin, dacă sunt în preajmă, părinții, care-i lovesc pe cei mai mari și cercul se reia. Dacă nu sunt loviți, copiii sunt foarte mult certați, li se vorbește cu multă asprime, chiar și când discută adulții între ei, au un ton care creează tensiune, parcă tot timpul se ceartă, apoi observi că trec la hohote de râs, nu fusese ceartă, erau discuții nostime, dar tonul e derutant pentru urechea mea. Ei trec de la o stare la alta în momente și în moduri neînțelese de mine¹⁰¹.

[101](#) Eliade, citând pe misionarul Sf. Leher, care descrie felul de a gândi al celor din Papua Noua Guinee, probabil – strămoșii vanuatezilor, redă exact felul meu de a percepe lumea lor: „rătăcită și întortocheată, ca o minciună, ba de-a dreptul ca o înșelătorie, amestecată cu o teamă aparent nejustificată de nimic, confuză pe de o parte și remarcabil de pertinentă pe de altă parte, plină de blânde menajamente acum și cea mai brutală manifestare a sentimentelor în clipa următoare (...), pe scurt, ca o harababură trăsniță: așa mi-au apărut întâi gândirea și acțiunile băștinașilor...” (Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 150).

66. Arca lui Krakulemoli

Plouă potop.

Da, nu-i de mirare asocierea, deoarece în timp ce urcam ieri muntele, undeva, între satele Supermalao și Jaravalivu, pe un versant abrupt, am întâlnit o piatră mare sub forma unei corăbii, de parcă ar fi fost cioplită. Yanpakar mi-a atras atenția spunându-mi că e arca lui Noe; că și tannezii și kiaii au povestea potopului în variantă locală. Yanpakar nu știa să mi-o povestească, dar Maliu mi-a spus despre Krakulemoli, un bărbat care fusese anunțat de spirite să-și construiască o corabie ca să-și salveze familia. Acesta construi în vârful muntelui Patunmailu (muntele pe care se află și satul nostru, Morokari) o corabie din lemn de *nangalato* (un copac ale cărui frunze nu pot fi atinse, deoarece provoacă, prin niște peri, o rană ca o arsură, foarte dureroasă. Urcând muntele, Yanpakar îmi atrase de mai multe ori atenția să ocolesc pomișorii cu pricina, băștinașii îi distrug înainte de a crește mari). Când corabia a fost gata, insula s-a scufundat în apă. Maliu nu știa să-mi spună câte persoane au fost salvate în corabie, Selan – preotul, spune că șapte, plus animale și mâncare. Apoi, apa a scăzut. Pe insulă, totul fusese distrus; ulterior, cu timpul, vegetația a crescut din nou.

Întreb amănunte despre mit, dar ei nu le știu, nu sunt interesați de amănunte, nici nu le pasă dacă nu vor spune povestea mai departe, niciunul dintre tineri nu știa amănunte. Maliu nu transmite mai departe tradiția orală, se transmit doar gesturile și ceremoniile care trebuie împlinite ca să nu fie supărate spiritele. Maliu n-a știut să-mi relateze decât puține mituri, iar când, după dansul tradițional, i-am cerut amănunte privind înțelesul unor gesturi, mi-a spus că el nu știe de ce se face

așa și nu altfel, probabil au vreo semnificație, străbunii lui știau mult mai multe, ei erau adevărații înțelepți, dar cei de azi au pierdut înțelepciunea lor, au renunțat chiar și la numărătoarea calendaristică folosită de străbuni, au preluat-o pe cea a oamenilor albi, lucrurile s-au schimbat, nu știe ce înseamnă, dar știe că trebuie făcut astfel.

Se pare că aici se pierd miturile¹⁰², nu există preocupări pentru păstrarea lor, ca în satele tradiționale de pe Tanna. Aici, toate satele de pe munte sunt tradiționale, triburile kiai și akey nu s-au creștinat, ceea ce trăiesc ei este autentic și încă nu au variante pentru alegere, dar cei de pe Tanna, conștienți că pot pierde tezaurul cultural, încearcă să păstreze tradiția vie. Până să-și dea seama cei de aici că lucrurile sunt ireversibile și că se vor pierde, o mare parte, deja, se va fi uitat.

Le spun bărbatilor că mitul lor despre potop s-ar putea să fi fost influențat de cel din Biblie, să se fi adaptat povestea abia după venirea creștinilor. Dar ei neagă cu vehemență, atât Yanpakar, care nu este un transmițător de legende precum Maktuan, știe că povestea aceasta este din același izvor ca celelalte mituri tradiționale numite pe Tanna *kuanangey* (*custom story*), precizează Yanpakar), iar Maliu îmi spune că a aflat și el de la Mario despre povestea cu barca, dar ei o au mult mai de demult decât momentul venirii creștinilor, iar kiai nu au preluat nicio poveste a creștinilor, de ce să o fi preluat pe aceasta? Și-apoi, piatra aceea e acolo de când e insula, dinaintea albilor, strămoșii strămoșilor vorbeau despre asta, toți știu de ea.

De ce nu a fost inundată insula prin ploaie, ci prin scufundare, mai ales că plouă așa de mult? – întreb. Ei nu știu să-mi răspundă, eu îmi explic doar prin faptul că fiind zonă seismică, cine știe ce zdruncinătură mare a speriat populația, cu scufundarea insulei, prăbușirea ei în mare o fi una din temerile ancestrale ale populației, așa cum e

frica de ciclon. Realizez mai târziu că, de fapt, insulele fiind vulcanice, de-a lungul a mii de ani, cu siguranță că unele insule s-au scufundat, câteva din Micronezia abia își mai arată vârful împădurit, semn că doar munții au mai rămas deasupra nivelului apei (Truk oferă exemplul unei insule vulcanice care se scufundă). E mai plauzibilă o scufundare decât un potop care ridică nivelul mării.

Maliu îmi arată cu mâna spre ocean, spre insulița Araki, care se vede la gura de vărsare a râului. Pe urmă, îmi spune că se întâmplă ca stafia corabiei lui Krakulemoli să urce dinspre ocean pe râu până spre munte, spre locul cioplirii. Se vede câteodată în timpul nopții. El a văzut-o doar de două ori. Dar a văzut-o și Selan, ea navighează în sus, apoi după cotul râului se pierde din vedere, o acoperă munții. E neagră pe dinafară și roșie pe dinăuntru. Cei care stau lângă mare nu o pot vedea, doar cei de la munte. Când apare, pot depune mărturie mai mulți oameni, deoarece nu i se arată numai unuia.

[102](#) Păstrarea miturilor pe Tanna e una conștientă, aici pierderea e tocmai din cauza lipsei conștientizării. „Dispariția religiilor tribale este o consecință a transformării culturale generale, declanșată de întâlnirea cu civilizația noastră occidentală cu amprentă tehnică, de intervențiile administrației coloniale și de acțiunea misionarilor creștini. Această constatare nu exclude faptul că mai există ici și colo resturi de viață religioasă care ne permit unele deducții în privința situației primitive”. (Mircea Eliade, *op. cit.*, p.153).

67. Spiritele vor să mă pedepsească

Mâncăm din nou taro la cină. Adusă prin ploaie, niște făină s-a umezit, le-am spus că ar fi bine să gătim ceva din ea, ei se bucură, dar nu știu ce să preparăm. Poate niște clătite. Cer ouă (că doar aici există găini), dar nu au niciunul; cer lapte, ei prepară din cocos ras, mai adaug și apă, că nu ajunge laptele. Atâta tot, nu am alte ingrediente. Pun ulei într-o tigaie, dar focul e mare, mi-e frică să nu se ardă. Ei stau toți pe lângă mine, sunt ca la examen. Torn coca pentru o clătită, dar nu o pot întoarce, fără ou ea se rupe toată, voi pune clătiture mici, cât o palmă de copil, să le pot coace pe ambele părți. Mă ajută Masala, e singura dată când îmi va sta aproape¹⁰³. Apoi, cer unt de arahide și miere, ca să le ung – cerere strategică, pentru că descopăr astfel că borcanul meu cel mare, cu unt de arahide, e pitit într-una din colibe. Ce să le mai spun? Clătitele ajung doar pentru copii, nu știu ce gust au avut cu lapte de cocos, nu mi-am permis să gust, ar fi vrut toți, nu pot coace pentru 40 de oameni din trei pumni de făină. Restul sacului e dus cu grijă în coliba șefului¹⁰⁴, vor coace pâine, i-a învățat Gabriella cum s-o facă.

Afară, se ghicește o oarecare vânzoleală. Ies să văd despre ce e vorba: câțiva bărbați și-au adus tuburile din bambus, se pun sub streășina colibei mari și se pregătesc de cântec. Sanmo e cel care conduce, aseară tot el a încercat să încropească un moment muzical, fără succes, dar acum începe un cântec tradițional, lovind ritmic cu bețele, acompaniat de alți doi. E un cântec despre viață. Cânteculele tradiționale de dragoste (cum spun ei), sună a jelanie exotică, îi ascult cu nostalgie, parcă își cântă străfundurile originilor, existența lor tragică oscilând între violență și gingășie. În momentele serii, melodia subliniază și mai mult

tensiunea credinței lor în spirite. Ziua nu se întâmplă nimic semnificativ în viața socială, totul începe în colibă în jurul focului, poate pentru că plouă.

Îl văd pe Yanpakar apărând în bucătărie, o fi tras vreun pui de somn în coliba lui Tari, unde e cazat, căci ochii îi sunt lipiți; nu e un kiai și nu are rezistența lor: la întoarcere, cădea de oboseală. Pare îngrijorat. Îmi spune că azi, la urcare, apele erau mari, crescuseră mult, încât au trecut cu greu prin vad. Îmi amintesc cum Maliu, când mi-a returnat rucsacul, după ce scosesem macetele, toporul și alte ustensile grele, a golit din bagaj cel puțin doi litri de apă: nu-ți ajunge apa din țeavă, de cari apă în rucsac de la râu? l-am întrebat râzând. Dar se pare că Yanpakar avea dreptate, trecuseră cu toții prin apele umflate. Îmi spune că dacă nu se oprește ploaia, vom fi în pericol de a ne izola pe munte. Ploile pot ține săptămâni de zile, povestește el. A mai pățit-o odată cu președintele Societății Pilgrim. Veniseră să facă măsurători pentru tuburile de apă, s-a lungit munca, au venit ploi foarte mari, au coborât urgent pentru că omul avea avion spre America, dar la râul cel mare nu au mai putut trece vadul, viitura inundase și rupsese podurile dincolo de Namoru, nu circulau nici mașinile; au riscat, era pe viață și pe moarte, au trecut înot, erau bărbați puternici și antrenați, dar președintele își pierduse camera de filmat, una foarte scumpă, cu tot ce filmase pentru a dovedi celor care contribuiseră la fonduri, a pierdut telefonul mobil și tot ce a însemnat aparatură, pentru că se udaseră, abia au scăpat cu viață, povesti Yanpakar.

Ce decizii să luăm? Mai așteptăm puțin; dacă nu se oprește, va trebui să coborâm cât de curând. Plouă de o săptămână, îmi spune Maliu, dar nu atât de abundent. De șapte zile, kiaii nu au văzut soarele. În seara aceea, Maliu mi-a spus ceva foarte ciudat: plouă pentru că ești tu aici! Satele

de pe munte știu că ai venit, s-au adunat șefii și preoții să se roage spiritelor să dea ploaie ca să pleci. Sunt geloși pentru lucrurile pe care le primim. Ei nu au și nu le place că ai venit, că ești printre noi. De când am coborât săptămâna trecută, au început ploile. Dar de ieri, de când ai urcat tu, sunt ploi mari.

Ce să facem? Să te rogi Domnului, îmi spune Yanpakar, să oprească ploile, Dumnezeu e mai puternic decât spiritele rele și oamenii geloși. Roagă-te Domnului tău – îmi spune și Maliu, apoi să mai așteptăm. Da, care pe care, mă gândesc, acum să vedem care Domn, care forță e mai tare. Orice urma să trăiesc de aici înainte, va trebui să raportez la această înțelegere a lor despre viață: spiritele sunt peste tot, cine învinge?

E întuneric, fără vreo licărire. Suflă vântul în coliba mea ca pe mare, aproape îmi stinge lumina din lămpaș. A fost o zi lungă, plină de așteptare, de înfrângere și speranță, dar n-aș vrea încă să plecăm. Mă pun în genunchi pe patul meu suspendat și-l rog pe Dumnezeu să intervină, îi cer să-i pese de ceea ce tocmai se întâmplă, să aducă biruință asupra acestei situații; rugăciunea mea e acompaniată de sunetul îmbufnat al loviturilor care pisează kava. Pentru multe ore de aici înainte, bărbații se vor relaxa, vor discuta reluând iar și iar ceea ce s-a întâmplat azi, ceea ce s-a întâmplat ieri, cine știe până unde se vor duce îndărăt cu evenimentele; vor vorbi bineînțeles și despre Mario, altfel nu se pot încheia discuțiile. Ei beau tot în coliba de jos a șefului, n-au venit în nakamal, astfel voi reuși să adorm. Fac o baie în lighenaș, pe întuneric, iar la toaletă, noaptea și pe ploaie, mi-e imposibil să mă duc, mă ascund în spatele colibei, urina se amestecă imediat cu ploaia.

[103](#) Era într-o după-amiază, puțin înainte de a coborî de pe munte, când la o discuție și pierdere de vreme lângă coliba bucătărie,

Masala (ca să nu deranjeze bărbații, eu fiind singura femeie din preajmă) îmi face semn să mă uit undeva prin părul ei, probabil simțea că umblă păduchii pe-acolo. Caut eu cu atenție (pentru treburi de detaliu, port ochelari, acum nu-i aveam pe ochi), nu văd nimic dubios; mă îndeamnă prin gesturi să continui, până la urmă trag de pe un fir de păr o mică vietate, nu sunt sigură de rezultat, ea caută să vadă ce-am găsit, apoi descoperim amândouă că e doar o fărâmbă de mizerie. Izbucnește disprețuitor în râs, râd și eu, dar ea hohotește făcându-mă să înțeleg că, deși par o învățată, nu le sunt de folos prea mult, dacă nu sunt în stare nici măcar să caut pe cineva de păduchi!

104 De la Mick și Gabriella, știu că au primit multe bunuri; în afară de niște haine și câteva vase pentru gătit, nu văd nimic. Existase cândva o roabă, unelte de săpat și de construit, dar lucrul cel mai important a fost primirea unei drușbe, ca să taie mai ușor lemnele (când au primit-o, stârniți de funcționarea ei eficientă, au început să taie prin sat tot ce se putea, unul a început să-și taie stâlpii de la colibă, nu găsi nimic altceva la îndemână; până la urmă, doar faptul că s-a terminat benzina, i-a oprit să taie întreaga pădure!). Dar nu mai e nicăieri nici drușba, în coliba lui Maliu nu am văzut nimic din aceste bunuri, cine știe ce loc de ascunziș o fi găsit, cine știe pentru ce păstrează lucrurile, în loc să le utilizeze; poate că le țin pentru vreo paradă de sărbători, singura lor rațiune de a exista? Sau ca să capete onoare și autoritate în zonă? Răspunsul meu interogativ e doar intuitiv, cunoscând dorința lor de a deveni big-man.

68. Trezitul de dimineată

În fiecare dimineată, singurul cocoș din sat se proțăpește pe trunchiul copacului crescut oblic în spatele colibei mele și începe să cucurige cu nădejde, ca să-i trezească pe kiaii împrăștiați în cele paisprezece sate de pe munții Patunisia (cel mai înalt munte), Patunpecos, Patunselanpoel și bineînțeles, cel pe al cărui platou e satul nostru, Patunmailu. Nu mă desparte mai mult de un metru și jumătate de gâtlejul cocoșului, parcă îmi cântă în timpane și pe creier. Tresar întotdeauna speriată, somnoroasă și dezorientată. Satul doarme, kava a fost înghițită toată, relaxarea și-a făcut efectul, bărbații se vor trezi imediat proaspeți și plini de voie bună, discutând tare, fără niciun pic de politețe pentru cei care ar mai putea dormi, gata de a relua discuțiile interminabile. Nicăieri nu am văzut – cât am umblat pe trei continente – societate care să consume mai mult timp în pălăvrăgeală, ca în Vanuatu.

Sar din pat și ies din colibă să alung cocoșul, poate reușesc să mai dorm puțin până se trezește satul, nu e nici ora cinci. Pe când îmi regăsesc culcușul în sacul pufos de dormit (Doamne, cum pot să doarmă goi în umezeala asta rece de dimineată, la Selan în colibă am văzut câteva pături zdrențuite, măcar pentru cei patru copii mici); cocoșul, cu bucuria deplină a datoriei împlinite, sloboade un nou țipăt, la care îi răspunde o voce de pe alt munte. Stă din nou pe trunchiul copacului de alături. Nici vorbă să mai dorm. Așa se întâmplă în fiecare dimineată. Măcar de ar fi fost vânat cocoșul pentru o mâncare adevărată, dar nici nu poate fi vorba să fie sacrificat, chiar dacă am sugerat, căci pintenatul este personaj-cheie în sat.

După ce zburătoarea și-a făcut numărul, la scurt timp, aud pași pe lângă colibă, cineva pândește printre bețe, nu e copil, îi văd umbra corpului printre crengi. E Maliu, oare ce vrea să-mi spună? Îmi umple sticlele cu apă, să am cu ce să mă spăl, vede că în fiecare dimineață am nevoie de asta, acum se așază așteptând. Picură, dar după ploaia mare de azi-noapte, abia de mai auzi picurii.

Probabil vom coborî mai iute decât am fi dorit, deoarece nu putem avea nici un fel de activități cu satul în astfel de condiții, ei nu pot nici construi, nici munci în grădini, nu pot nici să-mi danseze, în fiecare zi promit că măine, iar mâine plouă, iar dacă ar dansa seara, n-aș putea filma nimic; tot ce se întâmplă seara, e doar pentru urechile mele, prea puțin și pentru ochi.

Pe de altă parte, nu putem vizita nici satele propuse, povârnișurile înnorioate îmi sunt inaccesibile, bărbații nu vor să mă conducă, e riscul prea mare, așa spune Maliu când ies din colibă și începem discuțiile. Se pare că ne-am găsit un limbaj comun și tot mai mult putem comunica fără Yanpakar. Satele pigmeilor sunt departe, drumul e foarte greu, nici chiar ei nu merg pe ploi mari, dar pentru un om alb e imposibil, doar o cădere și poți să-ți rupi oasele, cine te mai transportă? Iar râurile umflate pot să ne bareze trecerea, înot eu atât de bine printr-un râu involburat? Nici vorbă. Dacă până mâine plouă tot așa, plecăm acasă. Acesta era gândul meu încă de dimineață, îmi părea rău, dar mă simțeam în același timp eliberată de tensiune. Azi voi mânca restul pâinișoarelor și mâine coborâm, gândesc. Maliu îmi spune însă că mâine va ieși soarele. Îl privesc nedumerită: de unde știi? Zâmbește misterios și face gestul obișnuit al afirmației ridicând capul într-o mișcare scurtă și scoțând un țî printre buzele țuguiate.

Tafui mă cheamă la masă, îi spun lui Maliu că nu mai pot mânca taro, a văzut că aseară am

înghițit fix de două ori. Vreau să-mi facă un ceai, sunt răcită, tușim cu toții, am dormit prea puțin. În tot acest *far niente*, oamenii totuși nu dorm destul. Înainte ca ea să dispară cu totul, am recuperat două degete de miere din sticla cea mare, acum voi bea ceai îndulcit. Se insistă să mănânc și mâncare, altfel voi slăbi în putere; nu pot, chiar nu mai pot. Nu pot să-mi mănânc nici chifla, o las pe mai târziu. Mi-e frig tot timpul, hainele se păstrează uscate doar dacă le țin sigilate în pungi, altfel devin repede jilave, seara, când le dau jos, sunt umede. Acum îmi trece prin minte, ca un gând rău, că s-ar putea să am malarie. De ce altfel frisoanele, răul, starea aceasta ciudată? Doamne, dacă mi s-a întâmplat cu-adevărat? Doar nu e lege să mă evite boala! O undă de frică se lipește de mine strângându-mi stomacul ghem. Dacă nu-mi trece starea, hotărât va trebui să cobor.

Azi, văd că mai mulți din sat sunt îmbrăcați cu hainele primite ieri: femeile cu tricouri sau rochiile peste frunzele de *ngaria*, bărbații cu bluze înflorate, feminine, nimeni nu-și face probleme cum se împart modelele pe sexe, Maliu purta înfășurat în jurul șoldurilor cel mai strident prosop în dungi ciclamen, Ateure purta un palton negru, lung, ca de judecător, peste pielea goală și sapsapele. Cel puțin nu le mai este atât de frig, mă gândeam, dar peste câteva ore toți bărbații erau iarăși goi. Se simt neobișnuit, scapă repede de haine, doar frigul foarte mare îi mai obligă să le poarte.

69. Am văzut pietrele sfinte

Satul vede că ești bolnavă, nu mănânci, îmi spune Yanpakar, când mă vede cu ceaiul în mână. Ei cred că spiritele sunt peste tine ca să-ți facă rău. Satul te urmărește ca să vadă dacă vei învinge sau nu¹⁰⁵.

Oh, așa se pune problema? Îl întreb pe Maliu despre nakamal și închinare. Nakamalul e sfânt, deoarece conține niște obiecte sfinte transmise din generație în generație, oriunde sunt depozitate aceste obiecte, locul devine tabu. Acolo se intră doar în portul tradițional. Dumnezeu e peste tot, în toate obiectele, vegetalele, animalele, oamenii (recunosc panteismul care e mai evident decât pe Tanna, acolo diferențierea dintre persoana dumnezeirii și creație e mai clară, aici e încă un animism în faza lui târzie – *animism* e felul nostru de a ne exprima; ca să fiu mai clară, conținutul expresiilor noastre nu acoperă înțelesurile pe care le dau ei fenomenelor, lumea civilizată se păcălește exprimând anumite concepte despre viața lor; în realitate, suprapunerea înțelesurilor e parțială). Dar în pietrele sfinte locuiesc spiritele care ne ajută. Noi credem că dacă facem ce au făcut strămoșii noștri și nu schimbăm nimic, atunci spiritele ne fac bine, ne apără de boli și vreme rea, ne apără de necazuri. Dacă vin nenorociri, înseamnă că am supărat spiritele¹⁰⁶.

Înțelegeam ce gândeau ei: dacă e ploaie mare, dacă eu sunt bolnavă și nu mănânc, înseamnă că am supărat spiritele și ele reacționează. Poate satul e pus pe gânduri: a venit alba asta printre ei, a adus lucruri, dar dacă schimbăm ceva în gândire și obiceiuri, spiritele se supără. Unul din obiceiuri este să nu se îmbrace, ci să poarte sapsapele și ngaria, nu contează dacă frigul aduce boala. Dacă se îmbracă, e un lucru bun sau unul rău? Apoi nu

este bună educația – deși eu îi tot îndemn să-și trimită copiii la școală – educația aduce schimbare, pleacă tinerii din sat, vor face căsătorii care sfidează tradițiile, se vor creștina, lucrurile acestea sunt periculoase. Tensiunea dintre crezurile strămoșești și noul care invadează le induce o stare de nesiguranță.

Kiaii din Morokari se consideră civilizați pentru că poartă sapsapele, căci în Marakai, satul cel mai mare al kiailor, oamenii sunt încă goi de tot, nu au nici cărpe pentru sapsapele, mai mănâncă șerpi, pe când aici s-a renunțat de pe vremea părinților să îi vâneze. Pe Santo sunt șerpi constrictori, trăiesc mai mult în copaci, nu sunt veninoși, dar sunt destul de mari pentru a putea fi doriți de cei mai sălbatici. Știam de satul Marakai, dacă ar fi rămas Mick și Gabriella în Vanuatu, itinerarul ar fi cuprins și acest sat, era la o distanță de 2-3 zile de mers, trebuia să dormim în corturi, trataseră permisiunea de a intra în satele întâlnite în drum, dar singură nu aveam șanse, în ploaie nimeni nu mai putea călători.

În fața nakamalului, este o bancă. Nakamalul e mare cât coliba bucătărie, să încapă tot satul dacă e vorba de vreo ceremonie; din cauza ploilor, în partea aceasta a arhipelagului, totul se întâmplă în spațiu acoperit, sunt puține zile însorite. Vezi banca? Îmi arată Maliu cu degetul spre coliba tabu care e la câțiva metri de noi. Acolo trebuie să fie întotdeauna o bancă, adesea trec spiritele prin sat și se așază acolo să se odihnească. Nu vin ziua, ele circulă doar noaptea, uneori – dimineața, li se văd urmele în noroi. Desculțe? sunt eu curioasă; uneori desculțe, alteori încălțate, spune șeful. Când sunt pe aproape, le simțim, ele vin în mintea noastră, iar eu și Selan putem ști când vin. Deasupra nakamalului se află o tablă de lemn pe care e sculptat un cuvânt: Navioto, se poate citi. Înseamnă vino. E primirea făcută de noi spiritelor.

Am voie să văd pietrele sfinte? îl întreb. Nu, nu poți intra în nakamal, nu doar pentru că nu ești îmbrăcată în frunze de ngaria, dar spiritele știu că nu ești o kiai, ai pielea albă. Nu voi intra în nakamal, arată-mi-le din ușă, încerc eu să-l înduplec. Se lăsă convins. Își dădu jos prosopul, îl lăsă afară în ploaie, rămase în sapsapele și intră, eu am rămas în ușă. Îmi făcu semn spre o poliță aflată la stânga mea, acolo erau așezate: o piatră măricică în jur de 30 cm lungime, ovoidă, șlefuită ca de râu, având în jur pietre mai mici și un maxilar de animal. Cea mare e piatra bananei, spune el arătând cu degetul; satul nostru provine din banană, cele mai mici sunt de tămăduire împotriva bolilor, de alungat nenorociri și tot așa. Nu le vedeam prea bine din pragul ușii.

Am voie să le fotografiez? Să-l întrebăm pe Selan, spuse ezitând, să vedem el ce spune, el e rugătorul, tu nu ai voie să intri.

Când mai târziu am dat de Selan, era singur, am fugit la el și l-am întrebat dacă putem fotografia pietrele. Maliu ce zice? fu prima întrebare. El îmi dă voie dacă permiți și tu, am sărit repede. Dar cum să facem, că nu ai voie în nakamal? Vei face tu pozele, l-am asigurat eu. Am luat aparatul și l-am instruit cum să acționeze. Era încântat. Și-a dat jos haina pe care o avea de ploaie, a intrat și mi-a luat imaginile dorite. Acum aveam ceva ce nu avea nimeni pe pământ, eram singura albă care văzuse pietrele sfinte ale kiailor, nici Mario, nici ceilalți nu le văzuseră, nu aveau imagini fotografiate.

Cum vă rugați pietrelor? Cum faceți? îl descos pe Maliu în continuare. Intră Selan singur, fără să fie cineva prin preajmă, se așază în fața lor și vorbește o vreme, două vremi; când apar probleme mari, intru și eu cu el, puterea a doi oameni e mai mare; alții din sat nu vorbesc cu pietrele, doar noi avem voie. Se întâmplă rar să fie nevoie să stăm de vorbă cu ele, căci duhurile vin apoi în sat, puterea lor poate fi mare.

Kiaii, înafara zilelor de ceremonii, nu au o zi săptămânală de închinare, continuă Maliu, încântat că am atâtea întrebări, dar de când Selan a avut viziunile, noi ne închinăm și credem că ziua lui Dumnezeu e sâmbăta. Îl privesc curioasă, da, voiam să aflu. Întreabă-l pe Selan, îmi spune. Yanpakar aprobă în timp ce îmi traduce, știa și el câte ceva despre asta. O să-ți povestească Selan dacă-i ceri. Știam că s-au făcut mari schimbări în sat, de la viziunile preotului. Și din acest punct de vedere, cei din Morokari se credeau mai răsăriți. Schimbări dictate de lumea transcendentală, se pare că puteau fi făcute, mai greu erau de acceptat cele influențate de oameni. Lumea lor era atât de aproape de ceea ce era supranatural, încât ei nu caută logica, nici nu au informația necesară pentru a ști ce se poate în lumea fizică și ce nu, nu există nicio demarcație între ceea ce e posibil și ce nu. Tocmai din acest motiv, oamenii cred ușor minunile povestite și de creștini, e spațiul lor de existență.

Pentru prânz, au fiert niște orez, și-au dat seama că nu voi putea mânca altfel. Fiert în apă, fără sare, cu zeama de salată peste, e comestibil. Pot să mănânc și eu, am împins salata opărită la o parte și mănânc orezul gol. Dar nu făcuse nimeni ciorbă de fasole, nici alte feluri de mâncăruri, din alimentele aduse. Eu nu pot să-i forțez să le iau ingredientele ca să gătesc, dacă ei le țin ascunse. Observară că nu sunt bolnavă, e doar neplăcerea de a mai înghiți taro.

Azi, pentru 3-4 ore, ploaia s-a rărit, suficient ca tot satul să iasă din colibe la activități. Cei mai mulți s-au împărțit pe la casele în construcție, ale lui Sanmo și Tăpa; construiesc toți, nu doar familia, fiecare ce apucă. Când nu știu cum să continue, este chemat Maliu, părerea și sfaturile lui sunt lege.

Dacă acum mai am speranțe că poate veni timp bun, azi-noapte însă m-am trezit din cauza furtunii

mari, mi-a fost frică de ciclon. Coliba parcă mi se ridica într-un vârtej. Deși aveam pături pe pereți, intra ploaia, mă uda pe față, m-am ascuns în sacul de dormit, mi-am astupat urechile cu gluga. Am hotărât cu Yanpakar să coborâm poimăine, dar Maliu îmi spune că mâine va fi vreme suficient de bună ca să mergem la pigmei.

Vai, ce grețos e terciul acesta de taro lipicios. Mâncăm în coliba lui Selan, copiii, înghesuiți în jurul vailingului de lemn, rup cu mânuțele murdare din hrana vâscoasă. Le curge nasul, strănută, se șterg cu mâinile pe care apoi le îndeasă din nou în mâncare, iute-iute că cina nu ține mult. Eu iau dintr-un colț încă neatins de mâinile lor, dacă nu mi place mâncarea la gătitul căreia am participat și eu zdrobind bucățile de taro fiert cu măciuca teșită, măcar să nu rămân cu stomacul total gol.

[105](#) Eliade vorbește despre dimensiunea religiozității totale, regăsită la melanezieni, o religiozitate atotcuprinzătoare care își pune amprenta chiar și pe acele fenomene ale vieții, care pentru noi sunt secundare. „Pentru noi, religia este un domeniu clar conturat al existenței, despre care știm că influențează desigur celelalte domenii, dar în final se delimitează clar de ordinea socială, de drept și politică, economie și tehnică, artă și știință. În zadar căutăm în Melanezia o astfel de separare a domeniilor vieții. Ceea ce noi numim societate, religie, economie, artă a unui trib este înțeles astfel numai de noi: căci ele sunt cel mult aspecte ale unui întreg”. (Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 152).

[106](#) E greu să vorbești cu ei despre religie, ei nici nu au în limba lor o expresie specială pentru religie; ceea ce înțelegem noi prin religie, lor le este străin, viața lor este compusă *în totalitate* din *religie*, eventual pot descrie ceremonii și rituri, dar de cele mai multe ori nu știu de ce fac ceea ce fac, deși nu ar renunța în ruptul capului să facă ceea ce strămoșii lor le-au lăsat de împlinit. Când i-am întrebat în *cine* cred, *cine* este personajul care determină credința, ei au spus că nu e vorba de cineva, ei cred în *kastom*, ei cred în tradiții, în obiceiuri – acestea determină existența, nu vreo ființă supranaturală, pentru că ființele supranaturale, cum ar fi spiritele, în accepțiunea

lor nu sunt supranaturale, ci fac parte dintr-o existență comună cu omul, doar că nu se văd, cum nu se vede vântul, dar îi simți efectul. Observam cât de mare e distanța de percepție a vieții spirituale între ei și mine, porneam de la paradigme diferite și trebuia să fiu atentă să nu stric totul printr-o înțelegere diferită.

70. Biruința asupra ploii

E joi, a patra zi la kiai, sunt trezită devreme, deși noaptea asta am dormit liniștită, am ignorat chiar și cântecul cocoșului. Maliu bătu la ușă (dădu tuturor din sat consemnul ușii închise: eram deranjată de intrarea lor când și care voiau, în sat nu există niciun loc unde să nu intri când vrei, dar dacă aveam ușa închisă, era semn că nu aș dori să se intre). Am ieșit, îmi arată cerul, nu era soare, dar nu ploua. Norii sunt sus, putem merge azi, credemă că nu va ploua. Și așa a fost. Până la urmă, pe drum a ieșit și soarele, era cald, înăbușitor, umed, aburea pământul sufocându-ne, îmi zvâcneau tâmpilele în urcușul cumplit.

De dimineață, am mâncat pâine, au copt aseară câteva pâinici, nici nu mi-au arătat cum au făcut-o, s-a întâmplat în altă bucătărie, pe ascuns, nu știu. Numai mie mi s-a servit această bunătate, ei mâncau taro. Felia groasă era unsă pe ambele părți cu un strat subțire, abia vizibil, de unt de arahide, am avut și ceai. Ce bun mi s-a părut, deși pâinea era nesărată și afumată, ceaiul neîndulcit cum se cuvine, înțeleg economia pentru miere. N-am mâncat tot, prea mi se uitau în gură pentru fiecare înghițitură, jumătate le-am înapoiat, mi s-a părut că se bucurau. I-am felicitat pentru că știu să facă pâine, ce bine că Gabriella era pregătită în acest sens, eu nu aș fi putut să-i învăț un lucru atât de elementar. Ce-am făcut eu de când am venit? Am încercat să le pansez rănilor, să-i învăț cum să se ferească de infecții, toți au răni infectate. Am dat medicamente prin sat pentru tuse și răceală. Băiatul lui Selan avea ieri febră, azi nu mai are, dar totuși ar fi bine dacă Vekarai l-ar îmbrăca puțin; tot gol în ploaie, zi și noapte e greu de biruit răceala, îi spun eu.

Înainte de a porni la drum, avu loc o dezbatere interminabilă. S-au adunat toți bărbații în jurul focului pentru a delibera călătoria. Unde și în care sate să mergem, care drum ar fi practicabil, câte ore aş putea eu rezista, în care sat să ne petrecem noaptea, și așa mai departe. Inițial, urma să vedem trei sate, dar planul a căzut din pricina drumului noroios. Cel mai îndepărtat sat, iese din discuție, dar iese și cel de-al doilea, fiindcă nu am trimis mesager din timp pentru a cere permisiunea să intrăm. Așa ar mai rămâne un sat, dar în altă direcție. Yanpakar îmi traduce doar frânturi, i se pare că eu nu ar trebui să fiu interesată de discuție; la urma urmei, nu eu decid, ei vor hotărî ce e de făcut, iar eu mă voi supune.

Trece vreme multă până pricep care e dilema celor trei sate. Acum, lumea e deja obosită, încep să se lase păgubași și se împrăstie, după ce au întors discuția pe toate părțile. Unii spun că ei nu-și asumă riscul să mă însoțească acolo departe, dacă pătesc ceva, nu mă poate salva nimeni. Ei sunt foarte ageri, iuți și antrenați, dar nu au multă forță, ar fi greu să mă care înapoi, drumuri nu există, ci doar cărări abrupte. Intervin într-un târziu: hotărâsc să mergem în singurul sat din direcția opusă primelor două. Nu uitați că nu am daruri decât pentru un sat, restul a rămas la voi, nu pot merge cu mâna goală, ca urmare renunțăm la cele îndepărtate și mergem la cel mai apropiat. Cum e cu permisiunea? A fost cerută? Da și nu, adică Mick a cerut-o crezând că vom merge împreună, a primit acceptul, dar de atunci, nimeni nu a mai reînnoit cererea. Vom putea intra? Ne ducem pe baza acceptului inițial, dar Maliu pare nemulțumit. Ca să nu fie nicio problemă, hotărî să vină el însuși cu noi. Un șef nu poate fi refuzat de alt șef.

Așa că am pornit în călătorie patru: ghidul, Maliu, Jonah – fiul cel mic de doisprezece ani și eu. Cele două ore s-au dovedit a fi patru, nu doar

pentru că viteza mea (sunt antrenată, am fugit seară de seară în parc, am urcat zilnic sute de scări ca să îmi fac condiție fizică, nu merg ca o orășeancă la plimbare) nici nu se poate compara cu al lor¹⁰⁷. Drumul a început ca un asalt: Maliu a luat-o înainte cu o viteză de simțeam că ne fugărește, era în jos, n-am zis nimic, am tot ținut-o în alergare după el, dar când am început urcușul, omul păstră aceeași viteză. În 20 de minute, eram udă, fără respirație, abia îmi mutam picioarele tremurând și mă dezechilibram la obstacole. Deși Yanpakar păruse foarte antrenat la primul nostru drum, aici, printre kiai, părea și el un orășean răzgâiat. Au văzut că nu putem, le-am spus să mă lase să dau eu ritmul, că nu e nicio grabă, avem toată ziua înainte; acum, ei păreau că se plimbă, când pentru mine era escaladarea vieții!

Mă jenează adidașii uzi, sunt grei de noroiul lipit pe tălpi, abia îi ridic, mi se lipesc pantalonii șiroind, șnurul aparatului foto îmi freacă pielea transpirată a gâtului, mi se agață de părul încâlcit, toate elementele civilizației sunt împotriva mea! Maliu o tot ia înainte, apoi ne așteaptă la vreo cotitură de pădure, se străduiește din răspuțeri să domolească pasul ca să rezist și eu, dar totul e atât de noroi, lipicios, alunecos. Urc cum urc versanții abrupti, mă țin de crengi, escaladez pe rădăcinile ieșite, dar în jos e îngrozitor, un alunecuş experimentat mai mult pe turul pantalonilor, decât pe tălpile adidașilor. Sunt plină de noroi și pe pleoape.

Trecem șase munți și tot atâtea râuri, unele mai umflate, altele mai puțin, cel puțin apuc să-mi spăl noroaiele de la un munte la altul. Maliu îmi cară rucsacul cel mare cu sacul de dormit și salteaua pneumatică; am renunțat la cort, ne-a spus că va găsi loc într-o colibă pentru noi, mai bine așa; îmi cară haine de schimb pentru că mă ud trecând râurile, cară lanterne, obiectele de igienă, oare de ce mi-s mai importante ele decât mâncarea? Eu

căram aparatura tehnică pe care i-o pasam lui Jonah de câte ori treceam prin râuri, avea piciorul mai sigur ca al meu. Mama lui Jonah, Anu, ne-a dat o cutie de orez, din care s-a fiert ieri, ce bine că nu vom mânca doar taro. Tot ce se căra în două bagaje era numai pentru mine, ei – desculți și acoperiți în zonele intime de sapsapele, au fost gata de drum în două secunde; și-au luat fiecare arma, Maliu – maceta cu care taie în fața noastră frunzele prea mari, curăță cărarea, Jonah – praștia cu care trage după fiecare pasăre din pădure. Din când în când, îi mai arăt și eu păsări, astfel ne mai oprim câteva secunde să ochească, îmi trag și eu sufletul. A nimerit o păsărică, un cintezoii colorat, zburătoarea a căzut în prăpastie. Copilul coboară cu iuțeală, o recuperează și o pune în trăistuca lui din pânză de rafie. E tare fericit de ea, spune că mi-o va dăruie mie s-o mănânc, el nu știe că am renunțat la carne. Sare de pe o piatră pe alta, dintr-un noroi în altul ca un viezure, unde-și pune piciorul acolo se fixează, nu alunecă, parcă are lipici pe tălpi. Așa este mersul tuturor kiailor, mărunți de înălțime, cu aripi la umăr și ventuze pe tălpi. Instabilitatea mea, înaltă fiind și neantrenată pentru astfel de cărări, e jenantă.

Dacă ești civilizat, trebuie să ai încălțăminte și nu-ți cresc ventuze pe tălpi, asta e diferența; dacă ești civilizat trebuie să cari, dacă ești civilizat îți uzi hainele trecând prin ape, dacă ești civilizat ți se umple încălțăminte chiar și pe dinăuntru de noroi – picioarele au pielea albă și încrețită când mă descalt seara de șosetele și adidașii mustind de umezeală; dacă ești civilizat, trebuie să te piepteni, să te speli, să ai periută de dinți, trebuie să te învelești noaptea că ți-e frig, trebuie să porți hârtie igienică în bagaj, trebuie să te epilezi, să-ți tai unghiile în loc să le lași să se tocească, dacă ești civilizat trebuie să duci daruri. Iar pentru că și Maliu dorea să fie civilizat, mi le căra el pe toate,

să fiu bucuroasă dacă reușesc să-mi car propriul trup nevătămat până acolo.

În timp ce treceam pe cărările muntelui Patunmailu, Maliu îmi arată o bancă construită pentru odihnă: Mario a făcut-o. Pe drumul dinspre Namoru erau scări în piatră în locurile unde nu puteai păși în netezimea stâncii: Mario le cioplise cu securea. Ne-am oprit la un râu: aici a făcut Mario baie. Urcăm versantul munților triburilor akey. Am făcut un popas. Este popasul lui Mario, aici a urcat el pe o liană până sus, avea și el forță aproape ca un kiai, spunea șeful cu mândrie – trebuia să fotografiem liana. Când am ajuns în sfârșit să escaladăm ultimul munte, când nu mai credeam că sunt în stare să fac un singur pas, s-a deschis o panoramă deosebită, satul Kerempae se vedea jos – colibele pitite pe cursul râului. Puțin în amonte, un afluent al râului se vărsa printr-o cascadă înaltă de vreo 30 de metri, apa căzând de pe muntele opus nouă. Era soare, prima zi cu soare pe munte, priveliștea era uluitoare. Ne-am oprit să facem poze. Nu de-acolo e cea mai bună priveliște, aici printre pomi e un luminiș, de aici făcea Mario poze, e luminișul lui Mario.

Așa se întâmpla și în sat, aproape orice obiect, eveniment, plan se compara cu unul similar deținut sau efectuat de Mario. Mario devenise un mit. La fel va păți și numele meu după plecare, venirea și locuirea mea printre ei era evenimentul anului sau poate al anilor.

[107](#) Legat de condiția fizică a kiailor, amintesc doar faptul că Mick, fost fotbalist de performanță, a încercat să-i antreneze pentru a juca fotbal după legile internaționale, învățându-i scheme; a observat, însă, că oricât de antrenat, el obosea repede, încât rămânea lat, pe când ei continuau ore în șir după aceea, de parcă mersul lor era doar fugă. Mie, când călătoream însoțită de ei, mi se părea că fug tot timpul.

71. Câte ceva despre Mario

Mi-a permis să-i folosesc jurnalul întocmit cât a fost pe munte, mi-a dat voie să-i folosesc numele, să scriu despre el. Lucra în Societatea Pilgrim ca voluntar recrutat pentru proiectele din zonele dificile ale Terrei. Un bărbat fin, puțin interiorizat, inteligent, lucrase în locurile periculoase, greu accesibile și izolate de pe pământ: în Africa – la boșimani din deșertul Kalahari – printre șerpi, scorpioni și foamete; la inuiții din Alaska – printre geruri năprasnice și legi dominate de violență; acum, alesese Espiritu Santo, singur, izolat, dornic să locuiască efectiv între kiai, vorbind mai mult cu fapta, servind unui paradox: un alb lucrând până la epuizare, gratuit, pentru cei de culoare, ca un sclav, pentru a transmite acestora un nou fel de a percepe viața. Ca să educi un popor care nu poate învăța decât imitând, este nevoie să locuiești în mijlocul lui, să-i inițiezi pe locuitori în lucruri elementare ca: plantat grădina, construit case mai igienice, să-i povățuiești să gătească combinând produsele și procedeele de preparare, să folosească beneficiile apei, să-i convingi să se îmbrace, să le duci, prin sacrificii, adesea din propriile fonduri, unelte, haine, mâncare; în fine, să-i ajuți să le fie ceva mai ușor și mai bine.

Sătenii i-au construit o căsuță, era riscant să doarmă în casele lor printre cei care tușeau bolnavi de tuberculoză; voia să le arate că pot avea ordine în casele lor, pot avea lumină și condiții mai bune, abia după ce și-a construit el căsuța, și-au făcut și ceilalți construcții cu ferestre având plase de țânțari, căci sticla nu se poate fixa pe trestie.

Tot muntele știa că un bărbat alb locuiește cu ei, ca unul de-al lor, el trebuia să fie, în orice situație, medic, inginer, profesor, tot ce aveau nevoie ceilalți. Din când în când, cobora în Luganville ca

să mănânce altceva decât taro, să se întremeze, să poată rezista mai departe. Kiaii au rămas uimiți de puterea lui de muncă și ingeniozitatea prin care schimba lucrurile în mai practic. Îl priveau și îl admirau, dar prea puțin îl imitau.

Mario a fost un om bun care ne-a iubit foarte mult, îmi spuse într-o zi Tafui. Așa e, am aprobat eu. A muncit foarte mult pentru noi, așa e, am aprobat eu. Și ce folos? gândeam mai departe, uite, s-a sacrificat, ați făcut din el un mit, dar nu-l imitați deloc. Voi de ce nu faceți ca el? îl întreb pe tânărul bărbat care era cel mai apropiat de Mario, și ca vârstă, și sufletește. Noi suntem „black skin” îmi spuse, el era un „white skin”. Asta e diferența, adică, omul pornește din start cu un handicap care nu-l lasă să avanseze. Cred că, în timp, se va sedimenta și se va vedea schimbarea făcută de Mario, prin simplul fapt că i-a iubit, i-a apreciat la valoarea lor umană, le-a slujit. Deși, deseori le observa inerția în gândire și acțiune și realiza zădărnicia exemplului, continua să muncească pentru ei. Iată câteva fraze din jurnalul lui¹⁰⁸:

„Am plecat în jos spre stânci ca să continui cu treptele. Aproximativ 10 minute mai târziu, a început o ploaie torențială care m-a însoțit tot drumul. Traseul este anevoios, lunecos, noroios și această ploaie venea ca o mănășă în sporirea dificultății străbaterii lui. Gânduri descurajatoare veneau cu grămada în mintea mea și mă îndemneau să mă întorc și să las totul baltă.

Munca era deosebit de istovitoare, întrucât condițiile erau improprii unei munci de plăcere – ploaie, poziții dificile, periculoase uneori, oboseală. Mi-am simțit mâna lipită de secure și chiar, la un moment dat, nu mi-o mai puteam descleșta de pe mâner...

...A venit tot satul de jos să vadă cum un om alb lucrează pentru ei. Așa ceva nu se mai întâmplase de când se știu ei. Eu dădeam cu securea în stâncă

și eram obosit rău de tot, iar ei se uitau! Nu am zis nimic”.

În următoarea zi:

„...Continuam să sparg cu securea în stâncă, oboseala era mare și deja se adunaseră iarăși oameni în jurul meu să se uite. Printre ei, era și Tafui. La un moment dat, a rămas doar el și se uita la mine. În mintea mea, eram foarte iritat și mă gândeam că de ce nu se duce să facă băncile. Dar nu am zis nimic. El a început să cânte: „Welcome to Vanuatu...” Acest lucru a sporit și mai mult tensiunea în mintea mea și iarăși gânduri ca „Vezi, ăștia nu merită să te omori pentru ei, nu vezi cum nu vor să muncească?”

După două luni, Mario s-a îmbolnăvit grav, o epuizare totală pusese stăpânire pe el, poate era și nehrănit, nu reușea să se mai ridice pe picioare, spre disperarea kiailor, care nu știau cum să-l ajute, îi întrețineau doar focul în colibă, iar când frisoanele îl scuturau fără să mai poată să se încălzească, își lipeau trupurile lor goale și calde de el transmițându-i din căldura proprie. Acolo, între realitate și leșin, îi simțea răsplătindu-l cu iubirea lor primitivă, cu gingășia ființei lor de sălbatici. Nu mai mânca, nu reușea să înghită nici apa. Mario trecea printr-o luptă cumplită din punct de vedere fizic, dar mai ales lupta psihică, spirituală, era la limita suportabilității. O mare negură îl apăsă, a numit perioada bolii – valea plângerii¹⁰⁹.

„Nu mai aveam energie, vlagă, nimic... m-am pus în pat și nu m-am mai mișcat de acolo până seara. Kiaii au văzut că ceva nu e în regulă cu mine și au tot venit să mă întrebe ce să îmi aducă. Nu aveam chef de mâncare, apă... nimic! Doar somn, somn, somn. Eram atât de epuizat, încât nu aveam putere nici să mă ridic să vorbesc cu ei. Tot satul a venit la căsuța mea, întrucât era ceva neobișnuit cu mine și au început să se îngrijoreze

de soarta mea. Începea pentru mine cea mai întunecată săptămână după cum aveam să văd!”

Kiaii, speriați, ar fi vrut să apeleze la puterea spiritelor sălășluite în pietre; deși o făceau foarte rar, pentru Mario ar fi riscat. Una era să ceri spiritelor recoltă bogată, sănătate și timp frumos în general, și alta era să ceri să vindece un om aflat deja la limita pierderii vieții.

„Tot auzeam că vorbeau kiaii ceva de «kastom», așa că i-am abordat să văd ce vor. Mi-au explicat că există niște pietre care au puteri extraordinare și... Nu i-am lăsat să termine ideea, că am preluat-o eu și i-am întrebat dacă era vorba și de implicarea spiritelor. Mi-au zis că da și atunci le-am răspuns că pentru nimic în lume nu îmi trădez Dumnezeu. Și dacă ar fi să mor acolo, nu am s-o fac. Le-am mulțumit că au vrut să mă ajute, însă le-am explicat că implicarea spiritelor e deja periculoasă... Dumnezeu e mult mai puternic și poate să vindece”.

Trecând deja o săptămână de boală, kiaii s-au hotărât să construiască o targă cu care, a doua zi, bărbații să-l transporte jos pentru a fi dus la spital. Lui Mario i se părea că ar fi umilitor pentru puterea lui Dumnezeu ca spiritele să-l îngenuncheze într-atât, încât să trebuiască să fie purtat pe targă, voia să coboare el singur.

„Am avut o luptă incredibilă în noaptea care a trecut, întrucât mă luptam ca și Iacov cu Dumnezeu. I-am spus că nu se poate să cobor cu targa. După cum am amintit, de cealaltă parte continua să fie tăcere și uite așa continuam să mă lupt și să-i amintesc lui Dumnezeu că orice s-ar întâmpla, nu voi merge cu targa. Chiar dacă va fi să merg în genunchi, în degete sau să mă târăsc, tot nu voi fi dus cu targa. Dar știu că voi merge pe picioarele mele pentru că e în joc onoarea Lui în fața acestui popor”¹¹⁰.

Lupta pe care Mario a resimțit-o, a fost una mai degrabă între forțele spirituale care se manifestau

doborându-l fizic, pierzând sau câștigând teren în funcție de atitudinea omului. Vei simți poate și tu forța spiritelor, forța răului care să te umilească, îmi spuse el când îmi povesti de ce a trebuit să coboare de la kiai. După însănătoșire, a fost mutat înapoi în Kalahari, era nevoie de el acolo. Toți care ajung la kiai, simt asta, părea să spună. La fel s-a întâmplat cu Mick și Gabriella. Ea, mai sensibilă, simți în ultimele urcări pe munte o anume tristețe și neliniște care o izolară de realitate. Când au fost evacuați din țară, părea că totul se află sub control, dar acasă s-a declanșat marea problemă psihică, o depresie cu gânduri suicidare, cu internare la psihiatrie. Ea, care fusese o fată optimistă, puternică și echilibrată, suporta greu momentele disperării, a luptat luni de zile, susținută cu tratamente, cu iubirea celor din jur, pentru a răzbate din aceeași vale a plângerii.

Există forțe rele concentrate acolo, spunea Mario, dar oamenii aceia trăiesc în spaime din care trebuie eliberați. Trebuie eliberați și din consumul kavei, aceasta le anihilează capacitățile raționale și puterea decizională pentru ore în șir, în tot acest timp parcă sunt posedați, iar satele sărăcesc, familiile supraviețuiesc cu greu.

Mario a fost foarte bolnav, îmi spune Maliu, a trebuit să plece. Da, dar s-a vindecat, acum îi ajută pe negrii din Africa. Tare le place kiailor să le povestești despre Africa, despre alți oameni de culoare, un întreg continent de culoare! – spun ei cu bucurie¹¹¹. Dacă sunt așa de mulți, poate că, de fapt, nu le sunt total inferiori albilor, par să gândească; nu înțeleg încă – din vina noastră – egalitatea tuturor oamenilor, prea mare e încă amprenta asupririlor, la care, în zilele de azi contribuie și diferențele de cunoștințe, superioritatea tehnică. Oare, Mario nu se va mai întoarce? întrebă el cu o undă de melancolie și speranță. Poate că da, dar drumul este foarte costisitor, acum e nevoie de el acolo.

Dacă nu ne-am fi rugat pietrelor, ar fi murit, spune Maliu, spre stupoarea mea. Cum? Nu, Maliu, Mario v-a interzis să vă rugați pietrelor, el a plecat prin puterea credinței lui, a mers pe picioarele lui, fără targă, pentru că așa a vrut el să arate că Dumnezeu este cu el, că nu spiritele îl controlează. Nu, zâmbește Maliu tainic, în noaptea aceea amândoi, Selan și cu mine am stat îndelung de vorbă cu spiritele pietrelor în nakamal, ca Mario să aibă putere și să trăiască. Lui nu i-am spus, nu era nevoie să știe. Dimineata, s-a ridicat pe picioare, era după multe zile de neputință, și a coborât. Dacă nu ne rugam, ar fi rămas în pat. Nu-mi venea să cred. Unul spune într-un fel și e sigur pe biruința lui, altul spune altfel, la fel de sigur și el.

Mario nu știe de rugăciunea lor, poate va afla într-o zi; eu privesc spre cer, e soare, cerul, printre norii ca de vată, e azuriu, nu mai plouă, nu sunt nici bolnavă, reușesc să înghit mâncarea. La liana lui Mario fac poze, ne îndreptăm spre satul în care fusese și el, participase în aprilie la o sărbătoare, abia de a trecut jumătate de an; peste tot, kiaii îi văd încă urmele...

[108](#) Mario, *Experiența kiai*, din Jurnalul în manuscris, p. 39-40, folosit cu acordul autorului.

[109](#) *Ibidem*, p. 58.

[110](#) *Ibidem*, p. 62

[111](#) Filmul cel mai savurat prezentat de pe laptopul meu, în toate mediile vanuateze, a fost *The Gods Must Be Crazy*, un film despre triburi africane, în prim plan fiind viața boșimanilor. Se regăseau cu uimire și bucurie în imaginile și trăirile primitivilor de pe continentul negru. Voiau să-l revadă din nou și din nou.

72. Kerempae, satul akeilor scunzi

În vârful muntelui, când treceai hotarul dintre pământurile kiailor spre cel al akeilor, era o piatră înaltă unde veneau tinerii necăsătoriți să-și verifice vremea căsătoriei hărăzite după voia spiritelor. De la o anumită distanță, se trăgea cu sulite de alun asupra pietrei: dacă o nimereai, urma să te căsătorești în curând, dacă nu, se amâna data căsătoriei, nu-ți găseai partener. În jurul stâncii, erau multe sulite. Hai să încercăm, am fost de părere, să vedem, e greu de nimerit? Nu, nu trage, îmi interzice Maliu, ești căsătorită, nu e bine să faci asta! Dar eu nu cred în destinul arătat de gest, e fără importanță, îi explic. Nu e bine să provoci destinul, adăugă Yanpakar ca pentru sine. Era și el însurat, dar luă o săgeată, și, ca din joacă, trase. Nu nimeri. Am râs de neputința lui. Am ridicat o sulită și am încercat și eu, piatra era aproape, mi se părea o joacă de copii, dar tot nu am nimerit. Am încercat a doua oară, tot degeaba. Lui Maliu nu-i plăcea joaca noastră. Vezi, nu te vei mai căsători încă o dată, e mai bine că nu ai nimerit, îmi spuse. Ar fi vrut să se joace și Jonah, dar tatăl, numai cu o privire, îi interzise. Am luat în derâdere obiceiul acesta, dar nu trebuie jignite sentimentele lor. Se manifesta iarăși tabuul atotputernic. Hai să mergem mai departe. În sfârșit, am coborât și ultimul munte.

Râul care curgea pe lângă sat era foarte mare, abia am găsit un loc pe unde, mai lat fiind, să pot trece fără ca apa să-mi treacă peste umeri, aparatele le țineam sus, deasupra capului, ceilalți înotau și nu puteau ține bagajele în aer. Eu eram mai înaltă, așa am trecut toate bagajele.

Satul se adunase pe buza râului, să ne privească traversarea. Dăm mâna, sunt puțini, deși satul nu e foarte mic, adică e unul măricel față de cele aflate

în pădure, cu câte 2-3 colibe, dar lumea era împrăștiată la muncă – în pădure și prin grădini. O bucătărie mare, deschisă, fără pereți, servește ca loc de adunare generală peste zi. Acolo gătește Femele, cea mai frumoasă fată de măritat a satului. E acoperită cu o cârpă roșie (am observat în majoritatea satelor străbătute, că fetele de măritat nu stau cu sâni goi, abia când devin mame și alăptează și-i vor dezgoli, cele tinere sunt mai admirate astfel, o lavalava le acoperă sâni). Femele râde mult, nu prea pot vorbi cu ea, deși Jonah ne traduce (dialectul akeilor seamănă cu cel al kiailor, chiar dacă nu se înțelege fiecare cuvânt). Fata mai mult țipă decât rostește cuvinte, la orice întrebare scoate hohote de râs, face un adevărat tăraboii sonor, încât trebuie să stăm o vreme ca să se liniștească. După vreo oră, s-a mai obișnuit cu prezența mea, e mai domoală, putem vorbi cu ea. Cu alte femei nu am putut vorbi nici atât, sunt retrase, aproape sălbatice, nu răspund la întrebări. Tot cu bărbații satului pot comunica, ei se adună roată și ore în șir vor rămâne pe-alături privind, comentând.

Abia acum pot compara avansul pe care îl au cei din Morokari, – condițiile lor de viață, inteligența, provocările la care ei răspund mai prompt, mai pe fază –, față de primitivismul acestora din Kerempae. Să fie rodul viziunilor lui Selan, al trecerii albilor, al concentrării unor oameni mai întreprinzători? Față de perioada cât a locuit Mario, acum sunt și mai mulți în sat, vin alții să se așeze, să se integreze, li se pare că e mai bine.

Kerempae nu e satul cu cei mai scunzi oameni dintre akei, dar nici aici bărbații nu depășesc 140 cm, alții chiar mai puțin, i-am măsurat cu ajutorul unui băț pe care l-am purtat înapoi la colibă. Or, în Morokari bărbații au în jur de 160 cm, Ateure e chiar mai înalt. Cu fiecare generație ce trece, urmașii sunt tot mai scunzi, mai nedezvotați. Cred că degradarea lor e cauzată de condițiile de viață

grele, de alimentele tot mai puține și mai sărace în nutrienți¹¹². Este exact procesul invers față de ceea ce trăim noi, generațiile noastre tinere ne întrec pe noi în înălțime, alimentația mai bogată și diversificată contribuie la depășirea limitelor.

Copiii au burțile mari, umflate, printre toți locuitorii muntelui e la fel, e semn clar de rahitism, nu consumă lactate, consumă mulți carbohidrați; proteine și vitamine puține, carnea e rară, iar fructele la munte sunt puține și doar în anumite sezoane. Ar fi portocale, avocado, papaia, banane, dar foarte puține și pentru scurt timp, săptămâni de zile nici nu văd fructe, dacă ar ști să le usuce când se găsesc... De când mă aflu pe munte, nu am văzut niciun fruct, e primăvară, nu e vremea lor – aici în emisfera sudică, la latitudine de aproximativ 15 grade și longitudine de 65 grade.

Și în satul scunzilor, tușește și scuipă toată lumea; în jur, prin bucătărie, secrețiile verzui sunt împrăștiate peste tot. O femeie bătrână, acoperită cu trei frunze de ngaria, mică și slabă – de-abia o ține împreună pielea împunsă de oase – se îneacă de tuse în timp ce Femele pune masa, adică ia de pe o scândură suspendată niște frunze uriașe care învelesc un terci din banane verzi rase. E folosită pe post de „mămăligă” care, luată cu mâna, e întinsă în zeama unsuroasă dintr-o oală în care au fiert niște vietăți ce seamănă cu creveții. Râul e alături, e o sursă bună de hrană. Toată lumea întinge zeama transparentă din aceeași oală, acum se apropie și femeia cu tuberculoză, abia se ține pe picioare de slabă, nu cred că va mai trăi mult, vine și mănâncă cu ceilalți, scotocind în același vas cu mâinile nespălate, după ce își curăță secrețiile. Cum să eviți contaminarea? Femele mă îmbie să mâncăm împreună.

Bărbații s-au dus în casa șefului, a rămas doar Jonah cu mine. El e foarte atent, nu mă lasă singură printre necunoscuți, n-a mișcat un pas,

caută să facă să mă simt bine. Păsărica vânată a dat-o unuia dintre copii să și-o frigă în foc.

Refuzăm amândoi să întingem în oala cu creveți, alături de copiii mucoși și de Femele care-și scobește zgomotos dinții cu degetele. Probabil, par jigniți că refuzăm ospitalitatea lor, așa că iau și eu puțin din terciul de banane – nu are gust, parcă ar fi metal. Dar poate e mai igienic. Dinspre coliba nakamal vine Maliu cu un ou fiert. Știa omul că nu voi mânca din ceea ce au gătit ei, ce gest atent! Trec oul dintr-o mână în alta în timp ce-l curăț, e fierbinte, Femele se prăpădește de râs, țipă cu sălbăticie, copiii mă privesc contrariați, pofticioși. Împart oul cu Jonah, i-o fi și lui foame de azi-dimineață. Atunci, băiatul ia jumătatea lui de ou, se duce dincolo de foc, către copiii care se străduiau să mănânce și, privindu-mă, spune cumva jenat: *pighininii* (înseamnă *copiii* în bislama) mănâncă rar ouă, li-l dau lor, nu mi-e chiar așa de foame. Mai să-mi dea lacrimile, Doamne, ce drag mi-e copilul acesta care e mult mai puțin primitiv decât copiii noștri civilizați, egoiști și îmbuibăți¹¹³. Nu pot să mănânc jumătatea mea de ou, rup o fărâmbă, restul îl dau celorlalți, acum mâncăm cu toții fărâmițele de albuș, de gălbenuș.

Am fost cazați într-o căsuță ca din povești, scundă și cu ușa joasă, de parcă eram Albă ca Zăpada în casa piticilor. Căsuța avea mai multe intrări, pe diferite laturi, și era foarte ingenios împărțită pe cămăruțe, despărțite prin împletituri din bambus, așa că aveam două paturi suspendate în locșorul nostru (bărbatul care construise casa fusese la lucru pe niște plantații de copra, se vedea că a ieșit din spațiul strâmt al *bushmanilor*). Acolo, împreună cu Jonah, când ni s-a făcut foame, am luat cutia pe furiș, și, cu degetele, am mâncat orezul gol, fiert fără sare, ce bun era! Mâncam și râdeam de binele nostru! ...

[112](#) Robert Schaffer descrie un „experiment al naturii” legat de subnutriție: în 1944, când trupele naziste au declanșat foametea în Olanda, cauzând malnutriție, femeile însărcinate în al doilea și al treilea trimestru, deși au avut de suferit, au dat naștere la copii până la urmă normali. Efectul interesant a apărut la următoarea generație: mamele care erau fetuși în timpul malnutriției au dat naștere la copii sub înălțimea și greutatea normală, chiar dacă alimentația lor fusese echilibrată. E o demonstrație că malnutriția, chiar dacă survenită pe perioade mai scurte, duce la scăderea în înălțime și greutate a generațiilor viitoare. (Vezi Robert Schaffer, *op. cit.*, p. 58-59).

[113](#) Deși am fost adesea ispitită să judec inteligența kiaiilor după categoriile noastre de evaluare, prin aptitudini cognitive, în care judec probabilitatea lor de a rezolva probleme de genul celor de la școală, Goleman atrage atenția asupra abilităților noncognitive ca „empatia primară, sincronia și preocuparea”, fiind aspecte de o „intensă adaptabilitate ale repertoriului social uman pentru supraviețuire”. Astfel, funcțiile majore ale creierului social printre care și *grija pentru ceilalți*, toate sugerează fațete ale inteligenței sociale. (Vezi Daniel Goleman, *Inteligența socială*, Curtea Veche, București, 2007, p. 375-377). Aici, Jonah e mai inteligent decât cei cu IQ mare, dar egoiști.

73. Inteligență de copil

În timp ce-mi completam notițele privind detaliile satului Kerempae, i-am dat o foaie lui Jonah să scrie și el ceva, să-i treacă plictiseala. Ridică din umeri: ce să scrie? Am făcut un careu și i-am propus să jucăm X și 0, i-am explicat jocul, părea că a înțeles, dar nu reușea să completeze linia de trei semne. Chiar când am încercat să-l las să mă bată, nici atunci nu punea corect semnul, ci la nimereală. Nu înțelegea miza jocului.

Mi-a venit o idee. Am făcut un careu mare în țărână, jucând cu pietricele și frunzulițe, oh, atunci a reușit să vadă mai bine mersul jocului. A început să anticipeze mișcările mele, să calculeze pașii, să-și aranjeze semnul câștigător. Acum nu trebuia să mă las, ci, trebuia să fac eforturi ca să câștig, mă învingea deseori. Am jucat vreo 50 de partide. Ca să nu pierdem șirul victoriilor, la fiecare joc, învingătorul primea un bețișor, la sfârșit am numărat, îl depășisem cu un singur bețișor. Eram foarte mândră de el. Când mai târziu am vrut să joc jocul și cu Maliu, tatăl lui, nu am mai putut să-l învăț, oricât îi explica însuși Jonah, pierdea din neatenție și din incapacitate de anticipare. Creierul lui avea căile neuronale rigide, nu mai primea noutatea. Pe niciunul dintre adulți, nu am putut să-l introduc în tainele jocului.

Descopăr că Jonah a urmat cinci clase, e mult pentru un copil de kiai, aş dori din toată inima să continue, dar școala se plătește, la fel – locuința în internat și hrana la oraș, și e greu de procurat bani, când nu produci nimic. Cu ajutorul lui Mario, sătenii făcuseră o seră acoperită cu folii de nailon în care usucă cocos și rădăcini de kava; cu câte-o legătură de astfel de rădăcini în spate, bărbații coboară în oraș și le vând la piață. Dar drumul în oraș e lung, camionul se plătește, rămân cu puțini

bani, ar mai fi de cumpărat produse de-ale mâncării, unelte, să dai totul pe un copil e prea mult, apoi un elev la școală are nevoie de haine, de rechizite școlare, e scump.

Facem cu Yanpakar un total pe an: taxele – 150 de dolari, tot atât ar fi și cheltuielile adiționale, cu 300 pe an l-aș putea școlariza pe Jonah. Nu doar pentru că e inteligent, tandru și că merită, ci îmi dau seama că pentru educația kiailor, e mult mai avantajos să învețe unul de-al lor și apoi să fie el învățătorul, decât să facă cei albi drumuri atât de costisitoare, exemplul lor fiind refuzat din start, pe criteriul diferenței de culoare. Li se pare că omul alb știe tot, pentru că așa i s-a dat, iar cel negru nu e capabil să învețe. Sunt intimidati de capacitățile noastre, dar dacă unul de-al lor le-ar arăta calea spre deschidere, ar fi mai receptivi. Sigur, durează mai mult – până școlarizezi niște copii, trec zece ani, apoi cine știe dacă se mai întorc pentru a-și ajuta părinții, dar merită încercat. Voi merge acasă și voi căuta ajutor pentru a susține pe Jonah la școală¹¹⁴. Se vor isca gelozii, vor vrea și alții din sat să fie ajutați, oricum e inegalitate în ceea ce privește bunurile acaparate de șef, se pare că acesta e un mic despot, iar sistemul îl susține din plin; dincolo de asta, însă, Jonah e un copil care are potențial, normal e să investesc în cineva care are șanse de reușită. Niciunul dintre băieții din sat nu e la nivelul lui, iar fetele, chiar educate, nu vor avea autoritatea să schimbe ceva dintr-un patriarhat dur și primitiv, din păcate discriminarea e foarte mare, trebuie timp ca să schimbi mentalități.

Deși verificăm inteligența copiilor prin categoriile noastre de gândire, știu că abilitățile pe care trebuie să le dezvolte un copil primitiv diferă foarte mult de ceea ce trebuie să știe ai noștri pentru a face față stimulilor societății complexe în care trăim. Acolo, supraviețuirea în mediul neprielnic, procurarea hranei, adaptarea la climă,

socializarea în cadrul clanului sunt vitale. Goleman subliniază că valoarea inteligenței sociale în mediile necivilizate este mai importantă decât rezultatele celei academice din sistemul nostru. Eram ispitită să cred că sunt mai puțin inteligenți decât noi, adesea susțineam asta văzând incapacitatea de anticipare, de analiză, de proiectare, scenariile lor de viață foarte simpliste și cu viziune scurtă, dar oare nu la fel li se părea lor că sunt eu față în față cu solicitările mediului lor de viață?¹¹⁵

¹¹⁴ Acum, când corectez cartea, după un an de la întoarcerea mea din Vanuatu, am reușit să procur și să trimit bani pentru educația a patru copii kiai, pentru un an de școlarizare. Dacă nu vor fi patru care să coboare în oraș, atunci banii vor ajunge pentru doi ani la doi copii, unul va fi Jonah, celălalt copil aș dori să fie Vetafui, fetița lui Selan, deoarece așa geloziile s-ar mai reduce, iar Selan e foarte dornic să-și școlarizeze copiii, mai dornic decât Maliu. Anul școlar începe în ianuarie, mai e timp de gândire și organizare.

¹¹⁵ Un studiu efectuat comparativ între copiii aborigenilor din Australia și copiii albi privind abilitățile mnezice a demonstrat că copiii aborigenilor au memoria spațială superioară celor a copiilor albi. În plus cercetătorul a observat că cele două grupuri au abordat diferit problema în timpul experimentului: copiii albi se mișcau, se ridicau, murmurau și comentau ceea ce făceau, în timp ce aborigenii stăteau foarte liniștiți, utilizând din plin atenția vizuală, fără să producă vocalizări externe sau interne. S-au obținut rezultate similare și cu copiii eschimoșilor, a căror memorie spațială s-a dovedit superioară celei a copiilor caucazieni. (Vezi Robert Schaffer, *op.cit.*, pp.253-254). Astfel, comparând abilitățile cognitive după teste de inteligență piagetiene, primitivii, fie copii, fie adulți, sunt inferiori albilor. Dar aceste teste nu sunt echitabile din punct de vedere cultural, mediile de creștere sunt diferite, ca urmare dezvoltarea unor abilități este diferită. Testele trebuie făcute după tipul de comportament esențial pentru supraviețuire în mediul respectiv.

74. Păsărică, mută-ți cuibul!

Se înserează. Satul se însuflețește, se întorc femeile de la munca grădinilor, cară produsele în spate, sunt obosite și pline de noroi. Apar bărbații de prin pădure, de la râu. La cină, se mănâncă taro fiert. Mănânc mai bine decât acasă, drumul mi-a dat poftă, n-am mai mâncat taro de ieri, pot să înghit câteva înghițituri mari. Vasul în care mă servește unul dintre bărbații satului, e atât de soios încât am grijă să iau doar bucățile din mijlocul vasului, cele care nu s-au atins de marginea murdară; îmi amintesc de scuipăturile tuberculoșilor, de secrețiile nazale și de mizerie, de câinii jigăriți care se scărpinau de purici chiar lângă locul de gătit, împrăștiind părul de pe blana ce le atârna năpârlind. Dar mănânc, mănâncă și Jonah, restul va fi mâncat de bărbații care ne stau ciopor în jur, facem poze, povestim despre aparatele de filmat, îmi spun că cel al lui Mario avea „un nas lung”, avea un obiectiv performant.

Vine șeful satului, un bătrânel mărunț și uscat, în sapsapele, purtând mărgelă, brățări colorate și un os încovoiat din colț de porc pe mână – semnul autorității de șef. Malu mi-l prezintă, îl cheamă Moludinlovutoitore (a trebuit să-mi notez – cum să țin minte un astfel de nume?!). Ofer darurile, se rostesc cuvântări, dar scurte, nu cu atâta pompă ca pe Tanna. Șeful împarte bomboanele bărbaților, ei le vor da și celor din familie. Umflăm baloane. Se creează un moment de mare bucurie. Începem să ne jucăm cu mic, cu mare – mame, bărbați, copii. Știam că le place să se joace, se comportă ca un grup de copii de la școala primară, aflați în pauză. Cu țipete, râs, veselie.

Le propun apoi jocul Păsărică mută-ți cuibul. Le explic regulile cu ajutorul lui Jonah (Yanpakar, ca de fiecare dată, e pe undeva cu vreunul dintre

băieți). Stabilim căsuțele-cuib și începem. Le e greu să spună propoziția în engleză, e limbă necunoscută, ghicim un sunet pe care, strigându-l, să fie semnul de schimbat cuibul. Deși foarte copilăroși în gândire și cu plăcere de joc, nu reușesc să prindă miza, să înțeleagă că e vorba despre lupta de a-ți găsi cuib, că dacă rămâi pe dinafară e din neputința ta de a fi rapid, de a pune stăpânire pe un spațiu. Preferă să alerge direct în centru, ca să fie următorii care strigă, nu luptă pentru cuib. Bătaia se duce pe rămânerea în afara cuibului, nu pe cucerirea lui. Așa că jocul nu mai are farmec. E fără sens. Totuși, îl joacă și așa. Poate că noi avem jocuri după felul nostru de gândire, iar lor ar trebui să li se inventeze altele? Ei nu au jocuri, socializarea se produce la sărbători, prin ceremonii și dansuri. Nu se joacă niciodată nici cu copiii, cei mici nu cunosc jocul, stau pe lângă cei mari și-i imită în activitățile lor. Este singura educație pe care o primesc.

75. Mlaștina Spiritului Rău

Cu puțin mai jos de cotul râului pe unde am traversat noi apa, se întinde un loc larg, mlăștinos, un loc tabu până nu demult, îmi traduce Yanpakar ceea ce bărbații relatează după ce au ieșit din coliba șefului. E o zonă mâlăoasă și sătenii erau siguri că acolo locuia, până nu demult, Spiritul cel Rău. Străinii nu puteau trece pe acolo, căci erau în pericol de a fi atacați. Doar sătenii puteau traversa împrejurimile și prietenii acestora care erau protejați, căci Spiritul cel Rău îi cunoștea, dar străinii, chiar dacă reușeau să treacă nevătămați, Cel Rău îi ataca indirect, folosind împotriva lor propriile elemente: dacă scuipai, dacă îți făceai nevoile, dacă aruncai ceva, un rest de mâncare, dacă ți se lipea noroi pe picioare, demonul folosea aceste resturi ca să trimită boala asupra ta.

Anul trecut a fost invitat un vraci, care a făcut o ceremonie de exorcizare a zonei, terenul a fost curățit și Cel Rău a fost alungat, așa că acum sătenii nu se tem să primească străini în satul lor, nu mai pot fi vătămați. Ei cred toate astea, îmi șopti Yanpakar, dar eu le-am spus că Dumnezeu e mai puternic, continuă ghidul meu, și ar trebui să creadă în Mântuitorul, ar fi mai simplu pentru ei, căci aceste spirite nu i-ar mai chinui. Fiul șefului satului e foarte interesat de creștinism, tot pune întrebări. Dar aici, nimeni nu poate deveni așa ușor creștin, e o decizie a clanului, nu una personală. Doar un șef de sat ar putea să-i influențeze pe ceilalți.

Sărbătoarea la care a participat Mario o fi fost probabil ținută după exorcizarea zonei, că altfel cum ar fi putut primi atâția musafiri? Ceremonia era tot una legată de spirite, de data asta de spiritele morților. Mario și-a notat câteva date în jurnal:

„Am întrebat ce sărbătoare era și mi-au zis că e o sărbătoare prin care cei vii își aduc aminte de cei morți și de tot ce făcuseră pentru ei cât au fost în viață. În jurul orelor 18.00 a început serbarea. Dintr-un sat a venit un grup de cântăreți, care, după ce s-au împodobit, s-au așezat pe o platformă din lemn, în mijlocul satului. Aveau două trunchiuri de bambus cu ei, pe care îi foloseau la cântat, dar care cred că aveau și o simbolistică mistică, întrucât, atunci când s-au așezat, la ei au venit reprezentanții satului împreună cu gazda și și-au spus problemele. Era ca și cum stăteau la Poarta morții ca să vorbească cu străbunii lor și să le spună greutățile cu care se confruntau. După un astfel de „dialog” simbolic a început bucuria. Cântăreții cântau, așezați pe lemn, iar oamenii mergeau în jurul lor. Loviturile tuburilor din bambus și vocile creau un ritm asemănător cu marșul militar, care declanșa un fenomen de transă, un-doi, un-doi, un-doi (într-un ritm alert). Oamenii (bărbați, femei, copii) mergeau în acel ritm în jurul lor. Și așa au ținut-o până dimineață, cu o pauză la miezul nopții ca să mănânce, iar bărbații au băut kava”¹¹⁶.

Am dormit în căsuța din poveste. Mi-era jenă ca eu să dorm pe saltea pneumatică, în sac de dormit, iar Jonah – pe bambusul tare, în pielea goală și fără pătură. Era frig; seara Maliu se zgribulea, curenții râului aduceau briza rece. Vrei o bluză, Maliu? Aprobă, privind spre hanoracul meu moale. Nu i-am dat hanoracul, ar fi urmat să nu-l mai am, că înapoi nu mai primesc nimic, dar i-am dat o bluză înflorată, mulată, arăta ca un *gay*, cu ea strânsă pe pectorali, pe talie. Dar cu cât mai colorat pentru bărbați, cu atât mai bine. Jonah nu a vrut să ia haine, îi era jenă, probabil. Atunci, Yanpakar cedă sacul lui de dormit, el urma să doarmă cu bărbații, mai avea o pătură.

A doua zi, am lăsat în sat salteaua pneumatică, o parte din haine, șosete, sprayuri de țințari, o

lanternă, două prosopele. Când să trec râul, Maliu m-a strigat să vin înapoi să-mi iau lucrurile. Nu, Maliu, sunt ale lor, nu le mai iau. Să nu-mi fac probleme, le cară el; îi părea evident rău, pentru că tot ce rămânea aici, va lipsi de la ei. Așa am decis, Maliu, și ei pot primi puțin din puținul meu. Aici nu mai putea comanda, nu era teritoriul lui. Le-am lăsat în dar gazdei, care mi-a oferit căsuța să dorm.

Drumul înapoi nu mi s-a mai părut atât de lung și greu. Știam la ce să mă aștept, am mai zăbovit pe drum până au prins o șopârlă. Au alergat-o din copac în copac vreo jumătate de ceas (sunt niște șopârle, medii ca mărime, care trăiesc în arbori hrănindu-se cu semințe, au niște scai pe lăbuțe, ca să se cațere, și talpa ca o ventuză). Ar fi putut sta și toată după-amiaza, nu era grabă, șopârla tot într-un băț de bambus ar fi sfârșit. Ca să le gătească, le pun în bețe de bambus pe care le închid la capăt cu frunze de banan. Puse în foc, bețele lasă apă, carnea șopârlei fierbe în zeama aceea, devine fragedă, albicioasă, ca de pește, spune Jonah, foarte contrariat că nu vreau să gust din șopârla prinsă. Până la urmă, rezultă o supă de șopârlă; dar pe aceasta, după ce a despicat-o tăindu-i abdomenul transversal și i-a smuls intestinele, Maliu o va prăji acasă în uleiul adus de mine; așa, e mai gustoasă. Îi dau o punguță din bagaj, ca să-și transporte în ea vânatul.

În afară de șopârle, mai mănâncă și lilieci. Îi prind punând niște plase la gura unei peșteri. Liliecii, o specie mare, cât niște găinușe, cu ochi mari și urechi foarte lungi, se culcă peste zi atârând din tavan. Locuitorii merg spre amurg și îi sperie, îi trezesc alungându-i din peșteră, ei se prind printre ochiurile plasei. Zilele acestea, însă, fusese prea ploios să meargă la vânat de lilieci, poate dacă vom mai prinde seri frumoase... Azi e a doua zi când nu plouă, chiar dacă uneori e înnorat. Am sufletul ușor și mă simt atât de bucuroasă că

sunt exact aici și exact acum, fericită că trăiesc exact ce am în clipele acestea de trăit.

Trecem pe lângă trei vaci, sunt vacile satului, libere în pădure, pasc în iarba înaltă până la genunchi; ce bun ar fi niște lapte, ce dor mi-e de brânză și cașcaval, ce pierdere pentru toți nehrăniții și rahiticii de pe munte, tuberculoși încăpățânați care nici nu vor să audă că ar putea hrăni un sat întreg doar de pe urma a câtorva vaci.

Nu e nevoie să cosească, să usuce iarba și să facă fân pentru iarnă, nu e nevoie să le păzească, doar să le mulgă. Așa au supraviețuit civilizațiile mii de ani, iar acești oameni, cu filonul de aur lângă ei, sunt nevoiașii planetei. Dar nici Mario nu i-a putut convinge. Vițeeii vor fi tăiați la vreo ceremonie, carnea lor – pusă între pietrele fierbinți și coaptă în jar – se va consuma toată la o masă, fără măcar să știe să facă o ciorbă de vacuță, un gulaș cu taro, o tocăniță, un grătar, niște mici, da, mi-e gândul la bucătăria noastră românească. Îmi vine să stau aici între ei și să le arăt câte lucruri minunate le sunt la îndemână. Înțeleg frustrarea lui Mario când vedea că tot ce dorește să-i învețe, e în van, nu rămâne nimic. Azi le spui, ai senzația că au înțeles, mâine poți s-o iei de la capăt, parcă nici nu fusese vreodată vorba despre lucrul respectiv. Simți că trece vântul prin tot ce muncești, totul pare găunos.

[116](#) Mario, *op.cit.*, p.42.

76. Viziunile preotului Selan

Selan este cel mai tânăr dintre cei patru frați. Când părinții lui s-au mutat și au înființat satul Morokari, pe platoul acestui munte, el era doar un copil.

Ședeam pe băncuța din fața colibei mele, ieșise puțin soarele, era plăcut, venise și Tavi din satul părinților lui, băiatul care, având 19 ani, fusese cel mai des translatorul satului, deși, îmi dau seama că Jonah îmi era mai de folos. Tavi nu lua discuțiile în serios – dacă puneam o întrebare, î se părea hazliu, poate considera că întreb prostii, râdea tot timpul, așteptam să se liniștească pentru a-mi traduce apoi. Jonah era mai serios, dar în fața lui Tavi nu îndrăznea să-l corecteze sau să facă el pe traducătorul, devenea umil și ascultător, se vede că-și admira vărul și-l imita.

Selan era foarte mulțumit că poate să-mi relateze viziunile.

Eram tânăr, la vârsta la care nu mă bărbieream, spuse atunci când l-am întrebat câți ani avea (pentru cei care nu-și pot număra anii, există reperele de: copil mic, înainte de primul bărbierit – deci pubertate, apoi vârsta tânără, înainte de însurătoare, după căsătorie, la primul copil, al doilea, la bătrânețe). Eram bolnav, atât de bolnav, încât nu mă mai puteam scula din pat, nu puteam ieși afară. Tușeam și scuipam, aveam friguri mari, nu mai mâncam, trebuia să mor, mă gândeam că voi muri. În care colibă erai? îl întreb. Arătă cu mâna spre coliba cea mare a lui Maliu, coliba părintească, față în față cu nakamalul. Zăcând în pat – eram singur, restul erau plecați la muncă – am simțit că aș avea dintr-odată putere, m-am ridicat și am ieșit afară în fața casei (ei nu foloseau expresia de colibă pentru casele lor). O persoană cu piele albă, îmbrăcată cu haină albă lungă de la

umeri la pământ, desculță, a coborât de sus, în partea stângă a colibei. Selan îmi arată exact locul unde a atins pământul. Nimeni nu-mi spusese că există astfel de persoane. A pășit spre mine mergând pe jos, pe urmă m-a întrebat: ești bolnav, te simți rău? Da, sunt bolnav, i-am răspuns. Te vei face bine și nu vei mai fi bolnav, îmi spuse. Nu-mi era frică de el, înfățișarea lui era foarte plăcută. Tu cine ești, de unde vii? l-am întrebat repede, ca să nu plece. Vin din cer, mi-a spus omul. Dacă veți respecta sabatul, dacă veți crede în Dumnezeu cu toții, când veți fi bolnavi, vă veți însănătoși. Iar tu vei vorbi despre mine pe toți acești munți, mai spuse omul, apoi păși spre dreapta casei și se înălță spre nori și nu l-am mai văzut. Avea părul lung și ca al tău, spuse preotul arătând spre părul meu (probabil, se referea la faptul că era lins și castaniu deschis). Continuând discuția, aflu că el crede că ar fi fost Isus, ființa semăna cu pozele pe care le-a văzut mai târziu la creștini. Întrebând din nou de vârstă, face cu mâna semn spre un copil, așa eram, zise, copilul avea în jur de 12 ani. Ce s-a întâmplat apoi? îl întreb. M-am vindecat imediat; când s-au întors toți ceilalți în sat, le-am povestit. Tatăl meu dorea să împlinim ce zisese omul, dar nu știam ce înseamnă sabbat, nu știam că e legat de o zi, nu ne puteam închipui ce este. Am întrebat pe toată lumea, nimeni nu știa. Atunci noi încă nu număram zilele săptămânii, nu știam niciunul să citim, nu înțelegeam deloc ce ceruse omul de la noi. Au trecut mulți ani, apoi a venit un pastor coreean în Malotau (primul sat de kiai întâlnit când am urcat din Namoru). El ne-a spus mai multe. Ne-a spus cum să numărăm șapte zile începând cu duminica, a șaptea este sâmbăta, acela e sabbat. Creștinii, în marea lor majoritate, țin duminicile, dar dacă nouă ne-a zis Isus să ținem sabbatul, noi îl ținem așa. Când am înțeles, târziu, am început să respectăm ziua asta, adică să nu muncim. E ziua lui

Dumnezeu. *Holly day*, spune el repetând după Tavi, auzind cum traduce băiatul.

Am învățat să numărăm zilele, am învățat alfabetul din bucăți de ziare, ne mai arătau oamenii când coboram în Namoru, acum mai mulți dintre tinerii noștri știu să citească. De atunci nu am mai fost bolnav, în sat nimeni nu a murit de vreo boală, ne-am însănătoșit cu toții. Într-adevăr, pe cât de bolnavi mi se păreau cei din Kerempae, aceștia par a fi de fier! Maliu, la cei aproape 50 de ani, urcă în arborele de cocos înalt de 30-40 de metri ca un băietan.

Acum, numărăm și lunile, cum o fac cei albi, dar înainte aveam împărțirea strămoșilor noștri. Am uitat-o, nu mai pot s-o spun. Și Maliu a uitat, am uitat multe din ceea ce știau bătrânii.

Astăzi, în timp ce Selan îmi povestește, nimeni nu muncește în sat, e sâmbătă. Au timp să-mi stea în jur, lăncezesc cu toții. Nu au activități spirituale, ceva cu care să umple această zi. Nu merg la munci mari cum e vânatul, pescuitul, construcțiile, nu sapă grădina, nu taie lemne, dar fac focul și gătesc hrana, cărând produsele de la grădină.

Tavi îi amintește să-mi spună și visul¹¹⁷. Da, a mai avut un vis cu același personaj. În primul caz, nu fusese vis, lucrurile s-au întâmplat aievea, dar de data aceasta, totul s-a petrecut în timpul somnului. Era tânăr, arătă spre un băiat care să fi avut vreo 14 ani, a venit din nou omul cu piele albă și i-a spus: mâine, când te vei trezi, vei găsi o biblie în traista ta. Doar atât i-a spus. Dimineața, când s-a trezit, s-a dus direct la plasa din împletitura din bambus și înăuntru era o carte cu coperti violet. Nu știa nimeni să citească. Era o biblie în trei limbi – engleză, franceză și bislama. Dacă nimeni nu citea, de unde știi în ce limbi era? întreb imediat. Păi nu am știut, a trebuit s-o arătăm pastorilor de care ți-am vorbit. Ei ne-au spus. Biblia a stat în sat mulți ani. Au văzut-o toți, veneau și din alte sate și le-o arătam, tata era

mândru pentru darul din cer. Dar știam că darul a fost dat ca să citim, nimeni nu învățase să citească, unii silabiseau, ar fi trebuit să ne dea la școală. Poți să-i întrebi pe ceilalți, spuse Selan făcând un gest rotit cu mâna (ceea ce am și făcut), biblia a fost văzută de cei din vremea aceea: Maliu, Ateure, Sanmo, mama lui Tavi, ei toți pot depune mărturie. Nu am cumpărat-o, nu am primit-o de la oameni, a venit din cer. Tata nu voia să ne dea la școală, kiaii nu-și trimiteau copiii la școală, kiaii nu erau creștini, dar ar fi vrut să păstrăm biblia (înțelegeam că era vorba mai mult de autoritatea ce i-o conferea cartea, decât de conținut și cerința legată de ea). Odată, ne-am certat rău pentru că nu ne lăsa nici s-o atingem, nu puteam deloc învăța să citim din ea. Când ne-a spus că nu ne va lăsa niciodată la școală, în noaptea după ceartă, biblia a dispărut. A fost o mare tristețe, am știut cu toții că Dumnezeu a luat-o înapoi¹¹⁸.

Am vorbit și cu alții în sat, toți erau convinși că biblia a fost răpită de Dumnezeu, pentru că tatăl lor nu le-a dat voie să învețe să citească. Atunci Selan și-a promis că el își va da copiii la școală. Pe Kailin și Kolin, primii doi copii, nici nu i-am văzut deloc, sunt undeva la școală, am aflat mult mai târziu. Selan face eforturi să se țină de promisiune. Nu știe câți ani au, nu știe în ce clasă sunt, evită constant discuțiile despre ei, nu știu de ce, dar Vetafui, fata de nouă ani, încă nu a făcut niciun an de școală (nu știa nici de ea câți ani are, dar de Vekarai s-a lipit informația că fata s-a născut în 2000. Câți ani are atunci, întreba ea întotdeauna? Nouă, răspundeam eu. Dacă mâine o întrebam din nou câți ani are Vetafui, nu știa, dar repeta bucuroasă anul nașterii rugându-mă să socotesc. Joaca aceasta am repetat-o zilnic, dar când am plecat, tot nu știa câți ani are fata. Cât despre celelalte fete, mai mici, nu știa nici măcar anul nașterii lor, eu doar bănuiam care e vârsta). Poate

că Selan nu mai are bani pentru școlarizarea celorlalți copii.

Satul a fost trist și rușinat că li s-a retras darul ceresc. Au căutat în satele de jos să afle când veneau pastori, acum Selan are o biblie primită de la ei, este în bislama. Știi să citești bislama? mă întreabă el. Ar vrea să știe unde sunt scrise poruncile lui Dumnezeu, auzise de la cineva că scrie în biblie cuvântul sabat. Dar Tavi știe să citească, îi spun eu, nu? Ei nu învață bislama, apoi biblia e atât de mare, unde să citească? Trimite pe Vekarai, soția lui, să-mi aducă biblia. E o versiune tipărită pe hârtie mai groasă, cu tot felul de desene, poze alb-negru, o versiune completă. I-o dau lui Tavi să vadă cum citește. Silabisește ca în clasa a doua. Nu reușește să citească cuvintele întregi, ci le ia pe litere, așa că nimeni nu înțelege nimic. Stau lângă el și, din trei rânduri, îmi dau seama că am prins regulile: e o limbă fonetică, cu h mut, cu e final ca semivocala noastră i (de la iarbă) și încep să citesc. Caut în cartea Exodul, cele 10 porunci. Ei se adună în jur și ascultă. La început, unii izbucnesc în râs la câte un cuvânt citit cu cine știe ce accent, e straniu pentru ei, dar Selan pare foarte atent, le face semn să tacă și ascultă cu toții, tot mai serioși. Când ajung la porunca despre sabat, mă roagă să pun degetul, să vadă și el. Însemnez cu un creion și un semn de carte, să găsească și altă dată. După porunci, citesc niște psalmi, apoi – despre promisiunile lui Isus, despre cer, înviere și mântuire.

Aici Selan mă oprește. Stai, știi despre ce spui. N-am crezut că e important să-ți povestesc, dar am mai avut o ultimă viziune. Asta s-a întâmplat mai târziu, după ce o aveam pe Kailin, Vetafui nu era născută (deci, în urmă cu aproximativ 10 ani, socotesc eu). Lumea îl ascultă, uneori intervine cu amănunte, chiar și Tavi, traducând, aduce completări, toți știi viziunile, ele sunt importante pentru sat, reprezintă tezaurul lor, puterea lor față

de ceilalți kiai, ei sunt cei care au legătură cu cerul! Cred că datorită viziunilor a devenit Selan preotul satului...

Eram într-o căsuță de la vale (îmi arată cu mâna direcția de apus a satului, acolo unde se află câteva din grădinile lor), aveam câțiva pui de găină, le-am dat de mâncare și apoi m-am culcat. Kailin mi-a cerut să merg să culegem niște fructe de natafoa (un fruct necunoscut pentru mine). În timp ce vorbeam cu ea, deși nu dormeam, eram cu ochii închiși. Atunci, am văzut trei oameni venind spre mine. Ei vorbeau despre un om care a murit. Urmau să-l îngroape. Au venit și mi-au zis pe nume, apoi mi-au spus că omul care e pus în pământ, va trăi din nou și va fi dus la cer. După aceea, au luat niște bețe de bambus, le-au plantat în pământ, bețele au crescut imediat mari, ei au plecat urcând pe ele înapoi la cer.

Da, se pare că aceia i-au vorbit despre Înviere înainte ca vreun creștin să le spună lor ceva. Selan, îl întreb, dacă spui că ți s-a arătat Isus, dacă ți-a dat biblie – care e cartea creștinilor – precizând că vei vorbi despre Isus pe munții aceștia, dacă ți-a promis că nu veți mai fi bolnavi – și de atunci spui că nu ai mai fost – de ce te închini și te rogi pietrelor de banană? Selan are o mare pungă de puroi pe șoldul stâng, cât un pumn de copil. S-a tăiat cu o creangă de bambus și s-a infectat. Toți au infecții. M-am rănit și eu, călătorind ieri, m-am julit și tăiat, m-a jenat încălțăminte din cauza noroiului. M-am dezinfectat și pansat, dar muștele cele mici intră peste tot. Îl pansez și pe Selan, dar nu ține pansamentul. Se udă, se freacă de copaci, cade jos. Îi explic că acel abces e periculos, eu cred că i-ar trebui niște antibiotice, nu mai am la mine. Dar el dă din mână: eu nu sunt niciodată bolnav, îmi spuse. Acum fac asocierea cu credința lui în promisiunea celui din vedenie. Nu crede că vreo boală ar putea să-i facă cu adevărat rău.

Da, Selan, dar ce e cu pietrele? Lui nu i se pare că ar fi ceva nelalocul lui. Adică spiritele din pietre sau Isus mântuitorul predicat de creștini, sunt același lucru. În pietre, poate să fie și Isus. El se roagă lui Dumnezeu prin pietre. Același Dumnezeu. Dar toată credința cu spiritele prin sat, spiritele în minte?... nu pare că ar înțelege lucrurile cum le văd eu, adică acestea nu se exclud, se face o întrepătrundere de credințe, nu o tranșare, nici o alegere între una și alta. Ele pot coexista foarte bine împreună, așa îmi dă să înțeleg.

Cert e că aceste viziuni au schimbat fața satului: nevoia de a citi, de a învăța, de a număra timpul, de a se deschide pentru nou față de tradițiile foarte închise, față de tradițiile care limitează dezvoltarea și interzic creativitatea; apoi deschiderea de a primi străini între ei, atâția oameni albi care le-au adus binefaceri – apa în sat, unelte, îmbrăcăminte și păături, o nouă viziune. Schimbările, care au loc în ritmul lor, pentru că e nevoie de timp până să se cimenteze un nou obicei, au consolidat poziția satului Morokari, care e de-acum în fruntea satelor kiai.

Recunosc și o problemă ideologică, lupta dintre tradiție și înnoire are și protagoniști. Maliu, care se temea pentru poziția sa, fiindcă orice schimbare i-ar fi știrbit autoritatea, se lipea de tradiții și era exponentul împlinirii riturilor. Poate de aceea să fi pitit ustensilele și bunurile aduse în sat, ca să refuze invazia civilizației, s-o întârzie măcar? Le-am căutat cu privirea până și în nakamal, poate le-o fi ascuns acolo, ca o ofrandă pentru spirite, pentru a le sacraliza, dar nu erau nici acolo, nakamalul – pe cât de mare – e un spațiu gol, conține doar pietrele. La celălalt pol era Selan, doritorul de schimbare. Omul care părea că a fost ales pentru a aduce înnoire. Dar fiecare schimbare îi sporea autoritatea în detrimentul fratelui mai mare. Cine va învinge în această cursă pentru autoritate? Abia după întoarcerea în România, am

aflat că Selan își trimisese fata cea mare la un liceu creștin. De ce mi s-a ascuns acest lucru? De ce spunea Maliu că nu sunt bani pentru educația copiilor? Ca să mai scoată bani de la noi, sau pentru că nu voia să fie trimiși copiii la școală? De ce nu l-a școlarizat pe Tafui, viitorul șef în Morokari? Atât de inteligent și de fin, bărbatul ar fi avut mare influență printre kiai. Dar o fată de-a kiaiilor la liceu? Mare pas înainte! Selan se recunoaște ca fiind Alesul unei lucrări speciale, iar Maliu, cu toată împotrivirea tacită, e spectator neputincios.

[117](#) Primitivii acordă o mare importanță viselor, ei nu fac deosebirea dintre realitate și vis, în sensul că cele întâmplare în vis le consideră ca și întâmplare în realitate. Ceea ce le apare în vis, de fapt, se întâmplă aievea. Visul îl introduce pe primitiv în lumea invizibilă a divinităților și a morților, el consideră o revelație, un oracol, o prevestire și o realitate ceea ce se petrece acolo. (Vezi N. Petrescu, *op. cit.*, p.140-141). De aceea, nu m-am mirat că după vedenie, tot satul a acceptat cele descoperite, că șeful satului dă dispoziții de schimbare a stilului de viață, că se vor face eforturi îndelungate pentru a descoperi sensul celor arătate.

[118](#) Nu am înțeles de ce șeful satului se codi să pună în aplicare ceea ce Selan spune că ar fi fost înțelesul visului. În prima vedenie aplică tot, în a doua refuză. Să nu mai aibă încredere în ideea că ar fi fost o revelație, să-și fi pierdut visul puterea de oracol? Apoi am realizat, că de fapt, ceea ce spunea Selan despre necesitatea cititului, era doar o concluzie logică urmând oferta, dar nu era decriptat expres în vis, adică nu e explicit că așa trebuie să se facă, cum apăruse în prima viziune. Șeful nu acceptă concluzia logică, îi convenea darul, dar nu și explicația. Concluzia băieților nu i se părea supranaturală; ca urmare, refuză împlinirea. Comportamentul său, îl consider arhetipal, nici vorbă să fi fost un gest conștientizat și acceptat logic, l-aș încadra în *persona* – arhetipul social, după explicațiile lui Jung: „Arhetipurile sunt copiile inconștiente ale instinctelor înseși; ele reprezintă modele fundamentale ale comportamentului instinctiv” (C. G. Jung, *În lumea arhetipurilor*, Ed. „Jurnalul literar”, București, 1994, p. 23).

77. Kava neagră

De aseară, bărbații au reluat băutul kavei în nakamal. Poate că plecarea noastră în satul piticilor și lipsa mea peste noapte, au redeschis drumul spre nakamal, însă acum bubuie pământul în urechi când măciuca lovește puternic recipientul cu rădăcini. Munca aceasta o fac băieții, ca un noviciat, o ucenicie, până vor avea și ei dreptul, la 16-17 ani, să bea licoarea spiritelor și să fumeze. Aduc rădăcinile din grădină (kava se plantează, nu se folosește cea care mai crește în sălbăticie, are performanțe reduse), le curăță de noroi, le spală de câteva ori cu multe găleți de apă (ce s-ar întâmpla dacă apa ar trebui adusă de la o oră distanță?). Apoi le taie, le pun într-un recipient și le tot lovesc cu o măciucă, până se mărunțesc. Toarnă apă peste pasta albicioasă, o frământă cu mâinile, trec totul printr-o cârpă mai rară ca o strecurătoare. Zeama, pentru că nu e destul de tare, o trec de câteva ori prin terciul de rădăcini. Cu cât mai multe treceri, cu atât kava devine mai cafenie.

Se vorbește de kava tare, adică de kava neagră, ea ucide. În mit, kava neagră a ucis șarpele din care apoi s-a născut cocotierul, dăruind fructul cel mai important pentru insulari. Astfel de kava a băut căpetenia Roy Mata, înainte de a fi ars, el, cleverul său (vrăjitorul care îndeplinea magiile), ataviul (asistentul), soția lui și cea mai tânără dintre soțiile lui Chief Roy Mata. Legenda circulă de 400 de ani¹¹⁹. Roy Mata a fost un conducător puternic care a reușit pentru o lungă perioadă, începând din 1650 d. Ch., să înființeze un centru politic în nordul insulei Efate, să oprească luptele intertribale și să impună pacea între triburi. A instituit o sărbătoare ceremonială ținută din cinci în cinci ani, numită Natamate. Ca urmare a hegemoniei sale, a fost în mod deosebit respectat

în timpul vieții; moartea acestuia, deși un suicid, este considerată un mare act ceremonial. Se știe că era ales de spirite, condus de ele și, crezând în intrarea sa în rândurile lor după moarte, a ordonat arderea sa de viu. Mormântul, care fusese considerat tabu, a fost deschis de cercetători, și s-au găsit aici osemintele dispuse în două straturi: într-un strat inferior erau scheletele celor cinci amintiți mai sus. Poziția lor relaxată demonstrează că arderea a avut loc după consumul kavei negre care a decompensat activitatea oricărui mușchi. Legenda spune că după o sută de zile de la arderea acestora, zile ceremoniale pentru decesul oricărui șef de trib, groapa a fost acoperită de către cei din clan cu pământ, cu ocazia unei festivități aparte, apoi mormântul a fost pecetluit cu un dans ceremonial. În această a o suta zi, alte aproximativ cincizeci de persoane din clan au acceptat moartea prin ardere, determinați de același scop. Scheletele lor se găsesc în stratul al doilea al sitului. Toți au ars, relaxați de consumul kavei tari, doar o singură femeie, probabil cea care a pus focul, ultima care a murit, a ars de vie. Picioarele ei sunt legate, mâinile – legate de cealaltă parte, trupul contorsionat și craniul poziționat lângă mâini arată că ar fi vrut, în ultima clipă, înainte de a arde, să se salveze.

Țipetele bărbaților din nakamal arată că au consumat deja primul rând de kava. Vorbesc toți deodată, atât de tare cât pot, aud des numele meu, aud România, aud Mario. Se ceartă. Ba nu, râd tare, înseamnă că nu e tensiune, dar nu pot să discern starea de spirit, limbajul apăsător mă derutează. Unii ies, vin, pleacă, aud pași pe lângă căsuță, e întuneric, nu văd nimic. Aprind lanterna, cineva se îndepărtează. Nu mi-e frică de vreun gest nesăbuit din partea lor, aici toți știu totul, nu s-ar putea întâmpla nimic pe ascuns; în plus, am constatat că au o anume demnitate față de musafiri, față de cei care îi ajută, demnitatea

ospitalității, a renumelui unui șef. Poate ideile acestea sunt doar în mintea mea, însă mă simt în siguranță, nu mi-e frică. Mai ales dacă beau kava, bărbații devin total relaxați: după mai multe porții, vocile se domolesc, se mai aude bocănitul loviturilor, dar glasurile lor se răresc și devin toate mai reținute, acum abia se mai aud, sunt prea relaxați ca să mai vorbească; sunt prea decompensați ca să mai poată face orice altceva, se cunosc proprietățile de relaxare musculară pe care le are kava.

[119](#) Datele și fotografiile din situl arheologic apar în Muzeul Centrului Cultural din Port Vila, insula Efate.

78. De la kava, la erotism

Mi se întâmplă frecvent să fiu privită într-un fel anume. Recunosc curiozitatea și pofta în ochii bărbaților, nu știu să disimuleze nicio trăire, poate nici nu-și pun problema c-ar trebui să fie discreți, nu intră în capacitatea lor de a percepe și trăi etica. Privesc direct, fixați, cum privește un animal vânatul ce-i stă sub ochi, cu posesiune, cu dreptul de a-și exercita imaginația. Eu o iau ca atare, știu că nu se va transforma în fapt, nu ține mult și nu e constant. Se întâmplă mai ales în momente când sunt adunați mai mulți, când sunt la oarecare distanță, privind nestingheriți. Imediat ce se apropie și intră în raza contactului cu mine, cel puțin verbal, devin umili, serviabili, conștienți de distanța dintre noi. Îmbrăcați fiind doar în sapsapele e relativ ușor de observat când au erecție, atitudinea lor e lipsită de jenă, nu contează dacă se observă și de către alții. Aici, reacțiile fiziologice sunt trăite cu mai puține fandoseli ca în lumea noastră, „ce se cade și ce nu se cade” urmează alte reguli.

Nu mă afectează în nici un fel, aici lucrurile naturale sunt parcă și mai naturale. Când l-am întrebat pe Maktuan ce se întâmplă când bărbații și femeile au relații extraconjugale, dacă există pedepse sau legi speciale, a spus că nu. Dar că se întâmplă foarte rar. Din cauza posesiunii, am înțeles. Adică simțul proprietății asupra femeilor e foarte puternic, iar dreptul de proprietate e respectat. Nu se ia ce e al altuia. Nici animal, nici produse, nici nevasta. Societatea e restrânsă, s-ar tot discuta în nakamal, ar fi mare rușine, omul s-ar exclude din societate, e complicat și dificil. Atropologii subliniază că în astfel de condiții, o viață în afara clanului, ar fi, practic, imposibilă¹²⁰.

O întrebasesem pe Labo, de exemplu, știind că grădina ei e nesupravegheată, foarte izolată, la peste jumătate de oră de urcat dealul: ce-ar fi dacă ți s-ar fura produsele? Să se fure? întrebă ea, cine să fure? Păi, nu știu, oamenii din satul de sus. Cum să fure, păi ei îmi sunt rude. Nu fură nimeni. Iar dacă îi e foame cuiva, continuă ea, și vrea să ia din grădină, îi dau cu dragă inimă, îi ofer eu, nu trebuie să fure. Dacă a furat cineva, deși nu cred, uite, în acest moment, îl iert, îi ofer tot ce a luat, ca să nu se fi comis un lucru atât de urât, spune în timp ce râde, râde de bucuria acestei idei trăsnite: dăruirea *post factum*. Da, minunat gest, dar acelea sunt rudele ei, tare își mai iubește clanul, gândesc. Dar dacă toți sunt rude cu toți? Peste tot, și aici la fel: cumnați, veri, mătuși, bunici, frați, unchi, rude de sânge sau prin alianță. Cât am fost la akei, am constatat că mai mulți erau veri cu cei din satul nostru; Ateure își luase soție de acolo – o femeie frumoasă, nu foarte mică, aveau patru copii, s-a jucat și ea lovind cu noi baloanele. Își lăsa bebelușul jos și sărea ca o fetișcană după baloane. Când plângea cel mic, îl mai legăna puțin, îi împingea sfârțul în gură, copilul trăgea de două ori, apoi iar – fuga la baloane.

Nu poți să iei ce e al altuia pentru că atunci nici proprietatea ta nu mai e sigură. Pentru soție, cineva a plătit, a răscumpărat-o, deci numai proprietarul are drept asupra ei. Apoi, dacă există kava care oferă plăcere mai mare decât a fi cu nevasta, de ce să te complici seducând nevasta rudelor tale? În *Biblia* bislama la porunca a șaptea, care în română spune scurt: să nu curvești, textul era lung, lung, o perifrază explicativă. Cam așa: să nu te culci în pat cu nevasta unui bărbat ca și cum te-ai culca cu nevasta ta și să nu te culci în pat cu bărbatul care are nevastă ca și cum te-ai culca cu bărbatul tău. De ce o perifrază? Pentru că la ei nu există cuvânt pentru curvie. Nu a intrat în vocabular, nu a fost preluat din niciunul din dialectele care au compus

limba bislama, nu a fost preluat nici din engleză. Ce să demonstreze acest lucru? Ce nu este numit, înseamnă că lipsește? Că acolo nu se întâmplă deloc astfel de situații?

Mario a participat la o consfătuire în care se judeca un caz de sex premarital, descriindu-l:

„Azi a fost în sat un consiliu în care s-au adunat mai mulți oameni din mai multe sate. Aveau de dezbătut un caz în care un tânăr avusese relații sexuale cu o fată și nu erau căsătoriți, fata rămânând însărcinată. Au fost discuții multe. Erau adunați șefii a trei sate, femeii mai cu influență (înaintate în vârstă) și alți bărbați. Femeile celelalte stăteau mai deoparte, iar copiii nu au avut voie.

După ce s-a dat verdictul, au plătit alții pentru tânăr, întrucât acesta nu avea de unde. Unul a dat un porc căruia deja au început să-i dea colții, iar un altul a dat un alt porc mult mai tânăr, căruia încă nu-i ieșiseră colții. S-a hotărât ca fata să se căsătorească cu un bărbat mai de vârsta ei, iar băiatul să se căsătorească cu o fată de vârstă mai apropiată”¹²¹.

În cazul acesta, tinerii erau necăsătoriți, aveau vârste diferite, deși nu reiese care să fi fost mai tânăr, care mai bătrân. Nu rezultă nici de ce nu s-ar fi putut căsători, chiar dacă erau de vârste diferite, că doar am văzut destule căsătorii în care fata era mult mai tânără, dacă așa ar fi fost și aici. Prin deducție, cred că fata este mult mai în vârstă, altfel, de ce interdicția? În cazul de față, problema nu părea relația sexuală consumată, ci sarcina. De ce nu era mai important ca tatăl să crească copilul, chiar dacă avea vârsta mai mică, decât să-i despartă și să întemeieze fiecare alte familii? Sunt întrebări care ar fi fost bine să fie cercetate la momentul oportun.

Am vrut să aflu de la Maliu dacă sunt amănunte speciale legate de o căsnicie. Îmi spuse simplu: acum, tinerii pot să aleagă singuri cu cine vor să se

căsătorească dintre fetele unchilor lor dinspre mamă (aceeași regulă ca pe Tanna, verișoara care egalează schimbul inițial de femei). Deci, o libertate dirijată. Aranjamentele le face șeful de sat și părinții, cu ocazia ceremoniei de pețit (el spune de cerere), are loc plata pentru fată: 3-4 porci, fructe, împletituri și alte bunuri, toate urmând să rămână în familia fetei, la care se adaugă produsele pentru ceremonia în sine a pețitului. Când data nunții este fixată, la ceremonie se suportă, tot de către familia băiatului, cheltuiala altor bunuri. Fata îl urmează pe băiat în satul lui. Întotdeauna are loc un schimb de sat pentru fată, deoarece schimbul inițial a făcut trecerea dintr-o parte în alta.

La kiai, e o regulă interesantă: dacă familia nu are suficiente posibilități să plătească toată dota pentru fată, atunci băiatul se „mărită”, adică rămâne el în satul fetei până la moartea părinților ei, lucrând pentru familia fetei. După decesul lor, poate să-și ducă soția și copiii în satul lui.

În Morokari nu a murit de mult timp nimeni, nimeni nu e bătrân, cel mai bătrân e Maliu, care nu are încă 50 de ani. Când moare cineva, satul devine tabu. Dacă a murit un tânăr, acesta este jelit împreună cu familia timp de o zi, dar dacă e unul în vârstă, jelitul se prelungește în funcție de importanța pe care a avut-o decedatul în societate. Pentru înmormântare, sunt aleși patru tineri din alt sat, persoane care nu au legături de rudenie cu cel mort¹²²; ei sapă groapa, doar ei au voie să atingă trupul neînsuflețit pentru a-l pregăti, a-l căra la groapă, a-l înhuma. Aceștia vor fi plătiți cu îmbelșugare, chiar în exces¹²³, în produse de mâncare și împletituri la care se adaugă kava. Toți cei din sat, pentru 10 zile, mănâncă doar cu ajutorul frunzelor (e ca și cum ar fi toți necurați și ar trebui să se purifice). Frunzele folosite nu sunt pur și simplu aruncate, ci adunate toate într-un coș din bambus, uscate și păstrate acolo pentru doi ani.

Din timp în timp (în zile cu multiplu de 10) se fac ceremonii pentru cel mort, ultima – la o sută de zile. După doi ani, arderea frunzelor uscate se finalizează cu încă o ceremonie, apoi omul poate fi uitat. Unele sărbători (ca cea la care participase și Mario, chiar dacă era conjugată cu ceremonia primei tăieri a părului întâiului născut al viitorului șef de trib) readuc memoria străbunilor și legătura cu ei prin jelania și expunerea problemelor, a nevoilor la poarta arborilor purtați la ceremonie, înainte de dansul ce va dura toată noaptea printre cupele de kava băute de bărbați.

Jelitul diferă de la persoană la persoană. Dacă moare un tânăr, se jelește o săptămână, dacă e unul bătrân, atunci două săptămâni. Tinerii nu au atâta importanță, ei nu știu multe, dar cu cât cineva e mai bătrân, cu atât moartea lui e o pierdere mai mare. Cât de diferit apreciem noi valoarea vieții! Îi plângem mai mult pe tinerii care încă nu și-au trăit viața, regretul pentru ei fiindu-ne mult mai mare. La ei, autoritatea și cantitatea de informație deținută de un om înțelept și dusă în mormânt, e o pierdere ce nu poate fi recuperată; noi, însă, nu mai stocăm informația în creierul oamenilor, de aceea scade și importanța bătrânilor.

Ceremoniile înseamnă sărbători cu mâncare și dansuri, ținute de obicei după lăsarea întunericului. Aceasta e cerința spiritelor. Când nu faci ceva cerut de spirite și greșești în împlinirea tradițiilor, ele se pot supăra rău de tot, spune Selan. Atunci, te pedepsesc și poți deveni bolnav, spiritul trimite semne când e supărat, trebuie să fii atent la tot ce e în jur, peste tot sunt semne de bunăvoință sau de supărare. Atunci trebuie să-l împaci, preotul se roagă pentru cel bolnav, iar dacă omul se face bine, trebuie să-i mulțumească spiritului, ducând daruri preotului mijlocitor. Chiar dacă omul moare, tot trebuie duse daruri, înseamnă că asta a fost voia spiritelor și tu trebuie să te simți mulțumit cu vrerea lor¹²⁴.

[120](#) La fel susține Benoist: „Când mijesc zorii tulburi ai istoriei, solidaritatea tribală reprezenta o necesitate mult mai stringentă decât în zilele noastre. Ea se impunea cu atâta strășnicie, încât faimosul ostracism grec care îl alunga pe om de lângă familia sa, din satul sau din cetatea sa, echivala, practic, cu o condamnare la moarte” (Luc Benoist, *op. cit.*, p. 24-25).

[121](#) Mario, *op. cit.*, p. 54.

[122](#) Dacă pe Tanna, gesturile de înhumare sunt făcute de cei apropiați decedatului, aici la kiai observ că este invers, observație notată la vremea respectivă și de Malinowski: „În anumite părți ale Melaneziei, rudele de sânge trebuie să păstreze o anumită distanță și doar rudele prin alianță performează serviciul mortuar, în timp ce în unele triburi din Australia se respectă ordinea inversă”. (Malinowski, *op. cit.*, p. 68).

[123](#) Acest exces de plată e un fel de expiere pentru vreo vină pe care nu ar mai fi putut s-o mărturisească, s-o repare față de cel decedat; mi-l mai explic ca având corespondentul în „pomana” practică în mediile noastre.

[124](#) Antropologii numesc acest mod de a acționa *cauzalitate mistică*. „tot ce se întâmplă, apare ca efect al influenței forțelor oculte”, ca intervenție a spiritelor. (N. Petrescu, *op. cit.*, p. 345).

79. O zi de muncă

Bărbații au coborât dis-de-dimineată să taie bambus, să-l care aici pentru pereții noilor case. Bambușii cresc departe de sat, oamenii merg kilometri întregi urcând și coborând pante abrupte, ca apoi tot așa să vină înapoi, cu greutatea mare în spate. Femeile au plecat și ele, cară cot la cot cu bărbații, am văzut-o pe Lomi, soția lui Sanmo, cărând o legătură uriașă de frunze verzi de cocos, pentru acoperiș, și-a legat povara cu o liană de frunte, legătura îi apăsa spatele, încovoindu-l. Așa a urcat muntele, cățărându-se de rădăcini și crengi. De ce nu plantează niște bambuși aici la câteva zeci de metri? Se prinde greu bambusul? Nu, doar înfigi bățul în apa măloasă. Nu s-au gândit, dar e mult până crește, argumentează. Cât de mult? În cinci, șase ani ar putea fi folosit pentru construcție. Da, dar dacă nu plantezi, n-ai niciodată, trec cei cinci ani... așa e, însă ei nu se gândesc la viitor, nu au nicio perspectivă în planurile lor.

Vreau să ajut și eu la construcție. Tavi (cine știe, poate se gândește la însurătoare), și-a construit deja structura de rezistență a pereților unei căsuțe. Nu a conceput-o pe platou, locul plat din sat e destul de strâmt, și-a suspendat casa pe niște picioroange, astfel: două picioare sunt pe marginea platoului, celelalte două sunt înfipite în povârniș, iar podeaua suspendată e confecționată din fâșii de bambus, rezistente – spun ei, fragile – mă gândesc eu. Suflă vântul de dedesubt, se vede hăul printre bețe, iar când pășești, dansează covorul cu tine. Lui îi place mult, mie îmi creează un sentiment de nesiguranță. Acum, are de bătut în cuie bârnele care vor susține acoperișul de frunze.

Azi am participat la cea mai zadarnică activitate văzută vreodată de mine. Tavi, pentru că nu știa la ce distanță să pună bârnele, îl chemă pe Sanmo din

vecini, și el își construia o colibă nouă, să-i ceară sfatul. Urmăresc de pe băncuța colibei mele discuția aprinsă, aprecieri de-o parte și de alta, apoi încep măsurătorile cu un băț de bambus. Mă alătur și eu ca să fiu de ajutor, deocamdată tac. Măsoară de câteva ori dinspre stânga casei, face semn la capăt, apoi renunță; îl cheamă pe Maliu, cunoștințele șefului pot rezolva impasul. Maliu ia bățul de bambus și începe măsurarea tot din stânga. Cu unghia, trasează pe bârna transversală niște semne, până ajunge cu bățul în capătul drept al casei. Acum, face măsurătorile invers, dar nu se mai potrivesc semnele, așa că zgârie apăsător cu unghia, ca să se vadă noile semne. La capătul din stânga e nemulțumit, începe din nou să măsoare, dar se încurcă în semne. Dau fuga la colibă, amintindu-mi că am cretă colorată în pungile rămase de la Gabriella și aduc mai multe bucăți. Lumea se adună, le place creta colorată, Maliu ia una albastră și începe măsurătorile. Tot dinspre stânga spre dreapta. Liniile albastre se văd bine pe lemnul alb decojit, dar când revine de la dreapta, aceeași poveste, nu se potrivesc semnele, așa că pune altele alături. Acum e mulțumit, îi explică lui Tavi să bată în cuie la ultimele semne. Și pleacă. Băiatul ia bârna, o fixează, alege cuiul (și le înfipsea în păr, stăteau acolo ca în burete), când să bată, nu mai știe care dintre cele două semne e cel bun. Îl cheamă înapoi pe Maliu, dar nici Maliu nu-și mai amintește. Reia măsurătorile dinspre stânga, apoi dinspre dreapta, îi dau o cretă verde, că altfel se încurcă culorile. Eu tot nu pricep ce e de măsurat. Distanța dintre cele două capele ale casei care trebuie împărțită egal între 8 bârne câte urmează să fie puse? Văd că unele părți sunt lăsate mai mici, altele mai mari, care e logica? Apare Yanpakar și-l întreb despre logica măsurătorii. Mă duce la căsuța cea mai apropiată și-mi arată acoperișul: uite, ei tocmai măsoară să vadă unde cade îmbinarea împletiturii de frunze pentru

acoperiș, pentru că acolo trebuie puse bârne mai rezistente, acolo acoperișul e mai greu, mai ales când e ud, iar celelalte bârne pot fi mai mici, ele nu suportă greutate atât de mare. Era vorba de trei astfel de îmbinări la acoperișul lui Tavi pentru lungimea concepută de el la clădire.

Mă întorc în căsuță să-mi iau centimetrul, îl adusesem pentru măsurarea piticilor, dar mi-a fost jenă să-i pun la măsurătoare, am folosit o nuiă, cum am menționat mai înainte, într-un fel de joacă, discret, iar acasă am măsurat nuiăua. Acum, voi folosi centimetrul la măsurat acoperișul. Maliu se bucură când vede centimetrul, îl ia și începe să măsoare, dar cifrele nu prea au relevanță pentru el. Măsoară iar la stânga, iar la dreapta, pune semne. Aici, Tavi, bate bârna aici, spune bărbatul fără să mai plece de la locul acțiunii! Băiatul ia ciocanul și, din câteva lovituri, fixează lemnul. Apoi, Maliu măsoară pentru următorul: aici, Tavi. Când să-l pună pe al treilea, își dă seama că a greșit. Îi face semn să le scoată, așa că Tavi, cu ajutorul unui lemn scoate cuiele din bârne, le îndreaptă, le bate din nou în altă parte, acolo unde pune șeful degetul. Nu pare să fie bine nici aici, le mai scoate o dată, acum cuiele se tociseră, aveau vârful bont când încercă a treia variantă. Adulții se plictisiseră și au plecat care încotro. Când nici a treia variantă nu fu bună, Maliu ridică din umeri și ne lăasă baltă, Tavi nu se alesese cu nimic din muncă. Rămâne pe altă dată. Băieții nu sunt dezamăgiți, o să le vină inspirația într-o zi mai potrivită, nu rămâne casa neterminată. Când va fi gata? Ce contează, timpul nu se socotește; ca urmare, el nici nu trece!

Privindu-i în felul lor de a gândi, de a acționa, mă întreb și eu: există o mentalitate primitivă? Un fel inferior de a gândi? Antropologul Lévy-Bruhl enumeră trăsăturile specifice gândirii primitivilor: prima trăsătură spune că aceasta e mistică și prelogică, pentru că se călăuzește după experimente mistice și este insensibilă la principiul

contradicției. În al doilea rând, e refractară și impermeabilă la experiența obiectivă sau raționamentul logico-experimental înțeles de cei civilizați; în al treilea rând, este întemeiată pe reprezentarea colectivă, condusă de legea participării, ca urmare, faptic, primitivii confundă ceea ce civilizații disting și deosebesc, ceea ce civilizații identifică (de exemplu, visul e realitate și imaginea este model etc.)¹²⁵. Văd și eu că gândim diferit, dar contextul devenirii noastre este diferit, așa că nu mă las!

Nu pleca, Tavi, facem împreună să iasă bine, îi spun. Nu are încredere, ce știu eu despre casele de kiai? Dar înțelesesem problema. Am măsurat lungimea unei bucăți de acoperiș în funcție de împletitura frunzelor și îmbinarea lor, am măsurat lungimea casei și am împărțit distanțele egale unde trebuia să vină bârna de susținere, lăsând pe margini mai puțin, calculând și terasa din față. Aveam centimetru, puteam jongla în ambele părți, era mult mai simplu matematic, decât experimental – cum îndeplineau ei toate activitățile. Am trasat liniile pe bârna transversală, Tavi tot nu credea, atunci Sanmo i-a făcut semn să asculte cum am zis eu că e bine. Și, ajutați de băieții cocoțați pe acoperiș, am bătut bârnele – toate cele opt dinspre apus.

Gata, am făcut destul, strigă Tavi radios pentru reușită, e destul pentru azi. Nu, nici vorbă, ripostez eu, e abia amiaza, avem mult timp, într-o oră le-ai fixat și dincolo. Nu, nu, refuză Tavi, e chiar destul. Munciseră prea mult pentru ritmul lor. Dar nu l-am lăsat să lenevească, deși tot satul lânzezea. Yanpakar plecase cu câțiva, să repare ceva la țevicele de apă¹²⁶. Până la urmă, am fixat alte șase bârne înspre răsărit, dar ultimele două lipseau. Vor merge săptămâna viitoare în pădure, vor tăia, vor căra, vor decoji... Mă simțeam așa nemulțumită, aș fi vrut să terminăm. Caută încă două, Tavi, te rog, cere împrumut de la Sanmo, are mai multe. Să

vedem acoperișul fixat. Nu! E bine și așa, dădu omul din mână. Nu l-am putut convinge, cine știe când va continua. Luni de zile va adăsta la faza de acum; au început construcțiile pe vremea lui Mario, nici scheletul nu e gata încă; până să mai îmbrace pereții și apoi acoperișul, va trece anul. Dar, cum spuneam, aici timpul nu se contabilizează.

[125](#) Vezi teoria lui Lévy-Bruhl în *Mentalité primitive* apărut în 1922.

Există o mentalitate primitivă? N. Petrescu, argumentând împotriva teoriei mai sus amintite, răspunde: „O asemenea mentalitate există, fără îndoială, după cum există o mentalitate națională, provincială, individuală, profesională etc., fiind determinată de anumite condiții și concepții în mediul și evoluția socială a omului”. Pe lângă aceasta, există fapte esențiale, pe care primitivii știu să le distingă, pe când civilizații trec ușor peste ele, cum ar fi, de exemplu, deosebiri multiple de rudenie. Sau cunoștințele lor extrem de amănunțite privind plantele, frunzele, fazele lor de dezvoltare, ceea ce l-a determinat pe Levi-Strauss să-l numească pe primitiv, un *intelectual*. „Contradicțiile și confuziile pe care Lévy-Bruhl le găsește în modul de gândire al acestor popoare, sunt mai mult aparente decât reale”. (N. Petrescu, *op. cit.*, p. 321 și urm.).

[126](#) Am fost foarte dezamăgită să aflu că, după ce, în Europa fiind, am trimis banii la kiai, cei din satul meu, din gelozie, din cine știe ce sentimente de supremație, au oprit apa pentru unele sate, rămânând să hotărască ei cui să dea din acest dar și cui nu; înțeleg că gândirea și acțiunile lor sunt influențate mai mult decât de dorința de hegemonie, se erijează în a hotărî soarta oamenilor din cine știe ce gând mistic.

80. Lapte de capră

Deși mănânc zilnic taro, cel puțin una dintre mese e, de-acum, îmbogățită, fie cu o mână de orez, fie o felie de pâine; într-o seară, am mâncat felii de nuci de cocos cu miere, Yankapar s-a dus și a cerut miere, cum să-l refuze după atâta bine făcut satului?

Ieri am mâncat ultima chiflă, era mucegăită, am ras mucegaiul și nu am făcut nazuri, era înghițitura de supraviețuire pentru fiecare zi, delicatesa mâncată pe furiș; mai am două lingurițe de gem pentru azi, mâine coborâm muntele.

În timp ce ne bucurăm de munca făcută la construcția căsuței, Tavi îmi spune că iezișorii caprei au murit. Alaltăieri, după întoarcerea din satul piticilor, copiii lui Selan au dat fuga să-mi arate ceva. O capră fătase doi iezi – unul roșcat și celălalt alb, frumoși, cu blana pufoasă. Ne-am jucat o vreme cu ei, mi se păreau cam plăpânzi; eu știam că puii de animale se nasc și după puțină vreme sunt în stare să stea singuri pe picioare. Aceștia nu aveau putere. Îi așezam pe picioare, după câteva secunde li se îndoiau genunchii și cădeau în bot. Erau nostimi, dar slăbuți. De ce au murit, Tavi? Credem că nu au supt lapte, capra era mai sălbatică și nu i-a lăsat să sugă. Cum, au murit de foame? Păi de ce nu a ținut cineva capra să pună iezii la supt? întreb. Băieții ridicară din umeri, păi n-am știut. Ce pierdere, și din ce stupidă delăsare și neatenție. Satul ține capre numai ca o dată pe an să fete, să aibă și ei câteva kilograme de carne pentru o masă, iar când capra fată, nimeni nu-i are grija. Nu se pricep la zootehnie, e clar, dar un pic de simț practic, măcar de dragul propriului stomac, ar trebui să aibă. Nu au grija a nimic, tot ce vine de la sine e bun, dacă nu vine e bine și așa. Îmi venea să-i zgâlțâi un pic să se trezească. Ce-ați

făcut cu iezii? I-am aruncat, nu erau buni de mâncat, au stat mult timp morți. Bine măcar că nu au mâncat mortăciuni, că nu m-aș fi mirat, după supă de pui mort...

Îmi veni o idee, laptele! Tavi, ce faceți acum cu laptele? Capra va avea lapte luni de zile dacă o mulgeți, ați putea să-l mâncați, e foarte gustos laptele de capră, toată lumea mănâncă lapte. Păi laptele de animale e pentru animale, ripostă el, e foarte scârbos, își arată el spre mine fața schimonosită. Nu, e foarte bun, noi toți mâncăm lapte de animale; așa cum voi mâncați carnea lor, la fel de bun e și laptele. Dar noi nu știm cum se poate lua laptele unui animal, ne poți arăta tu? întrebă curios. Fac un exercițiu mental: pot să mulg o capră? N-am mai făcut-o niciodată în viață, dar n-o fi încurcătura lumii, trebuie să pot. Da, haide să mulgem capra.

Vin după mine toți cei care sunt în sat, mergem să mulgem capra sălbatică, care n-a lăsat iezii să sugă. Cer o cană, mi se dă una de tablă, murdară, trec pe la țeava de apă, spăl cana, mă spăl pe mâini, pun un pic de apă în cană, băieții prind capra, nici vorbă de sălbăticie, e tare blândă. Spăl ugerul care e plin cu lapte, trag de țâțe, laptele vine cu ușurință, se aude fâș-fâș în cană, ascultă toți curioși, râd cu țipete, vor să vadă. Le arăt, îi spun și lui Tavi să încerce, reușește și el, acum avem jumătate de cană. Mă opresc și gust puțin, să vadă că nu mă feresc, ci că de fapt e bun. În general, nu mi place gustul laptelui de capră, dar acum mi se păru o minune de gust. Întind cana unuia mai aproape de mine, sare departe, nu vrea să guste; întind cana unei fete, se trage cu țipăt, nu vrea nimeni. Le explic din nou, vreme îndelungată, cât de bun și hrănitor e laptele. Le spun că ei mănâncă șopârle și lilieci, ceea ce nimeni pe pământ nu mănâncă, dar lapte beau toți oamenii și sunt sănătoși; degeaba – ce le pasă lor de restul lumii? Apoi le spun că băiatul meu bea zilnic lapte și a

crescut înalt (arăt cu mâna până unde mă depășește pe mine, ei se miră cu voce tare), atunci parcă Tavi se lasă convins. Ia cana, gustă puțin, învârt în gură, și . . . vai, i se schimonosește chipul, apoi scuipă cu scârbă. Își adună zgomotos secrețiile din gât, scuipă iar și iar, minute întregi scuipă zgomotos, merge la țeava de apă, își clătește gura și continuă să scuipe. Cum să mai vrea cineva să încerce? Trăiesc un moment tragic; ce bine le-ar fi făcut să accepte.

Beau restul laptelui din cană, mi se pare delicios, nu las nicio picătură, întorc cana cu gura în jos să se vadă că e goală. Ei mă privesc cu stupoare, parcă aş bea sânge, nu, parcă aş bea foc, că doar ei, nu cu mult timp în urmă, mai beau sânge de om. Lăsăm capra să pască, ne întoarcem în sat. Nu am reușit să-i conving pe kiai să treacă la alimentația lactată, vor pierde în continuare calorii prețioase, nutrienți care ar schimba starea de fapt, iar caprele își vor păstra pe mai departe bunătatea de lapte doar pentru propriile proenituri.

81. Păduchi și răni

Din timp în timp, chem pe câte unul să mă caute în cap, simt zilnic că-mi umblă ceva prin păr, încep să mă suspectez că am o problemă psihică, deoarece niciodată nu se găsește nimic. Azi s-a uitat și Masala, tot nimic!

Pe banca nakamalului, membrii familiei preotului stau în șir la despăducheat: tatăl, fetele – una după alta, a intrat în rând și Matua. E un gest de socializare. Când vreunul nu are ce face, numai ce vezi că începe să ia la control șuvițele de păr ale celui mai apropiat cap aflat în zonă, le mută dintr-o parte în alta, trage de-a lungul firului, apoi sparge mica vietate între degete. Vetafui se luptă cu una dintre surori care nu stă destul de liniștită la despăducheat. Îi mai trage câte-o scatoalcă în cap, micuța se smiorcăie, dar se lasă curățată. Cred că are colonii întregi în blana părului, după viteza cu care Vetafui le găsește, le sparge între dinți și apoi le scuipă zgomotos. Cea mică are o rană la un deget, e atât de infectată, că parcă i s-a scurtat degetul. Am tratat-o cu sârg săptămâna asta, voiam să-i salvez degetelul, se pare că de-acum, puroiul se retrage. În schimb, am eu trei răni urâte, două pulsează deja, simt cum colectează, oricât de atent m-am tratat. Am mers tot timpul prin apă, poate că acolo mișună tot felul de bacterii, nu poate fi vorba doar de muște, cum zicea Mario, că nu am avut rănila la vedere¹²⁷. În timp ce construiam casa lui Tavi, m-am rănit și azi cu o crenguță de bambus ieșită din podea, fâșiile din bambus sunt atât de tăioase, încât oricât te-ai feri, tot o pățești. Va deveni o rană urâtă, cu mult puroi, încât voi șchiopăta, încălțată fiind în zilele petrecute în Australia, unguentele și tratamentul nu mă vor ajuta.

[127](#) Nu am scăpat de infecții decât după o lună, în țară, după tratament cu antibiotice prescrise în funcție de antibiograma de pe frotiu. Analizele au arătat că era un banal stafilococ, nimic exotic, dar mediul neigienic și continuu umed, a întreținut dezvoltarea lor.

82. Dansul originilor triburilor de kiai

În fiecare zi mi se promitea dansul kiaiilor, în fiecare zi se amâna, o vreme argumentându-se cu ploaia, iar după ce ploile se opriă, argumentându-se cu ridicarea umerilor. Până la urmă, am bănuir că e ceva legat de spirite. Părea că există o frică anume care îi oprea de la a trece la fapte. Nu am să cobor de pe munte fără să fi înregistrat dansul vostru, le spuneam zi de zi, nici Gabriella cu Mick n-au văzut dansul vostru. Știu că nu s-a întâmplat să aveți vreo ceremonie, așa cum era când a fost Mario, spune-mi Maliu, de ce nu dansați? Vor veni spiritele, nu putem dansa oricând, spuse el într-un târziu. Ceremoniile se fac doar atunci când e vremea lor, când spiritele ni le cer. Dacă vom dansa, ei vor veni. Când vor veni?, întreb curioasă, Maliu, în timpul dansului? Uneori da, alteori mai târziu, dar cel târziu după două zile vor veni sigur. Acum înțeleg amânarea, înțeleg de ce vor dansa doar azi. Să nu mai fiu aici când vor veni ele.

E ultima seară. M-au *izolat* în colibă până se pregătesc. Acum stau și pândesc eu printre crengile de bambus. Fetele au plecat în pădure să culeagă frunze de ngaria. Bărbații și-au luat sapsapele noi, dintre cârpele aduse în saci, apar unul după altul înflorați, cu crenguțe agățate de brâu ca ornament. Au adus și tuburile din bambus, pentru a-și acompania cântecul. Maliu vine și mă invită să ies. Are o atitudine foarte oficială. El nu dansează, am văzut că înainte avusese pe mână brățara de os cu o pipă veche agățată de ea, acum osul e pe mâna lui Tăpa, și-a transferat autoritatea dansului către altul, nu vrea să fie el cel care conduce. Nu dansează nici Selan, doar ceilalți. Poate în felul acesta păcălesc spiritele – că n-ar fi un ceremonial, ci doar o repetiție oarecare?

Din fața nakamalului, au rostogolit platforma de lemn pe care lovesc bețele când grupul de cântăreți va urca pe ea. Înainte de a începe, Sanmo, pășind pe platformă, prezintă în cuvinte rostul acestui act. Vorbește îndelung, nimeni nu-l ascultă, pare că nu vorbește nimănui, ci împlinește un gest premergător actului ce urmează a fi performat. Când îi întreb ce spune bărbatul, mi se spune că vorbește despre dans, dar ce anume spune despre dans? Ridică din umeri, nici Yanpakar nu mi-a putut traduce, era în dialectul kiai. Sanmo are un sapsapele roșu aprins, care contrastează cu pielea lui întunecată, are crenguțe verzi agățate de șold, e pitoresc acolo vorbind de unul singur în înserarea ce sta să coboare sub norii întunecați, apăsați de atâta povară de apă.

Observ bucuria satului, copiii sunt neastâmpărați în alergarea lor, așteptând să înceapă; ca și pe Tanna, copiii sunt prezenți în toate activitățile ceremoniale, ei îi imită pe adulți, astfel iau parte la toate trăirile tribului. S-a delimitat spațiul dansului, s-a trasat un cerc oarecare în jurul platformei din lemn cu frunzele de ngaria înfipite în pământ, nimeni nu are voie să iasă din spațiul desemnat.

Începe un cântec greoi, întunecat, în bătaia ritmică a bețelor de bambus, Tăpa duce sunetul mai adânc decât Sanmo; astă-seară el poartă brățara de os a șefului. Cei care nu cântă – femei, tineri și copii – încep mersul ritmic în jurul platformei, înconjoară cântăreții de zeci de ori; Jonah m-a invitat să vin să dansez cu ei; nu, Jonah, eu nu cunosc dansul vostru; nu trebuie să știi, mergi doar în jurul bărbaților, nu cânți, nu spui nimic, așa mergem noi. Și loveau pământul pas cu pas într-un dans arhaic, fără elemente pitorești, fără vreo schimbare în stilul cântecului, în ritm sau mișcare, aceeași rotire zeci de minute la rând. Mario notase că așa s-a întâmplat să danseze la ceremonia akeilor, întreaga noapte.

Era dansul originilor, puțini oameni albi au fost martori ai acestor dansuri, ele sunt executate doar cu ocazia ceremoniilor, dar lui Maliu îi fusese rușine să mă lase să plec fără ceea ce-i promisese lui Mick că-mi va arăta: satele de pitici, dansul lor și să-mi răspundă la întrebările care mă interesau. Pentru că nici Maliu și nici altcineva nu mi-a putut explica ce înseamnă acest dans al originilor clanului, dacă mitul s-a pierdut și nu mai știau semnificația gesturilor, am încercat eu să găsesc niște explicații ale dansului. „Pentru a deveni concret și eficient, mitul are nevoie de reprezentarea lui în cult. În timpul unor mari sărbători, evenimentul Creației era reprodus în multe triburi, ca dramă rituală”, scrie Eliade despre miturile melaneziene¹²⁸. Așa deci, oamenii aceștia nu mai știu mitul și semnificația, cunosc doar ritualul și cultul. Îmi explic astfel: platforma de lemn este rotund-ovoidală, cu un orificiu la mijloc, seamănă cu o vulvă. Urcau pe ea doar anumiți bărbați, cei importanți, care conduceau sărbătoarea prin cântec, cei care, într-un fel, reprezentau procrearea. Loveau cu tuburi mari din bambus (simbol falic) rotundul lemnului, iar în jur se învârteau ceilalți bărbați, femeile, copiii, tot clanul – progeniturile acestei uniri. Același model de platformă de lemn era și la sărbătoarea akeilor; în Morokari, platforma aparținea nakamalului, chiar dacă nu era adăpostit înăuntru, ci rezemat de peretele exterior. Ritul originilor are, în mod evident, o explicație sexuală¹²⁹.

Ești mulțumită de informații? mă întrebă Yanpakar când să ne pregătim de întoarcere. Nu, aş fi vrut mult mai multe mituri, dar ei le-au uitat, nu-și cunosc miturile, nu cunosc semnificația gesturilor în ceremoniile lor, nu cunosc înțelesul credințelor¹³⁰.

De unde vine numele de *kiai*, l-am întrebat pe Maliu zilele trecute. Ridică din umeri, nu știa. Dar ai măcar vreo poveste care să arate de unde se

trage tribul vostru? Da, este o poveste despre care spuneau bătrânii că descrie momentul în care kiai au devenit liberi. Iată povestea:

Wantevelia era un spirit¹³¹ foarte puternic, șiret și mincinos. Când locuitorii satului mergeau să muncească în pădure sau să pescuiască pe mare, diavolul fura mâncarea, mai ales laplap-ul din colibe, o căra la el acasă și o mânca pe toată. Era foarte isteț, nimeni nu-l putea prinde, căci scăpa întotdeauna. Odată, când copiii au rămas în sat, l-au văzut. El se prinse să se joace cu ei, mâncară împreună, apoi dispăru. Când părinții au revenit, copiii l-au putut descrie: părea că ar fi o ființă mare, alungită, bătrână, cu păr și barbă lungă, era urât, dar simpatic. Părinții au știut că e spirit rău, așa că au făcut un plan să-l prindă.

Când părinții au plecat iarăși în pădure, copiii și-au pus în păr flori roșii de nakafika. Aceste flori pot colora firele de păr, așa că venind din nou în sat, dorind și Wantevelia să aibă părul roșu, le-a cerut copiilor să-i vopsească părul lung și alb. Atunci copiii l-au așezat sub nabanga, tocmai acela de la capătul satului Morokari (aici Maliu, în timp ce povestea, îmi arată cu mâna întinsă direcția de unde pot zări banianul), care crește de foarte mulți ani, încât nimeni nu-i mai știe începutul. Copiii, ca în joacă, au împletit părul lung al lui Wantevelia printre rădăcinile aeriene ale arborelui nabanga, le-au încâlcit printre crengi, simulând că îl colorează și-l umplu cu flori roșii, așa că demonul nu s-a mai putut desprinde de copac, iar pentru siguranță, i-au turnat apă fierbinte în cap așteptând întoarcerea adulților. Aceștia l-au găsit neputincios sub banian și l-au ucis. Spiritul îi ținuse captiv multă vreme, abia după moartea lui, kiai au devenit liberi și puternici.

În timp ce povestea, auzindu-l vorbind, fac o corelație între verbul a ucide și substantivul kiai. Îl întreb pe Maliu dacă e potrivit ce gândesc; da, recunoaște și el descoperirea: denumirea tribului

kiai are rădăcina din verbul na kia: a ucide; Wantevelia este considerat strămoșul tribului, chiar dacă pare paradoxal, deoarece a fost ucis, iar dacă în timpul vieții fusese un dușman, acum este respectat ca strămoș. Uciderea lui a eliberat tribul.

Aș fi vrut să aflu și povestea de proveniență a akeilor, dar nu o știau, poate în alte sate aș fi aflat mai multe. Șeful cel bătrân era prea puțin accesibil, ca să pot sta de vorbă cu el. Aș fi vrut, mai ales, să-mi spună povestea înălțimii lor reduse, sigur au o astfel de poveste, pentru orice amănunt există o legendă, darmite pentru unul care reprezintă caracteristica tribului, dar mi-a fost jenă, părea că nu le place să vorbească despre asta. Cum nu le place să vorbească despre canibalism, deși știu că kiai, și cei de la munte în general, au fost multă vreme canibali.

E seară, mi-e foame, mai exact – mi-e foarte foame, am să înghit orice mi se va da. Aseară am intrat în coliba de jos a lui Maliu (acolo nu pătrundeam decât dacă eram invitată). Am fost chemată să văd cum se fierb sarmalele în bețe de bambus (înveleau același taro de fiecare zi în aceleași frunze de varză, gustul nu diferea de mâncarea cotidiană, doar aspectul era altul) și am văzut cum într-un colț băieții frământă pâine. Jonah și Tavi erau conducătorii operațiunii, dar mai mulți adolescenți stăteau aplecați până la coate în cocă și făină: da, confirmă ei, frământă coca pentru pâine. Mi-au explicat cum se face, mi-au mărturisit că tinerii sunt cei care fac treaba asta, femeile doar așază pâinicile în cuptoraș, pietrele erau deja în foc pentru a se înfierbânta. Cuptorul se află în coliba șefului, se face pâine doar când spune el. Mai era niște făină în sacul cărat din primele zile. M-am bucurat, înseamnă că voi primi și eu o bucată.

Azi toată ziua am așteptat bucata de pâine: poate după ce muncim la construcția colibelor, poate după dans, poate la cina de despărțire, dar nu s-a

întâmpilat nimic. Am mâncat pentru ultima dată taro fiert, am reușit să înghit destul de mult, deoarece în salata opărită au pus o conservă de pește, am recunoscut gustul conservelor din bagajul meu. O conservă pentru tot clanul era puțin, dar măcar schimbă gustul frunzelor fleșcăite, deși era atât de sărată mâncarea, cum nu mai mâncasem la ei. Ieri, când să înghit taro, pentru că nu mai aveam salivă, am cerut un pic de sare pentru gust. Văzând că ar putea fi mai bun așa, azi au pus sare, dar au exagerat. Ei nu știu să dozeze cantitățile. Spunea și Gabriella să am grijă când gătesc, să nu pună prea multă vegeta (adusesem un kilogram), ei pun cu pumnul crezând că cu cât mai multă, cu atât mai bună e mâncarea, așa că toarnă jumătate din borcan, dacă nu sunt atentă. Dar vegeta dispăruse, nu am putut să-i ajut în acest sens.

Da, am mâncat ultima cină din taro fiert, azi e ultima noapte pe muntele kiailor, mi-e dor de casă, mi-e dor să stau pur și simplu lângă ai mei și să-i privesc, să mă bucur că există, o să mă bucur de simplitatea vieții fără ca, o vreme, să-mi mai doresc să călătoresc. O să gătesc mâncăruri care să ne bucure papilele gustative, la mama o să mănânc sarmale adevărate, o să lenevesc în patul moale, o să fac baie în apă caldă, o să port haine moi, curate și pantofi cu toc. Îmi scria Gabriella, într-un e-mail, că după patru luni de ședere în Vanuatu, i s-a făcut dor să se plimbe într-un mall îmbrăcată elegant și cu tocuri înalte. Trăiesc exact acest dor, deși, Doamne, nu a trecut decât circa o lună, dar aici timpul e dilatat, am trăit zilele astea pe munte o perioadă de timp ce echivalează, acasă, cu luni de zile. Am senzația că am plecat de acasă de cel puțin o jumătate de an; chiar fără formulele lui Einstein, acum știu cât de relativ e timpul, cum viteza și timpul sunt în relație directă. Lentoarea de aici, prelungește orele făcându-le să pară zile

întregi, ca în copilărie, când o zi se termina după o săptămână, iar o vară era cât jumătate viața.

Deși văd cât de ternă și grea e viața de aici, văd și blestemata de lene care face ca omul să se târască de pe o bancă pe alta, dintr-o colibă în alta, fără să i se prindă munca de mână. Femeile nu fac nimic ore în șir, doar își mută trupul cu copilul în brațe, într-o altă poziție, ca apoi, timp de jumătate de ceas, să nu se mai miște deloc; eventual, doar gura să le sporovăiască fără întrerupere. Zile în șir nu se merge la grădină, nu se taie lemne, copaci, frunze, nu se construiește, nu se aranjează nimic, iar hainele nu trebuie spălate: când vine seara, frunzele de ngaria sunt veștede deja și sunt lepădate; dimineața, alte frunze culese din copac vor acoperi zona genitală. Cât timp sunt proaspete, frunzele fac ca mersul să fie legănat, fesele par mai mari și mai rotunjite, șoldurile sunt lăsate libere. Tocmai de aceea se poartă frunze și sub eventuale haine, ca să dea bazinului rotunjime. Când voi pleca, femeile vor reveni la ținuta lejeră, fără haine, știu că unele au purtat îmbrăcăminte doar pentru a-mi onora prezența. Bărbații n-au nicio treabă cu asta, sapsapelele lor nu știu când se spală, nu am văzut nici unul atârând pe vreo sfoară la uscat; dar ei trec adesea prin ape: atunci se spală și pielea și cârpa ce acoperă pubisul. Viața lor ar putea fi mai bună, acum au avut de unde să învețe, dar e mai simplu să nu schimbi nimic, efortul de schimbare presupune muncă. E mai simplu să mănânci dintr-o singură oală, altfel trebuie să speli vasele.

Simplitatea vieții lor se exteriorizează mai ales prin sărăcia de reacții emoționale: nu se puteau manifesta decât prin râs sau prin plâns. Fie că erau nervoși, că erau supărați, triști, speriați, bolnavi, sau veseli, ei râdeau tot timpul. Puteai să le ghicești stările trăite, doar citind de pe trăsăturile feței, deoarece manifestarea era aceeași: de la râsul dulce până la cel isteric, țipăt, hăulit, că nu mai

știi dacă hohotele sunt de râs sau au dat deja în plâns. Când se îmbolnăvise băiatul lui Selan, o auzeai pe Vekarai trecând prin sat și râzând tare. Izbucnea copilul în plâns, ea râdea mai tare; dacă vorbeam cu ea cum să-l trateze, ea râdea. Îi vedeam emoția și nesiguranța pe față, de-acum râsul ei nu mă mai păcălea, știam că râde din cauza emoțiilor puternice. Câteva zile mai târziu, când copilul se vindecase, femeia râdea pentru că de-acum voia să-l înțarce și câteva zile căută să se ascundă, băiatul stătu mai mult în brațele tatălui, dar urla ore în șir cât îl ținea gura. Îmi venea mie să intervin, mi se părea că nu-l mai pot auzi cum se îneacă de sughițuri, într-o deznădejde soră cu disperarea. Credeam că e vorba tot de boală. Selan râdea. Apoi Vekarai mi-a explicat, mai mult prin semne, că vrea să-l despartă de sân. Nu mi-a spus de ce. Copiii sug vreme de ani de zile, hrana fiind nediversificată, pot să fie alăptați la sân mult timp, nu știu de ce l-ar dori înțărcat, e destul de mic și plăpând, numai dacă nu e iarăși însărcinată, așa mi-am explicat; are burta mare de tot, dar credeam că de la nașteri. În toate zilele în care copilul plângea, Vekarai și Selan râdeau.

De câteva minute, greierii verzi și-au încheiat cântecul strident al înnoptării. E ultimul lor cântec pentru mine, în oraș se aud prea stins. Le-am mulțumit în gând, zâmbind înserării ca unui concert perfect interpretat.

Acum, în timp ce scriu în colibă (am mâncat, dar mi-e încă foame), aud râsul lui Vekarai, coliba lor e cea mai apropiată de căsuța mea. În nakamal au început bufniturile, se pisează iar kava. Vor discuta tot ce s-a întâmplat azi, tot ce am zis, tot ce am făcut, cum am reacționat, vor discuta dansul, Jonah le povestește tuturor cum am făcut poze și l-am luat de după umăr, povestește unde mi-am pus mâna și cum l-am atins, am văzut cum l-a impresionat îmbrățișarea mea¹³². Dar un gest de

acest gen, uite, e motiv de discuție pentru timp îndelungat.

Azi am văzut cum sunt respinse atingerile între cei de sex opus. Tafui, apropiindu-se de grupul în care povesteam cu câțiva dintre ei, se plecă peste Masala, soția lui, sprijinindu-se de umerii ei. Femeia strigă cu ciudă la el, luă mâinile bărbatului și le aruncă de pe ea cu un gest atât de violent, țipând, încât ochii mei măriți de surpriză l-au făcut pe Tafui să se simtă umilit. Poate că gestul femeii era unul normal, dar reacția mea a declanșat în ochii bărbatului rușinea. Râse, așa cum se procedează ori de câte ori trebuie eliberată emoția negativă.

Aud numele meu rostit în nakamal, țipă toți, e vremea să încerc să adorm, măcar câteva ore, mâine devreme începe drumul înapoi. E ultima noapte în sălbăticia vanuateză. Îmi amintesc iarăși de observațiile lui Gauguin privind îndelungata tăcere a tahitienilor, gesturile lor încete, fețele încremenite în lene. El scrie într-o scrisoare către soția sa, Mette, care trăia la Copenhaga: „Mereu aceeași liniște. Înțeleg de ce acești indivizi pot să rămână ore, zile întregi, așezați fără să rostească un cuvânt, privind cerul cu melancolie. Simt că toate acestea mă vor copleși”.¹³³ Există o singură diferență față de ceea ce a trăit artistul „barbarizat”: aici se vorbește neașteptat de mult, ca o invazie de cuvinte. Adorm în potopul de vorbe, parcă mă scufund înecându-mă în ploaia de propoziții; visez că mă bălăcesc în marea de cuvinte, coliba e legănată pe valurile lor asurzitoare de-acum, că mă îneacă – agresive și rele, că gurile vorbind stau tot mai aproape de mine, mă ating umed, îmi ridică și-mi frământă trupul posedându-l, că fețele acelea mă torturează râzând, nu mă pot desprinde, nu mă pot trezi; ba oameni, ba spirite se luptă cu mine, se războiesc cu urechile mele amplificând sunetele țiutor, știu că dorm și că ar trebui să mă trezesc ca să scap, dar în

același timp mi-e frică să nu fie realitate¹³⁴. Apoi, dintr-odată, se făcu liniște. M-am trezit, ei plecau din nakamal târșind pașii în șlapii rupți, unii – desculți: tăceau decompensați, chiar și adolescenții – deși nu băuseră – tăceau din solidaritate pentru momentul înfrățirii cu spiritele și natura; ar fi putut bea și ei, cine ar mai ști cele întâmplare, dar tabuurile au marea forță de a-l reține pe fiecare de la gesturi nepermise. Va veni momentul de glorie când fiecare nou bărbat o va putea face, intrând astfel în rândul adulților, nu merită să strice în mod ieftin momentul.

Am așteptat până nu s-a mai auzit niciun pas, mi s-au liniștit și bătăile inimii speriate, nu m-am ridicat să verific ceasul, nu conta că mai e prea puțin timp de dormit, de-acum multe din cele întâmplare pe munte începeau să devină istorie. Făceam parte și eu din istoria lor, cum ei vor face parte, întreaga mea viață, din istoria mea. Trebuia să-i iubesc măcar pentru atât. Am adormit zâmbind.

¹²⁸ Vezi Mircea Eliade, *op. cit.*, p.155.

¹²⁹ Eliade mai vorbește despre aceste ceremonii care reiterează timpul paradisiac, ca fiind cele care leagă ființa tribului de vremea imemorială din care au căzut, pierzându-se belșugul, legătura nemijlocită cu Paradisul și având loc căderea în sexualitate. (Vezi Mircea Eliade, *Mituri, vise și mistere*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2008, p. 35-38)

¹³⁰ Religiile tribale sunt pierdute în mare parte. Eliade încearcă o explicație: „Timpul a fost prea scurt, numărul triburilor prea mare, numărul cercetărilor precedente prea mic, iar transformarea culturală s-a petrecut prea repede, așa încât multe tradiții erau deja uitate sau distruse în momentul în care a început cercetarea lor” (Mircea Eliade, *Istoria credințelor...* p. 153).

¹³¹ *Demon, diavol* – după traducerea lui Yanpakar. Foarte multe mituri care au spirite, ființe supranaturale ca personaje, sunt acum traduse cu denumirea de demoni, expresie pătrunsă ca influență a creștinismului, în limbajul nostru nu au o altă expresie care să fie

mulțumitoare pentru ceea ce vor ei să exprime; e vorba despre un spirit rău. Am evitat folosirea termenului de *demoni* și *diavol*, deoarece e clar o infuzie de cultură străină, diavolul este personaj tipic aparținând marilor religii monoteiste.

[132](#) Știam că cei de pe munte sunt și mai săraci în manifestarea afecțiunii. Când Mick și Gabriella au plecat din Vanuatu, au invitat pe câțiva în oraș, plătindu-le transportul, ca să vină să-și ia rămas bun, știind că ei nu mai au timp să urce muntele. Când să plece, Mick și-a desfăcut brațele ca să-i îmbrățișeze. Omul care urma să fie îmbrățișat a crezut că e vorba de trântă, l-a luat în brațe voind să-și măsoare forțele, dar acum brațele însemnau altceva. Cei din spate, în șir, își desfăceau mâinile încercând să imite gestul până le venea rândul. Erau uimiți de acest gest de despărțire. Apoi afară, privind în urma lor cum pleacă, Mick văzu că s-au oprit în drum și au început să se îmbrățișeze, să repete gestul între ei, ca și cum ar vrea să nu uite ceea ce tocmai au învățat.

[133](#) Françoise Cachin, *op. cit.*, p.121.

[134](#) Când Yanpakar, a doua zi, văzându-mă obosită și nedormită, mă întreabă ce-am visat, am evitat să-i spun, amintindu-mi că unele triburi de primitivi, nefăcând diferența dintre realitate și vis, caută cu tot dinadinsul să împlinească visul; acesta fiind un oracol, se simt obligați sau privilegiați să-l traducă în fapte. Îmi amintesc cum N. Petrescu povestește despre triburile din Kamceatka, că dacă un bărbat dorește favorurile unei fete, e de ajuns să-i spună că le-a avut în vis, iar fata nu va refuza. (Vezi N. Petrescu, *op. cit.*, p. 343). Amintindu-mi ce mare importanță se acordă viselor și printre kiai, că visele lui Selan au schimbat fața satului, au schimbat atitudinea întregului trib de pe munte, realizez că e mai bine să nu știe ce am visat azi-noapte.

83. Drumul înapoi

M-a trezit prezența lui Maliu. Ședea pe bancă, așteptând. Am început să strâng lucrurile pe care le voi lua cu mine: aproape nimic, aparatura tehnică, notițele și hainele de schimb când voi trece râurile, ca din Namoru să merg uscată în oraș. Chiar și hainele ude am să le trimit înapoi printr-unul dintre băieții care vor coborî ca să ne conducă.

Nu știu nici azi cum am fost privită în tot acest timp: simțeam atenția și gingășia lor tandră, grija de a-mi fi bine, alternând cu ostilitate fățișă. Aveau nevoie de lucrurile mele mai mult decât de mine, e clar, așteptau să plec cât de iute pentru a le rămâne lor.

Într-o zi, când Sanmo, trecând prin colibă (treceau toți când aveau chef, ca pe un domeniu public!), văzu un cuțit de vânătoare și își exprimă cu voce tare, printr-o serie de interjecții și onomatopee, plăcerea deținerii unui astfel de obiect, i-am spus simplu că poate să-l ia, mie nu mi-e de folos, oricum le va rămâne lor totul. Omul luă iute cuțitul, ieși fericit, dar Maliu îmi atrase din nou atenția să nu dau nimic, dar absolut nimic din colibă, fără să hotărască el cui.

Așa că în dimineața asta sunt sigură că stă aici la ușă, pentru ca nu cumva să dau din lucrurile mele cuiva din sat. Pixul cu beculeț, cu care mi-am scris însemnările zilnice, am să i-l dau lui Jonah, dincolo de opreliștile tatălui său, dar aș vrea să-i dau șlapii lui Femaroi, fata cea mare a lui Sanmo. Într-o zi, în timp ce lucram la casa tatălui ei curățind fâșiile de bambus pentru ca acestea să devină suportul frunzelor de acoperiș, fata voi să-mi ofere un dar. Îmi tot vorbea cu cuvintele acelea repezi și rostogolite, dar nu pricepeam, apoi îmi luă mâna și mă întrebă despre inele: i-am explicat ce înseamnă verigheta, că e semnul că sunt legată

de cineva; era foarte mirată, atunci își scoase de pe deget singurul inel, din tinichea coclită, și mi-l dădu cu emoție. Fetele se împodobeau cu mărgele, brățări și cu tot felul de mărunțișuri colorate, foarte valoroase pentru ele, iar Femaroi renunța la singurul ei inel. Voia să-mi spună că de acum mă leagă de ea, așa cum eu eram legată de soțul meu prin simbolul verighetei. M-a emoționat gestul și simplitatea gândului în profunzimea lui. Într-un fel, mă logodea cu ea, mă logodea cu primitivii clanului ei, îmi dăruia un semn despre a cărui însemnătate abia acum pricepuse. Nu puteam refuza, deși știam că inelul, în sine, pentru ea putea avea o mare valoare, pentru mine nu era valoros, dar gestul era nemaîntâlnit. L-am pus pe deget, fata râdea emoționată. Mi-a privit o vreme degetul împodobit cu inelul ei, apoi s-a dus la părinți să le spună ce făcuse. Veni Sanmo și Lomi să-mi vadă degetul inelat, fata dădea explicații îndelungate, râdeau și ei de bucurie, apoi merse la Maliu și-i relată și lui, spuse pe rând întregului sat, veniră după aceea mulți dintre ei să vadă cu ochii lor cum fata mă logodise cu ea. Acum voiam și eu să-i dau ceva, era tot timpul desculță, i-am promis șlapii. A dat din cap acceptând, îi va primi la plecarea mea.

Ies în fața colibei și-i spun lui Maliu că sunt gata, totul e al lor, de-acum. Dau mâna cu el a înțelegere. Apoi, iau șlapii și-i spun să-i dea Femaroiei în locul inelului. Trebuie să-mi țin promisiunea. Șeful dă din cap într-un gest ridicat, cu un *ʔ* pe buze, care la noi înseamnă *nu*, dar care aici e *da*. Nu sunt sigură de gest, afirmația lor nu e datul nostru afirmativ din cap mișcând în sus și în jos, nimeni nu spune *da* astfel, e ca o ridicare a bărbiei care ar însemna un fel de *ce vrei?*, așa că, nesigură, repet dorința mea pe un ton mai vehement. Răspunde la fel. Sper că e afirmație, pentru că eu cobor de pe munte cu inelul fetei pe deget. Întoarsă în civilizație, multă vreme nu am putut să dau jos inelul de pe deget, deși se oxidase,

dar mi se părea că aş avorta viaţa lor legată de viaţa mea, mi se părea că i-aş trăda dacă aş renunţa să-l port. Mi se înnegrise pielea şi eu continuam să port inelul primit pe munte.

Maliu a stat nemişcat pe bancă până am ieşit definitiv, aştepta să-i dau cheia lacătului; aş fi vrut să-i ofer lui Vekarai câte ceva din lucrurile mele, îmi era dragă femeia aceea, dar acum nu mai puteam, nu puteam să subminez autoritatea lui Maliu, până la urmă fusese kiaiul care m-a înţeles cel mai bine, cu care am vorbit cele mai multe lucruri, ne descoperisem limbajul comun, îi pricepusem trăirile, mă primise în satul lui. Deşi, ideologic, aş fi fost mai aproape de Selan, am înţeles melancolia pe care o trăia Maliu, povara ce atârna pe umerii lui, povara clanului cu tradiţiile lui versus sfâşierea unui nou care venea vrând-nevrând, dorit şi nedorit în acelaşi timp.

Era devreme, soarele era ascuns în negurile muntelui, dar piscurile se vedeau clare în dimineaţa ce promitea vreme bună. Cerul se întunecase la orizont, toate pozele făcute pe munte sunt apăsătoare. În faţa nakamalului, mă aştepta satul întreg zgribulit. Erau prezenţi toţi, ca să-şi ia rămas bun. Dau mâna cu toţii, pe Vekarai şi Veure le îmbrăţişez, le strâng în braţe, dar ele nu răspund cu îmbrăţişare, nu ştiu s-o facă, îl îmbrăţişez şi pe Jonah (îi strecur pixul cu beculeţ), apoi pe fetele lui Selan. Stau inerte, când le ating. Pornim. Vekarai mă urmează îndeaproape, râde, apoi râsul ei devine isteric, tânguit, hohotit. Mă uit la faţa ei, oare plânge? *Sorry*, Hanna, îmi repetă, râde jelind, *sorry*, Hanna, şi-i aud acest *sorry* până cobor panta de pe platoul satului, râde tare, râd şi ceilalţi, e ca o înmormântare cu hohote de râs, îmi sună foarte ciudat, *sorry*, Hanna, râde Vekarai şi burta mare, sâni mari i se scutură sub cârpa albastră, jegoasă, cu care am văzut-o gătită de când am urcat muntele. Faţa ei rotundă îmi va rămâne multă

vreme înaintea ochilor, amintindu-mi de ultimele sunete ale satului Morokari: sorry, Hanna, sorry.

Este o splendidă zi cu soare, până la urmă, fără nori, fără ploaie, fără vânt. Trecem râurile. Mie mi-e foame. Când mi-am luat pantalonii, a trebuit să strâng cureaua cu două orificii în plus, slăbisem câteva kilograme, dar sunt fericită că am trăit printre kiai supraviețuind doar cu ceea ce trăiesc și ei. Dimineața nu am fost serviți cu nimic, așteptăm în Namoru o mașină care să ne ducă în oraș, e deja amiază. Ce vom face primul lucru când ajungem în oraș? Vom mânca sandvișuri din chifle proaspete cu unt și ouă fierte de la magazinul chinezilor, stabilim cu Yanpakar salivând, eu aș vrea și cașcaval, dar nu există pe întreaga insulă. Voi cumpăra fructe, ananasul stă în grămezi pe marginea drumului; la piață, papaia sunt uriașe, cât pepenii.

84. Religie și canibali. Freamătul plecării

Privim spre muntele Patunmailu. E plin de nori întunecați, probabil plouă. Aici e altă lume, soare, cald, spiritele pare că au rămas acolo să-și continue războiul.

Nu vine niciun camion, așteptăm tot mai sfârșiți. Nu am dormit prea bine azi-noapte, pentru că bufniturile erau prea mari ca să reușesc să adorm, kava i-a făcut prea gălăgioși pentru a fi atenți vizavi de nevoia mea de somn – i-am spus lui Yanpakar când m-a văzut că pic de somn, așteptând camioneta spre oraș. Eram flămândă și nedormită de o sută de ani, se acumulase atâta oboseală – după ce în mare parte nu făcusem nimic toate zilele cât locuisem pe munte – de părea că am muncit un an fără concediu. Era și el obosit, dar nu epuizat, era mai adaptat. Nici eu nu am dormit nopțile acestea, tot din cauza kavei, mărturisii omul meu.

Se apropie un grup de bărbați ca să dea mâna cu noi, să ne întrebe cine suntem, unde am fost, unde mergem. De câte ori sunt văzută de către oameni, dacă ei sunt în grup, se îndeamnă să vină să dea mâna; dacă e unul singur, nu are curaj, salută doar de la distanță. În oraș, când sunt întâmpinată de un grup, mă salută cu voce tare, mai strigă după mine *I love you*, dar când sunt singuri, doar zâmbesc și privesc. Cei care vin acum să dea mâna cu mine sunt tineri și vânjoși, au tatuaje. Își aplică punctulețele cu niște bețe ascuțite, injectând o soluție neagră. Pe lângă faptul că pielea le este atât de întunecată, o mai întunecă și cu tatuaje. Unele sunt simbolice: măști, totemul clanului, astre cerești, ape, șopârle și pești, macete, altele – influențate de cultura occidentală, seamănă cu niște desene tehnice; fetele își tatuează un punct

între ochi, la rădăcina nasului sau două dungi pe obraz, sub ochi, parcă ar fi mustățile unei feline. Soluția neagră le face și mai întunecate, dar lor li se pare că e frumos.

Nici eu nu am dormit, repetă Yanpakar după ce grupul, mulțumit de toate detaliile oferite de ghid, s-a îndepărtat. Oare, cum ar putea să renunțe la kava? Încerc eu un gând, știind că acest obicei le aduce un mare regres. Să renunțe? Întrebă Yanpakar. Tu nu poți pricepe, un vestic nu poate înțelege ce înseamnă băutul kavei într-o societate tradițională de la noi. Vouă vi se pare că e ca și consumarea alcoolului, că se compară cu consumul drogurilor. Poate crezi că e metoda lor de a socializa. Sigur, așa crezi, pentru că voi așa faceți în țările voastre¹³⁵. Dar kava nu e o substanță, kava e băutura zeilor¹³⁶. A bea kava înseamnă a te închina, înseamnă a intra în legătură cu lumea de sus, a te înfrăți cu spiritele. Kava înseamnă *o religie*, tocmai de aceea are nevoie de un ritual, de aceea se consumă în nakamal, într-un spațiu sfânt în care nu poți intra oricum și nu poți bea oricând, nu bei niciodată singur. E adevărat că aduce voie bună și uitarea greutăților, deoarece când vii înaintea spiritelor, nu mai faci parte din lumea ta cu necazuri, decât dacă ele sunt atât de mari, încât le prezinți și lor, le faci parte și spiritelor de trăirea ta. Înțelegeam, nu primă plăcerea, ci închinarea. Iar dacă închinarea se înfrătea și cu plăcerea, era ca un bonus al zeilor, spiritul intra în om și oferea această bucurie, era plăcerea comunicării dintre cele două lumi. Kava reprezenta ușa dintre cele două lumi, prin ea omul avea acces dincolo, apoi își deschidea sufletul ca spiritul să vină dincoace. Era scara, liana care ducea la cer, acolo de unde căzuse omul primordial. Că era un drum fals sau unul adevărat, nu conta părerea mea, conta trăirea și credința lor¹³⁷.

Este singura lor putere de a face față vieții grele, o viață prea ternă și fără plăceri. De ce nu coboară să locuiască pe coasta mării? Mai este atâta loc, întreba eu. Având în vedere că înainte de pătrunderea omul alb, insulele aveau o populație de vreun milion de oameni, iar azi sunt în jur de 250 de mii, adică un sfert, ar încăpea cu toții pe coastă, îmi dau cu părerea. Nu, nu se poate, îmi explică Yanpakar, oricât le este de greu, ei vor rămâne acolo, pentru că toate triburile dețin o anume suprafață de teren. Loturile sunt private, cei de pe munte au moștenit terenurile respective, ai văzut cât de clar își cunosc hotarele. Ei se pot extinde doar în cadrul hotarelor lor. Pot să-și cumpere teren în altă parte, acolo unde se vinde, dar terenul e foarte scump, și nu au putere financiară. Ei nu se pot muta decât cu tot clanul, vezi bine, nimeni nu poate să se desprindă de familie și să trăiască de unul singur, cum trăiți voi. Noi trăim cu toții împreună, doar astfel au rost ceremoniile, sărbătorile, dezvoltarea familiei. Un om singur e unul inexistent. Ei nu pot coborî de pe munte ca să trăiască în altă parte. Mutând terenul, și-ar muta ființa, ar fi ca o sinucidere. Destinul lor e să trăiască acolo unde le-au lăsat strămoșii moștenirea.

Kiaii au coborât odată de pe munte, spuse el cu gândurile întoarse spre trecut, odată demult, când au eliberat insula Santo de tirania omului alb. Era prea chinuitor, prea greu de luptat împotriva lor, aveau arme, erau cruzi, ne furau oamenii și-i duceau să fie sclavi, furau tot ce era scump pe insulă și nimeni nu putea să li se opună. Atunci, li s-au aliat *bushmanii*, oamenii munților. Știi că ne-a spus Maliu că în vechime existau șefi peste șefii de sate, exista o uniune de sate care avea un conducător de trib, era pe vremea când triburile se războiau între ele. Dar de data aceea, șefii de trib s-au unit ca să elibereze insula de dușmanul comun. Au coborât cu armele lor, sulițe, săgeți,

ciomege, cu ce știau ei să lupte și i-au hărțuit pe albi până i-au omorât pe toți. I-au omorât și pe misionari și pe cei care veniseră să ajute pe omul negru, n-au știut că există deosebire între alb și alb, au crezut că toți sunt răi, i-au mâncat pe toți cu sălbăticie, cu credința că au adus jertfa supremă pentru pace. Așa că insula Santo le datorează kiailor și celorlalți bushmani eliberarea de sub tirania albilor.

Recunosc, în ceea ce spune Yanpakar, ideea antropologului Marc Augé, care susține că ordinea socială de pretutindeni se întemeiază pe sacrificiu. Canibalismul este considerat astfel un sacrificiu; mai bine zis, este versiunea culturală a sacrificiului ca reproducere – mai mult sau mai puțin alterată – a sacrificiului original: victima devine jertfă ispășitoare care oprește și canalizează, reordonează violența. Violența, devenită necesară, își pierde astfel din caracterul macabru¹³⁸. Ceea ce au făcut oamenii munților nu a însemnat doar un act de dreptate istorică, ci mai ales un fel de a împlini un ritual de purificare a spațiului moștenit de ei, în care numele pe care-l porți e argument; de aceea, sacrificarea și consumarea cărnii celor albi, a fost singura posibilitate de împărtășire. Prin antropofagie, omul negru ia parte la ritual, finalizând înfăptuirea ancestrală a dreptății. Nu uciderea oamenilor, ci mâncarea lor însemna împlinirea voinței spiritelor. Albii au fost îngroziți de acest gest. Mă întrebam dacă nu cumva violența albilor a fost mai reprobabilă decât cea a primitivilor canibali. Și gândul acesta a pornit din problematica pusă de Tzvetan Todorov care, în cazul cuceririi Americii¹³⁹, descoperă diferența dintre sacrificiu și masacru. Spaniolii, dincolo de cupiditate, găseau o plăcere intrinsecă în cruzime, în a-și exercita puterea asupra celuilalt, în a-și demonstra capacitatea de a răspândi moarte (pe lângă morții din război, milioane au murit din pricina tratamentului crud, abuziv, prin înfometare,

tortură, asuprire). Mă întreb dacă, statistic vorbind, scăderea populației din Vanuatu, după intrarea omului alb, nu a însemnat, în afara bolilor care i-au decimat, și un tratament asemănător? Pe de altă parte, continua Todorov comparația, aztecii erau considerați „cruzi”, nu făceau caz de numărul victimelor, aceasta însemna glorie (cu prilejul inaugurării noului templu, regele Ahuitzotl a ordonat sacrificarea a 80.400 de victime), dar care e diferența dintre cele două atitudini?¹⁴⁰

Kiaii s-au întors în munții lor, cine știe pentru cât timp au mai fost canibali, dar cei de pe coastă au uitat binele făcut, nu-i mai primesc printre ei, așa că bushmanii sunt priviți cu dispreț; la școală, copiii lor sunt ridiculizați, portul lor este luat în derâdere. Cei de pe munte, însă, sunt mândri de tradițiile lor și decât să fie luați în râs, mai bine rămân izolați.

Mi-e sete și rău, șoferul camionetei oprește lângă o fetiță murdară care vinde pe marginea drumului nuci de cocos. Vrei să bei? mă întreabă. Da, vreau, mi-e atât de sete. Bea și Yanpakar. Îl aud fredonând un cântecel. Ce cânti? îl întreb. E un cântec tradițional de pe Tanna, aud cum repetă strofele. Când am ajuns acasă, a mai cântat o dată cântecelul, ca să-l înregistrez: ton-ton sawanure ia-o wan ure wan ure wan ure. Mi-l traduce: vino-vino și ia bățul ia-l ia-l ia-l. Bărbații cântă această melodie în cadrul unei ceremonii a maturizării, ținând un băț în mână: atunci când cânti cântecul, vine spiritul (Yanpakar zice diavolul) și prinde creanga din mâna ta, o trage cu toată forța. Tu îl provoci să ți-l ia. Uneori îl fură, alteori, când omul e foarte puternic și nu lasă creanga din mână, dacă ea nici nu se rupe, atunci mai degrabă e ridicat de forța celui rău în aer, dar tot nu pierde lupta. Așa își testează unii bărbați curajul și puterea, îmi explică Yanpakar. Și ai văzut să se întâmple asta? îl întreb. Da, se întâmplă cu adevărat, iar eu pun din nou sub semnul întrebării logica acestor rituri,

le-aș verifica științific, ce să fac, sunt tributară culturii mele. Și eu aparțin lumii mele care nu mă lasă să trec de bariere spre înțelesurile lor, așa cum ei sunt tributari înțelesului culturii lor. Probabil, gândul cel mai aproape de ceea ce trăiam eu, era cel al lui Benoist: „fiecare este prizonier al timpului său... Omul e cufundat cu totul în oceanul istoriei. Trăiește și gândește în îngrăditura lumii pe care cultura sa o explorează și îi permine să o numească”¹⁴¹.

Îmi amintesc ce spune Marc Augé despre religiile păgâne: lor, misterul și transcendența le sunt străine¹⁴². Nu e nimic care să nu poată fi acceptat, nimic ce nu poate să se întâmple, așa cum socotim noi în categoriile noastre de gândire – posibilul și imposibilul; nu e nimic pentru care să fie nevoie de explicații, de demonstrații științifice, aici misterul face parte din viață, nu se face demarcație între viața reală și cea supranaturală, pentru că natura nu e doar ceea ce se vede, ci mai ales ceea ce nu se vede ca influențând ceea ce se vede. Mentea mea îmi spune la fiecare relatare a lor, că asta nu e logic, asta nu se poate întâmpla, că asta e doar interpretare, că asta e doar imaginația lor, tot timpul caut explicații, pe când ei iau lucrurile ca atare. Se întâmplă pur și simplu. Orice eveniment este un semn și orice semn este de înțeles.

Este drept să impun celui alt ceea ce consider eu că e bine? Oare, nu ar trebui să-mi pun întrebarea dacă este un bine și din punctul lui de vedere? Dacă nu iau în seamă binele lui, din punctul lui de vedere (și sunt mulțumită că femeile kiai au fost distanțe față de mine, tocmai pentru a-mi semnala faptul că binele gândit de mine nu e neapărat acceptat și de ele), atunci înseamnă că fac eroarea în a identifica valorile mele cu ale lor, înseamnă că-mi voi impune punctul meu de vedere privind viața și valorile, ceea ce ar crea o ruptură dintre

mine și lumea lor, asta ar însemna că nu văd în cel de lângă mine decât un celălalt¹⁴³.

Oare, în ce măsură am putut intra în modul lor de gândire, dacă soluția pentru a-i înțelege nu poate fi găsită în realitatea empirică? – mă întreb la capăt de drum, așteptând avionul de întoarcere în Europa.

¹³⁵ Yanpakar a vizitat Australia, nu e un neștiutor, înțelege multe lucruri, dar nu prea știe cum să transmită informația, e prea puțin atent la cei din jur, e centrat pe sine.

¹³⁶ Și a bea vin a fost considerat de occidentali, multă vreme, o metodă de a intra în lumea spiritelor: „Vița de vie a fost mult timp considerată drept o plantă mesianică (...), consumarea vinului, băutura a zeilor, era un mijloc de cunoaștere și de inițiere. Era comparat cu sângele lui Dionysos, așa cum a fost mai târziu cu cel al lui Christos. Ea stârnește fecunditatea universală, vegetală, animală și chiar umană” (Benoist, *op. cit.*, p. 99-100).

¹³⁷ Extazul spiritual, ca unire dintre om și spirite, explică riturile primitivului prin care acesta vrea să refacă drumul pierdut al reîntoarcerii în Paradis. Eliade tratează căutarea omului tuturor timpurilor de a se reintegra în Timpul Primordial, pentru asta caută *un drum, un mântuitor*. (Vezi Eliade, *Mituri, vise și mistere*, p. 218-222). Pentru kiai, drumul însemna kava, bând kava, ei anulau timpul nefericirii, al necazului și durerii, al morții, intrau în societatea spiritelor veșnice, se uneau cu transcendentul. Când unul dintre vanuatezii primitivi devenea creștin, el trebuia să renunțe la kava nu doar în ceea ce privește privarea de la o plăcere vicioasă, ci mai mult, trebuia să taie drumul, de-acum considerat greșit, spre unire cu transcendentul, noul drum trebuia să fie Christos. Așa ceva încerca să-mi explice Maktuan, de aceea se ferește adevăratul creștin de kava ca de foc, l-ar trăda pe Mântuitorul care a deschis drumul spre cer.

¹³⁸ Vezi Marc Augé, *Religie și antropologie*, București, Ed. „Jurnalul literar”, 1995, p. 113.

¹³⁹ Vezi Tzvetan Todorov, *op. cit.*, p. 135.

¹⁴⁰ Sacrificiul este un omor religios, după reguli care determină identitatea grupului, săvârșit în numele ideologiei, în care societatea are ascendent asupra individului, în timp ce în cazul masacrului, uciderea are loc ca urmare a uzurii regulilor morale care asigură

coeziunea, când e îndeplinită la distanță, unde legea nu ajunge, când se împlinește în umbră, fără revendicare, străinii fiind considerați inferiori, din punctul de vedere al culturii lor. Masacrul are un caracter mai primitiv decât sacrificiul canibalilor. (*Ibidem*, p.135-136).

[141](#) Luc Benoist, *op. cit.*, p.135.

[142](#) Marc Augé, *Religie și antropologie*, București, Ed. „Jurnalul literar”, 1995, p. 20. „În păgânism, societatea e bazată pe natură, nu pe convenții ce pot fi schimbate după voința contractuală a membrilor ei, ori după evoluția condițiilor istorice”, completează Ioan Pânzaru în Prefața lucrării citate mai sus (pag. 8). Astfel, monoteismul zdruncină naturalismul păgân, introducând relația dintre individ și divinitate, în locul grupului.

[143](#) Tzvetan Todorov cercetează problema *celuilalt*, deschide drum în capacitatea eului de-al descoperi pe celălalt: „Îi putem descoperi pe ceilalți în noi înșine, putem înțelege (...), eu este un altul. Dar și ceilalți sunt niște euri: subiecți ca și mine, pe care numai punctul meu de vedere, din care toți ceilalți sunt *acolo*, și numai eu sunt *aici*, îi separă și îi distinge într-adevăr de mine”_ (Tzvetan Todorov, *op. cit.*, p. 7).

Table of Contents

- [1. Om alb în colibă](#)
- [2. Panica din noaptea Singaporului](#)
- [3. Un bun venit cutremurat](#)
- [4. Pe insula Moso](#)
- [5. Kava și prima noapte dormită pe jos](#)
- [6. Biserica din baracă](#)
- [7. Discuțiile despre sex sunt tabu](#)
- [8. Ritualul de rămas bun](#)
- [9. Tanna, insula vulcanului Yasur](#)
- [10. Gând exotic](#)
- [11. Mațe de pește](#)
- [12. La film](#)
- [13. Noaptea de groază](#)
- [14. Legende de pe Tanna](#)
- [15. Yakuvera](#)
- [16. Cartea miturilor vanuateze](#)
- [17. Contract de înțelegere](#)
- [18. Căsuța din copac](#)
- [19. Despre canibali](#)
- [20. Ora de anatomie](#)
- [21. Satul Yakupen](#)
- [22. Nakamalul, spațiul sfânt](#)
- [23. Seară pacifică](#)
- [24. Dimineață tanneză](#)
- [25. Cultul cargo](#)
- [26. Valuri fără pace în Pacific](#)
- [27. Seară cu dans](#)
- [28. Piroga lui Nain](#)
- [29. Închinarea la pietre](#)
- [30. Vulcanul Yasur](#)
- [31. Orașul celor cinci clădiri](#)
- [32. Larwanú](#)
- [33. Biserica din satul prăfos](#)
- [34. Printre bolnavi](#)
- [35. Despre tabuuri și copaci](#)
- [36. Duș în pădure](#)
- [37. Dansul fertilității](#)

- [38. Tradiții și ceremonii](#)
- [39. În satul Ikunala – o lecție de viață de la yeni](#)
- [40. Cascada](#)
- [41. Și Gauguin](#)
- [42. Despre femeile vanuateze](#)
- [43. Ceremonia Toka](#)
- [44. Satul străbunilor, despre tabuuri](#)
- [45. Preotul Nawe Sam](#)
- [46. Premieră mondială](#)
- [47. Dumnezeu în pădure](#)
- [48. O zi ca simplă femeie](#)
- [49. Fusta niuh](#)
- [50. Circumcizia, cea mai costisitoare ceremonie](#)
- [51. Întoarcerea băieților circumciși](#)
- [52. Spiritele nopții](#)
- [53. La vânat găina](#)
- [54. Spiritele lui Frum](#)
- [55. Ceremonia primei menstrue](#)
- [56. Seara de rămas bun](#)
- [57. Am plecat](#)
- [58. Un alb și o negresă](#)
- [59. Luganville](#)
- [60. Kiaii au confundat ziua sosirii](#)
- [61. Cina](#)
- [62. Noaptea în Morokari](#)
- [63. Taro de trei ori pe zi](#)
- [64. Seara dezamăgirilor](#)
- [65. Egalitate inegală, corectitudine îndoielnică](#)
- [66. Arca lui Krakulemoli](#)
- [67. Spiritele vor să mă pedepsească](#)
- [68. Trezitul de dimineață](#)
- [69. Am văzut pietrele sfinte](#)
- [70. Biruința asupra ploii](#)
- [71. Câte ceva despre Mario](#)
- [72. Kerempae, satul akeilor scunzi](#)
- [73. Inteligență de copil](#)
- [74. Păsărică, mută-ți cuibul!](#)
- [75. Mlaștina Spiritului Rău](#)
- [76. Viziunile preotului Selan](#)
- [77. Kava neagră](#)

- 78. De la kava, la erotism
- 79. O zi de muncă
- 80. Lapte de capră
- 81. Păduchi și răni
- 82. Dansul originilor triburilor de kiai
- 83. Drumul înapoi
- 84. Religie și canibali. Freamătul plecării

Table of Contents

1. Om alb în colibă	4
2. Panica din noaptea Singaporului	8
3. Un bun venit cutremurat	14
4. Pe insula Moso	27
5. Kava și prima noapte dormită pe jos	34
6. Biserica din baracă	41
7. Discuțiile despre sex sunt tabu	49
8. Ritualul de rămas bun	53
9. Tanna, insula vulcanului Yasur	58
10. Gând exotic	75
11. Mațe de pește	78
12. La film	84
13. Noaptea de groază	86
14. Legende de pe Tanna	93
15. Yakuvera	98
16. Cartea miturilor vanuateze	102
17. Contract de înțelegere	106
18. Căsuța din copac	109
19. Despre canibali	117
20. Ora de anatomie	125
21. Satul Yakupen	128
22. Nakamalul, spațiul sfânt	142
23. Seară pacifică	147
24. Dimineață tanneză	151
25. Cultul cargo	154
26. Valuri fără pace în Pacific	167
27. Seară cu dans	178

28. Piroga lui Nain	182
29. Închinarea la pietre	186
30. Vulcanul Yasur	191
31. Orașul celor cinci clădiri	199
32. Larwanú	206
33. Biserica din satul prăfos	216
34. Printre bolnavi	220
35. Despre tabuuri și copaci	224
36. Duș în pădure	230
37. Dansul fertilității	233
38. Tradiții și ceremonii	236
39. În satul Ikunala – o lecție de viață de la yeni	241
40. Cascada	247
41. Și Gauguin	249
42. Despre femeile vanuateze	252
43. Ceremonia Toka	262
44. Satul străbunilor, despre tabuuri	266
45. Preotul Nawe Sam	274
46. Premieră mondială	283
47. Dumnezeu în pădure	289
48. O zi ca simplă femeie	291
49. Fusta niuh	298
50. Circumcizia, cea mai costisitoare ceremonie	300
51. Întoarcerea băieților circumciși	310
52. Spiritele nopții	315
53. La vânat găina	320
54. Spiritele lui Frum	322
55. Ceremonia primei menstr	328
56. Seara de rămas bun	332
57. Am plecat	338

58. Un alb și o negresă	342
59. Luganville	346
60. Kiaii au confundat ziua sosirii	351
61. Cina	359
62. Noaptea în Morokari	364
63. Taro de trei ori pe zi	366
64. Seara dezamăgirilor	376
65. Egalitate inegală, corectitudine îndoielnică	378
66. Arca lui Krakulemoli	383
67. Spiritele vor să mă pedepsească	386
68. Trezitul de dimineață	390
69. Am văzut pietrele sfinte	393
70. Biruința asupra ploii	399
71. Câte ceva despre Mario	404
72. Kerempae, satul akeilor scunzi	410
73. Inteligență de copil	415
74. Păsărică, mută-ți cuibul!	418
75. Mlaștina Spiritului Rău	420
76. Viziunile preotului Selan	424
77. Kava neagră	432
78. De la kava, la erotism	435
79. O zi de muncă	441
80. Lapte de capră	446
81. Păduchi și răni	449
82. Dansul originilor triburilor de kiai	451
83. Drumul înapoi	462
84. Religie și canibali. Freamățul plecării	466